

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

144703

ALANKAY BATIR DESTANI
(Metin-İnceleme)

HAZIRLAYAN
BÜLENT BAYRAM
2011070001

144703

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. FİKRET TÜRKMEN

MANİSA
2004

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU**

Tez No:

Konu:

Üniv.Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin yazarının

Soyadı: Bülent

Adı: BAÝRAM

Tezin Türkçe adı: Alankay Batır Destanı (Metin-İnceleme)

Tezin Yabancı adı: The Epic of Alankay Batır (Text-Analiz)

Tezin yapıldığı

Üniversite: CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ **Enstitü:** SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ **Yılı:**
Diğer kuruluşlar:

Tezin Türü: 1- Yüksek Lisans (X)
2- Doktora
3- Tıpta uzmanlık
4- Sanatta yeterlilik

Dili: Türkçe
Sayfa sayısı: 299
Referans sayısı: 141

Tez Danışmanlarının

Ünvanı: Profesör

Adı: Fikret

Soyadı: TÜRKMEN

Ünvanı:

Adı:

Soyadı:

Türkçe anahtar kelimeler:

- 1- Destan
- 2- Kazak
- 3- Alankay Batır
- 4- Kahramanlık
- 5- Ömirzak Kalbayev

İngilizce anahtar kelimeler:

- 1- Epic
- 2- Kazakh
- 3- Alankay Batır
- 4- Heroism
- 5- Omirzak Kalbayev

Tarih: 29.07.2004

İmza :

ÖZET

20. yüzyıl Kazak destan geleneğine ait bir destan olan Alankay Batır'da aşk ve kahramanlık konuları işlenmektedir. Ömirzak Kalbayev, Alankay Batır adlı halk hikâyesini destan şekline getirmiştir. Destan nazım-nesir karışık tasnif edilmiştir.

Daha önceki destan çalışmalarında gözden kaçmış olan bu metnin, tezde çeviriyazımı yapılmış, sonra metin Türkiye Türkçesi'ne aktarılmıştır. Metnin epizot ve motif yapısı incelenmiş ve destanın Kazak destan geleneği içerisindeki yeri gösterilmiştir.



ABSTRACT

The Alankay Batır is a epic belong to 20 th century Kazakh epic tradition included love and heroism subjects. Ömirzak Kalbayev, prepared to Alankay Batır folk story to epic. The epic was arranged to mix of poem-prose.

During the last epic studies overlooked this text that firstly translated and then transferred to Turkey Turkish at this thesis. Then examined episode and motive structure and indicated to place of Kazakh epic tradition.



Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Alankay Batır (Metin-İnceleme)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

29/07/2004

Adı Soyadı

Bülent BAYRAM



TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 02/07/2004 tarih ve 9/1 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü öğretim Yönetmeliği'nin 24. Maddesi gereğince Enstitümüz Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Halk Bilimi Folklor Programı öğrencisi Bülent BAYRAM'ın "Alankay Batır Destanı (Metin-İnceleme)" Konulu tezi incelenmiş ve aday 28/07/2004 tarihinde saat 10.00 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 75 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna OY BİRLİĞİ
DÜZELTME yapılmasına * OY ÇOKLUĞU
RED edilmesine ** ile karar verilmiştir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

BAŞKAN
Prof.Dr.Fikret TÜRKMEN

ÜYE
Doç.Dr.Nezahat ÖZTEKİN

ÜYE
Yrd.Doç.Dr.Bekir Sami ÖZSOY

Evet Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir

Tez, mutlaka basılmalıdır

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

İÇİNDEKİLER.....	I
KISALTMALAR.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
GİRİŞ.....	1-32
1. Kazak Destanları Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	1
1.1. Rusya’da ve Kazakistan’da Yapılan Çalışmalar.....	1
1.2. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar.....	13
2. Kazak Türkleri’nin Destanlarını Tasnif Çalışmaları.....	17
3. Kazak Türkleri’nin Destan Geleneğinde Anlatıcılar.....	26
BİRİNCİ BÖLÜM.....	33-39
ALANKAY BATIR DESTANI.....	33
1.1. Alankay Batır Destanı’nın Yayımlanması ve Nüshaları.....	33
1.2. Alankay Batır Destanı’nın Şekil Özellikleri.....	34
İKİNCİ BÖLÜM.....	40-66
ALANKAY BATIR DESTANI’NİN EPİZOT VE MOTİF YAPISI.....	40
2.1. Alankay Batır Destanı’nın Özeti.....	40
2.2. Alankay Batır Destanı’nın Epizot ve Motif Yapısı.....	42
A. Hazırlık Bölümü	42
1. Ailenin Tanıtımı.....	42
1.1 Zaman ve Mekan.....	42
1.2 Durum.....	43
2. Sevgili Hakkında Haber Alma.....	43
3. Sefere Hazırlanma (At seçimi, silah kullanma)	44

B. Macera Bölümü.....	47
1. Gurbete Çıkma	47
2. İlk Engel İlk Kahramanlık.....	49
3. İlk Buluşma.....	52
4. İkinci Engel.....	54
5. Alankay'ın Esir Düşmesi.....	55
6. Alakay'ın Doğması	59
7. Alankay'ın Esareten Kurtulması	62
8. Alankay'ın Teke Tek Dövüşü ve Zaferi.....	63
C. Sonuç Bölümü.....	63
1. Alankay'ın Ölümü.....	63
2. Alakay'ın Gelişi.....	65
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	67-274
METİN.....	67
SONUÇ.....	275
SÖZLÜK.....	277
KAYNAKÇA.....	295

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.t.	: Adı geçen tez
a.g.m.	: Adı geçen makale
akt.	: Aktaran
Bk/bk.	:Bakınız
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
Ens.	: Enstitüsü
Haz.	: Hazırlayan
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Yay.	: Yayınları
Sos. Bil. Ens.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ü.	: Üniversitesi

ÖN SÖZ

Destanlar bir milletin destansı tarihleridir. Toplum hayatında derin izler bırakan olaylar destanlarda ifadelerini bulmuşlardır. Türk boylarının destan geleneği, zenginliği ve günümüzde de birçok Türk boyunda canlı olarak yaşaması gibi özellikleriyle gerek Türk kökenli gerekse yabancı bilim adamlarının dikkatini çekmektedir.

Rusların on altıncı yüzyıldan itibaren İdil-Ural bölgesi, Orta Asya, Sibirya ve Kafkasya'yı işgal hareketi sadece askerî bir işgal olarak kalmamıştır. Bu bölgelerde yaşayan ve büyük bir çoğunluğunu da çeşitli Türk boylarının oluşturduğu halkların dinleri, dilleri, edebiyatları özellikle de halk kültürleri konusunda çok sayıda derleme yapılmıştır. Bu çalışmalar bölgeyi Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma çalışmalarına da bir araç olarak kullanılmıştır. Bu çalışmalarda çeşitli meslek gruplarından (Misyoner, subay, botanikçi, seyyah vb.) birçok Rus'la birlikte bölge halklarından birçok insan da yer almıştır. (Velihanov, Katanov gibi). Bu dönemde yapılan çalışmalar, günümüzde Türkoloji araştırmaları için çok zengin bir kaynak durumundadır.

Türk boyları içerisinde özellikle Kazak Türkleri'nin destan geleneği dikkat çekicidir. 18. yüzyıldan itibaren başlayan Kazak Türklerinin sözlü kültürünün derlenmesi ve yayınlanması çalışmaları 19. ve 20. yüzyıllardaki çalışmalarla, günümüz destan araştırmaları için çok zengin bir malzemeyi araştırmacıların hizmetine sunmaktadır.

Bizim araştırmamızın konusunu teşkil edeni "Alankay Batır" destanı 20. yüzyılda Ömirzak Kalbayev'in bir Kazak halk hikayesini destanlaştırmasıyla oluşmuştur. "Alankay Batır", 20. yüzyılda destanlaştırılmış olması ve destancı Ömirzak Kalbayev'in aynı zamanda ilmî yazılar da yazan bir şahsiyet olması gibi sebeplerle destan bazı farklı özellikler taşımaktadır. Kazak destan araştırmaları tarihinde de, hacimli bir eser olmasına rağmen dikkatlerden kaçtığını söylemek mümkündür. Çalışmamız "Alankay Batır" ile ilgili Türkiye'deki ilk çalışmadır. Orijinal metne dayalı

olarak yapılan bu çalışma, Türk boylarının kültür hazinesinin Sovyet döneminin ardından objektif bir şekilde ortaya konulması çalışmalarına küçük bir katkı olacaktır.

Çalışmamız “Giriş” kısmı ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmı ve üç bölümün ardından “Sonuç”, “Sözlük” ve “Kaynakça” kısımları yer almaktadır.

Çalışmamız Kazak Türklerinin destanlarının Rusya, Kazakistan ve Türkiye’de araştırılması tarihçesi ile Kazak destan geleneğinin ana hatları ve destan anlatıcılarını konu alan “Giriş”le başlamaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünü “Alankay Batır” destanın derlenmesi, neşredilmesi varyantları hakkında elimizdeki kaynaklar doğrultusunda bilgi verdik. Bu bölümde aynı zamanda destanın şekil özelliklerini de ana hatlarıyla ortaya koymaya çalıştık.

“İkinci Bölüm”, “Alankay Batır” destanının epizot ve motif yapısının incelenmesini içermektedir. Bu bölümde motiflerin epizotlar içerisinde ele alınmasında Hocam Prof.Dr. Fikret Türkmen’in “Âşık Garip” ve “Tahir İle Zühre” hikayeleri üzerine yaptığı çalışmalarının temel yol gösterici olduğunu belirtmek isterim. Bu bölümde motifler, içerisinde yer aldıkları epizotlarla birlikte ele alınmıştır. Bu bölümde motiflerin Türk halk edebiyatı içerisinde birçok örneğini göstermek mümkündür. Fakat bunlar birçok çalışmanın tekrarı olacağı gerekçesiyle bu tür bir örneklendirmeyi sınırlı tutmaya çalıştık. Bu bölümde “Alankay Batır Destanı”ndan yapılan alıntıların safya ve satır numaralarını dipnot yerine alıntının sonunda parantez içerisinde vermeyi tercih ettik. Alıntılarda nazım kısımlar parantez içinde satır numarasıyla; nesir kısımlar ise yine parantez içinde çalışmamızdaki sayfa numarasıyla verilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünü “Alankay Batır” destanının çeviri yazısı ve Türkiye Türkçesi’ne aktarılması oluşturmaktadır. Karşılaştırma açısından rahat

olacağını düşünerek metnin Kazak Türkçesi'ni sayfanın sol tarafında, Türkiye Türkçesi'ni ise sağ tarafında verdik. Aktarma sırasında kelimelerin sadece kelime olarak karşılıklarını vermek yerine metnin anlam bütünlüğünü bozmayacak şekilde aktarmayı tercih ettik.

Halk edebiyatı sahasında çalışmam konusunda teşviklerini gördüğüm hocam Yard. Doç. Dr. Bekir Sami Özsoy'a; çalışmam sırasında kaynaklara ulaşmamda bana her türlü yardımı gösteren Hocam Yard. Doç. Dr. Metin Arıkan; yardımlarını gördüğüm arkadaşım Gürol Pehlivan'a teşekkür ederim.

Bana, yüksek lisans tezi olarak bana konuyu tavsiye ederek, Türk Dünyası'nın ve Türk milletinin uçsuz bucaksız kültürel zenginliğinin sadece küçük bir parçası olan destan dünyasının kapılarını aralama imkanı veren, çalışmam sırasında fikirleriyle, eserleriyle yol gösteren, hoşgörü ve yardımını esirgemeyen saygı değer hocam Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN'e şükranlarımı sunarım.

Bülent BAYRAM

28.06.2004

GİRİŞ

1.Kazak Destanlarının Araştırılması Tarihi

1.1.Rusya’da ve Kazakistan’da Yapılan Çalışmalar

Kazak Türkleri’nin en önemli kültür hazinelerinden birisi olan destanların derlenmesi ve incelenmesinin tarihini günümüzde üç bölüme ayırmak mümkündür. Bu üç dönem aslında Kazak Türkleri’nin siyasi ve kültürel olarak farklı dünyalara girdikleri ve farklı ideolojilerin tesiri altında kaldıkları dönemleri de ifade etmektedir. Daha önceleri Kazak Türkleri’nin destan araştırmaları Sosyalist devrim öncesi ve devrim sonrası olmak üzere iki kısımda ele alınıyordu. Sovyetler Birliği’nin tarih sahnesinden çekilmesinin ardından bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti’nin ortaya çıkmasıyla Kazak Türkleri’nin destanlarının incelenmesi tarihine yeni bir dönem daha eklenmiştir.

1552 yılında Kazan Hanlığı’nın, İvan Grozni tarafından alınmasıyla başlayan ve bu tarihten itibaren daha güçlü bir şekilde devam eden yoğun olarak Türk boylarının yaşadığı Kafkasya, Sibiry ve Orta Asya’yı işgal hareketinin büyük oranda tamamlanmasıyla birlikte Rus işgali yeni bir şekle bürünmüştür. Rus hakimiyetine giren veya kısa süre içerisinde bu hakimiyete dahil edilecek olan halkları daha iyi tanıma amacıyla bu halkların tarihi, etnografik, folklorik ve dinî inançlarına ait malzemeleri derlenmeye başlamıştır. Elbette bu dönemde yapılan derlemelerin de bir bölümü Kazak Türkleriyle ilgilidir. Bu çalışmaların yoğun bir şekilde başladığı dönem olarak 19. yüzyılı göstermek mümkündür.

“Türkistan’da yaşayan Türk topluluklarının 19. yüzyılın başından itibaren Çarlık Rusya’sı hakimiyetine girmeleriyle birlikte, adı geçen bölgelerde yaşayan Türk topluluklarının tarihleri, coğrafyaları, inanışları, folklorları, şiveleri ve edebiyatları incelenmiş; toplanan ve neşredilen bilgiler, daha sonra kurumsallaşacak olan Rus Türkoloji’sinin temelini atmıştır. Rus, Alman ve Türkistan kökenli bilim adamı, subay, misyoner ve gezginlerin Türk topluluklarını tanıma amacıyla başlattıkları bu çalışmalar içinde halk edebiyatı ve folklor malzemeleri önemli bir yer işgal etmektedir.”¹

¹ Mehmet Aça, *Kazak Türkleri’nin Destanları ve Destancılık Gelenekleri*, Konya 2002, s. 6.

Kazak Türkleri'nin maddi ve manevi kültür öğeleri üzerine başlatılan ve birçok Rus, Alman kökenli ve yerli araştırmacının dahil olduğu bu çalışmalar 18. yüzyılın sonlarında başlamış olsa da biz bu çalışmaların sonuçlarını 19. yüzyılın başında görmekteyiz.

19. yüzyılın ilk yarısında Kazak Türkleri'nin destanlarının derlenmesi, yayımlanması ve Rusça'ya tercümelere konusunda epeyce yol alınmıştır. Bu çalışmalar katkısı olanlar arasında A. Levşin, İ. Belenitsin, G.İ. Sapasski, N. K. Kaostiletski, S.V. Bronevski, V. Feodorov, P. Zolotov, N. M. Kazamzin, G.S. Sablukov, İ.P. Şangin'i sayabiliriz. Bu araştırmacıların birçoğu Kazak Türkçesi'ni bilmediği için destanların kayda geçirilmesine A. Danşin, S. Kurtukov, A. Frolov, N.B. Şebalin, A.İ. Bardaşev gibi çevirmenlerle yerli halkın okumuş kesimi katkıda bulunmuştur. Destanların derlenmesi ve kayda geçirilmesi işine Kazak Türklerinden de Çingıs Velihanov, Ahmet Jantörin, Abduveli Debisaliuli, Beybit Davılbayuli, Halivulla Öskenbayuli, Mustafa Bürkitbayuli, Sadvakas Anayuli gibi şahıslar katılmışlardır.²

Kazak Destanlarının derlenmeye başladığı bu dönemlerde araştırmacıların karşına en fazla çıkan eser birçok Türk boyunda birçok varyanta sahip olan "Kozı Körpeş Bayan Sulu Destanı" olmuştur. Sadece Kazak Türkleri'nin değil Başkurt, Altay gibi Türk boyları arasında da birçok varyantı bulunan bu destanın birçok metni derlenmiş ve yayımlanmıştır. Bu destan ilk olarak Timofey Valeey tarafından Rusça'ya tercüme edilerek 1912 yılında Kazan'da basılmıştır.³

"Doğu edebiyatı araştırmacısı Rus bilim adamı Sablukov, 1830 yılında "Kozı Körpeş Bayan Sulu Destanı"nın Semey bölgesinde Körpekti yakınındaki bir destancıdan derlemiştir. Orenburg Şehir Müzesinin idarecisi Rus tarihçisi Kastane de "Kazak Stepleri ve Orenburg Bölgesi" adlı kitabında "Kozı Körpeş Bayan Sulu

² Şakir İbrayev, *Destanın Yapısı*, Akt. Ali Abbas Çınar, Ankara 1998, s. 11.

³ A.İ.Harisov, *Başkirkaya Narodnaya Poema B Russkom İzdanii 1812 Goda, Narodny Epos Kuzı-Körpeş i Mayan-Hılu*, Ufa 1964, s.8; M.O. Avezov, *Kozı Körpeş i Bayan-Sılu, Narodny Epos Kuzı-Körpeş i Mayan Hılu*, Ufa 1964, s.31.

Destanı”nın on varyantından söz etmektedir. Kitapta destanın bir nüshasını da verir. Bu kitap “Bilimler Akademisi Yayın”ları arasında basılmıştır.”⁴

1840 yılında M. V. Daljenski’nin ismiyle yazılan mektupla V. İ Şteygel, Şıngıs Velihanov’dan Kazaklar’ın hikâyelerinin, masallarının, efsanelerinin derlenmesi isteğini bildirmiştir. Janak, Jumagul, Şöje, Arıstanbay gibi akınlardan yapılan derlemeler içerisinde Kozi Körpeş Bayan Suluv da bulunmaktadır. Şıngıs Velihanov’un M.V. Daljenski’nin isteği üzerine yaptığı derlemelerdeki malzemenin büyüklüğü tam olarak bilinmemekle birlikte “Toktamış”, “Er Kökşe”, “Edige” gibi destanların da yer aldığı açıktır. Çıngıs Velihanov’un bu derlemelerine çocuk yaşta katılan Şokan Velihanov’un kendisi de daha sonraları bu derlemelere bizzat katılmıştır. Ve birçok eseri derlemiştir.⁵

“1868’de çarın emriyle gelen Abramov yolda Kozi ile Bayan’ın mezarını görüp onların öyküsünü “Tobol” bölgesinin “Bestnik” dergisinde Rusça yayımlatmış. Türkistan ülkesinin arkeolojisini araştıran Rus bilim adamı Pantusov da 1898 yılında Kozi ile Bayan’ın mezarını inceleyip bu hikâyenin bir nüshasını Taşkent’te daha sonra Kazan’da “Geçmişte Orta Asya” adlı kitabında yayımlamış. Bunlardan başka bunun gibi Rusça nüshaları 1877 yılında “A. Konola Bölge Listesi”nde, 1877 yılında Ombı şehrinde yayımlanan “*Dala Valayati*” gazetesinde 1901 yılında “*Torgay Bölgesi Listesi*”nde yayımlanmıştır.⁶

Yaptığı çalışmalarla bugün birçok Türk boyunun dilinin ayrı ayrı alfabelerle yazılmasını ve farklı edebi dillerin ortaya çıkmasını sağlayarak bir manada Türk boyları arasındaki dil ve kültür birliğine büyük darbeler vuran N.İ. İlminskiy 1859 yılında Marabay Akın’dan “Er Tarğın” destanını derlemiş ve derlendiği şekliyle, 1862 yılında bu kitap Kazan’da basılmıştır.⁷

⁴Muhtar Avezov, Kazak Halkının Eposu ve Folkloru, *Makaleler*, Hz. Zeyneş İsmail-Ahmet Güngör, Ankara 1997, s. 32

⁵Şakir İbrayev, *XVIII. Ğasır Men XIX. Ğasırın Birinşi Jartısındağı Qazaq Folkloristiqası*, Qazaq Folkloristiqasının Tarihi, Almatı 1988, s. 37-39.

⁶İbrayev, a.g.m., s32-33

⁷N.İlminski, *Er Tarğın*, Kazan 1962

“İlminski'nin bu yayımlarıyla birlikte Kazak kahramanlık destanları, diğer bazı Rus kökenli bilim adamının da dikkatini çekmiş ve bu bilim adamlarının derlemeleri ve neşirleri sayesinde pek çok Kazak destanı Orınbor, Ombı ve Kazan gibi önemli merkezlerde çeşitli gazete ve dergi sayfalarında neşredilip gün yüzü görmüştür. M. Putintsev 1865 yılında “Kozı-Körpeş Bayan Sulu Destanı”nın bir varyantını derlemiş ve özetini Rusça'ya tercüme edip yayımlamıştır. Yine aynı yılda Rus bilim adamı L. Meyer tarafından “Kambar Batır Destan”ı derlenmiş ve neşredilmiştir.⁸

Türk boylarının dilleri, edebiyatları, folklorları üzerine birçok derleme yapan ve günümüzde de Türk boylarının dilleri, halk edebiyatları, kültürleri ile ilgili yapılan çalışmalarada derlemeleri, eserleri önemini koruyup birçok araştırmanın temelini teşkil eden W. Radloff'un “Obraztsı Narodnoy Literaturı Turkish Plemen Jiyuşçih v Yujnoy Sibiri i Cungarskoy Stepi” adlı serinin üçüncü cildinî Kazaklara ayırmıştır. Bu ciltte yayımlanan metinler arasında “Er Tarğın, Er Sayın, Er Kökşe, Kozı Körpeş-Bayan Sulu” gibi destan metinleri de yer almaktadır.⁹

1870 yılından Jetisu bölgesi yöneticisi Kolrakovskiy'in emriyle “Kozı Körpeş Bayan Sulu Destanı”nın bir nüshası orman bekçisi Salağayev adlı bir kişiden derlenerek Rusça'ya tercüme edilmiştir. Kastane'nin de Rusça olarak yayımlattığı aslında bu hikâyedir diyorlar.¹⁰

Bu dönemde Şokan Velihanoğlu ile birlikte Kazak destanlarını derleme ve neşretme konusunda en faal Kazak araştırmacı olarak göze çarpan İbray Altınсарın yakın dostu N.İlminaskiy'den edindiği bilgi ve tecrübeler ışığında pek çok sözlü edebiyat ürününü derleyip yazıya geçirmiştir. Marabay Akın'dan “Kobılandı Batır”ı derlemiş ve Tayburıldıñ Şabısı adıyla hazırlamış olduğu edebiyat ders kitabında

⁸ Aça., a.g.e., s.8. ; M. Putintsev ve L. Meyer'in bahsedilen eserlerinin künyesi: M. Putintsev, *Ot Semipalatinska do Kopala, Veyonnıy Sbornik*, No:2, 1865; L. Meyer, *Kirgizskaya Step' Orenburgskogo Vedomostva*, SPb. 1865.

⁹ Aça., a.g.e., s.8., V.V. Radloff, *Obraztsı Narodnoy Literaturı Turkish Plemen Jiyuşçih v Yujnoy Sibiri i Cungarskoy Stepi*, C.3., Spb. 1870.

¹⁰ Avezov, a.g.m., s. 32.

yayımlamıştır. Altınların'ın bu neşri, adı geçen destanın ilk neşri olarak kabul edilmektedir.¹¹

“Kozı Körpeş-Bayan Sulu Destanı”nı Petersburg Üniversitesi'nin profesörü Berezin toplayıp 1876 yılında “Turetskaya Hrestomatiya” adlı serinin üçüncü cildinde yayımlamıştır. 1899 yılında destanın bir nüshasını da Baranov, halkın ağzından kaydederek, Petersburg'daki “*Niva*” dergisinin ekinde yayımlamıştır.”¹²

Sibiryaya üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Potanin de “Kozı Körpeş Bayan Sulu Destanı”yla ilgili bazı önemli tespitlerde bulunmuştur. Potanin “*Vestnik Europa*” dergisinde, daha sonra “*Ruskoe Bogatstvo Dergisi*”nde bu destan üzerinde özellikle durup destana büyük değer verdi . Potanin “Kozı Körpeş-Bayan Sulu Destanı”nı Batı Avrupa'nın, Rusların, Doğu memleketlerinin birkaç destanıyla karşılaştırarak: “Bu, dünyadaki en değerli edebiyat eseridir.” diye değerlendirmiştir.¹³

Kazak Türkleri'nin destanları üzerine çalışmalar yapan önemli isimlerden birisi de Abubekir Divayev'dir. (1856-1933) Devrime kadar Türkistan'daki general ve idarecilerin tercümanlığını yapan, Türk dillerini çok iyi bilen Divayev birçok derleme de yapmıştır.1896 yılında Karakalpak akını Jiyemurat Muhamedov'dan “Alpamış” destanını derlemiştir. Divayev'in çalışmaları devrimden sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Onun derlediği “Kobılandı”, “Alpamış”, “Kambar”, “Er Targın”, “Nerikuli Şora Batır”, “Kız Jibek” gibi birçok destan yayımlanmıştır.¹⁴

“Kazak Türkleri'nin destanlarının yayımlanması yayımlanması işi sadece bilim adamları tarafından değil; bu işe hevesli olan ve halk edebiyatı ürünlerine yakınlık duyan amatör kişilerce (Öğretmenler, yayımcılar,vs) bu kişiler vasıtasıyla bazı destan metinleri derlenmiş ve 19. yüzyılın sonlarıyla 20. yüzyılın başlarında “Kıssa-i Karabek, Kıssa-i Kambar, Kıssa-i Alfamış” gibi adlarla yayımlanmıştır. “Kıssa-i Alfamış”, ilk olarak 1899 yılında Kazan'da Cüsipbek Şeyhulislamov tarafından yayımlanmıştır. Bu

¹¹ Aça, a.g.e., s. 10.

¹² Avezov, a.g.m., s.32.

¹³ Avezov, a.g.m., s. 33.

¹⁴ Evelbek Koñıratbayev, *Qazak Foklorının Tarihi*, Almatı 1991, s. 32-33.

kitap 1901, 1905, 1907, 1910, 1912, 1914 ve 1916 yılları arasında aynı yerde değişiklik yapılmadan tekrar tekrar yayımlanmıştır. Kobılandı Batır'ın Bircan Akın varyantı, 1878 yılında Kazan'da yayımlanmıştır (...) Kazak Türkleri'nin kahramanlık destanlarından "Kambar Batır"ın iki nüshası 1888 ve 1903 yıllarında "Kıssa Kambar" ve "Toksan Üyli Tobır" adlarıyla yayımlanmıştır.¹⁵

Kazak Türkleri'nin devrime kadar olan dönemde destanlarının derlenmesi ve yayımlanması sahasında araştırmacılar kadar dikkat çeken diğer önemli bir hususta bu derlenen metinlerin Kazan'da yayımlanmış olmasıdır. Günümüzde de, yayımlanan bu destan metinlerini arşivlerde ve üniversite kütüphanesinde muhafaza eden bu şehir, Rusların Orta Asya ile ilgili faaliyetlerinde bir üs görevini üstlenmiştir.

19. yüzyıldaki çalışmalarla özellikle malzemelerin derlenmesi ve yayımlanması konusunda epeyce yol alındığını söylemek mümkündür. Burada dikkat çeken husus yeni siyasi ideoloji ile birlikte folklor çalışmalarında başlangıçta olmasa bile ilerleyen dönemlerde değişiklikler görülmeye başlamıştır. Malik Gabdullin Sovyet dönemi folklor araştırmalarının "1920-1930 yılları arası; II. Dünya Savaşı Yılları ve II. Dünya Savaşından Sonraki Dönem" olmak üzere üç kısma ayrılabilceğini söyler.¹⁶

Devrimden önceki dönemde şekillenmeye başlayan folklor araştırmalarındaki bu değişme ve gelişmeyi Şakir İbrayev şu şekilde anlatmaktadır:

"Folkloristler devrimin ilk dönemlerinden başlayarak devrimden önceki araştırmacıların çalışmalarında bahsedilmeyen meseleleri ele almaya çabaladılar. Destan araştırmalarının bazı çözümlenemeyen ve yanlış yapılan varsayım ve yaklaşımları yeniden değerlendirmeye başladılar. Doğrusu, bu mesele hızlı bir biçimde kendi doğru çözümünü bulamamıştır. Özellikle, destanî eserlerin toplumsal ve sosyal sınıf vasfını açıklamada eksiklikler olmuştur. Sınıf, parti ve halka ilişkin kavramlar destanı süzgeçten geçirmenin kaba eleği haline gelmeye, geleneksel miraslarımız resmî ideolojinin oyuncağı olmaya başlamıştır."¹⁷

¹⁵ Aça, a.g.e., s.11.

¹⁶ Malik Gabdullin, *Kazak Halkının Avız Edebiyeti*, Almatı 1974, s.25.

¹⁷ İbrayev, *Destanın Yapısı*, s.13.

Şakir İbrayev, Sosyalist devrimden sonraki ilk dönemlerde bilim adamlarının destan araştırmalarını ve destanları siyasete alt etmemek için çaba gösterdiklerini söylemiş, özellikle bu konuda Kazak aydınlarının hassasiyetini dile getirmiştir. Bu alanda A. Bökeyhanov, A. Baytursinov, H. Dosmuhamedov'un çalışmalarında bunun açıkça görüldüğünü ifade etmiştir.¹⁸

Muhtar Avezov devrimden sonraki dönemde Kazak Türkleri'nin destanlarının derlenmesi, yayımlanması ve incelenmesi konularında en çok dikkat çeken araştırmacılardan birisidir. "M. Avezov "1924-1925 yıllarında Semey'de çıkan "Tañ Dergisi"nin yöneticiliğini yapmış, halktan derlediği sözlü edebiyat ürünlerini burada yayımlamıştır."¹⁹ "Tañ Dergisi"nin birinci ve ikinci sayfalarında "Koblandı Batır" ile ilgili bir makale yayımlamıştır.²⁰ Bu makale, Muhtar Avezov'un ilk bilimsel çalışmasıdır. Bu destan 19. yüzyıldan itibaren Rus bilginlerinin de ilgisini çekmiş olan ve Türk toplulukları içinde geniş bir şekilde yayılan bu destanda, Muhtar Avezov'un birlik, dirlik motiflerine değinmesi, destanın ortaya çıkış tarihini ve sebebini belirtmesi Kazak folkloru tarihinde bir yenilik olarak kabul edilmektedir.²¹

Avezov'un 1927 yılında Taşkent'te yayımlanan "Edebiyat Tarihi" adlı eseri Kazak sözlü edebiyatının sistemli bir biçimde değerlendirildiği araştırmaya dayalı ilk bilimsel çalışma olarak değerlendirilebilir. Kitap yayımlanıncaya kadar Kazak halk edebiyatının bir bütün olarak ele alındığı başka bir çalışma bulunmamaktadır. Halk edebiyatı ürünleri bir tasnife tabi tutulmuştur. Yazar bu eserinde halk geleneğindeki hüzne ve dine bağlı türküler ve gelenekler (joktav, koştasuv, estirtüv, könül aytuv; nevrüz, jarapazan, alkış ve kargışlar, gelinin uğurlanması ve karşılanması) ile "Edige, Koblandı", "Er Tarğın", "Er Sayın", "Şora Batır", "Kambar Batır", "Alpamıs Batır Destanı", "Kozı Körpeş Bayan Sulu", "Kız Jibek", "Ayman Şolpan" gibi halk hikâyelerine dayalı destanları Kenesan Navrızbay, İsatay-Mahambet Beket gibi tarihî destanlar ile masallar, atışmalar, hikmetli sözler ve âşıklık geleneği ayrı ayrı incelenmiş ve örneklendirilmiştir.²²

¹⁸ İbrayev, a.g.e., 13.

¹⁹ Avezov, *Folklor Yazıları*, Hz. A.Abbas Çınar, Ankara 1997, s.47.

²⁰ Aça, a.g.e.,s. 15.

²¹ Avezov, a.g.e., s. 50

²² Avezov, a.g.e., s.51.

1928 yılında Kazak halk edebiyatı ürünleri üzerine kısa bir deneme yazan H. Dosmuhammedov, destanları batırlık cırlar, tarihî cırlar ve turmıstık cırlar olarak tasnif ederek sonuncu gruba “Kozı Körpeş Bayan Sulu”, “Kız Cibek”, “Ayman Şolpan” gibi liro epik eserleri almıştır.²³

1930’lu yıllarda Muhtar Avezov’un “Kazak Halkının Eposı men Folklorı (1939)”, Sabit Mukanov’un “Batırlar Jırı (1939)”, K. Cumaliyev’in “Halık Poemaları (1939)”, Ė. Margulan’ın “Kazak Eposı Tudırgan Motivler (1939)”, B. Kencebayev’in “Kazak Eposı Turalı (1939)” adlı, Kazak halk edebiyatının tarihi ve gelişmesi ile ilgili çalışmalar yayımlanmıştır.²⁴

Kazak Halk Edebiyatı’nın derlenmesi ve yayımlanması faaliyetleri 1946 yılında Kazakistan Bilimler Akademisi’nin kurulmasıyla daha da güçlenmiştir. 1978-1973 yılları arasında toplam 23 cilt eser yayımlanmıştır. Bunlar içinde üç ciltlik “Batırlar Jırı”, bazı varyantlarıyla birlikte “Kozı Körpeş-Bayan Sulu”, “Kambar Batır” “Alpamış Batır”, “Koroğlu” gibi destanlar da” yayımlanmıştır.²⁵ Muhtar Avezov’un İlimler Akademisi’nin müdürlüğünü yaptığı dönemde çalışmalar daha da hız kazanmıştır. “Muhtar Avezov, Kazakistan Bilimler Akademisi’nin 1957 yılında aldığı kararlar çerçevesinde, Prof. Dr. N.S. Smronova ile birlikte Kazak destanlarının bilimsel olarak hazırlanması çabalarına girişti. Onun yönetiminde “Kambar Batır (1959)”, “Alpamış Batır (1961)”, “Kız Jipek (1961)” destanlarının hazırlanması ve basılması gerçekleştirildi. Daha önceleri derlenmesine rağmen, bu eserler tam olarak derlenememiş veya karşılaştırmalı nüshaları yayımlanamamıştı. Avezov’un önderliğinde, varyantların karşılaştırılması sonucu, Kazak destanlarının önemli bir bölümü bilimsel olarak yayımlandı.”²⁶

1957 yılında “Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti İlim Akademisi’nin Dil ve Edebiyat Enstitüsü” tarafından “Kazak Epos” genel adıyla batırlar cırları ve turmıs

²³ N. Dosmuhammedov, *Kazahskaya Narodnaya Literature, Kratkiy Oçerk*, Taşkent 1928.

²⁴ Gabdullin, *a.g.e.*, s.29-30.

²⁵ Gabdullin, *a.g.e.*, s.24.

²⁶ Avezov, *a.g.m.*, s.46.

salt cırları müstakil kitaplar halinde yayımlanmıştır. Yayımlanması, N.S. Smirnova'nın başkanlığını yaptığı ve G.G. Musabayev ile Malik Ğabdullin'in oluşturduğu bir ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu serinin birinci kitabı "Kambar Batır", ikinci kitabı "Er Tarğın", üçüncü kitabı "Alpamıs", dördüncü kitabı "Kobılandı Batır", beşinci kitabı "Kozı Körpeş Bayan Sulu", altıncı kitabı "Kız Jibek", yedinci kitabını ise "Ayman-Şolpan"dan oluşturmaktadır. Her kitabın sonunda destanlarla ilgili açıklamalara yer verilmiştir.²⁷

Sovyet dönemi Kazak halk edebiyatı araştırmalarının önemli bir ismi de Kajım Jumaliyev'dir. "Kazak Eposı Men Edebiyatı Tarihının Meseleleri" adlı eserinde Kazaklar'ın destanlarıyla ilgili bilgiler vardır. Yazar bu çalışmada Kazaklar'ın destanlarının gelişimini tarihî temelde incelemiş destanların dili, büyüklüğü, stili, kuruluşu, kahramanları hakkında bilgiler vermiştir. Bu çalışmada yazar eserleri komşu halkaların eserleri ve kendi varyantları arasında da karşılaştırma denemesi yapmıştır.²⁸

Türk boylarının destanları ile ilgili çalışmaların tanınmış isimlerinden V.M. Jirmunski'nin iki eseri "Turetskiy Geroiçeskiy Epos"²⁹ ve "Skazanie ob Alpamişe i Bogatırskaya Skazka"³⁰ adlı eserleri genel anlamda Türk boylarının destan gelenekleri açısından çok önemli iki eserdir. "Alpamişe Destanı"nın çeşitli varyantlarının ele alındığı "Skazanie ob Alpamişe i Bogatırskaya Skazka" genel olarak Türk boylarının destanlarını ele aldığı "Turetskiy Geroiçeskiy Epos" adlı eserin içinde 117-348. sayfalar arasında yeniden yayımlanmıştır.

Kazak Türkleri'nin destanları içerisinde önemli bir yere sahip olan Kozı Körpeş Bayan Sulu sadece Kazaklar içerisinde değil Başkurt, Altay, Karakalpak vb. Türk boyları içerisinde de yayılmış ortak bir eser konumundadır. 1963 yılında Ufa'da düzenlenen sempozyumun bildirileri 1964 yılında Ufa'da yayımlanmıştır.³¹

²⁷ Aça, a.g.e., s.22.

²⁸ K. Jumaliyev, *Kazak Eposı Men Edebiyatı Tarihının Meseleleri*, Almatı 1958.

²⁹ V. Jirmunski, *Turetskiy Geroiçeskiy Epos*, Moskva 1970.

³⁰ V. Jirmunski, *Skazaniye ob Alpamişe i Bogatırskaya Skazka*, Moskva 1960.

³¹ *Narodnyy Epos "Kozı Körpeş Mayan-Hulu"*, Ufa 1964. Yayımlanan bu kitapta, A.k. Borovkov'un, O genezise i v Sopostavitel'nom Versiy Eposa Kuzı Kyrpes i Mayan Hılu"; A.İ. Harisov'un "Başkırskaya Narodnaya Poema B Russkom İzdanii 1812 Goda", Muhtar Avezov'un "Kozı Korpes i Bayan-Slu", L.İ. Klimoviç'in "Başkırskiy Epos Kuzı Kurpes i Mayan Slu i Yego Osobennosti v Perevode Timofeya

Malik Gabdullin'in daha önce 1958 ve 1964 yıllarında çıkardığı ve son olarak 1974 yılında yayımlanan "Kazak Halkının Aız Edebiyeti" adlı eseri de Kazak folklor araştırmaları tarihinde önemli bir kitaptır. Öncelikle Kazak halk edebiyatı ve Kazak halk edebiyatının araştırılması tarihi hakkında genel bilgiler vermiştir. Yazar Kazak destanlarını "Batırlar Jırı" ve "Liro Epostık Jırlar" başlıkları altında ele almıştır ayrıca "Alpamıs", "Kobılandı Batır", "Er Tarğın", "Kambar Batır" destanlarını batırlar jırı içerisinde, "Kozı Körpeş Bayan Sulu", "Kız Jibek", "Ayman şolpan" destanlarını da liro-epostık jırlar içerisinde ayrıntılı olarak ele almıştır.³²

1968 yılında M. Magavin 15-18. yüzyıllardaki Kazak akın ve jırları üzerine hazırlamış olduğu "Kobız Sarını" adlı kitabını yayımlamıştır. Bu kitap 1991 yılında yayımladığı "Gasırlar Bederi-Edebi Zertteveler" adlı kitabının içerisinde de ayrı bir bölüm olarak yer almıştır.³³

1972 yılında Malik Gabdullin redaktörlüğünde "Kazak Folkloristikası" adlı kitap yayımlanmıştır. Birçok yazarın birlikte hazırladığı bu kitapta Kazak folkloru ile ilgili çalışmalar yapanlar hakkında yazılar yer almıştır.³⁴ Yine 1972 yılında Malik Gabdullin, T. Sıdıkov ile birlikte içinde "Alpamıs Batır", "Kobılandı Batır", "Er Tarğın" ve "Kambar Batır" destanlarının da bulunduğu *Kazak Halkının Batırlık Jırı* isimindeki çalışmayı yayımlamışlardır.³⁵

Rahmankul Berdibay 1982 yılında "Kazak Eposı" adlı eserini yayımlamıştır. Yazar Kazak destanlarının inceleme tarihi hakkında bilgi verdikten sonra Kazak

Belyayeva", A.N. Kireev'in "Pozdnayšie Zapisi Epiçeskogo Skazanie Kuzı Kurpes i Mayan Hılu", H.H. Yarmuhammetov'un "Skazaniye Kozı Kurpeř i Bayan Slu v Ustnom Tvorçeste Sibirskih Tatar", Kazakistan SSR Bilimler Akademisi'nde bu konuyla ilgili bir de tez hazırlayan S.S. Katař'ın "Altayskiye Varianti Eposa Kozı Korpeř i Bayan-Slu ", F.A. Soznavova "Jenskiye Obrazı v Epose Kuz-Kurpyaç", T.M. Garipov-N.D. Garipova'nın "Orientalizmi v Yazıke Bařkirskoy Povesti Kuz-Kurpyaç" ve M. G. Rahimkulov'un "O Vliyanii Povesti Kuz-Kurpyaç Na Ruskuyu Literaturu o Bařkirii" makaleleri yer almaktadır.

³² Gabdullin, a.g.e.

³³ Aça, a.g.e., 29.

³⁴ Aça, a.g.e., 29.

³⁵ Aça, a.g.e., s.30.

destanlarını “Köne Epos”, “Kaharmandık Epos”, “Gaşıktık Epos”, “Tarihî Jır” başlıkları altında Kazak destanlarını incelemiştir.³⁶

1984 yılında Seyit Kaskabakov’un “Kazaktıñ Halık Prozası” adlı eseri yayımlanmış. Eserde “Kozı Körpeş Bayan Sulu” ile ilgili tespitlerde de bulunulmuştur.³⁷

Kazak Türkleri’nin önemli destanları 1986 yılından başlayarak yeniden yayımlanmıştır. *Batırlar Jırı* serisinin birinci cildinde “Kobılandı Batır” v.b. destanlar³⁸, ikinci cildinde “Alpamış Destanı”nın üç varyantı³⁹, üçüncü cildinde “Kambar Batır”, “Er Kökçe”, “Er Koşay”, “ErTargın”, “Targın Batır Jırı”, “Karabek” ve “Bögen Batır” destanları⁴⁰, dördüncü cildinde “Köroğlu Destanı”⁴¹, beşinci ciltte “Añşıbay Batır”, “Er Begis”, “Cubaniş” gibi destanlar⁴², altıncı ciltte ise “Aysanıñ Ulı Ahmet”, “Ėmet Batır”, “Akconasulı Er Kenes”, “Kökşe Batır” gibi metinlere yer verilmiştir.⁴³

1985 yılında Ėlkey Margulan’ın yayımlanmış yazıları Rahmankul Berdibay tarafından bir araya getirilerek “Ejelgi Jır Anızdar” adıyla tekrar yayımlanmıştır.⁴⁴

1987 yılında Ėvelbek Konıratbayev’in “Kazak Eposı Jene Türkologiya” adlı eseri yayımlanmıştır. Eserde Kazak destanlarının genel özellikleri, destan geleneği, Kazak ertegilik eposı içinde “Kula Mergen”, “Er Töstik”, “Dotan Batır”, “Munlık Zarlık” gibi destanlar hakkında bilgiler verilmiştir. Kitapta “Köroğlu” ve “Kobılandı Batır” destanlarıyla ilgili incelemeler de yer almıştır. Ayrıca kitapta “Dede Korkut Kitabı”nda bulunan on iki hikâyenin özeti de bulunmakta olup “Dede Korkut Hikâyeleri” tarihî zeminde incelemeye tâbi tutulmuştur.⁴⁵

³⁶ Rahmankul Berdibay, *Kazak Eposu* (Janrlık Hem Stadiyalık Meseleler), Almatı 1982.

³⁷ Seyit Kaskabakov, *Kazaktıñ Halık Prozası*, Almatı 1984, s.88.

³⁸ *Kazak Halık Edebiyeti-Batırlar Jırı*, C.1, Almatı 1986.

³⁹ *Kazak Halık Edebiyeti-Batırlar Jırı*, C.2, Almatı 1986.

⁴⁰ *Kazak Halık Edebiyeti-Batırlar Jırı*, C.3, Almatı 1987.

⁴¹ *Kazak Halık Edebiyeti-Batırlar Jırı*, C.4, Almatı 1989.

⁴² *Kazak Halık Edebiyeti-Batırlar Jırı*, C.5, Almatı 1989.

⁴³ *Kazak Halık Edebiyeti-Batırlar Jırı*, c.6, Almatı 1990.

⁴⁴ Ėlkey Margulan, *Ejelgi Jır Anızdar*, Almatı 1985.

⁴⁵ Ėvelbek Konıratbayev, *Kazak Eposı Jene Türkologiya*, Almatı 1987.

1988 yılında Kazak “Folkloristikasının Tarihi (Revalutsiyağa Deyingi Kezeñi)” adlı Kazak folklor çalışmalarının devrimden önceki tarihini ele alan eser yayımlanmıştır. Her dönem yapılan çalışmalar, ve şahıslar açısından ayrıntılı olarak, farklı yazarlar tarafından kaleme alınmış her bölümün sonunda ele alınan dönemdeki araştırmacıların hayatları ve çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Bu eserde giriş bölümünü Rahmankul Berdibay yazmıştır. 18. yüzyıl ve 19. yüzyılı içine alan dönemdeki çalışmalarla ilgili birinci bölüm Şakir İbrayev; 19. yüzyılın ikinci yarısındaki folklor çalışmalarını içine alan bölüm Seyit Kaskabakov; 20. yüzyıl başında Kazak folklor çalışmalarını içine alan bölüm T. Sıdıkov, Y. Subhanberdina ve son olarak da müzik folklorunun derlenmesi ve araştırılması ile ilgili bölüm de B.G. Erzakoviç tarafından kaleme alınmıştır. Genel başlıklar altında folklor ürünlerinin derlenmesi ve yayımlanıp incelenmesi süreci ayrıntılı bir şekilde ele alınırken; her bölümden sonra bu bölümdeki araştırmaları yapanlardan bazılarının hayatı ve ilmi çalışmalarını içeren ve farklı kişiler tarafından kaleme alınmış yazılar bulunmaktadır. Şokan Velihanov, İbray Altınсарın, Abay Kunanbayev, W. Radloff, G.N. Potanin, Ėbubekir Divayev, Meşhur Jüsip Köpeyev’in hayatı ve çalışmaları hakkında yazılar yer almaktadır.⁴⁶

1991 yılında Ėvelbek Konıratbayev’in “Kazak Folklorunun Tarihi” adlı kitabı yayımlanmıştır. Giriş bölümünde Kazak folkloru, Kazak folklorunun derlenmesi ve araştırılması ve bu araştırmalara katkıda bulunan Radloff, İbray Altınсарın, Şokan Velihanov, Abay vb. şahıslar ve bunların çalışmaları hakkında bilgi vermiştir. “Turmısalt Jırlar”, “Afızdar”, “Ertegiler”, “Kazak Eposı” ve “Aytıs Poeziyası” bölümlerinden oluşan kitapta, ertegiler bölümünün içinde “Er Töstik” hakkında bilgi verilmekte, “Kazak Eposı” bölümünde de batırlar jırı içerisinde; “Köruğlı”, “Kobılandı Batır”, “Alpamıs Batır”, “Kambar Batır” destanları; “Liro-epostık Jırlar” başlığı altında; “Kozı Körpeş Bayan Sulu”, “Kız Jibek”, “Ayman Şolpan”, “Kul men Kız”, “Külşe Kız”, “Nazımbek”, “Esim Seri-Zılıyka” destanları ayrı ayrı incelenmiş; “Tarihî Jırlar” bölümünde Kazaklar’ın 18-19. yüzyıllar arasındaki tarihî olayları ve kahramanları

⁴⁶ Qazaq Folkloristiqasının Tarihi (Revalutsiyaga Deyingi Kezen), Almatı 1988.

(“Olcabay Batır”, “Sırım Batır”, “İsatay Mahambat”, “Beket Batır”, “Can Koca” gibi) ile ilgili şiirler hakkında bilgiler verilmiştir.⁴⁷

1994 yılında Kazaklar arasında yayılmış doğu kökenli, “Bozcigit”, “Seyfül malik”, “Tahir Zühra”, “Cüsip Zılıhya”, “Lâylâ Macnün” gibi aşk destanlarını içine alan “Gaşıktık Dastanlar” adlı kitap yayımlanmıştır. 1976 yılında yayımlanan Gaşıktıkname’de yer alan “İyranğayıp Şah Abbas” adlı destan yerine “Lâylâ-Mâcnun” adlı destan metni yer almıştır.⁴⁸

Aynı araştırmacı 1995 yılında da “Batırlık Jırlar” adlı kitabı yayımlamıştır. Bu kitapta da Şehnâme kaynaklı, “Munlık Zarlık”, “İyranğayıp Şak”, “Ğabbas Behram”, “Şâkir-Şâkirat”, “Ziyada Şahmurat”, “Mâlik Hasan” gibi Kazak kahramanlık destanlarının metinleri ve bunlarla ilgili bir önsöz yer almıştır.⁴⁹

Rahmankul Berdibay 1995 yılında Kazak Türklerinin destan geleneğini ayrıntılı olarak ele alan “Epos-El Kazınası” adlı eserini çıkarmıştır. Ertegi-epos ilişkisi, dinî destanlar, efsaneler, destanların teşekkül tarihi, “Kırımın Kırk Batır”, “Edige Şora Batır”, halk sözlü edebiyatını teşekkül edip geliştirenler gibi konular kitapta ele alınmıştır.⁵⁰

1.2. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

1990’lı yıllara kadar büyük oranda kapalı bir bölge olması sebebiyle Sovyet coğrafyasında yaşayan Türk toplulukları ile ilgili çalışmalar yok denecek kadar azdır. 1990’dan sonra Sovyetler Birliği’nin dağılıp bu coğrafyada bağımsız Türk devletlerinin ortaya çıkışıyla birlikte araştırma yapma imkanları artmış ve buradaki Türk halklarının edebiyatları, tarihleri, folklorları üzerine birçok çalışma ortaya çıkmıştır. Kazak Türkleri’nin halk edebiyatının ve özellikle destanlarının zenginliği de dikkat çekmiş ve bu konuda makaleler, kitaplar yayımlanmış ve tezler yazılmıştır.

⁴⁷ Evelbek Qonıratbayev, *Qazaq Folqorının Tarihi*, Almatı, 1991.

⁴⁸ İ. Sübhanberdina, *Ğaşıktık Dastandar*, Almatı 1994.

⁴⁹ Aça, a.g.e., s.41-42.

⁵⁰ Rahmankul Berdibay, *Epos-El Kazınası*, Almatı 1995.

1983 yılında Rahmankul Berdibay'ın Mehmet Tezcan'ın aktarmasıyla, *Kardaş Edebiyatlar* dergisinde “Türk ve Moğolların Epik Anane Sisteminde Hikâyecinin Rolü” adlı makalesi yayımlanmıştır. Bu makalede anlatıcıların genel özellikleri yanında Kazak destanlarının anlatıcıları olarak akın, jırav ve jırşılar hakkında da bilgi verilmektedir.⁵¹

1993 yılında, “İpek Yolu Halk Edebiyatı Sempozyumu” bildirisleri yayımlanmıştır. Bu bildirisler arasında Muhammedrahim Carmuhammedulı'nın Kazak Türkleri'nin jıravlık, jırşılık, akınlık geleneklerini ele alan bir makalesi yer almaktadır.⁵²

1994 yılında Metin Ergun “Kazak Halk Akınlarında (Şairlerinde) Rüya Motifi” adlı makalesinde Kazak Türklerinin jıravlık ve akınlık geleneği ile birlikte jıravlık ve akınlık mesleğine geçiş biçimleri Anadolu sahasındaki âşıklık geleneğinde âşıklığa geçiş şekilleriyle karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Özellikle Anadolu sahasında da önemli olan rüya motifi üzerinde ayrıntılı olarak durmuştur.⁵³

Zekeriya Karadavut “Türk Destan Geleneği İçinde Köroğlu'nu Doğuşu ve Çocukluğu”⁵⁴ adlı bildirisinde Köroğlunun bir Kazak varyantındaki doğuşu ve çocukluğu konusunu da işlemiştir.

1998 yılında Fahrünnisa Bilecik “Kız Jibek Destanı”nın grameri üzerine bir doktora tezi hazırlamıştır. Bu tezin giriş bölümünde de Kazak Türkleri'nin destan geleneği konusunda bilgi de verilmiştir.⁵⁵

Şeref Boyraz, “Kozı Körpeş Bayan Sulu Hikâyesinin Üç Versiyonu Üzerinde Mukayese Çalışması” adlı makalesinde hikâyesinin üç varyantını karşılaştırmıştır.⁵⁶

⁵¹ Rahmankul Berdibay, *Türk ve Moğolların Epik An'ane Sisteminde Hikâyecinin Rolü*, Çev. Mehmet Tezcan, *Kardaş Edebiyatlar*, S.6, Nisan-Mayıs-Haziran 1983, s.3-9.

⁵² Muhammedrahim Carmuhammedulı, *Kazak Türüklerinde Cırşılık, Cıravlık, Akındık Dëstür Cöntünde, İpek Yolu Uluslar Arası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1995, s.107-114.

⁵³ Metin Ergun, *Kazak Akınlarında (Şairlerinde) Rüya Motifi*, *Milli Folklor*, S. 15, Ankara 1994, s.8-14.

⁵⁴ Zekeriya Karadavut, *Türk Destan Geleneği İçinde Köroğlu'nun Doğuşu ve Gelişimi*, *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri-1*, Ankara 1997, s.131-132.

⁵⁵ Fahrünnisa Bilecik, *Kız Jibek Destanı* (Metin-İnceleme-Sözlük), İstanbul 1998, (Marmara Üni. Sos. Bil. Ens. Basılmamış Doktora Tezi)

Bekir Şişman, “Kozi Körpeş Bayan Sulu Destanı” ile ilgili olarak iki makale yazmış ve bir de tez hazırlamıştır. Bekir Şişman “Lirik-Epik Destan Türü ve Kozi Körpeş Bayan Sulu Jırı” adlı makalesinde destanın Canak Akın’a ait varyantını içine alan Kazakistan’da yayımlanmış bir çalışmayı tanıtmaktadır.⁵⁷ Bekir Şişman, “Halk Hikâyeciliği Açısından Kozi Körpeş Bayan Sulu Jırı Üzerinde Bir Tahlil Denemesi” adlı makalesinde de “Kozi Körpeş Destan”ı üzerine bir tahlil denemesi yapılmıştır.⁵⁸ Bekir Şişman bu makalelerinden başka “Kazakistan’da Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Bu Gelenek İçerisinde Köroğlu Destanı” adlı doktora tezi hazırlamıştır.⁵⁹

Aziz Kılınç, Kazak Türkleri’nin kahramanlık destanı “Kambar Batır” üzerine bir yüksek lisans tezi⁶⁰; Elmira Abdilbekova, Kobılandı Batır ile Dede Korkut Hikâyeleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir doktora tezi⁶¹; Metin Arıkan da Köroğlu’nun Kazak varyantları üzerine bir yüksek lisans tezi⁶² hazırlamıştır.

Mehmet Aça, “Kozi Körpeş Bayan Sulu Destanı” üzerine mukayeseli bir doktora tezi hazırlamıştır. Türk halkları içerisinde geniş bir coğrafyada yayılmış olan destanın Sibiryta Tatarları, Kazan Tatarları, Kırım Tatarları, Dobruca Tatarları, Altay Türkleri, Başkurt, Kazak ve Uygur varyantlarını kapsayan bu çalışmada Kazak Türkleri’nin destan geleneği, Kozi Körpeş Bayan Sulu Destanı’nın Kazak varyantları ile ilgili çalışmalar üzerinde de durulmuş ve destanın Kazak Türkleri arasından derlenmiş Radloff, Canak Akın ve Şöce nüshaları da tezde yer almıştır.⁶³

⁵⁶ Şeref Boyraz, Kozi Körpeş Bayan Sulu Hikâyesinin Üç Versiyonu Üzerinde Mukayese Çalışması, *Bilgi*, S.2 (Yaz 1996), s.121-132.

⁵⁷ Bekir Şişman, “Lirik-Epik Destan” Türü ve Kozi Körpeş-Bayan Sulu Jırı, *Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisi*, S.7, Haziran 1996, s.42-45.

⁵⁸ Bekir Şişman, Halk Hikâyeciliği Açısından Kozi Körpeş-Bayan Sulu Jırı Üzerinde Bir Tahlil Denemesi, *Milli Folklor*, S.35, Ankara 1997, s. 55-60.

⁵⁹ Bekir Şişman, *Kazakistan’da Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Köroğlu Destanı*, Hacettepe Üniv., Sos.Bil.Ens., Ankara 1998 (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

⁶⁰ Aziz Kılınç, *Kambar Batır Destanı* (İnceleme-Metin-Aktarma), Gazi Üniv. Sos.Bil.Ens., Ankara 1996 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

⁶¹ Elmira Adilbekova, *Kobılandı Batır Destanı İle Dede Korkut Arasındaki İlişkiler*, Ege Üniv., Türk Dünyası Araştırmaları Ens İzmir 1999 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

⁶² Metin Arıkan, *Köroğlu’nun Kazak Varyantları*, 2 Cilt, Ege Üniv. Türk Dünyası. Araştırmaları Ens İzmir 1999 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

⁶³ Mehmet Aça, *Kozi Körpeş-Bayan Sulu Destanı Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, 3 Cilt, Selçuk Üniv. Sos.Bil.Ens Konya 1988 (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

Türkiye’de Kazak Türkleri’nin destan gelenekleri ile ilgili olarak hazırlanan tezler ve yazılan makalelerden sonra müstakil olarak hazırlanmış kitaplarda yayımlanmaya başlamıştır.

Mehmet Aça, “Kazak Türkleri’nin Destanları ve Destancılık Geleneği” adlı kitabında Kazak Türkleri’nin destanların derlenmesi, yayımlanması ve araştırılması tarihî üzerinde durduktan sonra meşhur Kazak akınları, jıravları hakkında da bilgi vermiştir. Kitapta Kazak Türkleri’nin destanlarından “Er Töstik”, “Dotan Batır”, “Toksan Üyli Tobır”, “Er Kosay”, “Boz Cigit” destanları Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ile birlikte verilmiştir.⁶⁴

Metin Ergun, Kazak Türkleri’nin halk şiiri geleneği içerisinde Kazak halk şiirinin şekil, tür, muhteva özellikleri hakkında örneklerle birlikte ayrıntılı bilgiler vermiştir, Kopuz Sarını “Kazak Âşık Tarzı Şiir Geleneği Akın ve Jıravlar” adlı eserde Kazak Türkleri’nin destan geleneğinde önemli yer tutan akınlar, jıravlar, jırşılar, jırşılık mektepleri hakkında geniş bilgi verilmiştir.⁶⁵

Kazak Türkleri’nin destan geleneği ile ilgili olarak Ayşe Yücel Çetin’in “Kazakistan Sahası Halk Hikâyeciliği Geleneği” kitabı yayımlanmıştır. Kazak Türkleri’nin hikâyecilik geleneği, bunlar üzerine yapılan çalışmalar, hikâyeleri şekil, tür ve muhteva özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Kitapta “Kozı Körpeş Bayan Sulu”, “Kız Jibek”, “Ayman-Şolpan”, “Asilbek İle Guljahan”, “Hemra İle Hurlıka”, “Bolat-Janat”, “Ziyada-Şah Murat”, “Karkabat”, “Kulkanıs-Zeberşe”, “Munlık-Zarlık”, “Enlik-Kebek”, “Bozcigit”, “Nazımbek” ile “Külşe Kız” hikâye ve destanlarının özetleri de ter almaktadır.⁶⁶

Türkiye’de genel olarak Türk destan geleneği konusunda hazırlanan birçok tez ve yayımlanan bazı araştırmalarda Kazak destanlarına da değinilmektedir.

⁶⁴ Aça, *Kazak Türkleri’nin Destanları ve Destancılık Geleneği*, Konya 2002.

⁶⁵ Metin Ergun, *Kopuz Sarını Kazak Âşık Tarzı Şiir Geleneği Akınlar ve Jıravlar*, Ankara 2003.

⁶⁶ Ayşe Yücel Çetin, *Kazakistan Sahası Halk Hikâyeciliği Geleneği*, Ankara 2003.

Köroğlu'nun Kazak varyantları üzerine yüksek lisans tezi hazırlayan Metin Arıkan "Kazak Sözlü Kültür Geleneğinde Arkaik Destanları Tipolojisi" adlı doktora tezini hazırlamıştır. Arkaik destanlar, mitoloji konusunun ele alındığı çalışmada "Kubıkul", "Dotan Batır", "Kulamergen-Joya Mergen" destanlarının çeviri yazısı ve Türkiye Türkçesine aktarması da destanda yer almıştır.⁶⁷

Metin Ekici Köroğlu hikâyelerinin yalnızca ilk kolu üzerine karşılaştırmalı olarak hazırladığı "Türk Dünyasında Köroğlu"⁶⁸ adlı eserinde Köroğlu'nun Kazak varyantını da ele almış ve bu eser içerisinde Kazakistan'da "Batırlar Jırı" serisinin dördüncü cildinde yayımlanan Köroğlu kollarından, Köroğlu'nun doğumundan başlayarak halk içinde kahraman olarak tanınmasına kadar olan hayatını içine alan "İlk Kol" Türkiye Türkçesi ile yayımlanmıştır. Ayrıca kitapta Köroğlu hakkında Kazakistan'da yapılan çalışmalar ve Köroğlu anlatıcıları hakkında da bilgi verilmiştir.

2. Kazak Türkleri'nin Destanlarını Tasnif Çalışmaları

Anadolu sahasında Oğuz Kağan, Köroğlu, Manas gibi kahramanlık konulu uzun soluklu anlatmalara destan adı verilirken bu tür anlatmalara, Kazak Türkleri'nin destan geleneğinde "epos, arhaik epos, köne epos, batırlık epos, kaharmandık köne epos, liro epos, ğaşıktık epos, romandık epos, batırlık ertegi, cır, batırlar cırı, tarihî cır, ğaşıktık cır, epostık cır, liro-epostık cırlar, liro-epikalık jırlar, dastan" gibi adlar verilmektedir. İsimlendirmelerdeki bu çeşitlilik, epos cır ve dastan ana başlıkları altında destanların konularına göre adlandırılmalarından kaynaklanmaktadır.⁶⁹

Kazak destanlarının sayıca oldukça fazla olması, geniş bir coğrafyaya yayılmaları, birbirinden farklı zengin bir muhtevaya sahip olmaları sebebiyle Kazak destanlarını tasnif etme çalışmaları, Kazak Türkleri'nin destanlarının araştırılması konusunda önemli bir yer işgal etmektedir. Devrim öncesinde ve sonrasında yapılan

⁶⁷ Metin Arıkan, *Kazak Sözlü Kültür Geleneğinde Arkaik Destanların Tipolojisi*, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Ens., İzmir 2003. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

⁶⁸ Metin Ekici, *Türk Dünyasında Köroğlu*, Ankara 2004.

⁶⁹ Aça, a.g.e., s.47-48.

derleme ve derlenen metinleri neşretme çalışmalarının ardından özellikle devrimden sonraki bölümde bu destan metinlerini tahlil etme ve sınıflandırma çalışmaları hızlanmıştır. Eldeki zengin malzeme ve yukarıda bahsettiğimiz sebeplerle farklı temeller üzerine kurulmuş veya aynı temeller üzerine kurulmuş olmasına rağmen farklı şekilde ortaya koyulmuş birçok sınıflandırma ortaya çıkmıştır diyebiliriz.

Sosyalist devrimden sonraki bölümde Kazak Türkleri'nin folkloru üzerine birçok çalışma yapan Muhtar Avezov ilk olarak Kazak Türkleri'nin halk edebiyatını altı gruba ayırarak aşağıdaki şekilde sınıflandırmıştır:

“1-Geleneksel halk jırları: Yar-yar, betaşar, sınısuv (Gelin evden uğurlanırken söylenen türkü), joktav (ağıt), estirtöv (Ölüm haberi verme koştasuv (Hasret türküleri)

2-Masallar, efsaneler, atasözleri,

3-Batırlar destanları (Edige, Koblandı Batır, Er Tarğın, Şora),

4-Âşıklık Destanları (Kozı Körpeş Bayan Sulu, Kız Jibek, Ayman Şolpan),

5-Tarihî destanlar,

6- Aytıs (Atışma)”⁷⁰

Yukarıda tasnifi Kazak halk edebiyatının bütün ürünlerini göz önünde bulundurarak yapan Muhtar Avezov 1962 yılında Kazak destanları ve folkloru üzerine yazdığı makalesinde Kazak destanlarını üç bölüme ayırmıştır.

1- Batırlar jırı (Koblandı Batır, Er Tarğın, Er Sayın vb.)

2- Ğaşıktık Jırlar (Kozı Körpeş-Bayan Sulu, Kız Jibek, Ayman-Şolpan vb.)

3- Tarihî jırlar (Orak Mamay, Beket vb.)⁷¹

Alkey Margulan, Kazak destanlarının tarihî karakteri üzerine yazdığı makalesinde Kazak destanlarını ortaya çıkış sebepleriyle birlikte ve tarihî dönemleri de

⁷⁰ Muhtar Avezov-L.Sobolev; Epos i Folklor Kazakskogo Naroda, *Jurnal Literaturny Kritik*, 1939, No:10-11, s.211-212

⁷¹ Muhtar Avezov, Kazak Eposı Men Folklorı, *Uvakıt Jenë Edebiyet*, Almatı 1962, 32,64,75.

göz önünde bulundurarak Kazak destanlarını tasnif etmiştir. Destanların tür özellikleri bu tasnifte kullanılmamıştır:

“1-En eski dönemdeki destani jırlar. Bunlar “Er Töştük”, “Ak Köbek”, “Kulamergen”, “Şolpan Mergen” gibi jır-anızlar girmektedir,

2-Oğuz-Kıpçak döneminde meydana gelen destanlar / XI-XII. Asırlar/. “Korkıt”, “Kazanbek”, “Dombavıl”, “Kozi Körpeş Bayan Sulu”, vb. destanlar,

3-Tarihî devirlerdeki destanlar / XIII-XIV. asırlar/ Bu devir iki kola bölünmüş: Kazak bozkırında Coşı (Cuci) ulusunun kurulması, onun dahili mücadelelerini / “Kobılandı”, “Er Tarğın” ve bu ulusun dağılma dönemini tasvir eden destanlar/ “Kambar”, “Kaztuvğan”, vb. Bunlar bazen Noğaylı döneminin destanları şeklinde de isimlendirilmiştir,

4- Cungar feodallarının Kazak bozkırına yaptıkları baskınları ve onlara karşı yürütülen mücadeleyi anlatan destanlar / “Kabanbay”, “Bögenbay”, “Olcabay”, vb.,

5- Feodal zıtlıklara karşı mücadeleye bağlı olarak doğan destanlar.”⁷²

Şakir İbrayev, Margulan’ın bu tasnifinde destanların türlere bölünmediğini, kahramanlık, lirik ve tarihî destanlar arasındaki farkların tümüyle verilmediğini bu tasnifin yeni düşüncelerin ortaya çıkmasına , destanların yeni yöntemlerle derlenmesine yol açtığını belirtmiştir. Sonraki dönemlerde türe dayalı tasniflerin Margulan’ın görüşleriyle paralellik arz ettiğini belirtir. Bu yöntemle destan hangi yöntemle derlenirse derlensin onun tarihsel boyutunun korunduğunu belirtir.⁷³

İskak Düysenbayev “Kazak Edebiyetiniñ Tarihi” adlı eserde Kazak aşk destanlarıyla ilgili yazdığı bölümde, liro epos kavramını kullanmıştır ve bu liro epos kavramı içine içine giren eserleri üç grupta toplamıştır.

“1-Halk arasında geniş bir şekilde yayılmış, eski dönemlerde yazıya geçirilip az çok yayımlanmış olan eserler: Kozi Körpeş, Ayman Şolpan, Kız Jibek,

⁷² Alkey Margulan, O Harektere i İstoriçeskiy Obuslovlennostiy Kazahskogo Eposa, *İzvestiya Kazahskogo Filiala AN.SSSR, Seriya İstoriçeskaya*, No.2, 1946, s.80.

⁷³ İbrayev, a.g.e., s.22.

2-Halk arasında az yayılsa da yayımlanmamış olan nüshalar: Külşe Kız, Kul Men Kız, Makpal Kız, Esim-Zılıyha,

3-Doğu edebiyatından gelen kıssalar: Seyfulmalik, Bozcigit, Şakir-Şakrat, Munlık-Zarlık vb.”⁷⁴

Malik Gabdullin Kazak Türkleri'nin destanlarını batırlar jırları (Alpamış, Kobılandı, er Tarğın, Kambar Batır) ve liro-epostık jırlar (Kozı Körpeş Bayan Sulu, Kız Jibek, Ayman Şolpan) şeklinde tasnife tabi tutmaktadır.⁷⁵

Ëvelbek Koñıratbayev, tür ve kökenleri bakımından geniş bir tasnife tabi tutarak Kazak Türkleri'nin destanlarını on gruba ayırmıştır.

“1-Masalsı destanlar: Er Töstik, Kula Mergen, Talasbay Mergen, Dotan, Munlık Zarlık,

2-Türk kağanlığı devrinde oluşan destanlar: Orhun Yazıtları, Kül Tigin hakkındaki destanlar,

3-Oğuz destanları: Kitab-ı Dedem Korkut,

4-Boy destanları: Alpamış, Kobılandı, Kambar,

5-Nogay destanları: Er Tarğın, Kırımın Kırk Batırı,

6-Tarihî destanlar:Beket, Dotan Batır, 1916 Yılı Manzumeleri,

7-Lirik destanlar: Kozı Körpeş Bayan Sulu, Kız Jibek, Ayman-Şolpan,

8- Doğu destanları: Zaloğlu Rüstem, hikâyeler, kıssalar,

9- Telif destanlar: Esmambet, Ötegen Batır, Suranşı Batır,

10-Sovyet devri destanları: Amangeldi, Malik, Tölegen hakkındaki destanlar.”⁷⁶

Şakir İbrayev bu tasnifte de Kazak destanlarının kronolojisi ve türlerini gruplandırmada aynı prensiplerin korunamadığını belirtmiştir. Oğuz destanlarıyla, boy destanları ve Nogaylı destanlarının tür olarak kahramanlık destanı olduğunu söylemiş;

⁷⁴ İskak Düysenbayev, *Kazak Ėdebiyetiniñ Tarihi*, Almatı 1960, s. 501.

⁷⁵ Malik Gabdullin, *a.g.e.*, s. 152-278.

⁷⁶ Ëvelbek Koñıratbayev, *Epos Jëne Onıñ Aytuvşılıarı*, Almatı 1975, s.18; *Kazak Folklorınıñ Tarihi*, Almatı 1991, s.133.

Orhun-Yenisey anıtlarındaki metinlerde bazı destan özelliklerinin bulunmasıyla birlikte bunların destan olarak kabul edilemeyeceğini belirtmiştir.⁷⁷

Rahmankul Berdibay “Kazak Eposı” adlı eserinde Kazak Türkleri’nin destanlarını konularına göre dört gruba ayırarak bu destanlarla ilgili incelemeleri bu başlıklar altında yapmıştır.

1-Köne epos (Kulamergen-Coyamergen, Dotan Batır, Kubıgıl vb.),

2-Kaharmandık epos (Alpamıs Batır, Kambar Batır, Munlık-Zarlık, Şora Batır, Edige Batır vs.)

3-Ğaşıktık epos (Kozı Körpeş Bayan Sulu, Kız Jibek, Ayman Şolpan,vb.) ve

4- Tarihi jırlar (Kabanbay Batır, Bögembay, v.s.)⁷⁸

Èvelbek Kofıratbayev, “Kazak Folklorının Tarihi” adlı eserinde Kazak Türkleri’nin destanlarını; “Batırlar Jırı” (Köruğlı, Kobılandı Batır, Alpamıs Batır, Er Tarđın), “Lipo-Epostık Jırlar” (Kozı Körpeş Bayan Sulu, Kız Jibek, Ayman Şolpan, Makpal Kız, Kul Men Kız, vb.) ve “Tarihi Jırlar” (Bögembay, Şakşakulı Er Canibek, Olcabay Batır, vb.) şeklinde gruplara ayırarak ele almıştır.⁷⁹

Kazak Türkleri arasında eski insanların kainatı ve olayları nasıl yorumladıklarını, onların aile kurma usüllerini, mitolojik ve masalsı kahramanların varlıklarıyla gökte, yer üstünde ve yer altında yaptıkları mücadeleleri anlatan metinlere arhaik epos, kaharmandık köne epos, batırlık ertegi gibi adlar verilmektedir.

Şakir İbrayev, eski devirlerdeki destan geleneğine, bilhassa kahramanlık destanlarına temel teşkil eden, en eski zamanlarda yani tarih öncesi çağlarda kalıplaşmış olan destan türüne destan eski destan (Köne epos-Arkaik epos) denildiğini belirterek, eski destanların kendi iç yapılarını oluşturan tema ve konulara göre aynı olmadıklarını söyler. Bu destanların bazılarında kahramanlık temasının ağır bastığını (kabile ve boy çevresinde ya da evlenme törenlerinde), diğerlerinde ise avcılık, nişancılık temalarının daha çok işlendiğine işaret eder.(Mesela Kazaklar’ın Kulamergen ve Colamergen;

⁷⁷ İbrayev, *a.g.e.*, s.24.

⁷⁸ Berdibay, *Kazak Eposı*, Almatı 1982.

⁷⁹ Kofıratbayev, *Kazak Folklorının Tarihi*, Almatı 1991.

Kırgızların Kocabaş). Bunların birincisinde masal öğelerinin, ikincisinde ise mitoloji ve seçere hikâyelerinin rolünün büyük olduğunu söyler. Eski destanların bu özelliklerle birbirinden ayrıldığını söyler. Folklor kuramlarında bazen *Eski Destan* bazen de “kahramanlık masalı” olarak adlandırılan bu eserlerin bünyesinde onların masal veya destan usulüyle incelenmelerine imkan veren özellikleri barındırdığını söyler. Bu eserleri hangi terimlerle adlandırdığımız değil, onlara hangi manaları yüklediğimizin önemli olduğunu belirtir.⁸⁰

Köne-Arkaik destanların özellikleri ve kahramanlık destanlarıyla bağlantıları üzerine çalışmalar özellikle V. Propp, V.M. Jirmunskiy, B.M. Putilov C.K. Lebedeva gibi Rus araştırmacılarının çalışmaları üzerine bina edilmektedir.

Rahmankul Berdibay, kendi çalışmasından önce bu konu ile ilgili yapılan çalışmaları geniş bir şekilde ele alarak Köne-Arkaik destanların genel özelliklerini şu şekilde ortaya koymuştur:

“1-Bu eserlerde olağanüstü-fantastik olaylar ağırlıklı olarak yer alır. İnsanoğlunun zalim güçlerle; jesturnak, dev, albastı ve ejderhalarla mücadeleleri, onları yenmesi ve amacına ulaşması gibi.

2-Dünyanın yaratılışı ile ilgili mitolojik inanışlar yer alır. Olayların, ilişkilerin üç kat dünyada (Gökyüzü, yeryüzü, yeraltında, geçmesi bunun delilidir. İlk insanlar-medeni kahramanlar iş-hareketlerinin, mitolojik dönemin bulanıklıkları bu hallerde açıklanıyordu. Baba ile çocuğun uzun süre ayrılıp birleşmeleri de yabancı güçlerle alakalıdır.

3-Anaerkil devrin son dönemleri ve ataerkil dönemin adetlerinin başladığı dönemin özelliklerini tanıtan olaylara rastlanması eposun eskiliğinin delilidir.

4-Kazaklar’ın köne eposunda avcılık döneminin tasvirleri de geniş bir şekilde saklanmıştır. Kendi emeğiyle yaşayan avcı, mergenin zalim güçlerle birçok yerde karşılaşp onlarla savaşması, birçok zorluğu yenerek muradına ermesi, bu tür eserlerin genel konularındandır.

5-İnsanların sihirli güçlere ve varlıklara inanması (Animizm, Toteizm...) canavarlar, bitkiler dünyasının canlarının ve sahiplerinin bulunduğu inandırılması, eğik

⁸⁰ İbrayev, a.g.e., s.63-66.

eserlerde iz bırakmıştır. İnsandan akıllı “jüyrük atlar”, genç çocuğu doyuran, besleyen geyiklerin merhametliliği bunu göstermektedir. İyi niyetli genç kahramanlara sıkıntıya düştüklerinde yardım eden, akıl veren, yol gösteren pirlar ve gaip eren kırk çiltlenlerin hizmetlerine özel bir önem verilmektedir.

6-Çocuksuzluk eksikliği, evliyalar dolaşarak çocuk sahibi olma, rüya görme, rüyada ayan etme, kahramanın olağanüstü doğumu gibi durumlar insanların tabiat güçlerine bağımlı olduğu dönemlerin örnekleridir.

7- Kahramanların çabuk büyümesi, “jüyrük at” seçip binerek tehlikeli uzun yolculuğa çıkması, yol boyunca türlü yırtıcı, sihirli, düşman güçler ve varlıklarla karşılaşması ve kahramanlara has evliliği arkaik destanlarda geniş bir şekilde yayılmış motiflerdir.⁸¹

Kazaklar’da kahramanlık destanları olarak isimlendirilen tür bizim Anadolu sahasında destan olarak isimlendirdiğimiz halk edebiyatı ürünüdür. Kahramanlık destanlarında asıl konu kahramanlıktır. Bu kahramanlık konusuna diğer destan türlerinde de rastlanılsa da kahramanlık destanlarını diğerlerinden ayıran bazı özellikler mevcuttur. Kahramanlık destanlarında genellikle doğumundan başlayarak birçok özelliğiyle toplumdaki diğer insanlardan ayrılan kahramanın halkı için verdiği mücadeleler konu edilmektedir. Kahramanlık destanları özellikle arkaik destanlarla benzerlik gösterse de arkaik destanlardaki kahramanın kendi şahsi mücadelelerindeki kahramanlıklarının yerini, kahramanlık destanlarında vatan ve millet gibi kavramlar için mücadele almıştır.

Muhtar Avezov’a göre, Kazak kahramanlık destanları çok eski devirlerde ortaya çıkmıştır ve kahramanlık destanlarının başlangıcı eski Türk birliği dönemine kadar uzanmaktadır. Bu destanlarda eski Türk-Moğol devrinin hüküm sürdüğü Altınordu, Akordu dönemlerinden bahsedilir. Nogay, Kırım, Kıpçak ve Kırgızların aynı bayrak altında bir bütün millet olarak yaşadığı dönemler bu destana konu edilmektedir. Kahramanlık destanlarındaki kahramanları da büyük kahramanlar ve küçük kahramanlar olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Büyük kahramanlar olarak göçebe halkın saldırılara hazır olduğu, askeri taktiklerin geliştiği, Kalmuklarla mücadele döneminin kahramanlarıdır. Bu dönem güçlü olanın yaşayabildiği bir dönemdir ve bunu

⁸¹ Berdibay, *a.g.e*, s.90-91.

büyük kahramanlar sağlayabilmektedir. Bu dönemin liderleri kahramanlık, danışmanlık ve yöneticilik yeteneklerine sahip olmalıdır. Bu devir, kahramanların en kıymetli olduğu dönemdir ve böyle kahramanları bulmak oldukça zordur. Bu nedenle halk tüm bu özellikleri taşıyan birçok insanüstü özelliklere sahip bir karakter hayal etmiştir. Bunlar büyük kahramanlardır. Diğer kahramanlar ise Kazaklar'ın hayatının daha sakin bir hayata sahip oldukları dönemlerin kahramanlarıdır ve bu kahramanlar normal insanların özelliklerine sahiptir.⁸²

Rahmankul Berdibay da Kazak kahramanlık destanlarının asırlar boyu halkın başından geçen tarihî olayları, geleneğini, duygularını sanatsal bir biçimde derlediğini, halkın türlü olaylara karşı tepkilerini, gelecekte beklenenlerini ortaya koyduğunu ifade eder. Ona göre destanları bize tarihî olayları bütün açıklığıyla anlatmasa bile bize böyle olayları analiz etme şansı verdiğini belirtir.⁸³

Kazak Türkleri'nin destan hazinesi içerisinde çok sayıda kahramanlık destanı mevcuttur: Edige Batır, Koblandı Batır, Er Tarğın, Er Sayın, Şora Batır, Kambar Batır ve Alpamıs Batır bunların en çok bilinenleridir.

Kazak aşk destanları diğer destan türleriyle şekil ve muhteva açısından bazı ortaklıklara sahip olsa da bu destanlar aşk üzerine bina edilmiştir. Destanın ana teması kahramanlıklar değil, bir aşk ve bu aşkın meydana getirdiği maceraları içine almaktadır. Aşk destanlarının arkaik destanlarla olan bağlantısı ve onların bir devamı olabileceği ve aşk hikâyelerinin romana geçiş sürecinde önemli bir yer teşkil ettiği ortaya atılan önemli fikirlerden birisidir.⁸⁴ “Arkaik destanların en yaygın konularından birisi, olağanüstü kahramanın eş araması ve olağanüstü mücadeleler sonucu eşini alıp obasına dönmesidir. Kahramanlık destanlarında ise kahramanın evliliği meselesi, kahramanlık konusuna nazaran daha geri plandadır. Bu yönüyle aşk destanları, daha çok arkaik destanların kahramanî evlilik konusunun bir devamı olarak da kabul edilebilir. Köne eposun konuları olan kahramanlık ve evlilik, kahramanlık destanlarında daha gerçekçi bir

⁸² Muhtar Avezov, “Kahramanlık Destanları”, *Folklor Yazıları*, (Hz. A.A. Çınar), Ankara 1997, s.190-191.

⁸³ Berdibay, *a.g.e.*, s.92.

⁸⁴ Berdibay, *a.g.e.*, s.129.

şekilde bir arada işlenmiş, daha sonra da bütünüyle gerçekçi ve olağan üstülüklerden sıyrılmış bir şekilde evlilik konusu, aşk destanları ya da kahramanlık hikâyelerinde sürüp gelmiştir. Arkaik ve kahramanlık destanlarındaki kahramanın eşine çeşitli mücadele ve imtihanlar sonucunda kavuşması ve onunla birlikte obasına geri dönmesi, aşk destanlarında yerleşik hayat, İslam, tasavvuf ve İran mesnevîcilik geleneğinin tesiriyle trajik sona dönüşmüştür.”⁸⁵

Rahmankul Berdibay, aşk destanlarının özelliklerini diğer destan türleriyle de karşılaştırarak vermektedir. Ona göre, aşk destanlarında asıl konu, kahramanlıkla vatanı korumak değil aşktır. Her ne kadar bu destanlarda diğer kahramanlık ve arkaik destanlarda bulunan bazı özellikler bulunsa da bunlar destanın merkezinde yer almamaktadırlar. Bu destanlarda millî eşitsizlikler ve zıtlıklar ön plana çıkmaktadır. Bu destanların epik geleneğe yakın olmakla birlikte yazılı edebiyatın özelliklerini de taşımaktadırlar. Eski hikâyeleri yeni ihtiyaçlara uygun olarak bildirmektedir. Bu destanların kahramanları milletin, vatanın menfaatlerini değil, kendi menfaatlerini ön plana koymaktadır.⁸⁶

Ëvelbek Konıratbayev, orta asırlarda doğduğunu söylediği Kazak aşk destanlarını; “Orta Asırlar Romanı” (Seyfülmelik, Bediğul Jamal, Tört Derviş vb.); “Kazak Destan Geleneğinden Doğanlar” (Kozı Körpeş Bayan Sulu, Ayman-Şolpan vb.) ve “Doğu Eserlerinden Gelen Kıssa-Destanlar” (Tahir İle Zühre, Leyla ile Mecnun, Ferhad ile Şirin vb.) olmak üzere üç bölüme ayırmaktadır.⁸⁷

Aşk destanları, konuları kadar şekil özellikleriyle de kahramanlık destanlarından belli bir ölçüde ayrılmaktadırlar. Karl Reichl, Türk boylarının destan gelenekleri üzerine yaptığı çalışmasında nazım ve nesrin kahramanlık destanlarında da aşk destanlarında da birlikte kullanıldığını belirtir; fakat nazım ve nesrin birlikte kullanılmasının aşk destanlarında daha çok olduğunu altını çizer. Bu özelliğin Kazak destanları için de geçerli olduğunu söyler ve Kobılandı, Alpamış gibi kahramanlığın

⁸⁵ Aça, *a.g.e.*, s.60.

⁸⁶ Berdibay, *a.g.e.*, s.184.

⁸⁷ Konıratbayev, *a.g.e.*, s.195.

ağır bastığı destanlarda nazım kısımların; Kız Jibek gibi aşk destanlarında ise nazım ve nesrin birlikte kullanıldığına değinir.⁸⁸

Kozı Körpeş-Bayan Sulu, Kız Jibek, Külşe Kız-Nazimbek, Makpal Kız, Kul Men Kız, Ayman Şolpan en ünlü Kazak aşk destanları arasında kabul edilmektedir.

Tarihî cırlar kahramanlık destanlarıyla konu ve kahramanların taşıdığı özellikler bakımından birbirine benzemektedirler. Fakat tarihî destanlardaki olaylar Kazak Türkleri'nin tarihinde gerçekten yaşanmış olayların izleridir, destanlara yansımasıdır. Mehmet Aça bu konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir:

“18.-19. asırlarda yaşanan tarihî mücadeleler (Cungar feodallarının saldırıları ve bu istilalara karşı sürdürülen mücadeleler, vs.) ve 1916 yılındaki Kazak bağımsızlık isyanının yansıması, epik destancıların anlattıkları tarihî cır ya da destanlarda, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıldaki istilacılara karşı mücadele eden ve bağımsızlık için baş kaldıran Kıpçak tarihî kahramanlarının etrafında gelişen olaylar anlatılmaktadır. Tarihî cırlarla kahramanlık destanları arasında pek çok benzerlik söz konusudur. En büyük farklılık ise anlatılan olaylarla, kahramanların tarihî gerçekliğe oldukça uyan bir yapı sergilemeleridir. Ayrıca, anlatılan olayların çok daha yakın dönemlerde meydana gelmesi de önemli bir husustur. Tarihî cırların oluşumunda, tarihî kahramanların etrafında destan geleneğindeki pek çok motifin birleştirilmesi de etkili olmuştur.⁸⁹ Karatavdın Başınan Köş Keledi, Akmeşitti Alğanda Aytılğan Ölen, 1916 Jıl, Amankeldin'in Torğaydı Alğanı, Abılay Han, Kabanbay Batır, Böğembay, Şakşak ulı er Canıbek, Olcabay Batır, İsatay Mahambet, Beket, Cankoca, Dosan önemli Kazak tarihi destanları arasındadır.⁹⁰

3. Kazak Türkleri'nin Destan Geleneğinde Anlatıcılar

Akın sözünün nereden geldiği konusunda çeşitli fikirler ileri sürülmektedir. Bunların en önemli ikisi “akın “ sözünün Farsça “ahund” sözünden ve bu sözün Türkçe

⁸⁸ Karl Reichl, *Türk Boylarının Destanları*, Çev. Metin Ekici, Ankara 2002, s.138.

⁸⁹ Aça, *a.g.e.*, s. 61.

⁹⁰ Aça, *a.g.e.*, s.62.; Berdibay, *age*, s.184-225.

kökenli olduğu üzerinedir. Akın şiirinin kökeni ile ilgili olarak kesin bir sonuca varılamamıştır. Etimolojik olarak kökeninin nereden geldiği kesin bir şekilde ifade edilemese de akın teriminin Kazak destan geleneğindeki yeri hakkında bir sonuca varılmıştır, diyebiliriz.

Karl Reichl bu konuyla ilgili olarak; “Akın, genelde şairin en geniş şeklini ifade eder ve bundan dolayı Kazak Türkçesinde şair için kullanılan en yaygın kelime olarak kullanılırken, sözlü edebiyata uygulandığında , irticalen destanî şiir söyleyen bir destancıyı sınırlı olarak ifade eder.”⁹¹ der.

Reichl bu terimin destani şiir söyleyen destancıyı sınırlı bir şekilde ifade ettiğini söylemesi akının dışında da Kazak destan geleneğinde destan söyleyen jıravların bulunmasından ileri gelmektedir. Jıravlarla akınları birbirinden ayıran bazı özellikler vardır.

Akınların anlattıkları hikâyelerin bir bölümünün kendi hayatlarında cereyan eden olaylar olduğunu ve onların kendi devirlerinde yaşamış olan kahramanlar hakkında şiirler söylediklerini fakat bu şiirlerin hiçbir zaman jıravların şiirleri kadar uzun olmayıp oldukça kısa olduğunu söyleyen Metin Ergun⁹², onları diğer şairlerden ayıran en önemli özelliğin aytıs olduğunu şu şekilde ifade eder:

Akınları diğer şairlerden ayıran en büyük özellik onların aytısa düşmeleridir. “Aytıs, Anadolu Türk halk şairliği geleneğindeki atışmaya benzerdir. Bugün bazı farkları olsa da tarih içerisinde aytıs ile atışmanın aynı şey olduğu kanaatindeyiz. Aytısta da atışmada da iki âşık (akın) birbirleriyle söz yarıştırlar. Aytıs Kazak halk şiiri geleneğinin fazla gelişmiş türüdür. Akınlar, aytıs sırasında birbirlerine, obalarına, uruklarına her türlü kötü sözü söylerler, buna karşılık kendilerini, obalarını ve kendi uruklarını överler.”⁹³

⁹¹ Reichl, *a.g.e.*, Ankara 2002, s.77.

⁹² Metin Ergun, *Kopuz Sarını*, s. 104.

⁹³ Ergun, *a.g.e.*, s.104.

Karl Reichl; destancının bir destanı anlatımını aşağıdakilerden bir veya ikisiyle karakterize edilebilir, demektedir.

“1-Destancı yeni destanlar (veya destan dairelerinin kollarını) üretme yeteneğindedir.

2- Destancı; Parry ve Lord’un anlatım sırasında düzenleme olarak adlandırdığı, başka bir ifadeyle, dinleyicilerine bir metni yaratarak kabul ettirme yeteneğine sahiptir.”⁹⁴

Bu konuyla ilgili olarak E. İsmailov da dinleyicinin önünde elinde dombırasıyla destan okuyan herkesin akın olamayacağını, bu şekilde destan okuyan şairlerin arasında jırşı, ö lengşi gibi sadece daha önce söylenilenleri aynen tekrar edebilen sanatçıların da olduğunu söyleyerek, akınların, yukarıda Karl Reichl’in destancılar hakkında tespit ettiği iki özelliğe-karaktere de sahip olduklarını, onların hem aynen tekrarlar yapabildiklerini, hem de irticalen şiirler söylediklerini belirtir.⁹⁵

Kazak akınlık geleneğine göre akın olabilmek dört şekilde mümkündür. Bunlar sırasıyla şöyledir:

- a) Akınlığı düş yoluyla öğrenme,
- b) Akınlığı “bata” (dua, iyi dilek) yoluyla alma,
- c) Nesil takip ederek, yani kendi sülalesindeki akınların yolundan giderek akınlığı öğrenme. Nesilden nesile aktarma yoluyla akınlığı öğrenme.
- d) Bunların dışında çalışarak, kabiliyetini geliştirerek akınlığı öğrenme.⁹⁶

Jıravlar, akın ve jırşılar gibi, Kazak sözlü edebiyatının aktarımında önemli rol oynayan sanatçılardır. Yukarıda akın ile ilgili bölümde de değinildiği gibi jıravlar uzun, kahramanlık destanlarını anlatan sanatçılardır ve onlar eserlerini dombıra eşliğinde söylerler. Bu sanatçı kişiliklerinin yanında onlar eski dönemlerden bugüne kadar bazı değişimlere uğramış olsa da toplum içindeki vazifeleri ve üstlendikleri rollerle de dikkat çekmektedirler.

⁹⁴ Reichl, a.g.e., s.76.

⁹⁵ Edige İsmailov, *Akını-Monografiya o Tborcestbe Jambula i Drugih Narodnih Akınov*, Almatı 1957,s.27.

⁹⁶ Ergun, a.g.e., s. 104.

Edige Tursinov, bu konu ile ilgili yaptığı çalışmasında jıravların özelliklerini şu şekilde vermektedir:

“Kazak jıravları, hanın otağında dururlar ve memleket yönetimine karışırldı. Hanlar ile kahramanlara, bütün halka nasihat veren, geleceği tahmin eden, işlerin nasıl yapılması gerektiğini anlatan ağzı dualı, akıllı danışmanlardır. Hanlar ile kahramanların, askerlerin kahramanlıklarını övüp jır söyleyen jırşılardır. Savaş sırasında askerlerin arasına katılıp, askerlerin morallerini yükseltip jır söylerlerdi. Jıravlar boyların şeceresini çok iyi bilen, kahramanlık destanlarıyla, tarihî jırları söyleyen kişilerdir. Jıravlar, akınlardan farklı olarak boy birliğine giren bütün küçük boylarla ilişkili olan kişilerdir. Hanla halka, nasihat ve akıl verip doğruları gösteren, han ile boylar arasındaki ilişkileri düzenleyen Beyler Meclisi'nin bir üyesi olan, kahraman ve komutanların askeri danışma kurulunda han ile birlikte başkanlık görevini yerine getiren, sefer sırasında, savaş başlamadan önce askerlerin morallerini yükseltici jırlar söyleyen jıravların eserlerinde nasihatler ve savaş konuları ağır basmaktadır.”⁹⁷

Yukarıda verilen parçada da görüldüğü gibi jıravlar Anadolu sahasında bizim ozan adını verdiğimiz sanatçılara, sanatları ve toplum içerisinde üstlendiği vazifelerle benzemektedirler.

Jıravlar kahramanlık destanlarını söyleyen jıravlar Kazaklarda bu geleneğin eski temsilcileridir. Onlar bu destanlar yanında tolğav, terme, tarihî cır v.b.türlerde de eser vermektedirler ve akınların ataları ve prototipi olarak kabul edilmektedir.⁹⁸

“ Kahramanlık konulu destanları kopuz eşliğinde terennüm eden jıravlık geleneğinin bozulmasıyla akınlarda olduğu gibi dombıra çalmaya başladıkları da bilinen bir husustur. Kazak Türkleri'nin jıravlık geleneği, çok eski dönemlerden beri büyük şöhrete sahip olan Korkut Ata'ya bağlanmaktadır ve Korkut Ata, ozan ve jıravların piri ve üstadı sayılmaktadır.”⁹⁹

⁹⁷ Tursinov, *a.g.e.*, s.159.

⁹⁸ Ergun, *a.g.e.*, s.112.

⁹⁹ Aça, *a.g.e.*, s. 76.

Cıravlar usta-çırak ilişkisiyle yetişmektedirler. Jırav olmak isteyen kabiliyetli gençler bir usta jıravın yanında çırak olurlar. Bu çıraklığın belli bir süresi yoktur. Çırak ustasıyla birlikte gezer, onun kopuzunu taşır, meclislere onunla birlikte katılır, ona hizmet eder ve ayakta bekleyerek onun söylediklerini ezberler. Belli bir süresi olmayan bu çıraklık dönemi, onun bu geleneği tam öğrenmesiyle bitecektir ve buna usta jırav karar verir. Boş zamanlarında da usta çırağı yanına alarak ona bu sanatın inceliklerini öğretir. Çırak, ustasının özel işleriyle de ilgilenmektedir. Onun evinin yiyeceğini, yakacağını da getirir, ustasının bir nevi oğlu olmuştur. Yiyeceğini, yakacağını alıp getirir. Bir nevi o evin oğlu gibidir. Uzun bir süreden sonra çırağın artık yetiştiğine inanıldığı zaman ona bir kopuz yontturulur ve bu ilk kopuz ustası tarafından ona duayla verilir. Bazen ölen bir ustanın kopuzunun da çırağa verildiği olur. Ölen usta jıravın kopuzunun verilmesi, büyük bir törenle olur. Burada usta jıravların eserleri söylenir. Çırak için bugün hayatının en önemli günlerinden biridir. Bu günden sonra da çırak hemen ustasından ayrılmaz, uzun bir süre daha ona hizmete devam eder. Usta bundan sonra tolğav, terme, destanlardan parçalar okumasına izin verir ve bir müddet sonra da yalnız başına çalıp söylemesine izin verir.¹⁰⁰

Akınlar ve jıravlar bazı yönlerden birbirlerine benzeseler de onları birbirinden ayıran bazı özellikler mevcuttur. Metin Ergun, Kazak sözlü geleneğinin bu iki icracısının arasındaki farkları şu şekilde ortaya koymuştur:

a- Akın, sadece bir uruğun, bir obanın temsilcisidir. Yani sadece, bir uruğun adıyla çıkıp söz söylerler. Buna karşılık cıravlar, bütün bir boyun, bütün milletin temsilcisidirler. Cıravlar için uruk veya oba farkı yoktur; bütün uruklara aynı gözle bakarlar ve herkesin yardımına koşarlar.

b- Cıravlar sadece erkeklerden oluşur. Buna karşılık akınların içinde kadınlar da vardır. Kadın akınlar, erkek akınların karşısına çıkıp serbestçe aytısa düşüp, onlarla söz yarıştırlar.

c- Akınlar bir nev'i bakış hekimlerdir. Buna karşılık cıravların bu özelliği yoktur.

¹⁰⁰ Ergun, *a.g.e.*, s. 116.

d- Akınlar, halk tarafından tertiplenen her türlü törene iştirak ederler. Dügünlere, ölü aşlarına, sünnetlere katılırlar. Oralarda şiir, şarkı söylerler. Bütün toylar, akınların söylediği bir şiirle başlar. Cıravlar ise bu tür törenlere katılmazlar. Nadiren cenazelere katılıp şiir söylerler.

e- Akınlar, aytısa düşer. Aytıs gelenekte akın olmanın ilk şartı olarak kabül edilir. Buna karşılık cıravlar kesinlikle aytısa düşmezler. Cıravların söylediği esas türler ise kahramanlık şiiri ve destandır.

f- Geleneğe göre her akının bir koruyucusu vardır. Meselâ Cambıl'ın koruyucusu aslandı; Süyimbay'ın ki ise bozkurttur. Bunlara iye de denilir. Aytıs sırasında akının iyesini görmesi rakibini yeneceğinin işareti olarak kabul edilir. Cıravların ise iyeleri yoktur.

g- Cıravlar, savaşlara katılırlar. Savaş meydanında söyledikleri destanlarla orduya moral verirler. Akınların böyle bir özellikleri yoktur.

h- Yukarıda da belirttiğimiz gibi cıravlar esas itibarıyla kahramanlık şiirleri ve destan söylerler. Az da olsa tolğav ve terme türünde şiir de söylerler. Buna karşılık akınlar, hemen her türde şiir söylerler. Yalnız akınların kahramanlık konulu şiirleri cıravlarınkı kadar uzun değildir. Bununla birlikte akınlar halk hikâyesi türünde eserleri söylerken cıravlar destan (epos) türünde eserleri terennüm ederler.

i- Cıravların esas sazı kopuzdur. Buna karşılık akınların sazı dombıradır.”¹⁰¹

Kazak Türkleri'nin epik hikâyecilerini jırav, akın ve jırşı olarak üç gruba ayıran Rahmankul Berdibay, jırşıları “Hususi manzum parçaları (eserleri) irticalen söylemezler, Sadece diğer nakilcilerin sözlerinden ezberlenen parçaları icra ederler. Bu suretle manzume sanatçılarının en yaratıcı olmayanı- yani kendilerinden bir şey katmayı bunlardır. Fakat bununla beraber şiir söylemedeki kabiliyetlerinin-güzel icra etmelerindeki başarılarının- derecesine bağlı olarak, jırşılar daha önceden verilen fikir çerçevesi dışına çıkmadan, kendilerince öğrenilen değişik parçalar, metinler alırlar, yani tefsirciler (takdimciler) sıfatıyla karşımıza çıkarlar”¹⁰²

¹⁰¹ Ergun, *a.g.e.*, s. 109.

¹⁰² Rahmankul Berdibay, *Türklerin ve Moğolların ...*, s.6.

Rahmankul Berdibay'ın söylediklerine göre jırşılar yeni eserler üretmekten ziyade üretilmiş eserlerin aktarılması rolünü üstlenmektedir. Jırşılar ezberledikleri metinleri kendilerinden çok fazla şey katmadan aktarmaktadırlar. Bu eserlerin taşıyıcısı durumundadırlar.

Jırşılar kendi içerisinde farklı mekteplere ayrılmışlardır. Berdibay bize bu jırşı mektepleriyle ilgili olarak da şu bilgileri vermektedir:

“Geniş Kazak bozkırında çeşitli cırşılık mektepleri ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar, bu mektepleri dört gruba ayırmaktadırlar: Batı Kazakistan, Sır boyları, Güney Kazakistan ile Cetisu ve Orta ile doğu Kazakistan. Bu mektepler birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Mesela, Batı Kazakistan cırşılarında kahramanlık destanlarını (Kırımın Kırık Batırı vs.) terennüm etmek çok yaygınken Orta ile Doğu Kazakistan bölgesinde aşk destanları (Kozı Körpeş Bayan Sulu vs.) yaygın bir şekilde anlatılmaktadırlar. Bunlara ek olarak doğu kökenli hikâyeleri de (Rüstem-Dastan, vs.) anlatılmaktadırlar.”¹⁰³

Kazaklar arasında, Murın Sengirbaev, Aysa Baytabinov, Nurpeyis Bayğanin, Kazanğap Baybolov, Ertay Kulsariev, Omar Şipin, İmancan Cılkaydarov, Kaşkınbay Kaziev, Abdrahman Izbasov, Moldahmet Tırbiyev, Tölev Köbdikov, Caksıbay Cantmbetov, Kuvat Teribaev, Ubcar Tolıbekov, Kayıp Aynabekov gibi birçok jırşı yetişmiştir.¹⁰⁴

¹⁰³ Rahmankul Berdibay, *Epos-El Kazınası*, Almatı 1995, s.294.

¹⁰⁴ Metin Ergun, a.g.e., 118.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALANKAY BATIR DESTANI

1.1. Alankay Batır Destanı'nın Nüshaları ve Yayımlanması

İncelememize konu olan destan metni Kazakistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi, Muhtar Avezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü'nün Elyazmaları Bölümünde 896 numarada kayıtlıdır. Destanı Ömirzak Kalbayev'den Taşkent Nizami Pedagoji Enstitüsü'nden Prof. Dr. Kıdıralı Sattarov derlemiştir.

“Alankay Batır Destanı” 1993 yılında Almatı'da basılmıştır.¹⁰⁵ Bu metin epizotlar bakımından üzerinde çalıştığımız metinle olay örgüsü bakımından farklılık göstermese de bazı dinî motiflerin kullanımında değişiklikler göze çarpmaktadır. Bazı kıssalar metinden çıkarılmış olup metnin yazıya geçirilirken bazı oynamalara maruz kaldığı izlenimi uyandırmaktadır. Biz bu sebeple asıl metni kullandık ve asıl metin elimizde olduğu için diğer metinle karşılaştırma gereği görmedik.

Alankay Batır destanı meşhur Kazak akını Ömirzak Kalbayev tarafından Kazak halk edebiyatının önemli eserlerinden “Alankay Batır” adlı hikâyenin destanlaştırılmış hâlidir. Ömirzak Kalbayev 1926 yılında Amuderya ırmağının Aral gölüne döküldüğü yerde Şomanay köyünde dünyaya gelmiştir. Küçüklüğünden itibaren tarihî olayları, boylarla ilgili şecereleri, destan, masal ve efsaneleri dikkatle dinleyip bunları toplayan Ömirzak Kalbayev'in halk arasında geniş bir şekilde yayılmış “Askat Men Ėlijat”, “Omar Men Gulnar”, “Mın Bir Tıñ” isimli kıssaları ve ayrıca hikâyeleri de vardır. Ömirzak Kalbayev'in destanları içinde “Orak Mamay”, “Edige”, “Qarasay-Qazi”, “Qoblandı”, “Qozı Körpeş-Bayan Sulu”, “Alpamıs” destanlarının da varyantları bulunmaktadır.¹⁰⁶

“Alankay Batır” bir çok destanı Özbekistan, Türkmenistan ve Batı Kazakistan'da yaşayan Kazaklar arasında geniş bir şekilde yayılmış olan bir Kazak halk

¹⁰⁵ Ömirzak Kalbayev, *Alañqay Batır*, Almatı 1993. Alkey Margulan'ın önsözünü yazdığı bu kitapta Alankay Batır'dan başka Ömirzak Kalbayev'in “Kazak Savran Alganda”, “Er Kosay”, “Tuvgan El”, ve “Termeler”i yer almaktadır. Alankay Batır destanının derleyicisi Kıdıralı Sattarov kitabın sonunda Ömirzak Kalbayev ile ilgili kısa bilgiler de vermiştir.

¹⁰⁶ Kalbayev, *a.g.e.*, s.218-219.

hikâyesinin Ömirzak Kalbayev tarafından destan şeklinde icra edilmesiyle meydana gelmiştir. Alkey Margulan, Alankay Batır hakkında Ömirzak Kalbayev'den önce bazı meşhur Kazak akınları tarafından destanların okunduğunu belirtmektedir. Özellikle “Sabır Jırav” ve “Kudaybergen Akın” başka birçok akının Alankay Batır hakkındaki destanların bugüne kadar ulaşmadığını belirtmektedir.¹⁰⁷

Adayda aqın Qalrıyyaz,
Alañqaydı jır etken.
Qalrıyyazğa ustazı,
Ögizbay jırav üyretken.
Solardan qalğan nusqası,
Üyrenip Sabır söz etken.
Sabır aytqan izbenen,
Ömirzaq munı tüzetken.
Osımen, jurtım, ırza bol,
Tındağan jırdı izetpen. (5386-5395)

Alankay Batır'ı, Aday'da Kalrıyyaz Akın'ın destanlaştırdığını, Kalrıyyaz'a bu destanı ustası Ögizbay jıravın öğrettiğini, bunlardan kalan nüshayı Sabır jıravın öğrenip okuduğunu son olarak kendisinin bu destanı dizdiğini ifade etmektedir. Fakat “Alankay Batır Destanı”nın eldeki tek nüshası Ömirzak Kalbayev'e ait olan nüshadır.

1.2. Alankay Batır Destanı'nın Şekil Özellikleri

Kazak destanları nazım, nesir ve nazım-nesir karışık olmak üzere üç şekilde cıravlar ve jırşılar tarafından terennüm edilmektedir.

Destanların nazım bölümleri 11 heceden oluşan dörtlükler ve kurallı bir kafiye yapısına sahip olan “ölen”; ya da 7-8 heceli, katı kurallara sahip olmayan

¹⁰⁷ a.g.e., s.5.

kafiyeye sahip tydek adı verilen iki nazım Őeklinden oluşmaktadır. Nazım bölümlerine sahip olmayan ve tamamıyla nesirden oluŐmuŐ (Er Tstik vb.) destanlar da vardır.¹⁰⁸

“Tydekler, dört mısralı “Őuvmak”tan daha fazla mısrayla kurulurlar ve mısra sayıları önemli değildir. 6, 10, 15, 25, 30...ilh. mısralı olabilirler. Batı Őiirindeki triada benzeyen tydekte esas olan, düŐüncenin sylenilmesidir. Sylenilmek istenen düşünce, fikir kaç mısrada biterse tydek de orada biter. lenlerde söylenilmek istenen düşünce birkaç dörtlükte söylenir, buna karşılık tydekte verilmek istenen düşünce, fikir bir tydekte verilir. Diğer düŐünceler başka tydeklerde anlatılır. Tydek Şeklinde olan crlarda filozofça bir söyleyiŐ vardır.”¹⁰⁹

Alankay Batır *Destanı* nazım-nesir karŐık Őekildedir. Destanın büyük bir kısmını nazım kısımları oluŐurmaktadır. Nesir kısımları bazı yerlerde konuya geçiŐleri sağlamaktadır. Bazı nesir kısımları kendisinden bir sonraki veya bir önceki nazım kısmında nazımla dile getirilmiŐtir.

Nazım kısımları 7 heceli ve mısra sayısı 4’ten fazla olan tydek nazım Őeklinindedir. Mısrallar genellikle yedi heceli olmakla birlikte bazı mısralarda bu hece sayısının 8,9 olduğu da görülmektedir. Bu durum oldukça nadirdir. AŐaĐıda destandan alınmış parçalarda bunlarla ilgili örnekleri görmekteyiz:

Arvağı jar bolsın
Buringı tken er babam.
Ruxsat ke bere gr
Tura almas endi bul balaŐ. (58-61)

AlaŐqay atın turĐızdı
Qoltığın syep dem berip.
Aqsay basıp ayağın,
Tregeldi silkinip,
Jolbarısqa qaraydı (567-571)

¹⁰⁸ Aça, *a.g.e.*, s.62-63.

¹⁰⁹ Ergun, *a.g.e.*, s.90.

Kazak Türkleri'nin destanlarında en çok kullanılan kafiye Türk halklarının halk şiiri geleneğinin önemli özelliklerinden birisi olan yarım kafiyedir. Özellikle jırlarda bu kafiye şekli kullanılmıştır.¹¹⁰ Kazak destanlarında mısra sonu kafiye yanında özellikle jır nazım şekliyle terennüm edilenlerde mısra başı ses tekrarları aliterasyonlar da sıkça görülmektedir. Sık sık kullanılan formeller, klişe ifadeler destanlarda ahengi sağlayan diğer önemli unsurlardır.¹¹¹ Alankay Batır destanının nazım şekli tüyada olduğu için bir kafiye şeması çıkarmak zordur. Fakat destanda ahengi sağlayan ses tekrarları, cümle başı kafiyelerine, rediflerle kurulan ahenge birçok örnek vermek mümkündür:

Abıroy boldı bizge de,
Arvaqtar jar bolıp,
Aman-sav elge jetkeni.
Adasıp bargan balanıñ. (845-848)

Mısralarında “a” harfi ile başlayan kelimelerle:

Nemereli bolarsıñ,
Qudayda köp goy qazına.
Qasıyetti şal edin,
Qadırlı bolğan jurtıña.
Qız balası böten be
Qaldırsañ jiyen artıña. (2955-2960)

Mısralarında “q” harfi ile başlayan kelimelerin kullanılmasıyla oluşturulan cümle başı kafiyeleri dikkat çekmektedir:

Ekem de bilmes ölimdi
Şeşem de alsa tınımdı
Şöñge tilip qolımdı,
Otın tesse jonımdı. (207-210)

¹¹⁰ Ergun, *a.g.e.*, 95.

¹¹¹ Aça, *a.g.e.*, 68.

Yine destanın bazı bölümlerinde rediflerle birlikte aynı bölümlerde cümle başı kafiyeleri birlikte kullanılmaktadır. Aşağıdaki bölümde “bolar” redifi ile ahenk sağlanırken aynı zamanda koyu harflerle belirtilen “elsiz”, jalğız”, “elsiz” sözleri cümle başında kullanılarak ve aynı parçada “j”, “t”, “e” harfleriyle başlayan kelimelerin kullanılmasıyla mısra başı kafiyeler oluşturulmuştur:

-Aqkerbez, janım, qorıqpa,
Baratqam joq qoy jorıqqa.
Aman jürsem kelermin
Köñilimdi buzıp qamıqpa.
Beles-beles bel *bolar*
Şağıtqan quba jön bolar
Ötkel bermes suv *bolar*
Qalıñ orman nuv *bolar*
Elsiz bolar jer *bolar*
Elsiz jerde iz kesken
Urı-qarı bar bolar
Küniñ batsa tün *bolar*.
Tün işinde joritqan
Azuvlı böri bar *bolar*.
Jalğız jürip qorıqqan,
Joldas izdep zar *bolar*
Torga tüsken sunqarday
Talpınıp bosqa qor *bolar*.
Eki qora el *bolar*,
Ekpini esken jel *bolar*,
Jalğız qara adasqan
Jalğız qazğa teñ *bolar*,
El-jurtı joq adamday
Jalğız jürgen min *bolar* (216-276)

Destanlarda aynı eklerin kullanımı ile kafiye oluşturma çok kullanılan yollardan birisidir. Destanın aşağıdaki bölümünü de buna örnek gösterebiliriz:

Qaysaq deydi elimdi,
Türki deydi tegimdi.
Qaysaq-Qıpşaq işinde
Molaqsay deydi ekemdi.
Andamas deydi şeşemdi.
Molaqsaydıñ balası,
Alañqay deydi atımdı,
Aytqanda Qulanser
Nağası meniñ jurtımdı. (770-778)

Destanda ahengi sağlayan diğer unsurlardan birisi de asonans ve aliterasyonlardır. Destandan alınan aşağıdaki bölümlerde “j” sesiyle asonans oluşturulmuştur:

Jas balanı joldassız,
Alıs jolğa jiberip, (842-843)

Jabılıñdar julqınsa
Ötirmender jalınsa
Jatqan jerde ustandap
Sırın munıñ kim bilgen. (2297-2300)

Yine destanın aşağıdaki bölümünde “a”sesiyle asonans, “j” sesiyle aliterasyon oluşturulmuştur:

Uyıqtap jatqan balañı
Ustap alğan jayın bar.
At-jarağın aluvğa,
Ötirik jala jabuvğa (3466-3469)

Qırıq jil qırğın bolsa da,
Aman-sav qayıp kelgen bar (2420-2421)



İKİNCİ BÖLÜM

ALANKAY BATIR DESTANININ EPİZOT VE MOTİF YAPISI

2.1. Alankay Batır Destanı'nın Özeti

Eski zamanlarda İdil-Yayık boyunda Kıpçak-Kazak yurdunda Molaksay adlı bir jırav vardır. Molaksay'ın Alankay adında bir oğlu ve Akkerbez adında bir kızı vardır. Alankay on beş yaşına gelir ve halk içinde tanınan bir yiğit olur. Birgün Alankay babasının yanına gelir ve başka bir köyde yaşamakta olan dayısını ziyarete gitmek istediğini söyler. Alankay babasının kız kardeşi Akkerbez'in ve annesinin bütün itirazlarına rağmen bu dileğini babasına kabul ettirir. Babası ona bazı olağanüstü özellikleri olan Şabısker isimli atı ve dedesinden kalan semseri verir. Ayrıca dayısının köyünün yolu üzerinde Bayguttı isimli bir de dostunun olduğunu söyler ve ona da uğramasını ister. Bayguttı'nın kızı olduğunu ve daha önce onu Alankay'la evlendireceklerine dair söz verdiğini de söyler. Bunların ikisi de tehlikeleri önceden haber vermektedir. Alankay uzun süre yol alır ve bir yerde yolunu kaybeder. Atı da etrafta tehlikenin olduğunu haber verir. Semseri de kendiliğinden kınından sıyrılarak tehlikeyi haber verir. Alankay'ın karşısına çıkan bir kaplandır. Kaplan, Alankay'ın atını yaralar; fakat Alankay kaplanı öldürerek kahramanlığını da ispat eder. Alankay atı yaralanmasına rağmen onu orada bırakmaz ve birlikte yola devam ederler. Alankay yolda suya gelen bir kızla karşılaşır. Bu kız babasının dostu Bayguttı'nın kızı Aktuygın'dır. Aktuygın gelen bu yiğidin babasının kendisine bahsettiği dostunun oğlu olduğunu anlar ve onu kendi köylerine götürür. Alankay Bayguttı'nın evine gelerek onunla tanışır. Bayguttı onu çok güzel bir şekilde misafir eder. Birkaç gün sonra Alankay dayısının köyüne gitmek için izin ister. Alankay Bayguttı'dan binecek bir at ister. Bayguttı Alankay'a jilkısından jelkuyunun yavrusu olan Kökbesti'yi verir. Ve dayısının köyüne doğru yola çıkar. burada Aktuygın Alankay'ın önüne çıkar ve ona âşık olduğunu söyler. Alankay da ona geri döneceği sözünü vererek yoluna devam eder. Dayısının köyüne yaklaştığında dayısının kızı Aktotı ile karşılaşır ve birlikte Kulanser'in yanına giderler. Kulanser yeğeninin şerefine bir toy düzenler. Bu toya birçok misafir çağrılır ve yarışmalar düzenlenir. Bu toyda Alankay o güne kadar kimsenin yenemediği Kanjardev'i güreşte yenerek bir kahramanlık daha yapar. Alankay'a dayısı Kulanser kahraman yeğenine yiğitlerin silahı "beş silah"ı verir.

Alankay dayısının köyünden ayrılarak Bayguttı'nın köyüne gelir. Burada bir gün kalan Alankay, Aktuygın'a evlenecekleri sözünü vererek buradan ayrılır. Onun köye gelip gittiğini öğrenen Bayguttı Alankay'la ilgili kötü bir rüya görür. Karısı bu rüyayı hayra yorsa da Bayguttı bunu sonunun kötü olacağını düşünmektedir. Alankay yolda ıssız bir yerde uyur ve Edil padişahının adamlarından Tumanzor ve adamları onu hile ile yakalarlar ve kaleye götürürler. Bu arada Molaksay da oğlunu merak etmeye başlamıştır ve fala baktırır. Bu sırada Aktuygın çocuğunu düşüremez ve çocuğunu doğurur. Çocuk doğduktan sonra da onu öldürmeye kıyamaz ve babası Bayguttı'ya bir yalan söylerler. Bayguttı'ya karısı bir rüya gördüğünü ve kışlak tarafını kontrole gitmesini söyler. Çocuğu da bu kışlak yolu üzerindeki "Evliya Ağac"a bağlarlar. Bayguttı kışlak tarafında her şeyin normal olduğunu görür. Eve dönerken "Evliya Ağac"a asılı olan bebeği görür ve alır. Köyde Bayguttı'nın peri çocuğu bulduğu haberine bazı kişiler inanır, bazı kişiler de inanmaz. Alankay altı yıldır zindandadır ve hiç kimseye haber verememektedir. Bu sırada Edil padişahı Rum padişahının kızıyla evlenir ve düğününde düzenlenen yağışmada Tumanzor Alankay'dan aldığı atla birinciliği kazanır. Bu at, padişahın dikkatini çeker. Nereden aldığı sorulduğunda Tumanzor yalan söylemeye korkar. Bunu yolda bir hırsız yakalayıp silahlarıyla birlikte ondan aldığını söyler. Alankay'a da padişaha hırsız olduğunu söylemesi durumunda serbest kalacağını söyler. Fakat Alankay padişahın karşısında gerçekleri söyler ve kendisini tanıtır. padişah Argınbek'in ve Kulanser'in onun eski kahramanlarından olduğunu söyler ve Alankay'ın sözüne inanarak Tumanzor'u cezalandırmak ister. Fakat Alankay padişahla konuşarak Tumanzor'u affettirir. Edil padişahı artık Alankay'ı en önemli adamlarından biri yapmıştır. Bu sırada Rum elinden Elberik, Edil padişahına meydan okur ve onu tehdit eder. Bunun üzerine Edil padişahı ordusunu toplar ve Elberik üzerine yürür. Elberik savaştan önce teke tek dövüşte Edil padişahının Sabıraş adlı yiğidini öldürür. Bunun üzerine Elberik'in karşısına Alankay çıkar ve Alankay Elberik'i öldürür. Edil padişahı büyük bir zafer kazanır. Savaşın sonrasında büyük bir toy düzenlenir. Edil padişahı Alankay'a büyük hediyeler verir ve kızını da onunla evlendirmek istediğini söyler. Fakat Alankay kendisini bekleyen bir sevgilisinin olduğunu, ayrıca ailesinin de kendisini merak ettiğini söyler ve yurduına gitmek için Edil padişahından izin ister. Padişah da ona izin verir ve çabuk gelmesini söyler. Padişahın kızı Üzildik, Alankay'ın kendisini reddettiğini duyunca sinirlenir ve onu yanına çağırır ve Alankay bunu da

reddeder. Kendisinin sevdiği olduğunu söyler. Üzildik'in ısrarı üzerine Alankay onun yanına gider ve konuşur. Üzildik ona ne söylese de o yine reddeder. Üzildik buna çok kızıp gururuna yediremez ve Tumanzor'la konuşur. Tumanzor'a kendisini çok sevdiğini; fakat babasının kendisini zorla Alankay'la evlendirmek istediğini söyler. Kendisinin Alankay'la evlenmek istemediğini söyler. Tumanzor'a eğer Alankay'ı öldürürse onunla evleneceğini söyler. Tumanzor da Alankay'ı kandırıp onu yolda uykuda yakalar ve onu öldürür. Alankay'ın babası Molaksay oğlunun Edil padişahının zindanında yattığına dair söylentileri duyar ve Edil padişahının yanına gelir. Edil padişahı Molaksay'ın geldiğini öğrenince ona ölüm haberini vermek üzere saray ozanı Toğanas'ı çağırır. Toğanas Molaksay'a ölüm haberini verir. Molaksay üzgün bir şekilde köyüne döner ve bu acı haberi verir. Alankay'ın ölüm haberini alan Bayguttı da Alakay'ı da yanına alarak dostu Molaksay'ın yanına gelir. Ve onu teselli etmek için bundan sonra Alakay senin çocuğun olsun bu ikimizin de çocuğu olsun der. Molaksay buna çok sevinir. Alakay'ın Alankay'a olan benzerliği Akkerbez'in dikkatini çekmektedir. Bunun üzerine Akkerbez Ündemes'e bunun sırrını sorar. Ündemes de ona gerçekleri söyler. Molaksay buna çok sevinir. Bayguttı'nın ölümünden sonra Molaksay iyice çöker. Bu duruma çok üzülen Aktuygın kız Ündemes'le konuşarak Molaksay'a gerçekleri söyleyerek onu sevindirirler.

2.2. Alankay Batır Destanının Epizot ve Motif Yapısı

A. Hazırlık Bölümü

1. Ailenin Tanıtımı

1.1. Zaman ve Mekan

Destanın kahramanı Alankay Edil ırmağı boyunda Kıpçak-Kazak yurdunda ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Olaylar Edil padişahı zamanında gelişmektedir. Alkey Margulan, Ömirzak Kalbayev'in destanlarının yayınlandığı kitabın önsözünde Edil padişahını Hun padişahı olarak zikretmektedir.¹¹² Destanda mekan olarak Kıpçak-Kazak vatani zikredilmektedir.

¹¹² Kalbayev, *a.g.e.*, s.5.

1.2. Durum

Alankay, Molaksay isimli bir jıravın tek oğludur. Kendisinin Akkerbez adlı bir kız kardeşi vardır. Ve destan başladığında Alankay Türk destan ve hikâyelerinde yiğitlik dönemine giriş yaşı olarak kabul edebileceğimiz on beş yaşındadır. Alankay'ın annesi ölmüştür, annesi üveydir. Fakat bu üvey anne destanda kötü bir karakter taşımamaktadır. Destanın başlangıcında Alankay ve Akkebez'i öz çocukları gibi gördüğünü onlara üvey evlat muamelesi yapmadığını kendisi dile getirmektedir.

2. Sevgili Hakkında Haber Alma

Alankay'ın gurbete çıkışı ilk bakışta dayısı Kulanser'i görme onunla tanışma halini hatırlama sorma olarak görünse de destanın bütünü göz önüne aldığımızda destanda olayların gelişimi Alankay'la Aktuygın kızın aşkı, onların arasındaki ilişkiler ve bunların sonuçları üzerine kurulmuştur. Babası Alankay'ın yola çıkmasına izin verdikten sonra ona dayısını gördükten sonra yine o taraflarda yaşayan Bayguttı adlı dostunu da görmesini söyler. Kendisinin daha önce Bayguttı ile anlaştığını onun erkek çocuğu olmadığını kızını Alankay'a vereceği sözünü ona hatırlatır. Bu Alankay'ın Aktuygın hakkındaki ilk haber alışıdır:

Nağaşının elinde
Dönaşar degen jerinde
Bayguttı degen dosım bar
Meninen jası şamalas
Evalden jürgen aralas
Dosım dep sılaytın
Qurdasım dep qıymatın
Balañ ösip, er jetse
Qız berem dep oynaytın
Men körgende qızı bar,
Er balası bolmaytın.
Ëkeniñ sözi aqıl-dı
Balağa aytsa tındaytın. (125-137)

3.Sefere Hazırlanma (At seçimi, silah kullanma)

Alankay'a babası izin verdikten sonra yiğidin en önemli yardımcılarının at ve silah olacağını; “-Balam jigittiñ tüzdegi joldası astındağı atı men qaruvı boladı. Astıña meniñ Şabısker degen atımdı minip kete göy. Onıñ qasıyeti-adasqan jerinde basın öz erkine jiberseñ, eldi, jerdi, nemese suvlı jerdi özi tabadı. Jëne aldında qavıp-qaterdiñ barın sezse, artına qaray aynala beredi. Boylap qoysañ tınşımaydı. Osı jağdayların bilgeysiñ –deydi. –Al mına v arğı atañ Arğınbek batırdan alğan semser edi. Muniñ qasıyetti jaqın aradan jav kesikkendey jağday bolsa, qınabınan suvrıla beredi. Eger tınıştıq bolsa, tartsañ da qolına kelmeydi. Semserimniñ osı qasıyettiñ añağarğaysıñ, dedi. Buringı ata-babalarımız ot-evliye dep sıyıñan. Qorıqqan jerinde ot jaq. Otqa may quyıp babalarıñniñ öli arvağına sıyın. Osı aytqandarımdı umıtpay esinde saқтаqaysıñ, balam.”(76). sözleriyle bildirerek ona Arğınbek atasından kalan semseri ve Şabısker atını verir. Ona Şabısker atın ve bu ak semserin bazı özelliklerini ona anlatır ve bir nevi at seçimi ve silah eğitimi yapılarak kahraman gurbete hazırlanmıştır.

Türk destanlarının vazgeçilmez motiflerinden birisi olan at, Alankay Batır destanında da çeşitli olağanüstü özellikleriyle yerini almıştır. Şükrü Elçin, Türklerin atlarına verdiği önemi, ve verilen bu önemin halk edebiyatına yansımaları; “Atı çok eskiden beri ehilleştirmiş ve onu kullanmış olan Türklerin muhayyilesinde teşekkül eden destan, masal ve hikâyelerde dikkate değer motifler vardır. Türk muhayyilesinde at, konuşması, düşünmesi, tehlikeyi sezip haber vermesi, yardımcı olması, sadakati, sevgisi, tenkit kabiliyeti, şefkat ve vefası ile beşeri vasıflar kazanmıştır. Türkler ve orta çağlarda, göçebe medeniyetinde, etinden, sütünden, kılından, yük taşımamasından ve hususiyle savaşlarda binilmesinden ettiği istifade dışında, onu destan, masal ve hikâyelerde yarattıkları kahramanların en yakını, ana ve babası telâkki eder.”¹¹³ sözleriyle ortaya koymaktadır. Çünkü Türklerin dünya tarihine damgalarını vurmalarının en önemli unsurlarından biridir, at. Çünkü Türkler “ufukları görünmez engin bozkırları, atları üzerinde kolayca dolaşmışlar, yüksek sıradağları aşır, geniş

¹¹³ Şükrü Elçin, Türk Destan, Masal ve İnançlarında Atla ilgili İnanışlar, *Halk Edebiyatı Araştırmaları*, C.2, Ankara 1997, s.525.

ırmakları geçip giriştikleri akın ve fetih hareketlerini onların yardımları ile yapmışlardı.”¹¹⁴

Türk’ün hayatında bu kadar önem taşıyan at, Kazak Türkleri için atın önemini Kazaklar’ın atlarına verdikleri önemi Wilhem Radloff şu şekilde anlatır: “At, Kazak için güzelliğin timsali ve hayvanların incisidir. O, atı sevgilisinden daha çok sever ve güzel atlar yüzünden çok defa namuslu kişiler bile hırsızlık yoluna sapar. At hırsızlığı bir kahramanlık gibi mütalağa edildiği halde, başka hayvanların çalınması istihfafla karşılanır. Kazak, binek atını başka kimselere ancak istemeyerek bırakabilir.”¹¹⁵

At, kahramanın hedefine ulaşmasında en önemli unsurlarından birisidir. Bunun örneğini Dede Korkut Hikâyelerinde de görmekteyiz. Bu hikâyelerde de kahraman hedefine doğru yürürken onun en önemli yardımcılarından birisi atıdır. Kazan Han’ın geyik avında başarı gösteren Begil’in bu başarısında hünerin kendisinde mi, yoksa atında mı olduğu sorusuna beyleri Begil’in kendisinin hünerli olduğunu söylerler. Kazan Han ise “At işlemese er ögünmez.” cevabını vererek, kahramanın başarısını atına bağlamaktadır.¹¹⁶

Alankay da kendisi kaplanı öldürmüştür; fakat onun bu kahramanlığı yapmasında atının bu tehlikeyi önceden haber vermesi etkili olmuştur. Bir kamışlığa girerek yolunu kaybeden Alankay’a atı Şabısker yakında bir tehlikenin olduğunu sezip, geri dönüp ileri gitmeyerek haber vermiştir. Alankay burada vahşi kaplanı öldürerek ilk kahramanlığını yapmıştır; fakat atı Şabısker yaralanmıştır. Burada destan kahramanının atı ile bir dost gibi bütünleştiğini görmekteyiz. Şabısker’in tehlikeyi haber vermesinin ardından Alankay atına bir dost bir insan gibi seslenir ve:

Osını aytıp Alanqay
Şabıskerge süv dedi.
Jaqsılıq pen jamandıq,
Körelük birge biz dedi. (525-523)

¹¹⁴ Faruk Sümer, *Türklerde Atçılık ve Binicilik*, İstanbul 1993, s.1.

¹¹⁵ WillhelmRadloff, *Sibiryadan*, Çev. Ahmet Temir. C.2, s.217-218

¹¹⁶ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı I*, s.217.

sözleriyle adeta bir kader ortaklığını ortaya koymaktadır. Ayrıca Alankay kaplanı öldürdükten sonra da yaralanan atını orada yalnız bırakmamış ve onunla birlikte yoluna devam etmiştir Buna benzer bir durumla biz Oğuz Destanı'nda da karşılaşırız. Oğuz Han'ın, bir sefer sırasında çok sevdiği alaca atı kaybolmuştur. Fakat Oğuz Kağan atını orada bırakmamış ve bu alaca atı, bir askerini göndererek Buz Dağı'ndan getirmiştir. Oğuz bu askerine, atını Buz Dağı'ndan getirdiği için Karluk ismini vermiştir.¹¹⁷

At bir kahramanın yalnızca en önemli yardımcılarından birisi değil aynı zamanda onun bir övünç meselesidir. Birçok destanımızda kahramanın ismi yalnız zikredilmez, atı ile birlikte zikredilir. Bu sebeple Alankay göl başında gördüğü Aktuygın kıza atının ayağının aksadığını göstermek istememektedir (23). Bu da, destan kahramanı ile at ilişkisini gösteren önemli bir örnektir.

Atının yaralı olması sebebiyle Alankay'a babasının dostu Bayguttı'dan bir at istemiş ve Bayguttı da ona Kökbesti isimli atını vermiştir. Bu at da bir yiğide yakışır attır. Bayguttı ona kovaladığında yakalayacak, kaçtığında kurtaracak, düşmanını mat edecek Kökbesti isimli atı verir ve onun Jelkuyın'ın soyundan geldiğini bu sebeple ona da bu adı vermesini söyler (934-950/ 38).

Türk destanlarında kahramanların hedeflerine ulaşmasını sağlayan unsurlardan en önemlilerinden birisi de onun silahıdır. Molaksay jırav da Alankay'a yine büyük bir kahraman olan dedesi Argınbek'ten kalan olağanüstü özelliklere sahip semseri verir. Bu semser yakınlarda tehlike olduğunu kınından kendiliğinden sıyrılarak haber vermektedir. Eğer yakınlarda tehlike yoksa Alankay istese de onu kınından çekip alamayacaktır (76)

Kahramanın gurbete çıkış hazırlıkları sırasında dikkati çeken bir başka motif de ateştir. Molaqsay, Alankay'a son nasihatlerini verirken ona korktuğu yerde ateş yakmasını ve ateşe yağ koymasını söyler. Atalarının böyle durumlarda ateşe, evliyaya sığındıklarını belirtmiştir (76).

¹¹⁷ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, Ankara 1998, s.122-123.

“Eski Türkler ateş de kutsal sayılan unsurlardan biridir. Zor günle günlerinde ateşe yağ atarak sunmak, o zorluğu yenmek için şarttır.”¹¹⁸ Ateşle ilgili inanışlar günümüzde de etkisini sürdürmektedir. Mesela, “Doğumdan sonra gelin koca evine girerken, bir yemek pişirilir. Gelin pişen yemeğin yanına gelip ateşe eğilerek üç kere yemeği karıştırır ve bir parça yağı ateşe atar. Ateş kültü, İslâmî dönemde de devam etmektedir, en yaşlı, en saygın, en çok çocuğu olan kadın ateşin yanına oturur. Çocuk beşiğe yatırılmadan önce ardıç budağının yanan kısmını alarak beşiğe yaklaştırır ve üzerinde dolaştırdıktan sonra *ot enekesi koldosun bismillahirrahmanirrahim* (Ateş anası korusun, bismillahirrahmanirrahim) diyerek çocuğu yatırır.”¹¹⁹

Toprak, hava ve su ile birlikte dört temel unsuru teşkil eden ateş ile ilgili olarak yukarıda verilen özellikler, Alankay Batır destanındaki ateş motifi ile paralellikler göstermektedir. Ateş Türk mitolojisi ve kültüründe koruyucu, temizleyici, sağaltıcı fonksiyonlarıyla karşımıza çıkmaktadır ve ona büyük bir saygı gösterilmektedir. Günümüzde bütün Türk boylarının kültüründe önemini korumaya devam etmektedir.¹²⁰

B. Macera Bölümü

1.Gurbete Çıkma

Alankay babası, annesi ve kız kardeşini ikna ettikten sonra Şabısker atına binip ak semseri kuşanıp dayısının köyüne doğru yola çıkar. Bu yolculuk onun yiğitliğini ispatlama, sevdiği veya evleneceği kıza kavuşmadaki engelleri aşma açısından önemli olan yolculuğun başlamasıdır:

Alañqay bala jol tarttı

Üy-işimen qoştasıp.

Ëke men şeşe, qarındas

¹¹⁸ Fikret Türkmen, Eski Türklerin İnançlarında Tabiat Kültü, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi III, İzmir 1999, s.179.*

¹¹⁹ Türkmen, *a.g.m.*, s.179.

¹²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz., Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Ankara 1995, s.66-71.

Qala berdi jılasıp,
Bağıtı alıs uzın jol,
Birimen-biri ulasıp,
Aradan aylar, kün öttü,
Asuv-asuv bel asıp,
Sağımdanğan sar dala,
Şağıtqan suvsız şöl asıp. (399-408)

Gurbete çıkmak, sevgiliden bir süre çeşitli sebeplerle ayrı kalma veya sürgüne gönderilme özellikle halk hikâyelerinde çok karşılaştığımız bir motiftir. Bu gurbet, sürgün veya ayrılık kahramana maceranın kapılarını açan bir epizottur. Alankay'ın dayısını görmek için çıktığı bu gurbet yedi yıl sürmekte ve bu yedi yılın sonunda o vatanına dönmeden ölmektedir. Yedi yıl gurbet ve ayrılık motifine Âşık Garip ve Tahir ile Zühre hikâyelerinden örnekler verebiliriz.

Âşık Garip hikâyesinde Garip Senem'in babasının istediği başlık parasını bulabilmek için gurbete çıkar. "Bütün varyantlarda Garip, istenen başlık parasını kazanmak için 7 yıl vâde ister. Bu yedi yıl bitene kadar Garip gelirse Şah Senem'i alacaktır. Aksi takdirde, kız kimi isterse onunla evlenecektir."¹²¹

Tahir ile Zühre hikâyesinde bu ayrılığın sebebi sürgündür. Tahir, Zühre'nin babası tarafından farklı yöntemlerle sürgüne gönderilmiştir. Böylece Tahir, Zühre'den uzaklaştırılmıştır.¹²² Alankay destanındaki gurbet gibi Tahir'in Zühre'den ayrılığı da yedi yıl sürmektedir. Aradan yedi yıl gibi uzun süre geçmesine rağmen Zühre, Tahir'i sonuna kadar beklemiştir.¹²³ Yedi yıllık gurbet bu örneklerin dışında birçok halk hikâyesinin en önemli epizotlarından birisini teşkil etmektedir.

¹²¹ Fikret Türkmen, *Âşık Garip Hikâyesi İnceleme-Metin*, Ankara 1995, s.20.

¹²² Fikret Türkmen, *Tahir ile Zühre*, Ankara 1983, s.183.

¹²³ Türkmen, *a.g.e.*, s.186.

2.İlk Engel-İlk kahramanlık

Destanların asıl kahramanları toplumun ideal tipleridir. Onlar kahramanlıkları, mertlikleri, dürüstlükleri ile idealleştirilmiş tiplerdir. Birçok destan kahramanının doğuştan gelen olağanüstü özellikleri vardır veya destan kahramanları bu olağanüstü özellikleri daha sonra kazanmışlardır. Alankay Batır doğuştan olağanüstü özelliklere sahip değildir ve daha sonrada bu güçlere sahip olamamıştır. Alankay özellikleri ve mücadeleleri ile tamamıyla büyük destan kahramanlarımız Manas, Oğuz Han gibi kahramanların özelliklerini taşımasa da bazı destan motiflerini biz “Alankay Batır” destanında bulabilmekteyiz.

Alankay on beş yaşına geldiğinde artık toplum içinde akıyla, olgunluğuyla dikkat çekecek bir yiğit olmuştur (1). Alankay artık yaşı itibariyle topluma kendisini kabul ettirebilme sürecine girmiş durumdadır. Destan kahramanlarının kendilerini topluma kabul ettirebilmeleri yapacakları bir kahramanlık veya toplum için yapacakları büyük bir hizmetle mümkün olabilmektedir. Çünkü bu topluma kabul edilmede önemli bir rol oynamaktadır ve Türk destanlarında da önemli bir epizottur.

Ali Duymaz “Tahkiyeye dayalı metinlerde, özellikle destan, halk hikâyesi, masal gibi anlatmalarda epizodik yapının (vaka zincirinin) dört bölümde şekillendiği dikkati çekmektedir. Doğum, ergenliğe geçiş veya topluma katılma, düğün ve ölüm.”¹²⁴ cümleleriyle bu konunun önemini ortaya koymaktadır. Alankay da artık dayısını ziyarete gidebilecek kadar olgunlaştığını ve gitmek istediğini söyler:

Erlerdin sēni egeste
Düşpanımen tiresken.
Paluvannın küşi bilekte
Ortağa şığıp küresken. (15-18)

¹²⁴ Ali Duymaz, Dede Korkut Kitabı'nda Alplığa Geçiş ve Topluma Katılma Törenleri Üzerine Bir Değerlendirme, “İslamiyet Öncesi Türk Destanları” Haz. Saim Sakaoğlu-Ali Duymaz, Ankara 2002, s.125.

Batırlıqtın belgisi,
Tabanı javdan taymaytın. (156-157)

mısralarıyla yiğitliğı tarif eder ve kendisinin gitmesine yaşı küçük olduğı gerekçesiyle karşı çıkan babasına, genç olmasına rağmen gücünün bir kurda yeteceğini söyler. Çünkü Alankay'ın atası Argınbek de on üç yaşında kahramanlık yapmıştır (18). Kendisi on beş yaşındadır ve kahramanlık yapabilecek çağdadır.

Babası ve ailesinde izin alan Alankay yolda giderken babasının kendisine verdiğı Şabısker atı ona bir tehlikenin varlığını haber verir:

Astındağı Şabısker
Aynala berip artına,
Osqırınıp jer tarpıp
Könbey kelet ırqına.
Elevreydi januvar
Qos qulağın qayşılap.
Aldındağı qavipti
Bilgendey anıq topşılap.
Üstindegi Alañqay
Şüv-şuvleydi qamşılap.
Şüv degenmen jürmeydi
Jürse de jolı önbeydi. (435-446)

Belindeki silahının ve atının yardımıyla Alankay ilk kahramanlığını yapar. Bu kahramanlığı onun bir nevi hayatında yeni bir döneme geçişini de sağlamaktadır:

Közdi aşıp jumğanşa
Andıp jatqan jolbarıs
Azuv tisi bir qarıs
Jılanday atıp umtıldı,
Ekpinine şıdamay

Şabısker jerge jıgıldı.
Jıgılıp jatıp şıngırdı.
Alanqay da asıgıp
Siltedi sonda semserdi
Jabıskan eken jolbarıs,
Şabıskerdin jolına
Alañqaydın siltegen,
Tıgen eken semseri
Jolbarıstın jonına
Bölipti semser beksesin,
Kevdesimen qozğalıp,
Soğıp jatıp ökpesin.
Alanqay bayqap qaradı.
Atınan jerge tüşkesin.
Jolbarıs endi ne qılsın
Turamın dep umtılıp
Qorqıp qalğan janvar
Tura almay jıgılıp. (542-566)

Alankay'ın kaplanı öldürmesi artık Bayguttı'ın köyüne de yayılmıştır. Bayguttı da Alankay'a yaptığı bu kahramanlıktan dolayı artık batır diyeceğini söyler ve ona batır ünvanını verir. Ve bu kahramanlık onun yiğitliğinin de bir nevi tescillenmesi manasına geliyor:

Jolbarıs degen azuvlı an
Tüyeni jıqqan qayratı.
Adam ıqqan aybatı.
Olbarıstı sulaytqan
Jaraydı, bala, erliğin
Erlikten joq qoy kemdigin,
Bala da emes batırsın,
Bir özin mınğa tatırsın.

Atandın batır elge sen,
Alanqay batır deymın ben. (844-853)

Alankay ilk kahramanlığını bir kaplan öldürerek yapmıştır. Bu şekilde bir hayvanı öldürerek ilk kahramanlığını yapma olayına biz Dede Korkut Hikâyeleri'nde, Oğuz Destanı'nda da görmekteyiz. Oğuz Destanı'nda Oğuz halkına büyük zararlar veren gergedanı öldürür ve halkını bu beladan kurtarır.¹²⁵ Bu şekilde bir kahramanlıkla halkını büyük bir beladan kurtarma olayını Dede Korkut Hikâyeleri'nde Basat'ın Tepegöz'ü öldürmesinde buluruz. Basat da halkına büyük eziyetler çektirmekte olan Tepegöz'ü öldürerek büyük halkı bu beladan kurtarmıştır.¹²⁶ Dede Korkut Hikâyeleri'nde de Dirse Han'ın, Alankay'la aynı yaşta olan oğlu Bayındır Han'ın bir toyunda azgın bir boğayı öldürür ve Dede Korkut, ona Boğaç adını verir.¹²⁷ Yine Dede Korkut Hikâyeleri'nde Kan Turalı, Trabzon Tekfuru'nun kızını almak için azgın bir boğa, deve ve aslanı öldürür.¹²⁸

3.İlk Buluşma

Alankay'ın bir açıdan sevgilisi kabul edebileceğimiz Aqtuygın kızla ilk karşılaşması onun yorucu bir yolculuk sonrasında bitkin bir halde iken olmuştur. Destanda Alankay'ın Aqtuygın'ı ilk görüşü şu şekilde tasvir edilmektedir:

Jol bası barıp tirelgen
Aydın şalqar köl kördi.
Köl sırtına otırğan
Azıraq avıl el kördi.
Şınımen munı köz kördi,
Avıldan şığıp köl jaqqa
Kele jatqan jalğız qız kördi. (619-625)

¹²⁵ Ögel, *a.g.e.*, s.116.

¹²⁶ Ergin, *age*, s. 206-215.

¹²⁷ Ergin, *a.g.e.*,s. 82.

¹²⁸ Ergin, *a.g.e.*,s. 184-199.

Göl tarafına gelen bu kız Aktuygın'dır ve Alankay ile burada karşılaşır.
Burada öncelikle Alankay kendisini:

Edil-Jayıq-eki suv.
Qalın Qıpşaq qonısı.
Öziñ endi bilersiñ,
Avılımnıñ alısı.
Oylap-külip birge ösken,
Bolmağasın tanısı,
İzdep kelem alıstan.
Qulanser mağan nağası
Ekemniñ atı Molaqsay,
Men edi jalğız balası
Bayguttı degen jan dosı
Birge de ösken joldası
Qulanser men Bayguttı.
Ekevin izdep kelemin. (662-675)

sözleriyle tanıtır. Bu sözler üzerine Aktuygın kız da babasını daha önce kendisine bahsettiği Molaksay'ı ve Alankay'ı hatırlar ve o da kendisini:

Osı jerde jolıqtıq,
Sebeppen ekevmiz,
Tanımastıq bildirdik.
Ayttım ba sağan avır söz
Köl basında kezdestik
Biraz qana tildestik,
Avır alma köñiliñe
Ërkimnen ötet bilmestik,
Kezdestirgen menimen
Quday şığar sağan da.
Süyinşindi bere ber,

Buyırtqan Şıgar mağan da.
Quvandırıp aytayın,
İzdegen avılıñ osında,
Alıs emes jaqında
Kelip te tursın qasına.
Meniñ ekem Bayguttı
İzdegen kisin birevi
Üş kündik jol osıdan
Nağasıñınıñ bar eli.
Meniñ atım Aqtuyğın
Tanısaliq ëveli. (692-713)

tanıtır ve Alankay'ın aradığı kişi olan Baygutt'nın kendi babası olduğunu söyleyerek müjdesini ister.

4.İkinci engel

Alankay Batır, dayısının yanına gelince dayısı onun Şerefine büyük bir toy düzenler ve bu toya bütün halkını davet eder. Bu toya Bayguttı ve kızı Aktuyğın da katılmaktadır. Toyda çeşitli yarışmalar da düzenlenmektedir. Toydaki güreş müsabakalarına kimse tarafından yenilmeyen Kanjardev katılmaktadır. Kanjardev bu güne kadar kimsenin yenemediği tanınmış bir pehlivandır. Kanjardev destanda Şu Şekilde tasvir edilmektedir:

Jolbarıstay jotası,
Som temirdey bilegi
Börıdey börık jüregi,
Şabınıp turgan Qanjar dev. (1407-1410)

Alankay'ın Kanjar'la olan mücadelesi aslında rakiple olan bir mücadele olarak da kabul edilebilir. Çünkü Alankay Kanjar, Aktuyğın'ı sevmektedir ve bir imkan olsa da kendimi ona göstersem diye fırsat kollamaktadır. Kanjardev kendisiyle

güreşecek kimse çıkmayınca, Alankay onunla güreşmeye karar verir. Dayısı buna karşı çıksa da Alankay bunu bir anlamda gurur meselesi yapmıştır ve bu güreşe çıkarak Kanjardev'i yener. Alankay'ı Bayguttı'nın köyü kaplan öldüren batır olarak tanımıştı. Kulanser'in köyünde de Alankay Kanjar'ı yenen batır olarak tanınmıştır. Bu aynı zamanda Alankay'ın destanda kendisini ikinci defa ispatlamasıdır.

5. Alankay'ın Esir Düşmesi

Alankay Batır dayısından yiğit silahı beş silahı ister ve memleketine doğru yola çıkar. Dayısının kendisinde bir isteği olup olmadığını sorduğu zaman Alankay dayısına yiğit silahı beş silaha ihtiyacı olduğunu söyler. Dayısı da kendisine bu silahları hediye eder. Alankay bu beş silahı da aldıktan sonra memleketine doğru yola çıkar. Alankay kendi köyüne dönerken Bayguttı'nın köyüne de uğrar. Bayguttı ve karısı evde yoktur. Alankay Aqtuyğın'la birlikte kalır. Bu olayı sadece kızın yengisi ündemes bilmektedir. Alankay batır Aktuyğın'ın yanından ayrılırken Aktuyğın ona kendisini dile düşürüp rezil etmemesi için babasını gönderip bir an önce evlenmeleri gerekliğini bildirir. Aktuyğın Alankay'ı köyden uğurlarken içindeki korkuyu kötü bir rüya görmüş kişinin korkusuna benzetmektedir. (1892-1925)

Alankay Bayguttı'nın köyünden ayrıldıktan sonra Bayguttı kötü bir rüya görür ve bu rüyayı karısından yormasını ister:

Basındı köter, kempirim
Jasımnan juptı serigim,
Joruvın özim tappağan,
Tüs kördim gajap men bugün.
Jaqsılıqqa jorıv kör
Bolmasan da evpirim.
Tündegi körgen tüşimde
Umıttam joq, esimde,
Tüşimde dep aytsam da,
Körgendeymin önimde.

Sondağı meniñ körgenim
Tında, muni, kempirim,
Jelquyın atı astında
Şoşaq börki basında,
Bes qaruvı belinde
Üşkir nayza qolında,
Alañqay balam kelip tur.
Şıqtım, ata, jolğa dep
Oravlı mağan zat berdi,
Bereyin sizge olja dep.
Ayrılıp munan qalma dep,
Men ustadım qolıma,
Tilekti, quday, oñla dep.
Bergeni mağan tüyinsek
Et pe elde irimşik.
İşin aşıp qarasam,
Bala müsın oynışiq.
Oynışiq mağan bergeni,
Bile almadım ne sumdıq.
Oylanıp buğan turğanda,
Alañqaydıñ jolına,
Qaytıp nazar salganda,
Jelquyın sonda sürindi.
Üstindegi Alañqay,
Qıysaya barıp jıǵıldı.
Qıyal emes bul sözim,
Közime anıq körindi. (1962-1998)

Rüyayı Bayguttı'nın hanımı hayra yorsa da bu rüya iki olayın meydana geleceğini haber vermektedir. Birincisi Alankay'ın bir müddet sonunda esir düşeceği ve bu esaret sonucu gelişen olayların ona ölüm getireceği; ikincisi ise kızlarını

Alankay'dan hamile kaldığı için onlara daha sonra bir erkek torun bırakacağıdır. Bu iki olayda destanın ilerleyen bölümlerinde gerçekleşmektedir.

Rüya taşıdığı üslendiği farklı fonksiyonlarla Türk destanlarının en önemli fonksiyonlarından birisidir. Kahramanlar gördükleri rüya ile gelecekte veya olanlardan haberdar olurlar. Ayrıca şamanlığa geçiş, âşıklık mesleğine giriş gibi konularda da rüya önemli bir rol oynamaktadır.

Uygurca Oğuz Destanı'nda Oğuz Kağan rüyasında doğudan batıya doğru uzanan altın bir yay ve kuzeye doğru uçan üç gümüş ok görmüştür. Bunu danışmanı Uluğ Türk'e anlatmış o da bu rüyanın Oğuz Kağan'ın dünyaya hakim olacağına bir işareti olarak yorumlamıştır ve Oğuz Kağan bu altın yay ve gümüş okları oğullarına buldurur ve memleketini çocukları arasında paylaşır.¹²⁹

Dede Korkut Hikâyeleri'nde Salur Kazan çıktığı bir av sırasında kafirler yurdunu basmıştır. Bu sırada Salur Kazan, Kara Göne'ye kara kaygılı bir rüya gördüğünü, bu rüyada kuşunun öldüğünü, yıldırımın evinin üzerinde şakıdığını ve düşmanın ordusunun üzerine döküldüğünü gördüğünü söyler.¹³⁰ Yine aynı hikâyede Kara Çoban yurdu düşman bastığında yatarken "kara kaygılı vakıa" görmüştür.¹³¹

Yine Dede Korkut Hikâyeleri'nde "Kazılık Koca Oğlu Yigenek Boyı"nda, Yigenek Düzmürd Kalesi'nde tutsak olan babasını kurtaracağı haberini almaktadır.¹³²

Manas destanında da rüya üstlendiği çeşitli fonksiyonlarla sıkça görülmektedir. Bunlara bir iki örnek verecek olursak. Manas bir rüya gördüğünü söyleyerek bunun doğru yorumlanmasını ister. Rüyanın doğru yorumlanması çok önemlidir. Manas'ın bu rüyasını Acıbay yorumlar ve Alman Bet'in Kökçö ile bozuşarak Manas'a gelişini haber verir. Alman Bet, daha sonra Manas'ın yanına gelmiştir. Bu da rüyanın gelecekte haber vermesinin bir işaretidir. Yine Manas'ın ölümünden sonra

¹²⁹ Ögel, *a.g.e.*, s.126.

¹³⁰ Ergin, *a.g.e.*, s. 99.

¹³¹ Ergin, *a.g.e.*, s.97.

¹³² Ergin, *a.g.e.*, s.201-203.

Kanıkey bir rüya görmüştür. Kanıkey bu rüyayı kendisi yormuş ve ay karanğı gece iken güneşin tepeden doğmasını dileğinin olacağına yormuştur. Bu güneş ile sıkıntılarının dağılacağına yormuştur. Rüyanın ikinci kısmın da Manas'ın annesini ve babasını koruyan kavak ağacı, Manas'ın dirileceğinin işareti olarak yorumlmuştur ve Manas bir müddet sonra gerçekten de dirilmiştir.¹³³

Alankay Batır destanında gelecektek veya olanlardan haber verme fonksiyonu üslenmiş birkaç rüya motifini görmekteyiz.

Aktuygın'ın bu benzetmesi ve daha sonra babası Bayguttı'nın göreceği rüya bir nevi Alankay'ın başına geleceklerin de habercisidir diyebiliriz. Bayguttı da Alankay gittikten sonra karısını çağır ve hayra yor diyerek, ona acayip bir düş gördüğünü söyler. Düşünde Alankay'ın kendisine bir hediye verdiğini ve bu hediyenin bir oyuncak olduğunu söyler. Fakat bu hediyeyi verdikten sonra Alankay'ın geri dönüp giderken atından düştüğünü ve sonra da gözden kaybolduğunu söyler. Karısı bunun hayra işaret olduğunu söyler ve eğer inanıp yatarlarsa bir çocuk sahibi olacakları şeklinde yorar. Aslında bu rüya Aktuygın'ın Alankay'dan olacak çocuğunun ve Alankay'ın da Tumanzor tarafından öldürülmesinin habercisidir.

Alankay, Aktuygın'la vedalaşıp Bayguttı'nın köyünden ayrıldıktan sonra bir yerde dinlenmek ister. Uykuya dalar.

Jata bersin jas bala
Endigi söz jaqsılar
Edildey ulı patşanıñ
Tumanzorday batırı
Habarda sonan etelik.
Qırıq jigit qasında
Özi otız jasında
Pildey juvan bir bala,
Küşı tolğan şağında

¹³³ Naciye Yıldız, *Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü İle İlgili Tespit ve Tahliller*, Ankara 1995, s.459-463.

Arıstanday aybattı
Qorqadı körgen mañında
Aldaspan qılış asınıp
Aybaltası qolında
Solğınşı bolıp jür edi. (82:2232-2245)

Uyku destan ve hikâyelerde kahramanın öldürülmesine, esir düşmesine veya yenilgiye uğramasına sebep olan bir motif olarak karşımıza çıkar. Özellikle Dede Korkut Hikâyeleri'nde gördüğümüz ve "Oğuz uykusu" adı verilen ve kahramanın başına büyük belalar açan uyku Alankay Batır Destanı'nda bu fonksiyonuyla karşımıza çıkar.

Alankay Aktuygın'dan ayrılıp köyüne dönerken, silahının tehlike olduğunu haber vermesine rağmen tevekkül ederek uykumak ister. Atı da burada Alankay'ın uyumasına engel olmak ister; fakat Alankay uykuya dalar. Edil padişahının adamı Tumanzor kırk yiğidiyle gelir ve Alankay'ın kim olduğunu anlamaya çalışır. Alankay bu sırada olanlardan habersiz bir şekilde uyumaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri'nde "Oğuz uykusu" olarak karşımıza çıkan bu uykunun adeta ölümden farkı yoktur. Alankay bu ilk uykusu sonunda Edil padişahının adamı Tumanzor ve onun kırk yiğidinin eline esir düşer.

6. Alakay'ın Doğması

Hamile olan Aktuygın'ın doğum günü giderek yaklaşmaktadır ve Alankay geri dönmemiştir. Olan durumlardan sadece Aktuygın'ın yengesi Ündemes'in haberi vardır. Ve Aktuygın hamile olmasını sadece ona söyler ve kaygısını dile getirir. Aktuygın kızın yengesi bu durumdan annesinin de haberdar edilmesi gerektiğini söyler ve annesine bu durumu iletirler. Daha sonra annesi ve yengesi çocuğun düşmesi için çeşitli çarelere başvursalar da başarılı olamazlar ve çocuk doğar. Çocuğu yaşaması için bir çare düşünürler burada rüya motifi ilginç bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Kadın, kocası Bayguttı'ya çok acayip bir rüya gördüğünü kışlak tarafından Alankay'ın elinde ganimetleriyle birlikte geldiğini söyler. Bu gördüğü rüyanın hayra alamet ettiğini söyleyerek eğer erinmeyip kışlak tarafını bir kontrol edip gelirse çok memnun olacağını söyler. Bayguttı düşünde gördüğü gerçek olan kişinin evliya olabileceğini düşünse de kışlak tarafına gider ve bu çocuğu bulur. Her ne kadar bu yalan bir rüya olsa da bir anlamda rüya yorumunun halk üzerindeki fonksiyonunu göstermesi bakımında ilgi çekicidir. Çünkü böyle bir rüya gerçekte olmasa da Bayguttı'ya Alankay'dan kalan tek miras olan ve aynı zamanda onun neslini devam ettirecek olan çocuğu kabul ettirmiştir.

Burada dikkat çeken ikinci bir motif de evliya ağaçtır. Ağaç, Türk mitolojisinde önemli bir yer tutmaktadır ve ağaç motifi günümüzde dahi Türk halk edebiyatında, halk kültüründe aktif bir şekilde yer almaya devam etmektedir.

Alankay Batır destanında “Bu özi atam zamannan beri jazı-qısı köral tartıp alıstan körinip turatın belgili ağaş edi. Jurt onı jolbarıs tünep, peri qonatın qasiyetti evliye ağaş dep qaskerleytin edi.” (114). şeklinde tasvir edilmiştir. Türk mitolojisinde kutsal kabul edilen ağaçların bazı özellikleri vardır. Metin Ergun, Türk mitolojisinde kutsal kabul edilen ağaçların özelliklerinin aynı zamanda gök tanrının da özellikleri olduğunu belirterek şu şekilde bu özellikleri sıralar:

“a) Yalnız ağaç olmalıdır. Bir ağacın kutsal olarak kabul edilebilmesi için mutlaka bulunduğu mekânda yalnız başına bulunması gerekir.

Türk düşüncesine göre Tanrı tektir ve eşi benzeri yoktur. Tanrıyı sembolize eden varlığın da onun bu sıfatına uygun olması gerekir.

b) Yapraklarını ya yaz kış dökmeyen ya da çok az döken bir ağaç olmalıdır.

Türk düşüncesine göre ebedî olan tek şey Tanrı'dır; Tanrı ölmez. Aynı şekilde Tanrı'yı sembolize eden varlık da ebedî olmalıdır. Yaz-kış yapraklarını dökmeyen ağaç, bu haliyle sonsuzluğu sembolize eder.

c) Kutsal ağaç; etrafındaki ağaçlardan ya daha uzun, ya da daha heybetli, daha gösterişli olmalıdır.

Türk inancına göre Tanrı, el-kebîr, el-melik, el-âzîmdir. Yani tanrı, bütün mevcudattan daha büyük, daha sahip ve daha azametli, daha gösterişlidir. Tanrı'nın bu dünyadaki sembolü de aynı sıfatlara sahip olmalıdır.

ç) Kutsal ağaç meyvesiz olmalıdır. Türk düşüncesinde Tanrı doğmaz ve doğurmaz.

Türk inancında her şeyi var eden, fakat kendisi var edilmeyen; doğmamış ve doğurmamış olmakla birlikte sonu da olmayan tek şey Tanrıdır.

d)Kutsal ağaç etrafındaki ağaçlardan daha yaşlı olmalıdır.

Türk düşüncesinde Tanrı, sonsuzluğun, ebediliğin sembolüdür. Yaşlılık Tanrısallığın yani sonsuzluğun sembolüdür.

e) Kutsal ağaç geniş ve koyu gölgeli olmalıdır. Türk düşüncesinde Tanrı sığınılan şeydir. Tanrı zorda kalanlara yardımcı olur.”¹³⁴

Destanda yer alan evliya ağaç da kutsal ağacının bazı özelliklerini taşımaktadır. Yaşlı, büyük, her zaman yeşil olan ve halk arasında da evliya ağaç olarak bilinen kutsal bir ağaçtır.

Ağaç motifi birçok destanda ve halk edebiyatının diğer türlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; Oğuz Kağan Destanı'nda; Oğuz Kağan birgün ava çıkar ve göl ortasında tek başınan uzanan bir ağacın kovuğundaki kızla evlenmiştir.¹³⁵

Manas Destanı'nda Yakup Han karısını, oğlunun olmaması sebebiyle suçlarken, onun kutsal yerlere gitmediğini, kutsal pınarlara gidip orada yatmadığını elma ağacı altına gidip oynamadığını söylemektedir Bunları yapmadığı içinde kısırlıktan kurtulamadığını söyler. Kadının oğlunun olmamasına sebep gösterilen unsurlardan birisinin de elma olması ilginçtir.¹³⁶

¹³⁴ Metin Ergun, “Türk Ağaç Kültü İnancının Dede Korkut Hikâyelerindeki Yansımaları”, *İslamiyet Öncesi Türk Destanları*, Hz. Saim Sakaoğlu-Ali Duymaz, İstanbul 2002, s.140-141.

¹³⁵ Ögel, *a.g.e.*, s.116.

¹³⁶ Ögel, *a.g.e.*, s.506.

7. Kahramanın Esaretten Kurtulması

Alankay, yedi yıldır Edil padişahının zindanında yatmaktadır. Edil padişahı Rum elinin kızını almasının şerefine büyük bir toy yapar ve halkını da bu toya çağırarak yarışmalar düzenler. At yarışını Tumanzor Alankay'dan aldığı at ile kazanır. Bu at, Edil padişahının dikkatini çeker ve Tumanzor'a bu atı nereden aldığını sorar. Tumanzor, Alankay'ı zindana kapatmış ve onu unutmuştur. Edil padişahı eğer gerçeği öğrenirse kendisini öldüreceğinden korkarak Alankay'ı yakaladığını anlatır. Edil padişahının Alankay'ı görmek istemesi üzerine Tumanzor Alankay'a kendisini kötü olarak tanıtarak gerçeği söylemesini eğer böyle yaparsa padişahın kendisini serbest bırakacağını söyler Alankay da bunu kabul eder; fakat padişahın önüne gelince gerçekleri söyler ve padişah Alankay'ın, kendisinin eski ve tanınmış yiğitlerinden Argınbek ve Kulanser akrabası olduğunu da öğrenince Alankay'ı serbest bırakarak kendi yiğidi yapar. Tumanzor'u cezalandırmak isterse de Alankay'ın isteği üzerine onu da affeder. (3247-3515) Edil padişahı Tumanzor Alankay'ı kendi önüne getirdiği zaman onu dinler ve onun kötü birisi olamayacağını yiğit birisine benzediğini düşünür ve onu şu şekilde tasvir etmektedir:

Jarqıldığan şar bolat,
Tasqa salsañ kesetin.
İyilmeytin emendey,
Tav men tasta ösetin.
Qara bürkit sekildi.
Qulanğa qaytpay tüsetin
Arıstan bõri sekildi
Jabıssa jazım etetin.
Qas batırdıñ özi eken.
Mandayğa siyrek bitetin.
Jebesindey sadaqtıñ
Toğız qabat savıttan,
Şirene tartıp ötpeytin,
Osınday elde köp bolsa,
Jeniske jurtım şetetin. (3426-3440)

8. Alankay'ın Teke Tek Dövüşü ve Zaferi

Alankay, Edil padişahının zindanından kurtulduktan sonra Edil padişahının ordusuna katılmıştır. Burada da Alankay bir kahramanlık yapmıştır. Edil padişahının Elberik'le yaptığı savaştan önce teke tek dövüşlerde Elberik, Edil padişahının önemli adamlarından Sabıraş'ı öldürmüş ve karşısına yeni bir kişi istemiştir. Bunun üzerine Elberik'in karşısına Alankay çıkmış ve Elberik'i yenerek Edil padişahının zaferine en büyük katkıyı yapmıştır (3752-3946). Alankay'ın Elberik'i öldürmesi, onun kaplanı öldürmesi ve Kanjar'ı güreşte yenmesinden sonra yaptığı üçüncü kahramanlıktır. Bu olaydan sonra padişah onu has adamı yapmıştır.

C. Sonuç Bölümü

1. Alankay'ın Ölümü

Alankay'ın Elberik'i öldürmesinden sonra Edil padişahı onu has adamı yapar ve ona hazinesinden hisse vereceğini, eğer Alankay isterse, ev yaptırıp onu kızıyla evlendireceğini söyler; fakat Alankay bunu kabul etmez. Padişaha, eğer izin verirse uzun süre görmediği ailesini görmek istediğini ve kendisinin yollarını bekleyen bir sözlüsünün olduğunu söyler. Padişah da onun söylediklerini doğru bulur ve gidip geri dönmesi için ona izin verir. Molaksaya da selam söylemesini ister(3992-4061).

Bu olaylardan Edil padişahının kızı Üzildik'in haberi olur ve Alankay'ın kendisi ile evlenmemek istemesi gururunu incitir ve Alankay'la görüşmek ister. Alankay'ın bunu ısrarla reddetmesi üzerine Üzildik onu tehdit eder. Alankay kendisine yâr olmazsa, onu kimseye yâr etmeyeceğini söyler ve Alankay'a karşı için için düşmanlık besleyen Tumanzor'la işbirliği yaparak Tumanzor'a Alankay'ı öldürtür (4062-4304). Burada ihanetle birlikte uyku motifi de karşımıza çıkmaktadır. Tumanzor, Alankay'la dostça konuşur ve onu uykuya daldığı bir sırada öldürür.

Ali Duymaz, tahkiyeye dayalı metinlerde, özellikle de destan, halk hikâyesi, masal gibi anlatmalarda epizodik yapının (vaka zincirinin) doğum, ergenliğe geçiş veya topluma katılma, düğün ve ölüm şeklinde oluştuğuna dikkat çeker. Aslında bu epizotlar

insan hayatının birer geçiş safhalarıdır. Bu epizotlardan ölümlle ilgili olarak destanlarda ve mitolojik metinlerde ölümün genellikle anlatılmadığını ifade eder. Ya da kahramanın ölümünün ayrıntılarıyla anlatılmadığını belirtir.¹³⁷

Alankay Batır Destanı'nda Alankay Tumanzor tarafından hileyle öldürülmüştür. Bu olay destanda ayrıntılarıyla yer almaktadır.

Alankay'ın ölümünden sonra destanda Kazak Türkleri'nin ölüm gelenekleriyle ilgili önemli motifleri de görmekteyiz.

İlk olarak ölümün haber verilmesi için Edil padişahı saray ozanını çağırır. Çünkü; gelen eğer Alankay'ın babası ise “estirtv” gerek olacak diye düşünür. Estirtv lm haberinin uygun bir dille haber verilmesidir. Bunu da geleneklere göre bir söz ustası yapar. Çünkü; “Estitvşi (lm haberini veren kişi) bu olayı duyurduğu kimseye usulünce, dolaylı olarak anlatırlar ve onu sakinleştirenerekmetin olmasını ister.”¹³⁸

Molaksay'a ölüm haberini vermek de Toğanas jırava düşer. Toğanas jırav da Molaksay'a dünyanın geçiciliğini anlatarak, lmn Allah'ın emri olduğunu söyle ve peygamber kıssalarından da örnekler vererek bu haberi Molaksay'a iletir (167-168).

Kazak lm törenlerde mezara bir avuç toprak atmak önemli bir vazifedir. “Vefat eden bir insan mezara konacağında toprak atmak, anlamı ve önemi büyük bir uygulamadır. Eğer yakınlarından biri ölen insanın mezarına toprak atamazsa, söz konusu kimse büyük bir üzüntü ve pişmanlık duyar.”¹³⁹ Burada Alankay'ın babası oğlunun mezarına toprak atamama bahtsızlığını şu şekilde ifade eder:

Jastay ketken, şırağım,
Atańız bargan orınėa,
Topırağın alıstan,

¹³⁷ Duymaz,a.g.m., s.125.

¹³⁸ Seyit Kenceahmetoğlu, Akt. Nerin Köse, *Kazaklar'ın Gelenekleri, Görenekleri İle İnanç ve Pratikleri, (Ata Mirasın Gerçek Hazinen)*, Ankara 2001, s.186.

¹³⁹ Kenceahmetoğlu, a.g.e., s.190.

Qosılmay qaldıñ qorımğa.
Atadan jalğız tuvğanıñ
Bul da meniñ sorım da. (4665-4670)

Ölümlle ilgili olarak yas alameti olan kara giyme ve ağıt yakma destanda yer almaktadır. Babası Molaksay, Akkerbez'e abisinin ölüm haberini verir ve başına kara salmasını ve ağıt yakmasını söyler(4742-4748). Kara rengi önemli bir yas işaretidir. Kazak Türkleri'nin geleneklerine göre "kocası ölen karalı kadın siyah giyinir, kızı, üzerine beyaz giysi, başına kızıl börk giyer. Kocası ölen kadın başına kara yazma bağlar, oğlunu kaybeden ana ise beyaz baş örtüsü bağlar.¹⁴⁰ Yasın diğerk önemli unsuru ağıttır. Ağıt Türk ölüm törenlerinin en eskilerinden birisidir. İlk örneklerini Orhun Abideleri'nde gördüğümüz ağıt geleneği günümüze kadar devam etmiştir. Türkler değişik dinlere ve kültür dairelerine girmelerine rağmen, bu gelenek gücünü ve etkinliğini korumuştur. Kazak Türkleri ağıta joktav demektirler. Radloff, Kazak Türkleri'nin ölüm ağıt geleneği ile ilgili olarak şunları söyler:

"Ağıt genellikle kadınlar tarafından söylenmektedir. Alankay Batır Destanı'nda da Alankay'ın ağıtını kardeşi Akkerbez söylemektedir. Bu konuyla ilgili olarak da Radloff "Koca ölmüşse, bu işi ana yapar; kadın öldüğünde, varsa büyük kızı, yoksa kadın akrabalarından biri bu vazifeyi üzerine alır. Erkeklerden ancak meşhur şarkıcılarla hocalar, halk arasında tanınmış olan şahsiyetler için ağıt söylerler, bunlar ölüyü hatırlatmak maksadıyla tertibedilen halk toplantılarında veya büyük ziyafetlerde okunur"¹⁴¹ der.

2.Alakay'ın Gelişi

Alankay Batır destanı Alankay'ın ölümüyle sona ermemiştir. Molaksay oğlunun Edil padişahının zindanında olduğunu duymuş ve bunun sebebini öğrenmek için Edil padişahının sarayına gelmiştir. Burada Edil padişahı saray akını Toğanas'la

¹⁴⁰ Vahit Türk, Kazak Halk Kültürü ve Edebiyatından Örnekler, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.5, Bahar 1998, s.134. (Bu makale, Muhammetjan Rüstemov'un " *Desturındı Saktay Bil*" isimli kitapçığından aktarmadır.)

¹⁴¹ Radloff, a.g.e., s.271.

birlikte Molaksay'a oğlunun ölüm haberini vermiştir. Bu haber kısa sürede Molaksay'ın köyüne dönmesiyle birlikte yayılmıştır.

Bayguttı Alankay'ın ölüm haberini aldıktan sonra Molaksay'a başsağlığı dilemeye gelir. Aslında Alankay'ın oğlu olan; fakat kendisinin peri kızından kalan çocuk olarak bildiği ve Alakay ismini verdiği çocuğun ikisinin ortak çocukları olmasını ister. Böyle günlerde dostundan hiçbir şeyi esirgemeyeceğini söyler. Molaksay da buna çok sevinir. Bayguttı da ailesini toplayıp Molaksay'ın yanına taşınır. Bu arada Akkerbez, Ündemes'ten Alakay'ın ağabeyi Alankay'ın oğlu olduğunu öğrenir. Bayguttı öldükten sonra iyice kötüleşen babasına da bunu söylerler.

Alankay Batır destanın bu bölümde ele alınan epizot ve motif yapısına dikkat edilirse destan Türk destan geleneğinin ağaç, rüya, kahramanlık, olağanüstü at gibi bazı önemli motifleri bünyesinde barındırmaktadır.

III. BÖLÜM - METİN

Ertede Edil patşanı zamanında Edil-Geçmişte Edil padişahı zamanında Jayıq boyında jaylagan Qıpşaq-Qaysaq Edil-Yayıq boyunda yaşayan Kıpçak-Kazak elinde Molaqsay degen jırav bolıptı. Onı elinde Molaksay adında ozan varmış. Onun Alañqay attı jalğız balası, Aqkerbez attı qızı Alankay isimli tek oğlu ve Akkerbez isimli bolıptı. Alañqay bala er jetip on bes jasqa kızı varmış. Alankay büyüyp on beş yaşına tolıptı. Qatarınan qayrattı tartınbay söylep, gelmiş. Çok gayretli çekinmeden konuşan, qorıqpay jüretin, aqılmenen er istifi jönin korkmadan yürüyecek, akılı ile her işi biletin jigit bolıp jurt közine tüsıptı. Bir becerebilecek bir yiğit olup halkın gönlüne küni sol Alañqay bala ekesi Molaqsay girmişti. Bir gün Alankay bala babası jıravdıñ aldıña kelip köfilindegi oyların Molaksay ozanın önüne gelip gönlündeki bılayışına bildırıptı: düşünceleri şöyle söylemiş:

-Qadirli ekem, aldıña Kelip turmın bir ispen. Talap qılıp mal tappay Ne şıgad dep jüristen. 5 Tüye degen bizde joq Aydap qaytar öristen. Jılqı degen jëne joq Tay-qulını tebissen Qoy eşkimiz tağı joq 10 Qozi-lağı emisken. Astıma miner atım joq Şarşamaytın jelisten. Er qaruvı mende joq Köbeli savıt kiristen. 15 Erlerdin sëni egeste Düşpanımen tiresken. Paluvannı küşi bilekte Ortağa şıgıp küresken. Şeşendiktifi belgisi	-Kıymetli babam, önüne Geliyorum bir işle. Çalışmadan istesem Ne çıkar deyip bu gidişten Deve denilen bizde yok Yaylaya götürüp getirecek. Yılkı denen yine yok Tay kulunu tepişen Koyun keçimiz de yok Kuzu oğlağı emişen. Altıma binecek atım yok Gitmekten yorulmayacak. Er silahı bende yok Demir zırh, kirişten. Erlerin işi anlaşmazlıkta Düşman ile karşılaşmak. Pehlivanın gücü bilekte Ortaya çıkıp güreştiğinde Hatıplığın işareti
---	--

- | | |
|---|--|
| <p>20 Tartınbay topta tildesken.
Er jigitke ılayıq
Er jastanıp tüzde ösken.
Ağayınğa jarasad
Birin-biri izdesken.</p> <p>25 Astıma jaqsı at minip
Beles-beles bel körsem
Bel ortada el körsem
Aq adırdıñ mañında
Nağaşım bar deyd, bir körsem</p> <p>30 Barıp sälem men bersem
Talabımnan qaytarmay
Bul sözümdi jön körseñ
Tilegim sizden, jan ěke
Ruhsat mağan bir berseñ.</p> | <p>Çekinmeden kalabalıkta konuşmak.
Er yiğide layık olan
Er gibi yaşayıp dıñarıda bütyyen.
Akrabaya yakışır
Birbirini aramak..
İyi bir ata binip
Çok yer görsem
Gittiğim yerde halk görsem
Beyaz kırların etrafında
Dayım var diye bir görsem.
Varıp selam versem.
İsteğimi çevirmeden
Bu sözümü kabul etsen
İsteğim sizden can baba
Bana bir izin versen.</p> |
|---|--|

Sonda ekisi balasına qarap:-Ey balam, O zaman babası oğluna bakarak: “-Ey ěri jalğız, ěri jassıñ, ězirşe ruhsat bere çocuğum hem yalnız hem gençsin, şimdilik almaymın. Nege deseñ, nağaşımın eli alısta, izin veremem. Niye diye sorarsan, dayımın jeri şalgay,-depti. ěkesiniñ ruhsat etpegenine yurdu uzakta.” demiş. Babasının izin nazırqap, Alañqay bala ěkesine ötiñiş etip vermemesine üzülüp, Alankay çocuğın qayta söylep turğan kezi eken. babasına rica ederek tekrar söylediği sözler:

- | | |
|---|---|
| <p>35 -Balğa qamqor qaşannan
Ata menen anası.
Jas körinip közine
Ülkeyse de balası
Aytıp ketken buringı</p> <p>40 Ülkenderdiñ danası.
Jalğızdardıñ ěr kezde
Tefiri bolar panası.
Jas ta bolsa balafınıñ</p> | <p>-Çocuğa destek önceden
Baba ile annesi.
Genç görünür gözüne
Büyüse de çocuğu
Söyleyip gitmiş eskiler
Büyüklerin bilgesi.
Yalnızların her yerde
Tanrı olur yardımcısı.
Genç de olsa çocuğın</p> |
|---|---|

Böriğe jeter şaması
45 Qay kisiniñ qasında
İni menen ağası.
Ruhsat ěke bermeseñ
Köñilimniñ köpti nalası.
On besimde jas bolsam
50 Qaşan elge bas bolam.
Üyden tüzge şıqqasam
Qaydan izdep dos tabam.
Jalgız jürgen men emes
Nege sonşa jasqanam?
55 Alıs ta bolsa arası
Suray-suray jol tabam.
Jolmen barıp el tabam
Arvağı jar bolsın
Buringı ötken er babam.
60 Ruhsat ěke bere gör
Tura almas endi bul balafı.

Ėkesi sonda söyledi
Qoymadıfı, balam qoymadıfı
Orınsız meni qıynadıfı.
65 Arası şalgay alıs jol
Saparga bastı bayladıfı.
Belimnen jalgız bolğasın
Jibertüvge qıymadım.
Ėlde qanday kün bolıp
70 Qavıp-qater oyladım.
Oylansam da, şırağım
Tëvekel bastı bayladım.
Jaqında, balam tıs kördim.
Tüsimde gajap is kördim,

Kurda yeter gücü
Hangi kişinin yanında
Kardeşi ile abisi.
Baba izin vermesen
Gönlümün çoktur üzüntüsü.
On beşinde genç olsam
Ne zaman yurda baş olacağım.
Evden dışarıya çıkmasam
Nereden dost arayıp bulurum.
Giden yalnız ben değilim
Neden bu kadar korkacağım?
Uzak da olsa arası
Sora sora yol bulurum.
Yol ile varıp el bulurum.
Ervah yanımda olsun
Önceden gezmiş er atam.
Baba izin veriver.
Duramaz şimdi bu balan.

Babası o zaman söyledi
Durmadın çocuğum durmadın
Yersiz beni zorladın.
Arası uzak yol
Sefere başını koydun.
Tek çocuğum olunca
Göndermeye kıyamadım.
Elde ne zaman gündüz olmuş
Tehlikeleri düşündüm.
Düşünsem de gözümün nuru
Tevekkül başımı bağladım.
Çocuğum, yakında düş gördüm.
Düşümde acayıp iş gördüm.

- 75 Jağalasıp birevmen,
Jasqanıp azdap küş kördiñi,
Tağı bir jıyın işinde,
Qolında qıran qus kördim.
Adasıp qalıp soñında,
- 80 Közimnen aqqan jas kördim.
Jamandıq sözi aytpayın,
Sonda da tüste seskendim.
Seskensem de qarağım,
Tefirdiñ isi-tëvekel,
- 85 Jibertüvdi qoş kördim.
Keşigip balam keler dep,
Azdı-köp beynet körer dep,
Osılay jorıp eskerdim.
Nağasıñ jayın aytatayın,
- 90 Belgili batır Qulanser,
Qırım menen Rumda,
Şayqasta talay bolğan er.
Batırına Burgınnıñ
Buğalıqtı salğan er.
- 95 Qapalqırda mertigip,
Ayqastan endi qalğan er.
Jatqan şıǵar qamıǵıp,
Barganıñ durıs, sälem ber.
Kelmedi dep mağan da,
- 100 Bilemin, batır ökpeler.
Durıs emes batırdıñı
Mağan aytsa ökpesi.
Mėnisin onıñ aytayın:
Seniñ şeşefi-apası,
- 105 Oqıytın bar-dı batası.
Batasına kelmegen
- Dövüşüp birisiyle,
Korkup biraz güç gördün,
yine bir kalabalık içinde,
Elinde yırtıcı kuş gördüm.
Şaşırıp sonunda,
Gözümnen akan yaş gördüm.
Kötü söz söylemeyeyim,
Sonunda rüyadan uyandım.
Uyansam da canım,
Tanrının işi, tevekkül,
Göndermeye razı oldum.
Gecikerek oğlum gelir diyerek,
Azı çok sıkıntı çeker diyerek,
Böyle yorarak kabul ettim.
Dayımın halini söyleyeyim,
Tanınmış bahadır Kulanser,
Kırım ile Rum'da,
Şavkas'ta olmuş yiğit.
Burgın'ın bahadırına
Kementi salmış er
Kapalkırda yaralanıp,
Savaştan artık kalmış er.
Korkup durduğun çıkar,
Gitmen doğru, selam söyle.
Bana da gelmedi diyerek,
Biliyorum bahadır öfkelenir.
Doğru değil bahadırın,
Bana öfkelenmesi.
Sebebini onun söyleyeyim:
Senin annen, onun ablası,
Okuyacak duası vardı.
Duasına gelmemiş

Onıñ bilseñ qatası.
Batanıñ jolı avır-dı,
Köñil aytqan tēvir di.
110 Suray qalsa aytarsıñı,
Qıysıq demes munımdı,
Körisüvge keldim dep,
Aytqasıñ arnap jönıfıdı.
Er qaruvı-bes qaruv,
115 Jiyendik etip alam dep,
Bildirip qoy köñilıfıdı.
Baram dep, balam qoymadıñı,
Tēñirim, aşsın jolıfıdı.
Irzalıq bata bereyin
120 Köterip haqqa qolımdı.
Ülkeyip qalğan ēkeñ bar
Oylamay ketpe sonıfıdı.
Jēne aytayın, sırağım,
Sözime sal qulağıñı.
125 Nağasıñıñ elinde
Döñaşar degen jerinde
Bayguttı degen dosım bar,
Menimen jası şamas
Ėveden jürgen aralas
130 Dosım dep sılaytın
Qurdasım dep qıymaytın.
Balañ ösip, er jetse
Qız berem dep oynaytın
Men körgende qızı bar,
135 Er balası bolmaytın.
Ėkeniñ sözi aqıl-dı
Balağa aytsa tındaytın
Nağasıñ üyin tapqasın

Bilsen onun hatası.
Duanın yolu ağır,
Başsağlığı dilemek doğruydu.
Sorsa söylersin.
Yanlış demez sıkıntıma,
Görtüşmeye geldim diyerek,
Söylersin iyice yönüntü.
Er silahı beş silah,
Yeğenlik edip alayım diyerek,
Söyle gönlündekileri.
Gidecem diye, balam tutturduñ,
Tanrım aşsın yolunu.
Gönül duası vereyim
Tanrıya elimi açarak.
Yaşlanmış baban var
Sonunu düşünmeden gitme.
Yine söylüyorum gözümün nuru,
Dinle benim dediklerimi.
Dayının yurdunda
Döñaşar adlı yerde,
Bayguttı adlı dostum var,
Benimle aynı yaşta,
Eskiden beri tanışırız
Dostum diye saygı gösterecek
Yaşıtımdı diyerek kıymayacak.
Çocuğın büyüyüp yiğit olursa
Kız vereyim diye düşünəcək
Benim gördüğümde kızı vardı,
Erkek çocuğu olmayacak.
Babanın sözü doğru
Çocuğa söylese dinlenecek.
Dayının evini bulunca

- 140 Saqınış mavqın basqasın
Dosımdı izdep bargaysıfı.
Üyinde qonaq bolğaysıfı.
Ėkemnnen dugay sēlep dep,
Qulağına salgaysıfı,
Jılqısı jaqsı bolatın,
145 Şetinen jüyrik jel quyın.
Suvrasa senen bir buyım,
Bir atın surap algaysıfı.
Dosım berse bir atın,
Jigitke degen qanattı.
150 Nağasıfı berse bes qaruv,
Aldaspan, semser¹, qınaptı.
Qaruv degen qayratıfı,
Ağayın bolar aybatıfı.
Sulıvlılıq degen simbatıfı,
155 Qadir degen qımbatıfı.
Batırılıqtıñ belgisi,
Tabanı javdan taymaytın.
Ajaldıfı janga qısımı,
Kezekti küni qoymaytın.
160 Jaqsı bolsa tuvımı
Atanı bala sıylaytın,
Otav iyesi on beste,
Jasın keldi oylaytın.
Közimniñ nuri şırağım,
165 Könelerden qalğan söz,
Qulağına salamın.
Bögeymeyin jolındı,
Quttı bolsın talabıfı.
Köterip kökke qolımdı,
170 Bata berip qalamın.
- Özlemine giderince
Dostumu arayıp bulursun.
Evinde konuk olursun.
Babamdan selam var deyip
Ona söylersin,
Yılıksı güzel olacak,
Hepsi yel gibi koşan
Senden bir isteğini sorarsa,
Bir atını ister alırsın.
Dostum verse bir atını,
Yiğide yakışır kanatlı.
Dayın verse beş silah,
Eğik kılıç, semser, kınlı.
Silah senin gücün,
Akrabalar olur senin direğın.
Güzellik denilen görünüştün,
Hürmet denilen kıymetin.
Bahadırlığın işareti,
Ayağı düşmandan korkmayacak
Ecelin cana eziyeti,
Gelecek günü bırakmayacak
Güzel olsa doğumu
Çocuk atasına saygı gösterir,
On beşinde ev reisi,
Düşünecek yaşın geldi.
Gözümün nuru ışığım,
Eskilerden kalan söz,
Sana söylüyorum.
Yoluna engel olmayayım,
Kutlu olsun isteğın,
Açıp göge elimi,
Dua edip kalayım.

Esen-aman kelgenşe,
Kelip sēlem bergenşe
Men tağatsız bolamın.

Sağ salim gelene kadar,
Gelip selam verene kadar
Ben merak ederim.

Molaqsay jırav balasına osılay tolğap Molaksay ozan balasına böyle boldı da: -Balam jigittiñ tüzdegi joldası söyledi: -Balam erin dışarıdaki arkadaşını atı astındağı atı men qaruvı boladı. Astıña meniñ ve silahıdır. Altına benim Şabısker adlı Şabısker degen atımdı minip kete göy. Onıñ atımı al. Onun özelliği, kaybolduğın yerde qasiyeti-adasqan jerinde basın öz erkine başına kendi haline bıraksan yurdu, yeri, jiberseñ, eldi, jerdi, nemese suvlu jerdi özi veya sulu yeri kendisi bulur. Yine öntünde tabadı. Jēne aldında qavıp-qaterdiñ barın kötülük sezse olduğu yerde dönecektir. sezse, artına qaray aynala beredi. Boylap Bağlayıp bıraksan rahatsız olur. Bu qoysañ tınşımaydı. Osı jağdayların bilgeysiñ olayları bilesin dedi. Al, bu atan Argınbek -deydi. -Al mınav argı atañ Argınbek bahadırdan kalan kılıç. Bunun özelliği batırdan alğan semser edi. Munıñ qasıyteti yakından düşman önüne çıkarsa kınından jaqın aradan jav kesikkendey jağday bolsa, kolay çıkar. Eğer tehlike yoksa istesen de qınabınan suvrıla beredi. Eğer tınıştıq bolsa, kınından çıkaramazsın. Kılıcın bu özelliğini tartsañ da qolına kelmeydi. Semserimniñ osı dikkate alırsın dedi. Önceki atalarımız qasiyetin añğargaysıñ, dedi. Buringı ata-ateşe evliyaya sığınmış. Korktuğın yerde babalarımız ot-evliye dep sıyıñğan. Qorıqqan ateş yak. Ateşe yağ koyup babalarımızın jerinde o t j aq. Otqa m ay quyıp babalarıñnıñ ölü ervahına sığın. Bu söylediklerimi öli arvağına sıyın. Osı aytqandarımdı umıtpay unutmadan aklında tutasın çocuğum, dedi. esinde saqtaqaysıñ, balam, -dedi.

Osımen Alañqay bala ěkesi O zaman Alankay bala babası Molaqsaydıñ aytqandarın qup tındap, Molaksay'ın söylediklerini dinleyip, Şabısker Şabısker atın erttep, ěkesi bergen aq semserdi atını eğerleyip babasının verdiğı ak semser beline baylap jol jürüvge ıñğaylandı. beline bağlayıp yola çıkmak için hazırlandı.

175 Beline baylap aq semser,
Atına minip Şabısker,
Er azığı jolda dep
Bolsa adır alıs jer,

Beline bağlayıp ak kılıcı
Şabısker atına binerek,
Er azığı yoldan deyip
Uzak yer olsa da,

Ekese tilek tiledi,
Bolğay dep, babam, medetker.
180 Saparga şıqqan jas bala
Joldasım dep ker attı
Qaruvım dep baylağan
Belinde semser qınaptı.
Arvaqqa sıynıp
185 Ofıgar dep, tefirim talaptı.
Keterin anık bilgesin
Alañqay atqa mingesin
Qarındası Aqkerbez
İzinen qalmay jılaptı.
190 Jan köke, tuvğan ağamsın,
Sırtımnan qorğan panamsıñı.
Süyenişim sen edifı
Şeşemnen jastay qalgasın
-Senen jaqın kimim bar?
195 Bir anadan tuvğansıñı.
Qız degenifı tilekşı
Köñilim qalay şıdasıñı?
Jönifdi aytpay sonda da,
Jan köke, qayda barasıñı?
200 Ekese ölse ul jetim,
Şeşemnen jastay ayrılıp,
Oylasañı, ağa men jetim,
Ögey şeşe özgedey,
Eke qızğa jezdedey,
205 Senen jëne ayrılısam,
Bolmaymın ba şın jetim?
Ekem de bilmes ölimdi
Şeşem de alsa tınımdı

Babası dilek diledi.
Babam medetkar olsun diyerek.
Sefere çıkan genç çocuk
Arkadaşım diyerek, ker atı
Silahım diye bağlamış
Belindeki takılı kılıcı.
Ervaha sığınarak
Tanrım dileğime ulaştır diyerek.
Gideceğini tam bilince
Alankay ata binince
Kardeşi Akkerbez
Arkasından ağladı.
Can abi, öz abimsin,
Arkamdaki desteğimsin.
Direncim sen idin
Annemden küçükken kalansın
- Senden yakın kimim var?
Bir anadan doğduğum.
Kız dediğın duacı
Gönlüm nasıl dayansın?
Yönünü söylemeden,
Can abim nereye gidiyorsun.
Babası ölse oğul yetim,
Annemden küçükken ayrılıp,
Düşünsen abi ben yetim.
Üvey anne öz değil,
Baba kıza enişte gibi,
Senden de ayrılısam,
Olmayacağım mı yetim?
Babam da ölümü bilmez
Annem de alsa kararımı

Şöfge tilip qolımdı,
210 Otın tesse jonımdı.
Kıme aytamın mufımdı,
Ketpeşi, ağa, ketpeşi
Alsañ bir meniñ tilimdi.
Alañqay sonda söyledi
215 Söylegende büy deydi:
-Aqkerbez, janım, qorıqpa,
Baratqam joq qoy jorıqqa.
Aman jürsem kelermin
Köñilimdi buzıp qamıq pa.
220 Nağası deydi jigittiñ,
Asa jaqın bir jurtı,
Nağasım meniñ Qulanser,
Añqatmıñ işinde,
Halqına qadır qurmetti,
225 Sëlem berüv ülkenge,
Jas adamnıñ mindeti.
Barıp sëlem bereyin
Tanısamıñ, köremin
Nağası jurtıñ aralap,
230 Aydan artıq jüremın.
Ezildesın külemin
Jay-japsarın bilemin.
Qamıqpaşı, Aqkerbez.
Sağındırmay özındı,
235 Tezirek qayıp kelemin.

Aqkerbez jëne söyledi:
-Jigittiñ seni jol jürse,
Qasına ergen joldası,
Javğa şapsa jarqıldap,

Çalı kesmiş elimi,
Odun delse derimi,
Kime söyleyeyim sıkıntımı.
Gitme abi gitme
Dinlesen benim dediğimi.
Alankay o zaman söyledi,
Söyleyince böyle dedi:
-Akkerbez, canım korkma,
Sefere gitmiyorum.
Sağ salım gelirim
Boşuna meraklanma.
Dayı der yiğidin,
Pek yakın yurdu,
Benim dayım Kulanser,
Ankatı'nın içinde
Halkına hürmetli,
Selam vermek büyüğe,
Genç adamın görevi.
Gidip selam vereyim,
Tanışayım göreyim.
Dayı yurdunu gezerek,
Aydan fazla yürürüm.
Şakalaşıp gülerim.
Hal hatırını bilirim.
Meraklanma Akkerbez.
Özlettirmeden kendimi,
Çabucak döner gelirim.

Akkerbez yine söyledi:
-Yiğidin güzeli yol yürüse,
Yanında yürüyen arkadaşı,
Düşmana parlayıp saldırsa,

- 240 Qolında qanjar alması,
Eki talay is bolsa,
Ne qıladı öz bası.
Jalgız şavıp bëyge almas,
Köpke tüser oljası.
- 245 Qus uşadı jubımen.
Qulap jortar tobımen
Zatfı naşar demeseñi.
Kemdigim joq iniden
Qız da bolsam joldaspın
- 250 Keteyin birge senimen
Astıma men de at minip
Er adamşa kiyinsem
Düşpanga aytap bolarmın
Jayımdı meniñ ne bilsin.
- 255 Jalgızdıq degen jaman-dı,
Tağdırdıñ isin kim bilsin?
Beles-beles bel bolar
Şañğıtqan quba jön bolar
Ötkel bermes suv bolar
- 260 Qalıñ orman nuv bolar
Elsiz bolar jer bolar
Elsiz jerde iz kesken
Urı-qarı bar bolar
Küniñ batsa tün bolar.
- 265 Tün işinde joritqan
Azuvlı böri bar bolar.
Jalqız jürıp qorıqqan,
Joldas izdep zar bolar
Torga túsken sunqarday
- 270 Talpınıp bosqa qor bolar.
Eki qora el bolar,
- Elinde hançer elması
İki tehlikeli iş olsa,
Ne yapar tek başına.
Yalnız saldırısa kazanamaz,
Çoğa düşer ganimeti.
Kuş uçar kanadıyla
Dönüp kalabalıkla gider
Neslin kötü demesen.
Eksikliğim yok kardeşten
Kız da olsam arkadaşım,
Seninle birlikte geleyim.
Ben de atıma binerek
Er adam gibi giyinsem
Düşmana söylerim
Durumumu benim ne bilsin.
Yalnızlık kötüdür,
Allahın takdirini kim bilsin.
Tepe tepe yol olur
Soğuk bozkır zor olur
Geçit vermez su olur
Çok sık orman olur
Issız yer olur.
Halksız yerde iz süren
Hırsız, soyguncu olur.
Güneşin batsa gece olur.
Gece boyu gezen
Yırtıcı kurt olur.
Yalnız yürüyüp korkan
Arkadaş arayıp tasalanır
Şahin gibi tuzağa düşsen
Boşa uğraşmak zor olur.
İki ağıl halk olur,

Ekpini esken jel bolar,
Jalgız qara adasqan
Jalgız qazğa teñ bolar,
275 El-jurtı joq adamday
Jalgız jürgen min bolar
Nağaşım mağan böten be,
Erip barsam senimen?
Oylasañ, ağa, jön bolar.
280 Saparıñnan qorqamın
Ëlde qanday kün bolar.

Alañqay sonda söyleydi:
Söylegende büy dedi:
-Aynalayın Aqkerbez,
285 Kim üyretti öziñe
Münşama aytar aqıl söz.
Bolmasa köfilifi dana ma,
Üyrengen jastay naqıl söz.
Joldas tavıp ket degen
290 Aytqanıñ durıs, aqıl söz
Maqul da bolsa, şıraqım
Kimge barıp jür deymin
Jalgız adam jürmey me?
Bağımdı sınap köreyin.
295 Uvayımdı köp aytıp,
Almaşı jannıñ üreyim.
Beles-beles bel bolsa,
Bel üstine qonarım.
Qorıqsam ottı jağarmın,
300 Otqa maydı salarım.
Ëkemniñ aytqan akılı.
Arvaqtı şaqırıp

Hızlı esen yel olur,
Yalnız yolunu kaybeden
Yalnız kaza eşit olur,
Halkı, yurdu yok adam gibi
Yalnız yürüyen hatalı olur.
Dayım bana yabancı mı,
Seninle birlikte gitsem?
Anlasan abi iyi olur,
Seferinden korkuyorum
Hayatta nasıl gün olur.

Alankay o zaman söyledi:
Söyleyince böyle dedi:
-Sevgili Akkerbez,
Kim öğretti sana,
Böyle akıllı söz söylemeyi,
Yoksa gönlün bilge mi,
Genç gibi akıllı söz öğrenmiş.
Arkadaş alıp git demiş.
Söylediğin söz doğru
Işığım doğru olsa da
Kime varıp gidelim diyeyim
Yalnız adam gitmez mi?
Deneyip göreyim.
Üzüntümü çok söyleyip,
Alma canını canım.
Tepe tepe yol olsa
Tepe üstüne konarım.
Korksam ateşi yakarım,
Ateşe yağ salarım.
Babamın verdiği akılı.
Ervahı çağırıp.

Babam dep aykay salarmin.
Aydın şalqar köl bolsa
305 Suvsındap işip qanarmin.
Suvdan quyıp alarmin
Jol üstinde el bolsa
Şarşasam barıp qonarmin.
Adasıp ketsem jol boyı,
310 Jolavşıdan surarmın.
Nağaşımınñ avılın
Suray-suray tabarmin.
Jol azabı, şırağım,
Qıyın da bolsa, şıdarmin,
315 Bögemeşi jolımdı,
Aqkerbez, janım qarağım,
Kettivge ebden qumarmin.

Atam diyerek bağıırım.
Büyük parlak göl olsa
Susayarak içip kanarım.
Sudan koyup alırım
Yol üstünde halk varsa
Yorulsam varıp konaklarım.
Yolumu kaybedip gitsem,
Yolcudan sorarım.
Dayımın köyünü
Sora sora bulurum
Yol azabı, ışığım,
Zor da olsa dayanırım,
Engelleme yolumu,
Akkerbez canım
Gitmeye çok hevesliyim.

Alañqay bala osılay tolgap boldı da, Alankay bala böyle tolgavladı da
qarındasına ayttı: -O Aqkerbez janım, neden kardeşine söyledi: “Akkerbez canım neden
qorqasın? Men javga emes, nağaşım qıdırıp korkuyorsun? Ben düşmana değil, dayıma
baramın goy. Jol boyı kerüven bar, özüm gezmeye gidiyorum. Yol boyu kervan var,
sıyaqtı jolavşı bar, joldassız da bolmaspın. benim gibi yolcu var, arkadaşsız kalmam.
Aman jürsem, üç-tört ayda kelermin. Ekevmiz Sağ salım yürürsem üç dört ayda gelirim.
birdey ketsek, ögey şeşemizdiñ köñiline de İkimiz birden gitsek üvey annemizin zoruna
keler, sen qala ber. Nağaşımızdıñ el-jurtın da gider. Sen kal. Dayımızın yurdunu
körüp kelgesin, keler jılı özüm aparıp qıdırıp görürsün. Gelecek yıl kendim götürüp,
qaytarmin,-dep qarındası Aqkerbezdiñ gezdirip dönerim”, deyip, kardeşi
mandayınan sıypap, Alañqaydıñ jürgeli turğan Akkerbez’in alnından okşadı. Alankay
jeri eken. yürüdüğü yer:

Qarındası Aqkerbez,
Ağasın qıymay egilip,
320 Endi qayıp körmeystey,

Kardeşi Akkerbez,
Abisine kıyamadan üzülüp,
Şimdi dönüp göstermeden

Közinen jası tögilip.
Molaqsay jırav qartıñ da,
Ruhsat özi berse de.
Köñili bosap bügilip.
325 Alañqay sındı jas bala
Ėkesi men Aqkerbez
Ekevi jılap turğasın
Onıñ da ketti şıdamı,
Et-jüregi eljirep
330 Kete almay turdı kidirip.

Sol vakıttar bolğanda,
Üyde qalğan şeşesi,
O da keldi jügirip,
Söyley berdi küyiniş
335 -Alañqay balam Alañqay
Aqkerbez ben ekeviñ
Tuvmasam da tuvganday
Ögeylik degen mende joq.
Köretin edim janımday.
340 Artıq aytqan sözim joq.
Köñiliñdi qapa qılğanday
Aytuvşı edim sırtıñnan,
Aqkerbezim quraqtay.
Alañqayım şıraqtay.
345 Aman jürse ekevi,
Jetermin dep muratqa-ay.
As salğanmın avızıña
Aş boldım dep suratpay.
Alanqan da ayalap,
350 Mēpeledim jılatpay.
Ayalagan anaña,

Gözünden yaşı dökülmüş.
Ozan Molaksay ihtiyarın da,
Kendisi izin verse de.
Gönülsüzleşip üzüldü.
Alankay çocuk üzüldü.
Babası ile Akkerbez
İkisi ağlayıp dursun
Onun da sabrı tükendi
Duygulanarak
Bekleyerek, gidemedi.

O vakitler olduğunda,
Evde kalan annesi,
O da geldi yürüyerek,
Üzülerek söyledi:
-Alankay çocuğum Alankay
Akkerbezle ikinizi
Doğurmasam da doğurmuş gibi.
Üveylik bende yok,
Canım gibi görüyorum.
Fazla söyleyecek sözüm yok.
Gönlümü kıracak gibi
Söyleyecektim arkandan,
Akkerbez'im çocuk gibi.
Alankay'im ışık gibi.
Sağ yürüise ikisi,
Murada yeterim diyerek.
Yemek verecek ağzına
Acıktım diye sordurmadan.
Alakan da koruyup,
Ağlatmadan özenle baktım.
Koruyan anana,

Bağdarıfıdı bir aytpay,
Ketkeniñ qalay jön aytpay?

Alañqay sonda söyleydi,
355 Söylegende büy dedi:
-Anam da duris seniki,
Qıysıq eken meniki.
Şala bolar degen söz,
Balanıñ etken er isi.

360 Jönimdi sizge aytpağan,
Aqlımıñ kemisi,
Keşire gör, anam-ay,
Balañıñ jañsaq bir isi.

Oylavşı edim öziñdi,
365 Ėkemmenen bir kisi.
Ėkem ruhsat bergesin
Balañıñ kelgen jürgisi.
Ruhsat etsen baramın
Barma deseñ qalamın

370 Nağası balañıñı
Bolat deydi örisi
Endigisiñ özin, bil
Nağası jurtın sağıñıp,
Balañıñ kelet körgisi.

375 Şeşesi jëne söyledi;
Söylegende büy dedi:
-Alañqay balam ırzamın,
Tüsinip aytqan söziñe.
Ananıñ köñili şat bolar,
380 Ėldiylegen balası,
Körinip jürse közine.

Yöntünü bir söyle,
Gideceğın hangi yön söyle?

Alankay o zaman söyledi,
Söyleyince böyle dedi:
-Anam senin ki de doğru,
Yanlışmış benimki.
Eksik olur denilen söz,
Balanın yaptığı her işi.

Yöntümü size söylememem,
Aklımın eksikliğı,
Anam, affediver,
Balanın yanlış bir işi.

Düşünecektim seni.
Babamla bir kişi.
Babam izin verince
Balanın gideceğı gelmiş.
İzin verirsen gideyim
Gitme dersin kalayım

Dayısı balanın
Olur der görüşü.
Gelecektekini kendin bil
Dayının yurdunu özleyip,
Balanın göreceğı gelir

Annesi yine söyledi
Söyleyince böyle dedi:
-Alankay balam razıyım,
Düşünüp söylediğın sözüne.
Ananın gönlü şad olur,
Ninni söylediğı balası,
Görünüp yürüse gözüne.

Uvayım, qayğı köp bolar,
Jolğa şığıp balası,
Qarap qalsa izine.
385 Solay da bolsa, şırağım,
Aman-sav barıp qaytqaysın!
Ruhsat berdim özifne!
Nağaşı jurtıñı balam-ay,
Bolmay ma meniñ törkinim,
390 Böten emes mağan da.
Törkinimdi körgenim.
Körip sêlem bergenim.
Jarasadı anañnıñ,
Senimen birge jürgenim.
395 Avıl-aymak el bilsin
Apası men jiyeni,
Körisüvge alıstan,
Arnay izdep kelgenin.

Üzüntü, kayğı çok olur,
Yola çıkıp balası,
Bakıp kalsa arkasına.
Böyle de olsa ışığım,
Sağ salım varıp gelesin!
İzin verdim sana!
Dayın yurdunu balam,
Benim akrabam olmaz mı,
Yabancı değıl bana da,
Akrabamı görmem,
Görüp selam vermem.
Yakışır annenin,
Seninle birlikte gitmesi.
Köy-oymak el bilsin
Ablası ile yeğeni,
Görüşmeye uzaktan,
Özel olarak geldiğini.

Sonda Alañqay turıp :-Ey, anam, O zaman Alankay durup: “Ey, Qulanser, nağaşımnan sizdin jolıñız ülken anam Kulanser dayımla sizin yolunuz emes pe? Siz onıñ apası bolasız. Apasımen büyük değıl mi? Siz onun ablasısınız. jezdesine kelip, körisip sêlemdestüv Ablası ile eniştesine gelip görüşmek nağaşımnıñ jolı goy. Jêne ekevimiz ketsek, dayımın görevidir. Yine ikimiz gitsek, Aqkerbez qızın da jas, êkesiniñ as-suvına Akkerbez kızın da genç. İkisinin suyuna, qaramas. Ruhsat etsen Özim-aq barıp kele yemeğıne bakamaz, izin verirsen kendim bereyin.- deydi. Olay bolsa bizderdi varıp geleyim- dedi. Öyleyse bizleri sağındırmay tezirek kelgeysiñ, -dep şeşesi özletmeden çabucak gelirsın diyerek annesi ruqsatın berdi. Alañqay bala êke-şeşesiniñ izin verdi. Alankay bala annesinin iznini alıp, ruqsatın alıp, qarındaşı Aqkerbezben qostasıp, kardeşi Akkerbez’le vedalaşıp dayısının nağaşı jurtına jol tarttı.

yurduna doğıru yola çıktı.

Alañqay bala jol tarttı

Alankay bala yola çıktı

400 Üy-işimen qoştasıp.
Əke men şeşe, qarındas
Qala berdi jılasıp.
Bağıtı alıs uzın jol,
Birimən-biri ulasıp.
405 Aradan aylar, kün öttü,
Asuv-asuv bel asıp,
Sağımdangan sar dala,
Şağıtqan suvsız şöl asıp.
Səvirley talay jol jürdi,
410 Uyqısın bölip tün qaşıp.
İrimşik, qurtı qaltada,
Aşıqqanda dəm tatıp.
Astındağı Şabısker,
Şarşağanda avnatıp.
415 Urıqtı jerge arqandap
Şöp jegizdi ottatıp.
Aqsemseri qolında,
Dem aladı az jatıp
Üreylense əlde bir,
420 Ot jağadı mazdatıp.
Talay orman növ kördi
Börisi jürgen şuvlasıp
Asqar biyik tav kördi,
Asuv bermes qır asıp.
425 Jolavşıdan jol boyı
Bağıtın biled surasıp.
Bir künderi bolğanda
Qalın gəmıs toğayğa,
Jinişke soqpaq jol menen
430 Alañqay kirdi adasıp.

Evdekilerle vedalaşarak.
Baba ile anne kardaş
Ağlayıp kalıverdi.
Yönü uzak uzun yol,
Birbiriyle ulaşıp.
Aradan aylar günler geçti,
Geçit geçit tepe aşarak
Bulutlu geniş bozkır,
Soğuyan susuz çöl asıp.
Nisana kadar yol yürüdü,
Uykusunu bölüp gece kaçıp,
İrimşik, peyniri torbada,
Acıktığında yemek yiyip
Altındağı Şabısker,
Yorulduğunda ağnatıp.
Otlak yere bağlayıp
Ot yedirdi otlatarak.
Aksemseri elinde,
Dinleniyor biraz yatıp.
Korksa yine bir,
Ot yakıp alevlendirip,
Defalarca sık orman gördü
Kurdu uluyarak yürüyen.
Yüksek zirveli dağ kördü,
Aşılmaz tepe asıp.
Yolcudan yol boyu
Yönünü sorarak.
Bir günler olunca
Sık kamışlığa,
Dar patika yol ile
Alankay şaşırıp girdi.

Sonimen kunderde bir kün ay qarañığı
kün bulttı, sañıqtqan jeldi küni Alañqay bala
bağıtınan adasıp bir qalıñ qamıstı toğaylıqqa
kelip kirdi. Ėri-beri jürgennen keyin, astındağı
atı Şabısker januvar artına aynala berdi.
Sonda Alañqaydın esine bayağı ėkesi aytqan,
Sözi tüşip qorqayın dedi. Alañqay oyladı:
Ėkem aytp edi-av aldında qavıp-qater bar
bolsa astındağı atıñ bildiredi: Onıñ belgisi
jürseñi artına aynala beredi, baylayın deseñi
üstifse sekirip osqırına beredi dep edi-av atım
artına aynala berdi goy, şaması aldında bir
qavıp-qater bolmasa iygi edi. Ėkem “Qorıqsadı
ot jaq otqa tünde jürgen peri de jin da şaytan
da, juvımaydı” dep aytqan edi. Endi jürmeyin.
Atımnan tüşip ot jağıp, babam Arğınbekten
qalğan aq semserdi qolıma alıp otırayın-deydi.
Süytip atınan tüşip, Şabıskerdi baylayın dese,
şınimen-aq qorqayın dedi. Qarındaşı
Aqkerbez ben ėkesi Molaqsay aytqan
jalğızdıqtıñ jaman ekenin bala osı arada
bilgendeı boldı. Bala oylanıp jolğa şıqqan
jolavşınını izine qaytqanı ırımğa jaman deytin
edi izime qaytqanı bolmas ne de bolsa alğa
qaray jüre bereyin, toğaydıñ şeti bar şığar,
kim bilipti el de kezdesip qalar degen ümitpen
atına qaytıp minip, Alañqay bala jürüvge
ıngaylandı.

Alañqay bala jürüvge
Qayta mindi atına.
Asılı hayvan demeseñi.

Sonra günlerden bir gün ay karanlık
gün bulutlu soğuk rüzgarlı gün Alankay bala
yolunu kaybederek sık kamışlığa girdi. Öteye
beriye yürüdükten sonra, altındaki atı
Şabısker arkasına dönüverdi. Sonra
Alankay'ın aklına eski annesinin söylediğı
sözü gelip korkuyorum dedi. Alankay
Annem dedi ki: önünde bir
tehlike olursa altındaki atın bildirir. Bunun
işareti, yürüsen arkasına döner. Bağlayayım
deşen, fırlayıp kişner dedi. Atım arkasına
döndü. Önümde bir bela iyiydi. Babam
korkarsan ateş yak, ateşe gece gezen peri de,
cin de, şeytan da yaklaşmaz demişti.
Şimdi gitmeden atımdan inip, ateş yakıp
babam Arğınbek'ten kalan ak semseri alıp
oturayım dedi. Atımdan inip Şabısker'i
bağlayayım dese de gerçekten korkuyor,
Kardeşi Akkerbez ile babası
Molaksay'ın söylediğı gibi, yalnızlığın kötü
olduğunu bu arada anladı. Çocuk bunu
öğrendi. Çocuk düşünerek, yola çıkan
yolcunun tekrar geri dönmesi kötü der. Geri
Ne olursa olsun izime
bakarak yürüyeyim, ormanın bir sınırı var.
Kim bilir bir halkla karşılaşırım ümidiyle
atına tekrar binip, Alankay çocuk gitmek için
hazırlandı.

Alankay çocuk gitmek için
Tekrar bindi atıma.
Asil hayvan demesen.

- 435 Aqıl köp qoy jılqıda.
Astındağı Şabısker
Aynala berip artına,
Osqırınıp jer tarpıp
Könbey kelet ırqına.
Elevreydi januvar
- 440 Qos qulağın qayşılap.
Aldındağı qavipti
Bilgendey anıq topşılap.
Üstindegi Alañqay
Şüv-şuvleydi qamşılap.
- 445 Şüv degenmen jürmeydi
Jürse de jolı önbeydi.
Şabıskerdifñ qısılıp
Şapqanda ay jonı terleydi.
Munşama qorqip qısılıp
- 450 Ne kördi, januvar, ne kördi?
Qısılğasın ker atı,
Qasında jalğız joldası,
Ne qıların bile almay,
Söyledi sonda Alañqay:
- 455 Minip şıqqan avıldan
Janımda joldas ker atım,
Şapsam qustay uşatın,
Mısalı meniñ qanatım.
Qasiyetiñ bar deysi ed.
- 460 Adassa joldı tabatın.
Erkiñe seniñ jibermey
Osı jerde men boldım,
Obalıña qalatın.
Söylesüvge tiliñ joq,
- Yılıkda akıl çok,
Altındaki şabısker
Dönüverip arkasına,
Kışneyip, çifte atarak
İnanmaz bahtına.
Heyecanlandı hayvan.
Kulağın sallayarak.
Ötündeki tehlikeyi
Şüpheşiz biliyor gibi.
Üstündeki Alankay
Bağırarak kamçılıyor.
Yürü dememle gitmiyor
Gitse de yolda ilerlemiyor.
Şabısker'in sıkışıp
Koşunca derisi terledi.
Bu kadar korkup, sıkışıp
Hayvan ne gördü, ne gördü?
Sıkışınca ker atı,
Yanında tek arkadaşı,
Ne yapacağını bilemeden,
Söyledi sonunda Alankay:
- Binerek çıktığım avıldan
Yanımda arkadaş ker atım,
Fırlayıp kuş gibi uçacak
Adeta benim kanadım.
Özelliğın var der.
Yolunu kaybetse yolunu bulacak.
Seni kendi haline bırakmadan
Bu yerde ben oldum
Vebaline kalacak.
Söyleşmek için dilin yok,

- 465 Qulağıma salatın.
Aldımda urı bar ma eken,
Andıp turıp uratın.
Jolında beri tur ma eken
Bildirmey kelip şabatın.
- 470 Üreylenip munşama
Qorıqtıñ nege, ker atım,
Ëkem de arnap mindirgen,
Qasiyetifdi bildirgen.
Hayvan da bolsañ serigim,
- 475 Jaqsı-jaman bolsa da,
Köreyin birge şerigim.
Qorıqqanmen ne şara
Tavsılsa meniñ jürisim?
Bilip turmın bul jerde
- 480 Joldastıqtın kerek qadirin,
İzdesem de tappaymın
Köremın haqtıñ emirin,
Kisiden kelse ajalım,
Şeyittik bolar ölümim.
- 485 Tiri ğayıp joğalsam,
Ëkem menen şeşeme,
Habarımdı kim aytar.
Qarındasım Aqkerbez,
Sağınıp jüzin sargaytar.
- 490 Kisige joldas jaqsı eken,
Ölip ketsem osıdan.
Habarımdı kim aytar?
Ata-anañnıñ aqılı,
Tüsinsen payda köp aytar,
- 495 Jolğa şıqsañ joldaspen,
Jalgız jürme dep aytar.
- Kulağıma söyleyecek.
Önümde hırsız mı varmış,
Takip edip vuracak.
Yolumda durmuş mu,
Habersizce atla gelecek.
Bu kadar korkup
Niye korktun ker atım.
Babamla özellikle bindirmiş,
Özelliğini bildirmiş.
Hayvan da olsam dostum,
İyi kötü olsa da,
Birlikte görelim dostum.
Korkuya ne çare
Bilse benim gidişimi?
Biliyorum bu yerde
Arkadaşlığın kıymetini,
Arasam da bulamıyorum
Hakkın emrini görüyorum,
Kişiden gelse ecelim,
Şehitlik olur ölümüm.
Canlı kaybolsam,
Babam ile anneme
Haberimi kim verir.
Kardeşim Akkerbez,
Özleyip yüzünü soldurur.
Kişiye arkadaş iyiymiş,
Ölüp gitsem bundan.
Haberimi kim verir.
Baba annenın aklı,
Anlasan çok fayda söyler,
Yola çıksan arkadaş ile,
Yalnız gitme diye söyler.

Biz sekildi aqımaq,
Bilemin dep özi aytar.
Jalgızdıq basqa tüsken kün,
500 Aqıl-ayla taba almay,
Jılap turıp söz aytar.

Bizim gibi ahmak,
Biliyorum diyerek kendi söyler.
Yalnızlık başa düştüğü kün,
Akıl, çare bulamaz,
Ağlayarak söz söyler.

Alaŋqay bala joldassız jalğız şıqqanına
ökinip: Osıdan jazatayım jazım bolsam, a ta-
anam ne öli, ne tiri ekenimdi bile almay
jılavmen ömiri ötedi-av. Qarındasım
Aqkerbez de muñdılıqpen kün keşedi-av dep
qamıqtı. Söyte tura jëne bir oy oyladı. “Qoy
jatıp ölgense atıp al, turıp ölgense urıp al”-
degen eken burıngılar jav körmey munşama
qorıqqanım qalay? Atam Arğınbek batır on üç
jasında jalğız şavıp, jav qaytarğan eken. Men
de sonıñ urpağımın göy. Qolımda bolsa
babamnan qalğan aqsemser. Aldımnan jav
şıqsa qaruv qılıp ayqasıp körermin. Jefsem
qutıların, jefñilsem tutıların. Nar tëvekel,
turıp ölgense jürıp öleyin-dep, astındağı
Şabısker atına qamşı saldı.

Alankay bala arkadaşsız yalnız yola
çıktığına pişman olarak, bundan aniden
ölsem, baba, annem ne ölü ne diri olduğumu
bilemeden ağlamakla ömrü geçirir. Kardeşim
Akkerbez de üzüntü ile gün geçirir diyerek
üzüldü. Böyle yaparken yine düşündü. “Böyle
yatıp ölene kadar vuruşup al” demiş eskiler.
Düşman görmeden bu kadar korkmam niye?
Atam Arğınbek bahadır on üç yaşında tek
başına dağıtarak düşman gönderenmiş. Ben de
onun soyundanım. Elimde var babamdan
kalan ak semser. Önümden düşman çıkarsa
silah çeker kavga ederim yenersen
kurtulurum yenilirse tutulurum. Tevekkül
ederek, kalkıp öleceksem gidip öleyim deyip
altındaki Şabısker atına kamçı vurdu:

Sol vaqıttar bolğanda,
Köp oylanıp turğanda,
Alaŋqay sındı balanıñ
505 Batırlıq tüsti esine.
Javdı körsem jasqanbay,
Şabayın dep kösile.
Argı atam meniñ Arğınbek,
Jalgız şavıp jav alğan,
510 Tartınamın nesine?

O vakitler olduğunda,
Çok düşündünce,
Alankay gibi çocuğun
Yiğitlik düştü aklına.
Düşmanı görsem korkmadan,
Saldırayım diye gerilir.
Büyük atam Arğınbek,
Tek başına düşman yenmiş,
Niye çekineyim?

Aruvağı atamnıfı.
Balgay dep mağan medetker,
Siltesem kesip tüsetin,
Babamnan qalğan aq semser,
515 Tëvekel de batırlıq
Darıyadan ötkerer
Talap degen talpınuv
Muratıña jetkerer.
Javdı körmey jasqanıp,
520 Turğanım bolmas qur beker.
Ajal kelse bəri bir
Qaşsam da meni öltirer.
Ne de bolsa tëvekel,
Jürelık dosım Şabısker.
525 Osını aytıp Alañqay,
Şabıskerge şüv dedi.
Jaqsılıq pen jamandıq,
Körelık birge biz dedi.
Jalgızayaq jolmenen
530 Tëvekel jürıp keledi,
Ay qarañğı tün edi,
Tün işinde qorıtqan.
Neniñ barın bileği.
Bir jerlerge kelgende,
535 Astındağı Şabısker
Üreylendi osqırdı.
Adamnan esti januvar,
Kim bilipti ne kördi.
Alañqay da seskenip,
540 Qolına aldı semserdi.
Oylanıp jolda turğanşa,

Atamın ervahı
Olur diyerek bana medetkar,
İtişsem kesip düşecek,
Babamdan kalan ak semser,
Tevekkül de bahadırlık
Deryadan geçirir.
İsteyip hareket etmek
Muradına erdirir.
Düşmanı görmeden çekinerek,
Boşa durmak olmaz.
Ecel gelse beriye
Kaçsam da beni öldürür.
Ne olacaksa tevekkül,
Gidelim dostum Şabısker.
Bunu söyleyerek Alankay,
Şabısker'e yürü dedi.
İyilikle kötülüğü,
Birlikte görelim dedi.
Yaya yolu ile
Tevekkül edip yürüyor,
Ay karanlık gece idi,
Gece içinde söylenen
Ne olduğunu bilir
Bir yerlere gelince,
Altındaki Şabısker
Korktu, kişnedi.
Adamdan akıllı hayvan,
Kim bilir ne gördü.
Alankay da korkup
Eline aldı semseri.
Düşünüp yolda durana kadar,

Közdi aşıp-jumğaşa
Andıp jatqan jolbarıs
Azuv tisi bir qarıs,
545 Jılanday atıp umtıldı.
Ekpinine şıdamay,
Şabısker jerge jıgıldı.
Jıgılıp jatıp şıfıgırdı
Alañqay da asıgıs,
550 Siltedi sonda semserdi.
Jabısqañ eken jolbarıs,
Şabıskerdin jalına,
Alañqaydın siltegen,
Tiygen eken semseri,
555 Jolbarıstın jonına,
Bölipti semser böksesin,
Kevdesimen qozgalıp,
Sogıp jatıp ökpesin.
Alañqay bayqap qaradı.
560 Atınan jerge tüskesin,
Jolbarıs endi ne qılsın
Belinen semser keskesin,
Şabısker jatır talpınıp,
Turamın dep umtılıp.
565 Qorqıp qalğan janıvar,
Tura almay jıgılıp.
Alañqay atın turğızdı
Qoltıgın süyep dem berip.
Aqsay basıp ayağın,
570 Türegeldi silkinip,
Jolbarısqa qaraydı
Üreylenip seskenip
Tay, ögizdey jolbarıs,

Göz açıp yumana kadar
Beraber yürüyen kaplan
Azı dişi bir karış,
Yılan gibi hamle yaptı.
Hızına dayanamadan,
Şabısker yere yıkıldı.
Yıkılıp bağırdı
Alankay da acelece,
Soktu o zaman semseri.
Yapışmışmış kaplan,
Şabıskerdin yelesine,
Alankay'ın soktuğu,
Semseri değmiş.
Kaplannın derisine,
Semser bölmüştü sırtını,
Gövdesi hareket ederek,
Çarpıyordu ciğeri.
Alankay dikkatle baktı.
Atından yere inince.
Kaplan şimdi ne yapsın.
Belinden semser kesince.
Şabısker çırpınıyor
Hamle yapayım diye.
Korkup kalmış hayvan,
Duramadan yığılmış.
Alankay atını kaldırdı
Koltuk verip destek oldu.
Aksak basarak ayağını
Yerinden kalktı silkinip,
Kaplana bakar
Korkup çekinerek
Tay, öküz gibi kaplanı,

Alaŋqay kördi köterip,
575 Terindi soyıp sıyrıp,
Alsam dep baylap bökterin.
Nağaşımınñ jurtına,
Körsetsem mumı jetkerip.
Jolbarıs soğıp alğan dep,
580 Ajaldan aman qalğan dep.
Jiyenim batır bolğan dep
Maqtasın mumı bir körip.

Alankay kaldırıp gördü,
Derisini çırpıp silerek,
Eğere bağlayıp alsam diyerek.
Dayımın yurduna,
Göstersem bunu götürerek.
Kaplan yüzüp almış diye,
Ecelden sağ kalmış diye,
Yeğenim bahadır olmuş diye
Bunu görüp bir öğünsün.

Alaŋqay bala taŋırtıñ turıp qarasa,
jolbarıstıñ tisi Jabıskerdin şoqtıq jolın bölip
ketipti. Eki ayağınan birden aqsap tur.
Alaŋqay bala ne qıların bilmedi. Jalğızdıqtın
ülkeni endi keldi. Jayav jüre berüvdüñ de retin
tappadı. Ğeri elinen minip şıqqan serigi
Şabıskerdi toğay işine jalğız tastap ketüvge de
közi qıymadı.

Alankay bala sabah erkenden gördü ki
kaplanın dişi, Şabısker'in yelesini bölmüştü.
İki ayağından biri aksıyor. Alankay bala ne
yapacağını bilemedi. Yalnızlığın büyüğü
şimdi geldi. Yaya yürümenin de usülünü
bulamadı. Yine de binip yola çıktığı dostu
Şabısker'i ormanda yalnız bırakıp gitmeye
gönlü razı olmadı.

-Jaq, aqsadı dep atımdı
tastamaymın, aqsasa jazılar. Bul jerge
tastap ketsem qaşıp qutılar ayağı da jaq,
mumı bōriler jep ketpey me? Onan da özimnen
birge bolsın jaqsılıq, jamandıq bolsa da
atımnen birge köreyin. Ğkem aytuvşı edi,
jolıñnan bōri kezdesse jolın bolat dep. Bul
bōriniñ ülkeni jolbarıs goy. Munıñ terisin
sıyrıp alayın,-deydi. Sōytip soğıp alğan
jolbarısınñ terisin qanjıgasına baylap alıp,
aqsaq atın jetelep Alaŋqay balanıñ muñayıp
kele jatqan jeri eken:

-Hayır, aksadı diye atımı
bırakmayayım, aksıyorsa iyileşir. Bir yere
bırakıp gitsem, kaçıp kurtulacak ayağı yok.
Bunu kurtlar yeyip gitmez mi? Onun da
benimle birlikte olsun i yilik köt ülük de o lsa
atımla birlikte göreyim. Babam söylemişti,
yolundan kurt çıksa yolun çetindir diye. Bu
kurdun büyüğü kaplan ya. Bunun derisini
yüzüp alayım, dedi. Böyle yapıp kaplanın
derisini eğerin terkisine bağlayarak, aksak
atını yedeğine alarak Alankay balanın geldiği
yeri:

Aqsaq atın jetelep.

Aksak atını yedeğine alıp

Qıysıq jerden tötelep,
585 Alañqay bala keledi.
Şarşasa da entelep,
Jalgızı edi birevdiñ,
Ösirgen qolda mäpelep.
Jalgızdıq jaman kisige

590 Avılı tüsti esine,
Osı sapar ökindi,
Özinin qılğan isine.
Dep oyladı aldımnañ,
Qarındasım Aqkerbez,

595 Jügire şıqsa kökelep.
Atası közge körinse,
Tabısar edi ekelep.
Ağa men ini qarındas.
Osındayda bir kerek.

600 Qarındastın davısı,
Köp isinde böp-bölek.
Şeşemniñ tilin almadım,
Jürnese edi-av ökpelep.
Ülkennin tilin almağan

605 Köp aytsa da bolmağan,
Özime de sol kerek.
Dereksiz jolda jogalmay,
Bos orınğa sandalmay,
Tavıp alsam jaqsı edi-av

610 Nağaşım avılın tezirek.

Osılay zarlap Alañqay
Bir neşe kün jürdi,
Azıraq emes mol jürdi.
Jol boyı azap köp kördi.

Eğri yerden doğrulup,
Alankay bala geliyor.
Yorulsa da gidip,
Yalnızıydı birinin,
Özel ilgiyle büyümüş.
Yalnızlık küçüğe kötü
Aklına köyü düştü,
Bu sefer pişman oldu,
Kendi yaptığı işine.
Düşündü önünden,
Kardeşim Akkerbez,
Konuşarak yürüyerek çıksa.
Atası göze görünse,
Buluşur idi getirip,
Abi ile kardeş.
Burada bir gerek.
Kardeşin bir sesi.
Halk içinde belli.
Annemin sözünü dinlemedim,
Kırılıp, küsmeseydi.
Büyüğün sözünü dinlememiş,
Çok söylese de olmamış,
Bana da bu gerek.
Yolda habersiz kaybolmadan,
Boş yere dolaşmadan,
Bulsam iyi idi,
Dayımın yurdunu çabucak.

Böylece kederlenip Alankay
Birkaç gün yürüdü,
Az değil çok yürüdü.
Yol boyu çok azap gördü.

615 Nağışım avılın tapsam dep,
Asıgıp talay tez jürdi,
Bir künderi bolğanda
Aldında sürlev jol kördi.
Jol bası barıp tirelgen
620 Aydın şalqar köl kördi.
Köl sırtına otırğan
Azıraç avıl el kördi.
Şınımın muni köz kördi,
Avıldan şıgıp köl jaqqa
625 Kele jatqan jalğız qız kördi.

Dayımın köyünü bulsam diye.
Acele ederek çabuk yürüdü.
Bir günler olunca
Ötünde kimsesiz yol gördü.
Yol başında duran
Berrak sulu göl gördü.
Göl sırtında oturan
Azıcık köy el gördü.
Gerçekten bunu göz gördü,
Köyden çıkıp göl tarafına
Yalnız gelen kız gördü.

Alañqay bala qızdı körüp quvanıp, osı Alankay bala kızı görüp sevinerek bu qızdan jol surayın, özim de şarsap kelem goy, kızdın yol sorayım, kendim de yolcuym üyine barıp qonayın dep kele jatqan qızğa evine varıp misafir olayım diyerek gelen kıza qaray burıldı. Jëne atımniñ aqsaqtığın doğru döndü. Yine atımın aksadığını bilmesin, özimniñ türime qarap külmesin bilmesin, görünüşüme bakıp gülmesin diye degendey jigittik namısın da oylap, atın yiğitlik namusunu da düşünerek atını çekerek alısıraç baylap üstiniñ şaşın qağıp, kızdın bağlayarak üstündeki tozu silkip hemen qasına jaqınıraç kelip, Alañqay balanıñ qızğa yanına gelerek, Alankay balanın kıza bakarak qarap söylep turğan kezi eken: söylediği yer:

Suvğa kelgen suluv qız,
Oymaq avız, külüm köz,
Kele atqan bir jolavşı.
Sebeppen boldıq kez.
630 Seni körüp quvanıp.
Asığa basıp jürdim tez.
Zamanı qatar qurbım-av,
Öz jayımdı bayandap,
Bolar ma aytsaq birer söz.

Suya gelen güzel kız,
Yüksük ağız, gülümseyen göz,
Biz gelen bir yolcu.
Bir sebeple rast geldik,
Seni görüp sevinerek.
Acele derek çabuk yürüdüm.
Akranım, dengim,
Halimi haber verip,
Birer söz söylesek olur mu.

635 Suluv qız sonda söyledi,
Söylegende büy dedi:
Jolda bir jürgen jolavşı,
Adasıp jürgen şaması.
Quvandım deydi körgenşe,

640 Ėzilin aytqan qaraşı.
Tanımaytın Ėlde bir
Qız be eken munıñ qurdası.
Jön surasan elge bar,
Qonamın desen tüyge bar.

645 Qasımda beker turmaşı,
Ėzildeser jayım joq
Söylesem dep menimen
Jolınnan beker qalmaşı
Alanqay sonda söyledi,

650 Söylegende büy dedi:
Adasqan biz bir jolavşı
Bilgende özın şaması
Jasıratın jayım joq.
Jetegimde aqşaq at,

655 Elden şıqqan joldası.
Qatarım dep aytıp em,
Sözime aşuv qılmaşı.
Aq bezirgen jolşımın,
Jayımdı meniñ tındaşı.

660 Keleke köñil mende jıq,
Ėngimeniñ durısı.
Ėdil-Jayıq-eki suv.
Qalın Qıpşaq qonısı.
Öziñ endi bilersiñ,

665 Avırtımnıñ alısı.

Güzel kız o zaman söyledi,
Söyleyince böyle dedi:
Yolda tek yürüyen yolcu,
Kaybolmuşsun görünüşe göre
Sevindim der görünce,
Niye takıldığına bak
Tanımıyorum yine de
Kızımıymış bunun yaşıtı.
Yön soruyorsan yurda var,
Misafir olayım diyorsan eve var.

Yanımda boşuna durma,
Şakalaşacak halim yok.
Söyleşeyim diyerek benimle
Yolundan geri kalma.

Alankay o zaman söyledi,
Söyleyince böyle dedi:
Biz kaybolmuş bir yolcu
Biliyor gibisin durumu.
Gizleyecek halim yok.

Yedeğimde aksak at,
Yurttan çıktığı arkadaşı.
Yaşıtı diyerek söyleyip.
Sözüme sinirlenme.
Ak bezirgan yolcuyum,
Benim halimi dinle.

Ağlayan gönül bende yok,
Sözün doğrusu.
İdil-Yayık iki su.
Kalın Kıpçak mekanı
Şimdi sen bilirsın,
Köyümün uzaklığını.

Oylap-külip birge ösken,
Bolmağasın tanısı,
İzdep kelem alıstan.
Qulanser mağan nağası
670 Ėkemniñ atı Molaqsay,
Men edi jalğız balası
Bayguttı degen jan dosı
Birge de ösken joldası
Qulanser men Bayguttı.
675 Ekevin izdep kelemın.
Körisip sēlem beremin,
Jetkizemin Ėkemnin,
Dosına aytqan sēlemin.
Suluv qız, bilseñ bağdarın
680 Aytsañ anıq habarın,
Siteviñmen jüremın,
Körisemin köremin.
Soğıp alğan jolbarıs
Jol boyında oljam bar.
685 Bir kisige ton bolar.
Pişüvin tapsañ, mol bolar.
Süyinşige beremin.

Gülüp oynayıp beraber büyüyen,
Tanıdığı olmayasın,
Arayıp geliyorum uzaktan.
Kulanser benim dayım
Babamın adı Molaksay,
Ben idim tek balası
Bayguttı adlı can dostu
Birlikte büyüdüğü arkadaşısı
Kulanser ile Bayguttı
İkisini arayarak geliyorum.
Körüşüp selam vereyim,
Ulaştırayım babamın,
Dostuna söylediği selamı.
Güzel kız bilsen yönümü
Söylesen haberini,
Gösterdiğin yöne gideyim,
Görüşeyim, göreyim.
Yüzüp aldığım kaplan
Yol boyunda ganimetim var.
Bir kişiye giyim olur.
Biçtiğini bulsan, bol olur.
Müjdeye veririm.

Sonda qız bul sözdi esitip oylanıp qaldı. Ėkem alısta Edil-Jayıq boyında düşünüp kaldı. Babam uzakta İdil-Yayık Molaqsay degen dosım bar edi. Balañ er jetse boyunda Molaksay adlı dostum var diye qız berem degen sözim de bar edi, dep aytıp sözü var demişti. Acaba babamın oturuşısı edi. Şaması ekemniñ dosı balası osı dostunun balası bu mu. Kendi oldukça boldı goy. Özi tēptēvir ėp-ėsem jigit eken. güzel yiğitmiş. Tanımamazlıktan gelip Tanımastıq bildirip qattı söz aytqanıım uyat kötü konuşmam ayıp olmuş diyerek bolğan eken-dep Alañqay balaga qarap qızdıñ Alankay balaya bakarak kızın söylediği ayıp turgan sözi eken: sözü:

Alaňqaydıfı qasına,
Jaqın kelip suluv qız,
690 Buralğan jibek nazbenen,
Bir-eki avız ayttı söz.
Osı jerde jolıqtıq,
Sebeppen ekevmiz,
Tanımaştıq bildirdik.
695 Aytım ba sağan avır söz
Köl başında kezdestik
Biraz qana tildestik,
Avır alma köñilife
Erkimnen ötet bilmestik,
700 Kezdestirgen menimen
Quday şıǵar sağan da.
Süyinşindi bere ber,
Buyırtqan şıǵar mağan da.
Quvandırıp aytayın,
705 İzdegen avılñ osında,
Alıs emes jaqında
Kelip te tursın qasına.
Meniñ ekem Bayguttı
İzdegen kisin birevi
710 Üş kündik jol osıdan
Naǵaşınñıñ bar eli.
Meniñ atım Aqtuyǵın
Tanısalıq èveli.
Bërin aytıp bildirdim,
715 Süyinşimdi ber endi.
Jasın qatar qurbısıñı
Quşaqtasıp ekevmiz
Köriselik kel endi.

Alankay'ın yanına,
Yakın gelip güzel kız,
Eǵılmiş ipek naz ile,
Bir iki söz söyledi.
Burada karşılaştık,
Sebeple ikimiz,
Tanımamazlık bildirdik.
Söyledim mi ağır söz
Göl başında karşılaştık
Biraz söyleştik,
Ağır gelmesin gönlüne
Her kimden bilmezlik,
Benimle karşılaştıran
Huda çıkar sana da.
Müjdemo veriver,
Emreden çıkar bana da.
Sevindirerek söyleyeyim,
Aradığın köy burada,
Uzak deǵil yakında
Geliyorsun yanına.
Benim babam Bayguttı
Aradığın kişinin biri.
Üç günlük yol buradan
Dayının yurdu var.
Benim adım Aktuyǵın
Tanışalım önce
Hepsi söyledim,
Müjdemo ver şimdi.
Yaşın aynı akransın
Kucaklaşarak ikimiz
Görüselim gel şimdi.

Sonimen qız ben jigit körisipti. Sonunda kız ile yiğit görüşmüş. Jayjapsardı bilisipti. Al, bizdifi üy anav, Hal ahvali öğrenmiş. İşte bizim ev şu, meniñ izimnen jüre ber. Men burınraq barıp, benim arkamdan yürüyüver. Ben önce ekeme q onuq kele jatır dep habar bereyin – varıp babama konuk geliyor diye haber dep qız üyine qaray jügire jöneledi. qız üyine vereyim, diyerek evine doğru yürüdü. Kız barıp, kele jatqan jigittifi kim ekenifi bile tursa evine varıp, gelen yiğidin kim olduğunu da, ekesine tuvralap aytpay, özindi izdep bilsede babasına söylemeden, benim alıstan qonaq kele jatır-dep aytpı turgan sözi arkamdan uzaktan misafir geliyor diye eken: söylediği sözü:

Asıgıs basıp ayağın,
720 Jügirip Tuyğın keledi,
Mıyığınan küledi,
Soqtaday suluv jas jigit,
İşi de tēvir köredi.
Asığa kirip üyine
725 Ėkesine balanıñ
Habarın aytpı beredi.
-Arnayı izdep özindi,
Alıstan keled jolavşı.
Tünde jürip tün qatqan
730 Bayqasam onıñ jürisi.
Ėrimdey özi jas jigit,
Qas batırday turısı.
Aqsatıptı jol atın,
Dalanıñ şavıp bōrisi.
735 Soğıp alğan jolbarıs,
Qanjıgada terisi.
Batır ma, ėlde baluvan ba,
Bile almadım, ne kisi.
Ruhsat etseñ ėkemiz,

Hızlıca giderek,
Koşup Tuyğın geliyor,
Bıyık altından gülüyor,
Kocaman güzel genç yiğit,
İçide iyi görünüyor.
Acele girip evine,
Balanın, babasına
Haberini söylüyor.
Özellikle seni izleyerek
Uzaktan yolcu geliyor.
Gece yürüyüp gece gizlenen.
Baksam onun yürüyüşü
Kendisi güzel yüzlü genç yiğit,
Duruşu gerçek bahadır gibi.
Aksatmıştı yol atını
Saldırıp bozkırın kurdu.
Kaplan yüzüp almış
Derisi terkide.
Yiğit mi, yoksa pehlivan mı
Bilemedim ne kişi
İzin verirsen baba,

740 Öziñdi keled körgisi
Körüp sēlem bergisi.
Emes pe deymın, jan ēke,
Bayqasam, onıñ jōn kisi,
Jas bala ösip er jeter,
745 Er jeter de tendeser.
Ülkendiktin belgisi
Özinen songı jastardı
Tanımay qalıp es keter.
Suv boyına tal biter,
750 Talaptıǵa mal biter,
Japıraǵı jayqalǵan
Qosarlanıp ul biter.
Birevge öñseñ qız biter,
Qızıñ össe el keter,
755 Talaptangan jas jigit,
Muratına bir jeter.
Qızım bar da, ulım joq
Otırǵan şalmın bep-beker.
Bile almay turmın, şıraǵım,
760 İzdep meni kim keler.
Tanıv almay jüzıñdi
Uǵsata almay türıñdi
Tanırqap turǵan şalıñmın
Tanıp, balam, öziñdi
765 Aytpasañ maǵan jōniñdi.

Alañqay sonda söyledi,
Söylegende büy dedi:
-Aytsam bir, ata, jōnimdi
Tanıstırsam özimdi,

Seni gelip görsün
Görüp selam versin
Olurmu can baba,
Dikkatle baksam dürüst kişi,
Genç bala büüyüp er olur,
Er olur da eşit olur.
Büyüklüğün işareti
Kendisinden sonraki gençleri
Tanımadan kalıp akıl gider.
Su boyunda dal biter,
İsteyene mal biter,
Yapraǵı sallanan
Karışarak oǵul biter.
Birisine eşit kız biter.
Kızın büyüse ele gider,
İsteyen genç yiǵit
Muradına erer
Kızım varda oǵlum yok
Bomboş oturan ihtiyarım
Bilemiyorum ışıǵım
Beni arayıp kim gelir
Tanımıyorum yüzünü
Benzetemedim kimseye.
Merak eden ihtiyarım
Balam tanıyarak seni
Bana söylemezsen yönünü.

Alankāy o zaman söyledi,
Söyleyince böyle dedi:
-Ata bir söylesem yönümü
Tanıstırsam kendimi,

770 Qaysaq deydi elimdi,
Türki deydi tegimdi.
Qaysaq-Qıpşaq işinde
Molaqsay deydi ekemdi.
Andamas deydi şeşemdi.

775 Molaqsaydıñı balası,
Alañqay deydi atımdı,
Aytqanda Qulanser
Nağası meniñ jurtımdı.
Nağasımdı körüvge

780 Sağınp köñilim talpındı.
Nağasıma baram dep,
Ekem menen şeşeme,
Jalınıp aytqan sözüm bar.
Ekem ruhsat etkeseñ,

785 İzdep şıqqan jayım bar.
Arnayı aytqan ekemniñ,
Tapsırma sözi jëne bar.
Nağasımnıñ elinde,
Bayguttı degen dosım bar.

790 Anttı joldas dos edi,
Vëde aytqan sözüm bar.
Nağasımdı tapqasın,
Köp kidirmey soğan bar.
Amanatı ekemniñ,

795 Dep edi, barıp sëlem ber.
Jasıñ ülken atamsıñ
Qulanser men Bayguttı,
Habarın bilsen ayıp ber.
Tavıp al ekevin,

800 Ekemniñ berip sëlemin
Jüreyinşi tımş bir.

Kazak der elimi,
Türki der soyumu
Kazak Kıpçak içinde,
Molaksay babamdı.
Andamas annemdi.
Molaksay'ın çocuğu
Alankay der adımı,
Söylediğinde, Kulanser
Benim dayı yurdumu.
Dayımı görmek için
Gönlüm özleyerek depreşti.
Dayıma varayım diye,
Babam ile anneme,
Yalvardığım sözüm var.
Babam izin verince,
Arayıp çıkan halim var.
Babamın özellikle söylediği,
Yine vazifesi var.
Dayımın yurdunda,
Bayguttı adlı dostum var.
Yeminli arkadaş dost idi,
Verdiğim sözüm var.
Dayımı bulunca,
Çok gecikmeden ona git.
Babamın isteği,
Varıp selam ver demişti.
Yaşın büyük atamsın
Kulanser ile Bayguttı,
Haberini biliyorsan söyleyiver.
İkisini bul,
Babamın varıp selamını
Sessizce bir yürüyeyim

Kele jatqan jolımda,
Beles-beles jol kördim.
Neşe türlü el kördim.
805 Elsiz dala jer kördim
Adasıp talay jol boyı,
Jol azabın köp kördim.
Özime şavıp jolbarıs
Bir belege tap keldim.
810 Soğıp alıp börini,
Qanjıgama bökterdim.
Atım sonda mayrılıp
Tastamay jolğa jeteley
Osı avılğa jetkerdim.
815 Jaman eken jalğızdıq
Osı jolı eskerdim.
Meniñ jayım osılay
Jön sitesefi ketemin.
Jürüvge talap etemin.
820 Endigisin özin bil
Öziñnen javap kütemin.

Geliyorken yolunda
Tepe tepe yol gördüm.
Nice türlü yurt gördüm.
Issız bozkır gördüm
Yolda defalarca koybolup,
Yol azabını çok gördüm.
Bana saldırmış kaplan
Tam bir belaya geldim.
Yüzüp alarak kurdu,
Terkime bağladım.
Atım o zaman kıvrılıp
Yola atmadan yürüttüp
Bu köye getirdim.
Kötüymüş yalnızlık
Bunu hatırladım.
Benim halim böyle
Yön gösterirsen gideyim.
Gitmek istiyorum.
Gerisini kendin bil
Senden cevap bekliyorum.

Bayguttı şal balanıñ sözün tınap, dosı Bayguttı ihtiyar balanın sözünü
Molaqsaydıñ balasımen, ekemnin sëlemin dinleyerek, dostu Molaksayın balası ile,
jetkürüvge özim izdep jürmin degenine babamın selamını getirmek için ben arıyorum
quvanıp, kempiri men qızın şaqırıp alıp, deyişine sevinerek, karısı ile kızını çağırıp
balğa qarap şaldıñ aytıp turğan sözü eken: ihtiyarın çocuğa bakarak söylediği sözü:

Balam da durıs talabıñ,
Jolıñ da bolsın, şırağım,
Bayguttı degen men bolam,
825 İzdep jürgen adamıñ.
Anttı joldas dos edi

Balam isteğın doğru,
Yolun açık olsun ışığıñ,
Bayguttı denilen benim
Aradığın adamım.
Yeminli arkadaş dosttu,

- Köfiline ırza bolamın,
Alıs emes nağaşfı,
Oğan da habar salamın.
- 830 Osını aytıp Bayguttı
Kempiri men qızın şaqırdı.
Qaydasın, kempir, kel beri,
Qudaydıñ bizge bergen, bergeni,
Dosımın izdep balası,
835 Alıs joldan kelgeni.
Tavkeldiñ isi eken,
Körmegen jer köristen.
Talap edip jürgeni,
Tüsi qaşıp, tün qatıp,
840 Jol boyında adasıp.
Azap eken körgeni.
Jas balanı joldassız,
Alıs jolğa jiberip,
Molaqsaydıñ ne etkeni.
845 Abıroy boldı bizge de,
Arvaqtar jar bolıp,
Aman-sav elge jetkeni.
Adasıp barğan balanıñ.
Börliniñ toğayı,
850 Qasqır, qaban jolbarıs,
Tolıp jürgen mañlayı.
Jalgız jürgen kisiniñ
Jazım bolğan talayı.
Jolbarıs degen azuvlı añ
855 Tüyenı jıqqan qayratı.
Adam ıqqan aybatı.
Jolbarıstı sulaytqan
- Gönlüne razı olayım,
Dayın uzak değıl,
Ona da haber salayım.
- Bayguttı bunu söyleyerek
Karısı ile kızını çağırdı.
Nerdesin karı, beri gel,
Hudanın bize verdiği,
Dostumun balası arayarak,
Uzak yoldan gelmiş.
Tavkelin işiymiş,
Görmediği yer görmüş..
Gitmeyi isteyerek,
Rengi atmış, gece üşüyüp,
Yol boyunca kaybolup,
Azap görmüş.
Genç çocuğu arkadaşsız,
Uzak yola gönderip,
Molaksay ne yapmış.
Şeref oldu bize de,
Ervahlar yar olmuş,
Sağ salım yurda ulaşmış.
Kaybolup varan balanın.
Kurtlunun ormanı,
Kurt, yaban domuzu, arslan,
Etrafı dolmuş yürütmüş.
Yalnız yürüyen kişinin
Kısmeti aniden ölüm olur.
Kaplan desen yırtıcı hayvan
Deveyi geçmiş gücü.
Adam yıkmış heybeti.
Kaplını yatacak

Jaraydı, bala, erligiñi,
Erlikten joq qoy kemdigini,
860 Bala da emes batırsıñ,
Bir öziñi mıñğa tatırsıñ.
Atandıñ batır elge sen,
Alañqay batır deymen ben.
Alañqay balam sav jürse.
865 Alınar ketken tendigim.
Tolısar meniñ kemdigim.
Renjiter jayım joq,
Molaqsayday dostı men.
Dosım da olsa ul bala
870 Men de olsa qız bala
Qossam degen bastı men
Bar edi aytqan sözderim,
Aytqan sözim bir meniñ
Böten emes bul bala,
875 Tüsindin be kempirim.
Aqtuyğun qızım, barmısıñ,
Qonaqtın kelip qolın al,
Kilem jayıp astına
Mamıqtan jaylı tösek sal.
880 Qoy ėkelip qoradan,
Qızmetşiler soysın mal.
Avıl-aymaq şattanıp,
Quvansın bugün kempir-şal.

Bala, yiğitliğin kıvamında,
Yiğitlikten eksikliğin yok,
Çocuk değil bahadırsın,
Bir kendin bine değersin.
Sen yurttā bahsedilen bahadırsın,
Ben Alankay bahadır diyorum.
Alankay balam sağ olsa
Alınır kaybolan birliğim.
Biter benim yoksulluğum.
Rencide edecek halim yok,
Benim Molaksay gibi dostu.
Dostunda varsa erkek bala
Bende varsa kız bala
Versem diyorum ben
Söylediğim sözler var idi,
Benim söylediğim söz tek
Yabancı değil bu çocuk,
Anladınmı karıcığım
Aktuygın kızım,
Gelip konuğun elini al,
Altına kilim sererek
Yumşak döşek ver,
Ahırdan koyun getirerek,
Hizmetçiler mal kessin.
Halk şereflenip,
Kadın, ihtiyar sevensin bugün.

Bayguttı bay Molaqsay dosınıñ Balası Alañqaydın qurmetine qonaqası Balası Alankay şerefine yemek verip, hürmet berip, qurmet etti. Aqtuyğun qız da gösterdi. Aktuygın kız da sevinip hizmet etti. quvanıp qızmet etti. Burın Alañqay bala Önce Alankay bala diye söz edilse, şimdi yurt atansa, endi jurt munıñ jolbarıs soğıp alğan onun kaplan yüzüp aldığı yiğitliğini

erliğin maqtap Alañqay batır dep aytadı. methederek Alankay bahadır diye bahsetti. Bayguttı bay “jiyenin izdep keldi” dep Bayguttı efendi “Yeğenin geldi.” diyerek Qulanserdiñ avılına da habar jetkizedi. Kulanser’in köyüne de haber ulaştırır. Sonimen Alañqay batır baydıñ avılında bir Böylece Alankay bahadır efendinin köyünde neşe kün bolıp tınıqqasın nağası birkaç gün kalıp dinlenince dayısı Kulanser’in Qulanserdiñ avılına bargısı kelip, Bayguttı köyüne gidesi gelerek Bayguttı efendiden izin baydan ruqsat surap turğan jeri eken: istediği yeri:

885	Bayguttınıñ avılında, Birneşe kün bolğasın, Tınığıp demin algasın. Bargısı kelip balanıñ Nağasınıñ avılına. Ruhsat surap aluvğa	Bayguttı’nın köyünde, Birkaç gün kalınca, Dinlenip rahatlayınca Balanın gidesi gelmiş Dayısının köyüne. İzin istemek için
890	Baydın da keldi aldına. -Qadirli ata qurmettim. Qonak bolıp köp jattım, Dastarhan dolı dem tattım. Sëlemin sizge jetkerdim,	Efendinin geldi önüne. -Kadirli ata hürmetlim. Konuk olup çok yattım, Sofra dolusu yemek yedim. Selamını size ulaştırdım,
895	Molaqsay ëkem, el jaqtıñ. Burın sondı körmegen. Nağasım avılın aralap, Habarın bilsem sol jaqtıñ. Ruhsat ata berseñiz,	Molaksay babam, yurt beğendin. Önünü ardını görmemiş Dayımın köyünü dolaşarak, Haberini bilsem o tarafın. Ata izin verseniz,
900	Sol jaqqa jürsem men. Körisip sëlem bersem men. Jezdesi men apası Habarın barıp aytsam men, Tapsırması ëkemnifi,	Ben o tarafa yürüsem. Görüşüp selam versem. Eniştesiyle ablasının Varıp haberini söylesem, Babamın vazifesi,
905	Tezirek elge qaytsam men.	Çabucak yurda dönsem.

Sonda Bayguttı bay Alañqayğa qarap:

O zaman Bayguttı efendi Alankay’a

Balam t vir k retin qonağınını buyımın bakarak: Oğlum, iyi konağının isteğini keterde emes, kelgende suradegen eken geri çevirme, gelince sor demiş eskiler. Ne buringılar. Ne buyımtayıfı bar, qısılmay ayta isteğin var, varsa çekinmeden söyleyiver. ber. Dosımnıfı balası mağan da bala. Senen Dostumun çocuğu benimde çocuğum, senden ayaytın zatım joq. Qalağanıdı beremin, çekinecek halim yok. İstediğini vereyim nağaşın da jolına qarap otırđan şığar,baruvıfıa dayında yoluna doğru çıkar, gitmene izin ruhsat etemin,-dedi. vereyim, dedi.

Bayguttı bay buyımtay surasın Bayguttı efendi isteğini sorunca Alağqay batırdıfı esine  kesiniğ aytqan Alankay bahadırın aklına babasının söylediği j rerdegi sözi t sip astımdağı minip j rden söz düşerek altımdaki şabısker atım da şabıskerim de aqsap turđanı minav osı baydan aksıyor işte bu efendiden binecek bir at minetin at surayın. Aqsap atımdı şoqaqtatıp isteyeyim. Aksak atımı orta hızda j rgennen sav at minip kelip j rdenim abıroy y r te eğime sağlam ata binerek gitmem emes pe?-dep Alağqay batırdıfı Bayguttı daha doğru değil mi? diyerek Alankay bayđa aytıp turđan sözi: bahadırın Bayguttı efendiye s ylediği sözü:

-Dostıqpen ata, surasağı, Balağnan endi bir buyım. Aksap turđan atım bar. J�r�vime jol qıyın.	- Ata dostlukla soruyorsan, şimdi çocuğundan bir istek var. Aksayıp duran atım var, Yol gitmek için zor.
910 �riste jılqıfı bar deydi, şetinen jüyrik jel quyın. T�sifki omıray, salpı erin, Qamıs qulaq qıl moyın. Minivime jüyrik at kerek.	Otlakta yilkin var derler, Kenarında hızlı koşan yel kuyruk. Anla kiboş, sarkmış erin, Kamış kulak, kıl boyun.
915 Bilesiz �zifı jol jayın. Jılqıfınan tandap bir at ber, Boladı mağan sol sıyıfı,	Binmek için hızlı at gerek. Siz de bilirsiniz yol halini. Yilkından seçip bir at ver. O bana sığınak oluyor.
Bayguttı sonda söyledi, Söylegende ne deydi:.	Bayguttı o zaman söyledi, Söyleyince ne dedi:
920 -Kereğifı, balam at bolsa,	-çocuğum ihtiya�ın at ise,

Atanda köp qoy jılcı mol,
Jılcı işinde kök bestı,
Kelte quyrıq, jıbek jal,
Enşige sağan bergenim,
925 Ustap sonı minip al.
Renjime külip al,
Unatpasan bestini.
Basqasın öziñ, körıp al
Balamnan nesin ayayın,
930 Birin emes, bėrin al.
Bıraq ta balam aytayın.
İyesine mēlim jılcıñıñ,
At bolatın tuvımı,
Men aytqan kök bestı,
935 Jelquyınñıñ qulını.
Aynımağan enesi,
Salbırağan tulını.
Bota tirsek, apay tös,
Uqsaydı atqa bolımı.
940 Kökbesti jaqsı at bolar.
Üstine mingen jigittiñ,
Kökiregi şot bolar.
Jaman jılcı qurısın,
Jol üstinde qaldırıp
945 Duşpanına mat qılar,
Kökbesti bolar Jelquyın,
Jelquyın jolğa tastamas,
Bolsa da asuv jol qıyın,
Düzde jürgen er jigit,
950 Köredi talay köp jıyın.
Jıyında atı bolmasa
Qatarğa kirip turmasa,

Atanda, koyun, yıldı bol,
Yıldı içinde kök bestı,
Kısa kuyruk, ipek yele,
Sana hisse verdiğim,
Onu yakalayarak binip al.
İncinme gülüp al.
Layık görmezsen bestiyi.
Kendin başkasını görüp al.
Balamdan nesini saklayayım,
Birini değıl, hepsini al.
Fakat balam söyleyeyim.
Yıldının sahibine malum,
At olacağıñ doğumu,
Benim söylediğim kök bestı.
Jelkuyın'ın yavrusu.
Tıpkı annesi,
Sallanan saçı.
Deve dirsek, yüksek göğüs,
Ata benziyor gücü.
Kökbesti güzel at olur.
Üstüne binen yiğidin,
Gönlü şad olur.
Kötü yıldı kurusun,
Yol üstünde bırakır
Düşmanına mat eder,
Kökbesti Jelkuyın olur,
Jelkuyın yolda bırakmaz,
Aşılacak yol çetin olsa da,
Düzde giden er yiğit,
Nasibini çok görür.
Kalabalıkta atı olmasa
Sıraya girip durmasa,

Boladı, balam, sol qıyın.
Ataınıñ bergen Kökbesti,
955 Ala ber, balam bul sıyın.

Balam, çok zor olur.
Atanın berdiği Kökbesti,
Alıver balam bunu.

-Balam,-dedi, Bayguttı bay Alañqayğa qarap,-jılqım köp bolğanmen bəri şetinen ne jüyrık bolmasa jol-jorıqqa mine beretin qajırılı emes. Al Jelquyınımıñ üyiri şetinen bēygege qosa bere jüyrıkti, jüriske qajımas qajırılı da bolatın edi. Sol jılqığa bar da Jelquyınıñ üyirindegi baytaldan tuvğan kökbestini ustap min. Aynımağan atasınday jelquyın at boladı. Minseñ minisiñe, şapsañ şabısıña jaraydı,- dedi. Jene ayttı öziniñ bası qattı, onı Dēyqara degen jılqışı bar,sol gana ustap beredi, basqa adamnıñ qurıgın şıdadpaydı dep tapsıradı. Endi Alañqay batır Bayguttı baydıñ jılqısına kelip Dēyqarağa jolıgıp kökbestini ustayın dep jürgen kezi eken:

-Balam, dedi, Bayguttı efendi Alankay' bakarak, -Yılqım çok olsa da hepsi hızlı at yoksa yolda seferde binmek için güçlü değıl. İşte Jelkuyın'ın yılqının sınırında yarışa koşuver atı, yarışta yorulmaz O yılkiya var da Jelkuyın'ın baytaldan doğan kökbestiyi yakalayarak bin. Jelkuyın tıpkı atası gibi at olur. Binsen binışine , fırlayışına hayran olursun dedi. Yine söyledi kendisinin başı sağlam, onun Deykara yılqıcısı var. O sadece yakalıyor, başka adamın sırıgını dayandırmaz diye görevlendirir. şimdi Alankay bahadır Bayguttı efendinin yılqısına gelip Deykara'ya bularak Kökbesti'yi yakalayayım dediğı yeri:

Jılqığa kelip Alañqay,
Dēyqarağa jolıqtı.
Talay asav üyretken,
Jıgılmaytın ol mıqtı.
960 Kökbestini balağa,
Beretin bolğan Bayguttı
Habarı buğan amıqtı.
Bestini ustap berem dep,
Asav da bolsam körem dep,
965 Qolına alıp qurıqtı,
Kökbestini qaqbaylap,
Buğalıqtı salıptı.

Yılkiya gelerek Alankay,
Deykara'ya rast geldi.
Defalarca hayvan ehilleştiren,
O yıkılmayacak kadar güçlü.
Kökbesti'yi balaya
Verecek olmuş Bayguttı
Haber onun için gerçektı
Besteyi yakalayıp vereyim diye,
Yabanî olsam göreyim diye,
Eline alarak sırığı,
Kökbesti'yi düzgün yürütüp,
Kementi salmış.

- Dëyqara dese Dëyqara
Qara küşke alıptı
970 Küşti de bolsa Dëyqara
Toqtata almay bestini,
Ëvre bolıp ıntıqtı.
Bir jerlerge kelgende,
İşqına tartıp Kökbesti
975 Dëyqaramı bir jıqtı.
Jıgılıp jatsın Dëyqara
Aqıl aytad balğa.
Jamandatqır Kökbesti,
Urınşaq jastan asav mal
980 Bayguttı sağan bere me
Bolğanda juvas tëvir mal.
Qızğanatın men emes.
Atı tügil qızın al.
Üyirimen malın al,
985 Quvatin endi jayım joq.
Toqtata alar ëlim joq,
Kökbestidey jelquyın,
Özin quv da ustap al.
Osını ayttı Dëyqara,
990 Kökbestini quvmadı.
Quvamın dep ëlek bolmadı,
Bir attı ustap mine almay,
Avılğa qayıp baruvğa,
Alañqay batır arlandı.
995 Qalay da bolsa bestini,
Ustaymın dep qamdandı.
Qayımına kelgende,
Bestige qunk saladı.
Ekpini qattı Kökbesti
- Deykara dese Deykara
Kara güce almış
Güçlü de olsa Deykara
Yakalayamadan bestiyi,
Arzusu neticesiz olmuş.
Bir yerlere gelince,
Hıçkırıp Kökbesti
Deykara'yı yıktı.
Deykara yıkılıp yatsın
Akıl verir çocuğa.
Hasta edici Kökbesti,
Bela arayan sinirli hayvan
Bayguttı sana verir mi
Daha uslu, güzel olunca.
Ban kıskanacak değilim.
Atı bir yana kızını al.
Yılki ile malını al,
Şimdi kovalayacak halim yok.
Bekleyecek halim yok,
Kökbesti gibi jelkuyın,
Sen kovalayarak yakala al.
Bunu söyledi Deykara,
Kökbestiyi yakalamadı.
Peşine düşüp helak olmadı.
Bir atı yakalayıp binemedən,
Köye dönüp gitmeye,
Alankay bahadır utandı.
Nasıl olsa bestiyi,
Yakalarım diye hazırlandı.
Yakınına gelince,
Bestiye sırik saldı.
Çok hızlı Kökbesti

- 1000 Ürke tartıp baradı
Qaşagan quvıp üyrengeñ,
Dëyqaranın qızılı
Minisine jaradı.
Kökbestini jibermeý,
1005 Üyirge qayta oradı.
Taspalap tikken buğalıq,
Qıl moyınnan buradı.
Kökbesti tuvlap julqındı,
Julqınam dep tartındı,
1010 Tartınam dep qılğındı,
Tört ayaqtan ël ketip,
Dirildep bestı turadı.
Juvasıp bestı turğasın,
Basına jügen saladı.
1015 Jeñil toqım er salıp,
Üstine minip aladı.
Üstine minip algasın,
Erkine basın jiberip,
Bağıtına şabadı.
1020 Üstindegi balanıñı,
Şavıp meyiri qanadı.
Ekpini qattı januvar,
At bolat dep jaramdı.
Sırtı suluv unamdı,
1025 Sıypap turıp savırıñı,
Alañqay batır quvandı.
- Ürküyordu
Kaçınca yaklaşıp ehilleştiren,
Deykara'nın kızılı
Binmesine yakışır.
Kökbesti'yi göndermeden,
Yılıkya geri döndü.
Diktiği kemendi atıp
Kıl boyundan sardı.
Kökbesti kızıp ileri atıldı,
İleri atılayım diye çekindi,
Çekineyim diyerek boğuldu.
Dört ayağından güç gidip,
Besti titreyerek durdu.
Besti uslanıp dursun,
Başına dizgin vurdu.
Hafif keçe eyer vurup,
Üstüne binerek alır.
Üstüne binerek alınca,
Serbestçe başını verip,
Doğruca koşturur
Üstündeki bala,
Vurup hevesini alır.
Çok hızlı hayvan,
At bolat diyerek beğendi.
Sırtı güzel beğendi,
Okşayarak hayvanın sağrısını,
Alankay bahadır sevindi.

Sonimen Alañqay batır kökbestisin minip baydıñı avılına keldi. Bayguttı binerek efendinin köyüne geldi. Bayguttı kökbestini körüp turıp, Alañqayğa ayttı: - kökbesti'yi görerek Alankay'a söyledi: Balam, bul attıñı atası Jelquyınñıñ özi bolayın "Balam bu atın atası Jelquyın'ın kendisi olur."

dep tur eken. Bul at astında bolsa, qaşsan demiş. Bu at altında olursa kaçsan qutulasın, quvsan jetesif. Endigi jerde bul kurtulursun, kovalarsan yakalarsın. Şimdi bu atındı Kökbesti demey Jelquyın dep atay be, atını Kökbesti demeden Jelkuyın diye atıfı quttı bolsın, -dedi. Endi osı atındı minip adlandır, atın hayırlı olsun ,dedi. Şimdi bu nağaşıfa bar. Elin aralap tanı. Jalğız bala atına binerek dayına var. Yurdunu dolaş, jolda жүргенде үйінде қалған әке-шешесини tanı. Yalnız, bala yolda yürüdüğünde evinde tağatı bolmaytındığın da oylağaysıfı. Elifte kalan baba, annenin takati olmadığını da tezirek qaytuvdı umıtpa. Qaytarında üyge düşünesin. Yurduna çabucak dönmeyi soğıp ket. Molaqsay dosıma ayıp jiberetin. unutm. Döndüğünde eve uğrayıp git. Sölememe sözim bar. Esitip ket. Qayta Molaksay dostuma Söyleyeyim, selamım var, жүргенде de balam, aldınan ay-kün tuvıp duyup git. Geri döndüğünde de balam önünde jolıfı bolsın, -dep bay bata beredi. Atası ruhsat ay, güneş doğup yolun açık olsun diyerek bergen soñ Alañqay batır Şabıskerdin er-efendi dua etti. Atası izin verdikten sonra turmanın Jelquyınğa salıp, nağası Jelkuyın'ı eğerleyerek Kulanser'in köyüne Qulanserdif avılına жүрүвге ıñğaylandı. Sol gitmek için hazırlandı. O vakitte efendinin vaqıtta baydıfı qızı Aqtuygın Alañqaydıfı kızı Aktuygın Alankay'ın dayısının köyüne nağasınıfı avılına жүreyin dep turganın bilip gideyim dediğini anlayarak babasının gözü әkesinin közinşe söylesүвге uyalıp tezek önünde söylemeye utanarak, tezek toplayan tergen kisi bolıp Alañqaydıfı aldınan şıǵıp kişi olarak Alankay'ın önüne çıkarak ayıp turgan sözi eken: söylediği söz:

Bayguttı baydan bata alıp,
Jelquyınday at alıp,
Alañqay batır turganda,
1030 Jüreyin dep qamdanıp,
Baydıfı qızı Aqtuygın
Nazdana basıp buralıp,
Әkesiniñ közinşe,
Söylesүвге uyalıp,
1035 Jolına şıqtı batırdıfı.
Tezek tergen kisi bop,
Iyığına qap salıp.

Bayguttı efendiden dua alıp,
Jelkuyın gibi at alıp,
Alankay bahadır kalkınca,
Gideyim diye hazırlanarak,
Efendinin kızı Aktuygın
Nazlanarak eǵilerek,
Babasının gözünün önünde,
Konuşmaya utanıp,
Bahadırın yoluna çıktı.
Tezek toplayan kişi olarak,
Omuzuna çuval koyarak.

- Tezek salıp qabına.
Jan juvitpay mañına.
1040 Jıra jermen tasalap,
Batırdıñ şıqtı aldına.
Aqtuygın turıp söyledi,
Söylegende ne dedi:
Alañqay batır, jol bolsıñı.
1045 Jolında olja mol bolsın
Astıña mingen jelquyın,
Taqımın quttı on bolsıñı.
Qas batırğa uqsaydı,
At üstinde turısıñı.
1050 Erliktiñ bul da belgisi,
Ata körgen ülgisi
At sabılıp alıstan
Sapar etip jüresiñ
Aytqan eken buringı.
1055 Er balanı ırısıñ,
Qız balanı örisiñ.
Jaratılğan jat jurıtqa,
Qızdıñ küni qurısın
Jayımdı aytam öziñe,
1060 Jasın qatar qurbısıñı,
Jatırqadım ëveli,
Jol üstinde körgende,
Quvamıp edim jayımdı,
Ëkemnen esitip bilgende.
1065 Qıynalıp turmın biraq ta,
Nağasına jürgende.
Sıylastıqqa ne jetsin,
Qadiriñdi bilgende.
Armanı bolmas qosılса,
Tezek koyarak çuvalına.
Can yaklaştırmadan yakınına.
Dereye saklanarak,
Bahadır'ın önüne çıqtı.
Aktuygın kalkıp söyledi.
Söylediğinde ne dedi:
Alankay bahadır, nereye gidiyorsun.
Yolunda ganimet bol olsun
Üstüne bindiğın jelkuyın
Atın kutlu olsun.
Has bahadıra benziyordu
At üstinde duruşun.
Bu da yiğitliğın işareti,
Atadan görmüş örneği.
At koşturup uzaktan
Sefer ederek gisiyorsun
Söylemiş eskiler.
Erkek çocuğu zenginliğın,
Kız balayı görüşün
Yaratılmış yabancı yurda
Kızın güneşi kurusun
Halimi sana söyleyeyim,
Yaşın aynı akransın,
Önceleri yadırgadım,
Yolda gördüğümde,
Sevinmiştim halini,
Babamdan duyup bilince.
Fakat üzülüyorum,
Dayına gidince.
Saygılı Olmaya ne yetişir,
Kadrini bilince.
Arzusu olmaz koşulса

- 1070 Köñili qalap süygenge,
Ëkenmen Ëkem dos eken.
Qudalıqqa qoş eken
Tartınasın nesine
Ëkene aytqan bir söziñi.
- 1075 Meniñ Ëkem Bayguttı,
Salğan joq pa esife.
Men qalındıq, sen küyev.
Quday qossa nesibe.
Jëne aytayın, batırım.
- 1080 Oylansañı sözdıñı aqırın.
Bara jatqan elinde.
Nağasıñıñıñ üyinde,
Totıday tülep türlengen,
Nağasıñıñıñ qızı bar.
- 1085 Közge bir ıstıq köringen.
Mıñ buralğan nazı bar,
Qızdı körip qızıgıp,
Bolıp jür me intizar,
Jasırayın nesine,
- 1090 Özine ғаşıq köñilim bar.
Köñilimdi batır bilip ket,
Irza bolsañı külip ket.
Nağasıñnan qaytqanda,
Üyge tağı kelip ket.
- 1095 Qonaq bolıp ofıaşa
Qadirimdi körip ket.
Qızmetimdi bilip ket.
Mende köñiliñ bar bolsa,
Vëdeñdi berip ket.
- 1100 Aşılmağan bir gülmin
Bilgiñ kelse senip ket.
- Gönlü beğenip sevmişe,
Babanla babam dostmuş.
Dünürlüğe koşmuş.
Niye utanıyorsun
Babana söyleyecek bir söztin.
Banim babam Bayguttı,
Aklına düşüren yok mu.
Ben gelin sen damat.
Tanrı nasip etse.
Yine söyleyeyim bahadırım.
Düşünsen sözüñün sonunu.
Varınca elinde.
Dayının evinde,
Papağan gibi güzelleşmiş
Dayının kızı var.
Göze güzel görünen.
Bin türlü nazı var,
Kızı görüp arzulayarak,
Alma intizar.
Niye saklayayım,
Sana aşık gönlüm var.
Bahadır gönlümü bilerek git,
Razıysan gülerek git.
Dayından döndüğünde,
Eve tekrar gelerek git.
Konuk olup tek başına
Hürmetimi görüp git.
Hizmetimi bilip git.
Bende gönlün varsa,
Sözünü verip git.
Açılmamış bir gülüm,
Buna inan git.

Ğaşıqtıñ otına,
Jalında mendey küyip ket.
Öziñe arnap tiktirgen.
1105 Sarpayımdı kiyip ket
Vëdefidi ber dağı
Sosıñ-aq elge jürip ket.
Sen-qarşığa, men-üyrek,
Qayımın tap ta ilip ket.

Aşkın ateşine,
Derdine benim gibi yanıp git.
Sana özel diktirilmiş
Sarpayımı giyip gir.
Sözünü ver de
Yurda sonra yürüyüp git.
Sen avcı kuş ben ördek,
Kayıbını. bul da al git.

Aqtuyğın qız osılay tolğap Alañqay Aktuyğın kız böyle söyleyerek,
batırğa köz tastadı. Sonda Alañqaydıñ eline Alankay bahadır'da gözü kaldı. O zaman
jüreyin dep turğanda ěkesiniñ aytqan Alankay'ın eline dediğinde babasının
“Bayguttı dosım balañıa qız berem degen sözi söylediği: “Bayguttı dostum balaya kız
bar edi” degen sözi tüsti. Mina turğan vereyim diye sözü vardı” dediği sözü aklına
Aqtuyğın bolsa ěkesi aytqan Bayguttın qızı geldi. Bu Aktuyğın ise, babasının söylediği
öziñe ğaşıqpın dep aytıp turğan sözi mınav. Bayguttı'nın kızı sana aşığım diyerek
Özi ěp-ěsem suluv qız. Şaldarıñ da avzına söylediği sözü. Kendisi oldukça alımlı güzel
quday salğan şıgar. Bayguttı qızın berem dep , kız. İhtiyarlarında ağzına Tanrı düşürmüş.
ěkem bolsa kelin qılıp alam dep jatsa meniñ Bayguttı kızımı vereyim diye, babam gelip
tartınatın nem bar, qızdıñ ıqılasın alayım diyorsa ben niye çekineyim, kızın iyi
qaytarmaymın, -dep Alañqaydıñ Aqtuyğın niyetinden çekinmiyorum diyerek Alankay'ın
qızğa qarap aytıp turğan sözi eken: Aktuyğın kıza bakarak söylediği sözü:

1110 Qalındıq izdep özime,
Şıqqanım joq elimnen,
Nağasımdı izdegen.
Habarım jurtqa bilingen,
Jolavşımın mısalı,
1115 Özimniñ jürgen jönimnen
Solay da bolsa, Aqtuyğın
Toqtattıñ meni söziñ men.
Iqılasındı bildirgen,

Gelinlik arayarak kendime,
Yurdumdan çıktığım yok.
Dayımı arıyorum.
Durumum yurtta bilinmiş,
Benbir yolcuym,
Benim yürüdüğüm yönümden
Böyle de olsa Aktuyğın
Beni sözünle durdurdun.
İyi niyetini bildiren,

- 1120 Bayqap turmın jüzifinen
Tüsinsen janım Aqtuyğın
Öziñe salğan söz qıyın
Qatarımsıñ, teñimsıñ,
Kelmeydi seni köz qıygım
Nazırqama külip qal
- 1125 Seni qapa qılmayın
Umıtar dep oylama
Bolasıñ jadta erdayım
Şaldar berse batasın
Küveylikke men dayın
- 1130 Şattan da senip jüre ber
Öziñe aytqan bul jayım
Aqtuyğın, endi qayta ber
Jolımnan men de qalmayın.
- 1135 Osılay dep Alañqay
Qızğa köñilin bildirip,
Quvantıp qızdı küldirip,
Astına jüyrik Jelquyın.
Ayağın tartıp elirip.
Qasında suluv Aqtuyğın
- 1140 Ezivin tarttı jumıyıp
Janarı, jarqın qaraköz
Qalamday qası qıyılıp
Qız qasında Alañqay
Kete almay turdı-ay kidirip
- 1145 Köp aynalmay kelem dep,
Özindi tevir körem dep,
Aqtuyğındı sendirip,
Qoştasıp qızben jöneldi.
Jelquyın atın jeldirtip.
- Dikkat ediyorum ,yüzünden
Anlasan canım Aktuyğın
Sana düşen söz zor.
Yaşıtımsın, dengimsin
Seni gözüme kestiremedim
Üzülme gülerek kal.
Seni üzmezeyim
Unutur diye düşünme,
Aklımda her zaman varsın.
İhtiyarlar izin verirse
Damatlığa ben hazırım.
Sevin de inanıver
Sana söylediğim halim bu
Aktuyğın şimdi düşünüver
Ben de yolumdan kalmayayım.
- Alankay böyle diyerek
Kıza gönlünü bildirerek,
Kızı sevindirip, güldürerek,
Altında hızlı Jelkuyın
Ayağını çekip hazırlanıp.
Yanında güzel Aktuyğın
Hafifçe gülümseyerek
Parlak, güleryüzlü karagöz,
Kalem gibi kaşı yalvarıp
Kız yanında Alankay
Gidemedden durdu bekletip
Çok gecikmedem geleyim diye,
Seni daha iyi göreyim diye,
Aktuyğın'ı inandırarak,
Vedalaşıp kızla ayrıldı.
Jelkuyın atını koşturup.

Alaŋqay batır Aqtuyğınmen qoştasıp, Alankay bahadır Aktuyğın ile
nağası Qulanser batırdın avılına jol tarttı. vedalaşıp dayısı Kulanser bahadırın köyüne
Qulanser batırdıñ da Aqtotı degen eşem qızı doğru yola çıqtı. Kulanser bahadırın Aktotı
bar edi. Alıstan jiyenimiz izdep keledi. Köp adlı güzel bir kızı vardı. Uzaktan yeğenimiz
kidirmey avılına baradı degen Bayguttı geliyor. Çok gecikmeden köye gelecek diye
baydıñ habarşısın esitip, Aqtotı qız körmegen Bayguttı efendinin habercisini duyarak,
jigittin körüvge ıntıgıp jolın tosıp jüretin edi. Aktotı kız görmediği yiğidi görmek isteyerek
Bir künderi alıstan kele jatqan jolavşınıñ yolunu bekliiyordu. Bir gün uzaktan gelen
böten eldiñ adamı ekeniñ birden tanıp, osı yolcunun yabancı yurdun adamı olduğunu
qaradev ne de bolsa izdep kele jatqan anlayarak, bu karadev bizi arayan
jiyenimiz şıgar. Özi qanday jigit eken türin yeğenimizdir. Kendisi nasıl yiğitmiş tipini
köreyin, söylesip, aqıl-oyın bileyin dep eri onı göreyim, söyleşip aklını fikrini bileyim
Bayguttı baydın özi qaraylas qızı diyerek, Bayguttı efendinin kızı Aktuyğın'dan
Aqtuyğınnan iştey qızğanıp aldımın bizdikine sessizce kıskanıp, önce bize niye gelmedin
nege kelmediñ dep uyaltayın-dep Alaŋqaydıñ deyip utandırayım diyerek Alankay'ın yolunu
jolın tosıp Aqçotı qızdıñ jiyenimen kezdesken bekleyip Aktotı kızın yeğeni ile karşılaştığı
jeri eken: yeri:

- | | | |
|------|--|---|
| 1150 | Aqtuyğın qızben qoştasıp,
Alaŋqay batır jönedi.
Asıgıs jürüp keledi,
Siltevin bergen Bayguttı
Bağıtıñ anıq biledi. | Aktuyğın kız ile vedalaşıp,
Alankay bahadır yürüdü.
Acele edip geliyor,
Yön göstermiş Bayguttı
Yönünü şüpheşiz biliyor. |
| 1155 | Doñastırdıñ arjağı,
Anqatınıñ eli edi
El jağalay otırğan
Azavlınıñ köli edi.
Köl üstinde toptangan. | Donastır'ın diğeri yanı,
Ankatın'ın yurdu idi.
Yurt çevresine oturmuş
Yırtıcı hayvanların gölü idi.
Göl üstünde toplanmış |
| 1160 | Üyrek penen qaz edi.
Kulanserdiñ ,Aqtotı
Aqkuday eşem qızı edi | Ördek ile kaz idi.
Kulanserın Aktotı,
Akkuğu gibi alımlı kızı idi, |

Külkisi-kümis, sözi altın.
Qas suluvdñi özi edi.
1165 On törtke tolğan jası bar
Kayınday pisken kezi edi.
Jiyenim qaşan keled dep,
Jolına qarap jür edi.
Oñaşa şıgıp avıldan,
1170 Sıltavı tezek teredi.
Bir künderi bolğanda,
Kele jatqan alıstan.
Jalgız qara köredi.
Jürisi bölek jolavşı,
1175 Alıstan tanıp biledi.
Aldınan şıgıp Aqtotı,
Alañqaydı toqtatıp.
Kezdesip turğan jeri edi.

-Jol bolsın dep jolavşı,
1180 Mıyığınan küledi.
Kim bolsañ da jigitim,
Köriselik ëveli.
Kel qolıñdı ber dedi,
Jigitke qarap Aqtotı.
1185 Qaraqat közi möldirep,
Nurlana tüşip aq beti.
Jol bolsıñ-dep jolavşı,
Sëlemdesip qol berdi.
Sırttay tanıp tursa da,
1190 Tanımağan bop edi.

Aqtotı sonda söyledi,
Söylegende büy dedi:

Gülüşü gümüş, sözü altın.
Has güzelin özü idi.
On dört olmuş yaşı var
Kayın gibi pişmiş zamanı idi.
Yeğenim ne zaman gelecek deyip,
Yoluna bakıyordu.
Köyden tek başına çıkıp,
Sıkıştırarak tezek toplar.
Bir günler olunca,
Uzaktan gelen,
Bir gölge görür.
Yürüyüşü tek başına yolcu
Uzaktan tanıyarak bilir.
Aktotı önüne çıktı,
Alankay'ı durdurarak.
Karlışaşıp durduğu yeri idi.

-Nereye gidiyorsun yolcu diyerek,
Bıyık altından güler.
Kimsin yiğidim,
Önce görüşelim.
Gel elini ver dedi,
Yiğide bakarak Aktotı.
Kara gözü parlayarak,
Nurlanıp ak yüzü.
Nereye gidiyorsun, diyerek, yolcu,
Selamlaşıp el verdi.
Dışardan tanısa da,
Tanımamıştı.

Aktotı o zaman söyledi,
Söyleyince böyle dedi:

-Şaması sen bir, jolavşı,
Kele jatqan alıstan.
1195 Astıfıda atın terlepti,
Uzaq jüris şabıstan.
Batırmısıñ belgili,
Jav qaytarıp urısqan.
Urımısıñ elde bir,
1200 Tünde jılqı quvısqan.
Urn kelgen küyevdey,
Üy artında andısqan.
Jalgız jürgen jayñ ne?
Joa pa edi joldas, tuvısqan,
1205 Kim bolsañ da jönıfıdı ayt
Jaqsı da boldı tanısqan.

Alañqay sonda söyledi
Söylegende büy dedi:
-Aldımda turğan, suluv qız,
1210 Ne qılasıñ jönımdı,
Bögemeşi jolımdı.
Ne gıp tursıñ jol boyı,
Jolğa tiğip köziñdi
Ëzildeser men emes,
1215 Tanımaymın özındi.
Kelemeş pe, keleke,
Tüsinbedim söziñdi.
Jalgız jürgen sebebim.
Qayratıma sengenim.
1220 Batırmın dep ayta almay,
Soğısıp javmen körmedim.
Urı bolıp eşkimge
Qolımnan alıp bermedim.

Sanıyorum ki sen bir yolcu
Geliyorsun uzaktan.
Altındaki atın terlemiş,
Uzun yürüyüp, koşmaktan.
Namlı bahadır mısın,
Düşman çevirip vuruşan.
Yoksa bir hırsız mısın,
Gece yıldı kovalayan.
Gizli gelen damat gibi,
Ev arkasında yürüyen.
Niçin yalnız yürüyorsun?
Arkadaş, arkadaş yok muydu,
Kimsen yönünü söyle
Tanışmamız iyi oldu.

-Alankay o zaman söyledi
Söyleyince böyle dedi:
-Önümde duran güzel kız,
Ne yapacaksın yönümü,
Engelleme yolumu.
Ne yapıyorsun yol boyu,
Yola dikip gözünü
Şakalaşacak değilim.
Tanımıyorum seni.
Gülünç mü, gülünç
Anlamadım sözünü.
Yalnız yürüme sebebim,
Gücüme güvenmemdir.
Bahadırım diye söylemeden,
Savaşıp düşman ile görmedim.
Düşman olup hiç kimseye
Elimle alıp vermedim.

Qalındıq oynap bul elde
1225 Özderindey qızdardı
Tösegine kirmedim
Jolda turıp sonşama
Nege meni tergediñ?
Erigip jürgen, erke qız
1230 Men boldım ba ermegiñ?
Jolavşılap elife
Alıs joldan kelgenmin.
Nağaşım meniñ Qulanser
Avılın izdep jürgenim.
1235 Asıgıs bop jürgenim
Ayta ber bolsa bilgeniñ.

Aqtotı sonda söyledi:
Söylegende büy dedi:
-Nağası jurtın izdegen
1240 Burın izdep kelmegen.
Alañqay jiyen sen bisiñ?
Seniñ kimdigindi bilmedim.
Habarındı esitip
Jolındı kütip jürgenim
1245 Oñaşada kezdesip
Bir söylessem dep edim.
Jöniñ bilmes jaman dep,
Ökpelep sağan jür edim.
Ökpelevdin mēnisi
1250 Jöniñdi jiyen, bilmediñ.
Bilgen bolsañ ēveli.
Bizdikine kelmediñ.
Nağası ağan Qulanser
Aldımen selem bermediñ

Sevgilimle gizlice buluşup bu yurttā
Senin gibi kızların
Yatağına girmedim.
Yolda durup öyle
Beni niye sorguya çektin.
Boş gezen nazlı kız
Ben mi oldum eğlencen.
Seyahat edip yurduna
Uzak yoldan gelmişim.
Benim dayım Kulanser
Köyünü arayıp geliyorum.
Acele edip geliyorum.
Bildiğini söyleyiver.

Aktotı o zaman söyledi:
Söyleyince böyle dedi:
-Dayı yurdunu arayan
Önce arayıp gelmeyen.
Alankay yeğen sen misin?
Senin kim olduğunu bilmedim.
Haberini duyarak
Yolunu beklediğim
Tek başıma karşılaşıp,
Bir söyleşsem demiştim.
Yönünü bilmemek zor diyerek,
Sana öfkeleniyordum.
Öfkelenmemim sebebi
Yeğen yönünü bilmedin.
Önce bilmiş olsaydın.
Bize niye gelmedin
Dayın Kulansere
Önce selam vermedin.

- 1255 Qaydağı bir qaqqas jal
Bayguttıday körmediñ.
Avılında onıñ köp jatıp
Nege soñşa tünediñ?
Aytpasañ da jiyenim,
1260 Jayındı seniñ bilemin.
Aqtuyğınday aruv qız,
Aldamaqqa tēvir qız,
Aynalıp sağan jürgeñiñ.
Baydıñ qızı bolsa da
1265 Köñilimdi oğan bermedim.
Jiyenim körip bayqarsıñ.
-Olqı bolsam aytarsıñ
Tuyğınan men de kem be edim
Kem bolsam, eger, ölgenim.
- 1270 Alañqay sonda söyledi,
Söylegende büy dedi:
-Aqtotı seniñ ne etkeniñ.
Orınsız ökpe etkeniñ.
Bayguttı baydıñ avılı
1275 Jol boyı şarşap jetkenim.
Aqsaq atım jetelep
Azabım körgen köp meniñ.
Sol avılda tınıgıp
Azıraq sabır etkenim.
1280 Jürgenim joq jar izdep,
Qızda şarvam joq meniñ,
Tüsinseñi, janım, Aqtotı,
Orınsız mağan aytqanday
Reti bolmas ökpeniñ.
1285 Solay da bolsa, Aqtotı,
- Neredeki bir bitmiş ihtiyar
Bayguttı gibi görmedin.
Onun köyünde çok yatıp
O kadar niye geceledin?
Söylemesen de yeğenim,
Ben durumunu biliyorum.
Aktuygın gibi sevimli kız,
Aldatmakta iyi kız,
Senin gelişini geciktirmiş.
Efendinin kızı olsa da
Gönlümü ona vermedim.
Yeğenim görüp dikkat edersin.
-Layık isem söylersin
Ben Tuygın' dan eksik miydim
Eğer eksiksem ölmüşüm.
- Alankay o zaman söyledi,
Söyleyince böyle dedi:
-Aktotı senin ettiğın ne.
Ettiğın yersiz küskünlük.
Bayguttı efendinin köyü
Yolda yorulup vardığım.
Aksak atımı yedeğime alarak
Gördüğüm azap çok benim.
O köyde dinlenerek
Birazcık sabır etmişim.
Yar arayarak gittiğim yok,
Kızla işim yok benim.
Anlasan canım Aktotı,
Bana yersiz söylediğın gibi,
Küsmen de doğru olmaz.
Aktotı, böyle olsa da,

Kelmediñ dep ëveli
Aytqan söziñ jön-dedi.
Tüsinseñ biraq sen-dedi,
Jolavşınıñ jürisin
1290 Jol jağdayı biledi.
Bayguttınıñ avlına
Qolın tüsip ëveli,
Kelgen edim men-dedi,
Men de qanday jazıq bar
1295 Astıma surap at minip,
Kelip turmın men-dedi.
Ökpendi qoyıp, qarındaş.
Üyine bastap jür-dedi.

Önce gelmedin diyerek
Söylediğın söz doğru, dedi.
Fakat sen anlasan, dedi.
Yolcunun yürüyüşünü
Yol halini bil.
Bayguttı'nın köyüne
Önce elin düşmüş,
Gelmiştim ben, dedi,
Bende ne suç var
Altıma binecek at isteyerek .
Geliyorum ben dedi.
Öfkeni bırakıp, kardeş,
Evine götür dedi.

Sonımen Alañqay batır arnayı izdey kele jatqan, nağası jurtı Qulanser batırdañı arayarak geldiği, dayı yurdu Kulanser avlına da keledi. Avıl adamdarı aldınan şıgıp bahadırın köyüne gelir. Köy adamları önüne kütip aladı. Nağası ağası Qulanser batır bolsa, çıkıp bekliyorlardı. Dayısı Kulanser bahadır, Qapalqır soğısında belinen mayrılıp, sonan kapalkır savaşında belinden sakatlanarak, o beri üyinen şıqpay iş qusa bolıp jadır edi. zamandan beri evinden çıkamayarak Jiyeni qaşan keler dep otırğan edi. Alañqay üzülüyordu. Yeğeni ne zaman gelecek diye batır nağası ağası Qulanser batırdañı üstine soruyordu. Alankay bahadır dayısı kirip, sëlem berip, körisip aytıp turğan sözi Kulanser'in huzuruna gelerek, selam verip, eken: görüşüp söylediği sözler:

-Assalavmagaleyküm,
1300 Jasıñ ülken nağası.
Jiyeninmiñ tamasañ,
Tanımasañ men bir jolavşı.
Edil-Jayıq eki suv
Avılımnıñ alıs arası.
1305 Qıpşaq-Qaysaq jaylağan

-Esselamünaleyküm,
Yaşın büyük dayı.
Tanırsan ben yeğenin,
Tanımazsan ben bir yolcu.
Edil-Yayıq iki su
Köyümün arası uzak.
Kıpçak-Kazak'ın yaşadığı

- Qobdanıñ jazıq dalası.
Tanımasañ özimdi
Algıy, Qaysaq elinde
Men-Molaqqay balası.
1310 Şeşemniñ atı-Andamas.
Qulanser erdiñ apası.
Meniñ jayım osınday
Sözimniñ joq qoy tasası
Siltevimen jol jürdim
1315 Ekemniñ aytqan jobası.
Jol boyında tap boldı
Bayguttı degen ekemniñ
Jası qatar qurdası.
Jasınan sırlas jan dosı
1320 Şarsağanda dem berip,
Astıma jaqsı at berip,
Boldı mağan panası.
Jol boyında irkilip
Kelip turmın osı kün
1325 Jiyenniñ solay şaması.

- Qulanser sonda söyledi,
Söylegende büy dedi:
-Amanbısın, qarağım.
Apamnan qalğan tuyağım,
1330 Nağasımdı eske alıp,
Jiyendikke jaradıñ.
Ölgen anam tirilip,
Jandı bugün şırağım.
İzdep kelgen alıstan
1335 Jolına ırza bolamın.
Qapalkırda mayrılıp.

- Kobda'nın düz tarlası.
Beni tanımazsan
Kazak yurdunda
Ben, Molaksay'ın balası.
Annemin adı Andamas.
Kulanser erin ablası.
Benim durumum bu
Sözümüm yok gizlisi.
Sorarak yol yürüdüm
Babamın söylediği planda.
Yol boyunda karşılaştım
Babamın Bayguttı adlı
Yaşı aynı akranı.
Yaşından sırdaş can dostu
Yorulunca dinlenip,
Altıma güzel at verip,
Bana sığınak oldu.
Yol boyunca çekinerek
Geliyorum bu gün.
Yeğenin halim böyle.

- Kulanser o zaman söyledi,
Söyleyince böyle dedi:
-İyi misin canım.
Ablamdan kalan yâdigarım,
Dayını düşünerek,
Yeğenliğini yaptın.
Ölmüş anam dirilerek,
Parladı bugün gözümün ışığı.
Uzaktan arayıp gelerek
Yoluna razı olayım.
Kapalkırda yaralanıp

Eki ayaqdan ayrılıp,
Üyde jatqan sal edim,
Kelispey meniñ talabım,
1340 Qaruvımdı silteytin.
Jiyenim bugün kelip tur.
Qudayım mağan berip tur.
Küşime qayta tolamın,
Buringıday bolamın.
1345 Qurmetine toy berip,
Halqıma habar salamın.

İki ayaktan ayrılarak
Evde yatan ihtiyar idim,
İsteğim yerinde değıl,
Silahımı kullanacak
Yeğenim bugün gelmiş,
Tanrım bana vermiş.
Gücüme nasıl ulaşayım,
Eskisi gibi olayım.
Şerefine toy verip,
Halkıma haber salayım.

Osındı aytıp Qulanser.
Kezinde sıylı bolğan er
Jol jürüvge jaramay,
1350 Toy-duvmannan qalğan er.
Toyım bar dep üş kündik
Halqına habar salğan er.
Asın berip jalpığa
At şaptırıp dañqına
1355 Jiyenim kelgen osı dep,
Körsetti düyim jurtına.

Bunu söyleyip Kulanser
Zamanında saygılı olan er
Yol gitmeye bakmadan,
Toy eğlenceden mahrum yiğit.
Üç günlük toyum var diyerek
Halkına haber salmış er.
Herkes yemeğini vererek
Şerefine at koşturmuş
Yeğenim gelmiş bu diyerek
Gösterdi kalabalık yurduna.

Söytip Qulanser batır jiyeni Kulanser böyle yaparak bahadır Alañqaydıñ qurmetine el-jurtın şaqırıp toy yeğeni Alankay'ın şerefine halkını çağırarak beredi. At şaptırıp bēyge qostu. Toyğa toy verdi. At yarıştırap hediye verdi. Toya Bayguttı baydıñ avılı da şaqırıldı. Qulanserdiñ Bayguttı efendinin köyü de çağırıldı. toyına Bayguttı bay qızı Aqtuygın men jēne Kulanser'in toyuna Bayguttı efendi kızı bēygege at qosuv üşin birneşe avıl Aktuygın ile yarışmada at koşturmak için adamdarımen keledi. At jarısta Bayguttınıñ birçok köylüsüyle geldi. At yarışında Jeltorı degen atı ozıp kelip, bas bēygeni aladı. Bayguttı'nın Jeltorı adlı atı öne geçerek, baş Küreske Sayagurt elinen ataqtı Qanjar hediyeyi alır. Güreşe Sayagurt elinden namlı baluvan ortağa şığıp otırıp aldı. Bul özi Kanjar pehliven ortaya çıkar. Bunu hiç kimse

eşkimnen jıgılıp körmegen, javırını jerge yıkamamıştı. Sırtı yere gelmeyen namlı baş tiymegen belgili bas baluvandardıñ biri edi. pehlivanlardan biri idi. Kendisini Kulanser Özi Qulanser batırdıñ qızı Aqtotıya qırındap, bahadırın kızı Aktotı'ya farkettiler, osı toyda küşimdi bir körsetsem dep, asa bir gücümü göstereyim diye çok heveslenip şabıtpen qumarlanıp ta kelgen edi. Köpşilik gelmişti. Kalabalıktan Kanjar'la güreşmeye jıyınnan Qanjarmen küresüvge adam şığa kimse çıkmadı. Gücüne güvenenler çabucak qoymadı. Küşine sengenderin tezirek kelip gelip güreşiniz, yoksa gecikmeden hediye küresinder, bolmasa suvıtpay bas bēygemdi veriniz diyerek, Kanjar ortada durup haykırdı. berinder dep, Qanjar ortada turıp ayqay saldı. Baş pehivanın haline sinirlenerek Alankay Bas baluvandıñ munısına ıza bolğan Alañqay bahadır ağası Kulanser'in önüne gelerek batır ağası Qulanserdiñ aldına kelip, Kanjar'la güreşmek için izin istedi. Kulanser, Qanjarmen küresüvge ruhsat suradı. Joq – bahadır yeğenine hayır dedi. Senin kemiklerin dedi. Qulanser batır jigenine. Sen bolsañ ėli henüz gelişmemiş, tazesin, bu ise çok kişi ile qabırğan qatpağan jassıñ, mınav bolsa köpten güreşip hiçkimseye yıkılmayan pehlivan. küresip eşkimnen şıgılmay jürgen baluvan Onunla güreşmene izin vermiyorum dedi. bolsa, özine eşkim şığa qoymağansıñ Kanjar pehlivanın karşısına çıkamazsın. buringıdan da beter erkinsip ortanı aynalıp Öncekinden de beter ortada dolaşarak benimle menimen küresetin baluvandardıñ şınimen joq güreşecek pehlivan gerçekten yok mu? pa?-dep qayta davıstadı. Qanjar baluvan Diyerek tekrar haykırdı. Kanjar pehlivanın bu mınasına şıdamagan Alañqay batır nağası durumuna dayanamayan Alankay bahadır ağası Qulanserdiñ aldına qayta kelip, ruhsat dayısı Kulanser'in önüne gelerek, izin istediği surap aytıp turğan sözi eken: sözləri:

-Nağası keldim qaytadan,
Ruhsat sizden aluvğa.
Qanjarday küşti baluvanmen
1360 Küresüvge baruvğa.
Şıdamadı namısım,
Kürespey turıp qaluvğa.
Arğı atam menin Arğınbay,
Onan tuvğan Alşınbay,
1365 Talay tüsken jıyınğa.

-Dayı tekrar geldim,
Sizden izin almak için.
Kanjar gibi güçlü pehlivan ile ,
Güreşe varmak için.
Namusum dayanamadı,
Güreşmeden durmaya.
Benim büyük atam Arıgınbay,
Ondan doğan Alşınbay,
Defalarca kalabalığa düşmüş.

Nağası, sirë öziñsiñ,
Tartınbay şapqan qıyınğa.
Arjağım solay bolğasın,
Küresüv mağan buyım ba?
1370 Şıqpadı degen ne sumdı,
Küresüv degen oyinga.
Qolındı jayda bata qıl,
Ėrvaqqa sıyın da.
Qanjarmenen beldesip,
1375 Kōrineyin jıyında.

Qulanser sonda söyledi
Söylegende ne dedi:
-Qoy desem de qoymadıñ,
Qoyatugın bolmadıñ,
1380 Qayta aytuvğa, şırağım,
Kōñilindi qıymadım.
Bata degen ırımdı,
Aytıp ketken buringı.
Ruhsat bata bereyin,
1385 Jiyenim jayşı qolıñdı.
Kūlip barıp jeniñ qayt,
Oñğarsıñ alla jolındı.
Kōp işinde jıgılsañ.
Kōbeytersin muñımdı.
1390 Jasağğan Alla saqtay gör,
Qıla kōrme jazımdı,
Düşpanıma mat qılıp,
Jıga kōrme tuvımdı.
Jasağanda jalındım,
1395 Kōterip kōkke qolımdı.
Arvaqtar jar bolsıñ,

Dayı, sen kendinsin,
Çekinmeden saldıran kalabalığa.
Bir yanım böyle olunca
Bana güreşmek nasip mi?
Çıkmadı demek ne uğursuzluk,
Güreş denilen oyuna.
Elini aç dua et,
Ervahına sığın da.
Kanjar ile güreşerek,
Görüneyim kalabalıkta.

Kulanser o zaman söyledi
Söyleyince ne dedi:
-Vazgeç desem vazgeçmedin,
Vaçgeçecek olmadın,
Tekrar söylemeye, ışığım,
Gönlünü kırmadım.
Dua denilen inancımdı,
Önceden söyler giderim.
İzin, dua vereyim,
Yeğenim açarak elini.
Gülerek varıp yerini dönder,
Allah açık etsin yolunu.
Kalabalık içinde yıkılırsan,
Çoğaltırsın sıkıntımı.
Yaradan Allah kuru,
Kaza verme,
Düşmanına mat ederek,
Yıkma tuğumu.
Yaşarken yalvardım,
Göge açarak elimi.
Ervahlar yar olsun,

- Küresüvge, şırağım,
Tartınbay şığıp bar endi.
- 1400 Qulanserdiñ qasında,
Bayguttıday atası,
Ëvmin dep qol jaydı.
Bolğay dep qabıl batası.
Bata alıp şaldardan,
Ortağa şıqtı Alañqay.
- 1405 Köp işinde bir bölek,
Körindi körkem tulğası.
Jolbarıstay jotası,
Som temirdey bilegi
Börıdey bōrik jüregi,
- 1410 Şabınıp turğan Qanjar dev.
Qanjarıñıñ beyne ülegi.
Kim de bolsa ustasıp,
Jıqsam degen tilegi.
Talay mıqtı alısıp,
- 1415 Jıgılmay şıqqan ėlegi.
Küresüvge özimen,
Kele jatqan balası,
Qanjar tanıp biledi,
Bas baluvannıñ qasına.
- 1420 Qorıqpay bala keledi.
- Sonda Qanjar söyledi,
Söylegende ne dedi:
-Ortağa şıqqan sen be ediñ,
Qulanserdiñ jiyeni,
- 1425 Kelgeniñ be uyalmay,
Jıgamıñıñ dep sen meni,
- Güreşmek için, ışığım.
Çekinmeden çık şimdi.
- Kulanser'in yanında,
Bayguttı gibi atası,
Amin diyerek elini açtı.
Kabul olacak diye duası.
Dua alarak ihtiyarlardan,
Ortaya çıktı Alankay.
Kalabalık içinde tek başına,
Göründü görkemli vücudu.
Kaplan gibi tepesi,
Som demir gibi bileği
Kurt gibi yüreği,
Sinirlenmiş Kanjar dev.
Kanjarın görünüşü deve gibi
Kim de olsa mücadele ederek,
Çıksam idi dileği.
Çok defa sağlam güreşerek,
Yıkılmadan çıkmış uğraşı.
Kendisiyle güreşmek için,
Gelen balayı,
Kanjar tanıyarak bilir,
Baş pehlivanın yanına.
Bala korkmadan geliyor.
- O zaman Kanjar söyledi,
Söyleyince ne dedi:
-Ortaya çıkan sen miydin,
Kulanser'in yeğeni,
Utanmadan geliyorsun,
Yıkarım diyerek sen beni,

Mise tutar men be edim,
Sendey jaman nemeni.
Küşifñ jetse qozğap kör,
1430 Osı ornımnan ëveli
Aşuvlanıp umtılsam,
Qolım qattı tiyedi
Som bolatday bolsa da,
Sınbay ketpes süyegi.
1435 Özi kelgen adamñı,
Suralmas ölse deregi,
Körseteyin küşimdi,
Sol goy sağan keregi.
Osını aytıp Qanjar dev,
1440 Alañqayğa bas saldı.
Alañqay qorqıp saspadı.
Ëdisinen qaşpadı.
Qolı ülken Qanjar dev,
Belinen qattı ustadı,
1445 Köterip ketip bir kezde
Balanı jerge tastadı,
Abıroy berip biraq ta,
Alañqay qaldı jıgılmay.
Qanjar devdiñ küşinen,
1450 Qorqayın dedi Alañqay.
Qulanser men Bayguttı,
Tëñfirden tilek tiledi,
Jarıqqa dep bir quday
Aqtuyğın men Aqtotı,
1455 Olar da turdı şıdamay,
Belgili bolğan jurtına,
Qanjar ağa küşti edi,
Bala tügil basqadan,

Memnun olacak ben miydim,
Senin gibi kötü şeyi.
Gücün yeterse gel gör,
Önce bu yerimden
Sinirlenip atılsam,
Elim sert değerdı.
Som bolat gibi olsa da,
Kırılmadan gitmes kemiği.
Kendi gelen adamın
Sorulmaz ölse delili,
Göstereyim gücümü,
Bu sana gerek ya.
Bunu söyleyerek Kanjar dev,
Alankay'ı birden yakaladı.
Alankay korkup şaşırmadı.
Kurnazlıkla kaçmadı.
Eli büyük Kanjar dev,
Belinden sıkı yakaladı,
Kaldırarak bir seferde
Balayı yere bıraktı,
Fakat hakkını vererek,
Alankay yıkılmadan kaldı.
Kanjar devin gücünden,
Alankay korkmuyorum dedi.
Kulanser ile Bayguttı,
Tanrıdan dilek diledi,
Tanrım iyilik et diyerek
Aktuyğın ile Aktotı,
Onlar da dayanamadan.
Namlı idi yurdunda,
Kanjar ağa güçlü idi,
Bala değil başkasına da,

- 1460 Jıgılmaytın şıqtı edi.
Qanjardıñ küşin körgen soñı,
Alañqay da küştedi.
Ayırma aluv, şot saluv,
Bar amalın istedi.
- 1465 -Moyindasuv, beldestöv
Sonda da Qanjar tüspedi.
Qanjardı küşpen jığa almay.
Jıgatın ayla taba almay.
Tolı jıyın ortası.
Jıyılğan köptiñ alqası.
- 1470 Qısılıp bala uyaldı-ay,
Söyleđi sonda Alañqay.
Uyat degen elimdi.
Sınasıp küşim bilindi.
Küres mağan ne kerek,
1475 Ęveli bilmey Ęlimdi,
Pildey juvan bökseñi,
Köterilmes ökşesi.
Ataqtı baluvan bul zañğar,
Endi qanday amal bar.
- 1480 Aqılsızğa Ęrdayım,
Osınday talap tap bolar.
Jıgılıp qalsam osıdan.
- Qulanser ağan mat bolar.
Qanjardıñ köñili şat bolar.
- 1485 Mat qılsam bugün ağanđı,
Bėrinen osı jamandı.
Qanjardıñ minav turısı.
Kördin be dep şamañdı.
Qısılğan jerde osınday,
- Yıkılmayacak kadar sağlam idi.
Kanjardıñ gücünü görünce,
Alankay da güçlendi.
Çelme takıp, sürüp,
Çare, taktik denedi.
Kabul edip, güreşip
O zaman da Kanjar düşmedi.
Kanjardı güç ile yıkamadan,
Yıkacak çare bulamadan,
Kalabalığın ortası.
Toplanan kalabalığın halkası,
Bala sıkışarak utandı.
Alankay o zaman söyleği.
Ayıp denilen elimi.
Sınayarak gücüm bilindi.
Güreş bana ne gerek,
Önce bilmeden halimi,
Fil gibi güçlü kalçası,
Kaldırılmaz ökşesi.
Bu büyük namlı pehlivan,
Şimdi ne çare var.
Akılsıza her zaman,
Böyle istek denk gelir.
Yıkılıp kalsam bundan.
- Kulanser ağan mat olur.
Kanjardıñ gönlü şad olur.
Bugün ağanı mat edersem,
Hepsinden de bu kötü.
Kanjardıñ bu duruşu.
Gördün mü diyerek gücünü.
Bunun gibi sıkıştığım yerde,

1490 Eske alayın babamdı.
Argınbek atam ervağı,
Qolday körşi balandı.

Osını aytıp Alañqay,
Qanajrğa qayta tap berdi.
1495 Sunqarday şapşafı tüyilip.
Jolbarıstay şap berdi,
Jas balanı jarılqap.
Tëniri artıq baq berdi.
Alañqay şapşafı is qıldı.

1500 Qanjargá qarsı küş qıldı.
Buqa şüviyde, buvra tös,
Ögizden avır salmağı.
Qanşa aytqanmen jas bala,
Atan narday Qanjardı,

1505 Köterüvge bolmadı.
Qayımın tavıp bir kezde,
Jağağa qoldı saladı,
Mıqtap ustap aladı.
Tuqırtıp tartıp qaladı.

1510 Qanjar edi ևveli.
Mersinbegén balanı,
Balanıñ asıp aylası,
Bolmay qaldı amalı.
Köterilmes Qanjardıñ

1515 Jerdegi taytı balanı.
Salmagımen tenselip,
Avdarılıp baradı
Jıgıldım ba ne ettim dep,
Közün aşıp qaradı.

1520 Sonda kördi anıqtap,

Babamı düşüneyim.
Argınbek atamın ervahı,
El gibi görececek balayı.

Bunu söyleyerek Alankay,
Kanjara tekrar aniden saldırdı.
Şahin gibi süzülerek,
Aslan gibi saldırdı,
Genç balaya yardım ederek.
Tanrı fazlaca baht verdi.
Alankay çabuk iş yaptı.
Kanjara karşı güç gösterdi.
Boğa gibi, buğra göğüslü,
Öküzden fazla ağırlığı.
Ne kadar söylemekle genç çocuk,
Deve gibi Kanjara,
Yerinden kaldıramadı.
Fırsatını bulup bir seferde,
Elbisenin yakasına elini attı,
Sağlamca yakaladı.
Başsağı ederek sağlamca tuttu,
Kanjara idi önceleri,
Beğenmeyen çocuğu
Çocuk, taktik bularak,
Kanjara emeline ulaşamadı.
Kanjara'ın kaldırılmaz
Yerdeki ağırlığını, çocuk
Yakalayıp sallayarak,
Çevirip varır.
Yıkıldım mı ne ettim diyerek,
Gözünü açıp baktı.
O zaman gerçeği gördü,

- Qıranday kökte şalıqtap,
Üstinde turğan balanı.
- Sıyınıp jabbar allğa.
Tilekşi bolıp balğa,
1525 Jılap turğan eki şal,
Qulanser men Bayguttı,
Ekevin bala quvanttı.
Köz aydın aytıp balğa.
Qavmaladı el-jurtı.
- 1530 Ekevinifi qolında.
Aq jibekpen oramal.
Aqtuygın men Aqtoti,
Aldınan şıgıp balanıfi,
Jibekpen terin sıpırttı
- 1535 Aq mamıqtan qabattap,
Astına tösek saldırdı,
Sabadan quyıp tün asqan,
Qımızben şölin qandırdı.
Aqtoti jür işinen,
- 1540 Alañqay menin jiyenim,
Özime derek süyemin.
Aqtuygın aytad işinen,
Atap qoyğan ekemniñ,
Alañqay meniñ küyevim.
- 1545 Kim bilipti biraq ta,
Bola ma elde bolmay ma,
Eki qızdıñ tilegi.
- Kartal gibi gökte süzülüp,
Üstünde duran çocuğu.
- Sıgınıp Cabbar Allaha,
Dilek dileyerek balaya,
Ağlayıp duran iki ihtiyar,
Kulanser ile Bayguttı,
İkini de çocuk sevindirdi.
Göz aydınlığı söyleyip balaya.
Etrafını sardı halkı.
İkisinin elinde,
Ak ipekten havlu.
Aktuygın ile Aktoti,
Balanın önüne çıkarak,
İpekle terini sildi.
Ak yumuşak yatağı katlayarak,
Altına döşek serdirdi,
Kaba koyarak gece beklemiş,
Kımızla susuzluğunu kandırdı.
Aktoti düşünür içinden,
Alankay benim yeğenim,
Bana sorsan seviyorum.
Aktuygın da içinden söyler,
Babamın bahsettiği,
Alankay benim nişanlım.
Fakat kim bilmiş,
Acaba olur mu, olmaz mı,
İki kızın dileği.

Alañqay balanı Bayguttınıñ avılı Alankay balayı Bayguttı'nın köyü
jolbarıs soqqan batır dese, Qulanserdıñ kaplan öldüren bahadır diye, Kulanser'in
avılı Qanjardı jıqqan baluvan atadı. köyü Kanjar'ı yıkan pehlivan diye

Batırlıqqa da baluvandıqqa da, erliğı de, isimlendirdi. Bahadırlıqqa da, pehlivanlıqqa da qayratı da say boldı. Sonımen Alañqay yakışıyordu. Sonunda Alankay bahadır batır nağası jurtın aralap aydan asa jürdi. El-dayısının yurdunda gezerek bir aydan fazla jurtpen tanıstı. Qulanserdiñ qızı Aqtotı kaldı. Halk ile tanıstı. Kulanser'in kızı Aktotı Alañqaydı janınday jaqsı körip unatıp Alankay'ı canı gibi güzel görerek qaldı. Künnen-künge ıntığı küşeye berdi. beğeniyordu. Günden güne arzusu Biraq qız köñilininbarlığın bilse de güçleniverdi. Fakat kız gelinin varlığın bilse Aqtuyğınğa bergen vėdesi esine túsip, de Aktuyğın'a verdiğı söz aqlına gelip Alañqaydıñ Aqtotımen köp jumısı bolmadı. Alankay'ın, Aktotı ile işi olmadı. Sonra Sonısına qamıqqan qız bir küni Alañqayğa birgün üzülen kızın Alankay'a gönlünü açıp köñilin bildirip jatqan sözi eken: söylediğı sözler:

	-Alañqay ağa jiyenim,	-Alankay ağa, yeğenim,
	Anamnan qalğan köz meniñ,	Anamdan kalmış gözüm benim,
1550	Jiyennin sözi salavat,	Yeğenin sözü salavat,
	Jarasad oynap-külgeniñ,	Oynayıp, gülmen yakışır.
	Qoy deytifi sağan jan bar ma.	Sana bırak diyecek insan var mı.
	Ne deseñ bolad degeniñ,	Ne desen olur dediğın,
	Oynamaysıñ, külmeysiñ,	Oynamazsın, gülmezsın.
1555	Ezildesip jürmeysiñ,	Şakalaşıp gitmezsın,
	Bilmedik munıñ sebebin.	Bunun sebebin bilemedik,
	Elde seniñ bar me edi,	Senin halinde var mıydı,
	Köñili jaqın süyeriñ.	Gönlü yakın, sevdiğın.
	Aytpasan da bilemin,	Söylemesen de biliyorum,
1560	Köñilim sezip jür meniñ.	Benim könlüm sezmiştir.
	Bayguttınıñ Aqtuyğın,	Bayguttı'nın Aktuyğın,
	Sol şıgar seniñ süygeniñ.	O çıkar senin sevdiğın.
	Unatsañ meyli süye ber,	Uygun görürsen seviver,
	Talasar jayım joq meniñ.	Benim tartışacak halim yok.
1565	Özimsinip özife,	Yakın görüp kendime,
	Bazınam aytqan tek meniñ.	Nazını söyleyen tek benim.
	Nağası, jiyen bolğasın,	Dayı, yeğen olsun

1600 Meni balam der edi,
Aqtuygın mağan qarındas,
Tilektes bolıp sırtımnan,
Tilegim tilep jüredi.
Kimmen quda bolarıñı,
1605 Ėkemniñ özi biledi.
Ėkemniñ etken isine,
Balası, sirē könedi.
Avır körme Aqtotı,
Sen-qarındas men ağa.
1610 Oynağanıñ jön bolmas.
Ėzilindi qoy endi.

Banim balam der idi
Aktuygın bana kardeş.
Arkamdan hemfikir olup
Dileğimi dileyerek yürü.
Kimle düntür olurum,
Babamın kendi bilir.
Babamın yaptığı işi,
Balası herhalde kabul eder.
Ağır görme Aktotı,
Sen kardeş, ben abi.
Oynaşmak doğru olmaz.
Söylediğini boşver şimdi.

Alañqay batır nağası jurtına aptalap, Alankay bahadır dayısının yurdunda aylap jattı. Sağıngan mavqın bastı. Küz haftalarca, aylarca kaldı. Hasret bastırdı. mezgili de jaqındap keledi. Esine ekesiniñ Güz mevsimi yaklaşıyor. Aklına babasının aytqan “balam suviq küzge qalmaq elge söylediği, “Balam, soğuk güze kalmadan erterek qaytarsıñ”, degen sözi tüsti. Endi yurda dönersin.” sözi düştü. Artık elime qaytayın dep nağası Qulanserdiñ yurduma döneyim diyerek dayısı Kulanser’in aldına kelip, ruhsat suradı. Sonda nağası önüne gelip, izin istedi. O zaman dayısı jiyenine qarap, ne buyımıñ bar qalağan zatıñ yeğenine bakıp, ne isteğın var ise alıp git, bolsa alıp ket, jiyen nazarı jaman deytin edi yeğen bakışı yaman diyor eskiler. İstedığın buringılar. Surayın degen nērsendi tartınbay şeyi çekinmeden söyleyiver, dedi. O zaman ayta ber,-dedi. Sonda Alañqaydıñ nağası Alankay’ın dayısı Kulanser’den istediklerini Qulanserden buyımtay surap aytıp turgan özi söylediği sözleri:
eken:

Alañqay kelip batırdıñ,
Alañqayday jiyeni.
Ruhsat etseñi ağamız,
1615 Qaytayın elge men-dedi,
Tapsırması Ėkemniñ,

Alankay gelerek bahadırın,
Alankay gibi yeğeni.
İzin verirsen ağamız,
Yurda döneyim ben, dedi.
Babamın vazifesi,

Qaytqanımenıñ jön, dedi.
Olay bolsa şırağım,
Saparıñ bolsın oñ,-dedi.
1620 Buyımıñ bolsa aytayıñ
Qulağıma sal,-dedi.
Jiyenniñ jaman nazarı,
Keregindi al,-dedi.

Alañqay sonda söyledi,
1625 -Nağasımenıñ sen edıñ,
Atağı köpke tanılğan.
Jiyeniñ seniñ men edim,
Andamastan tuvılğan.
Nağası jurtın körüvge,
1630 Intıq bolıp sağıngan.
Körısip sälem berüvge.
İzdep şıqqan avıldan.
Körmegennen köristik,
Sälem berip tanıstıq,
1635 Maqsatım meniñ bolıngan
Nağası sizden tileğim,
Ruhsat berip jöneltseñ.
Bata berip qolıñnan.
Qalmas edim jolımnan
1640 Kelgenim joq mal üşin
Almaymın qalav malıñnan
Arvaqtı er edıñ,
Erlerdiñ ötken biri edıñ,
Dabilıñ jurtqa jayılgan.

1645 Qas batırdıñ özisiñ,
Duşpandı talay qayırgan.

Benim dönmem doğru dedi.
Öyle ise ışığıñ,
Yolun açık olsun dedi.
İsteğın varsa söyleyecek,
Söyle, dedi.
Yeğenin bakışı yaman,
Lazım olanı al, dedi.

Alankay o zaman söyledi,
-Banim dayım sen idin,
Nanı çok kişice duyulmuş.
Senin yeğenin ben idim,
Andamas'tan doğmuş.
Dayı yurdunu görmek için,
Arzu edip özlemiş.
Görüşüp selam vermek için,
Arayıp çıkmış köyden.
Görmediğimizle görüştük,
Selam verip tanıstık,
Benim olan maksadım
Dayı sizden dileğim,
İzin verip göndersen.
Dua ederek elinden.
Yolumdan kalmazdım.
Mal için geldiğim yok
Almıyorum malından.
Ervahlı yiğit idin,
Geçmiş yiğitlerden biri idin,
Nanı yurda yayılmış.

Has bahadırın kendisisin,
Düşmanı defalarca yenen.

- Ata narday mıqtını,
At üstinen taydırğan.
İğıstırıp Burğındı.
1650 Qonısqa maldı qayırğan.
Azavlı köldi jaylatqan,
Suvsındap şölin qandırğan,
Aytuvlı öziñ batırsıñı,
Tuv köterip, qol bastap,
1655 Halqıñnıñ basın qarğan.
Edildey ulı paşanıñı,
Jumsavına jarağan.
Ruvmnıñ qolın qaşırğan,
Balqan tavdan asırğan,
1660 Dabilıñ köpke tarağan.
Adam bolar balanıñı.
Nağaşı jurtın surağan.
Özindi aytıp maqtanam,
Aytpay nege toqtalam.
1665 El şetine jav kelgen,
Argınbek dep urandan,
Qulanser dep qulandap,
Javıma qarşı attanam.
Javga şapsañı at gerek.
1670 Bes qaruvıñ belinde,
Qozi javırın oq gerek.
Arnayı soqqan er Dëvit.
Duvlığa qalqan aq savıt.
Sonan basqa ne gerek.
1675 Er qaruvı bes qaruv.
Surağan buyım sol gerek.
Savit berseñ kiyetin,
Beline qaruv iletin.
- Deve gibi sağlamı,
At üstünden indiren.
Topluca giderek Burğın'ı.
Mekanına malı ayıran.
Azavlı gölü yaylayan,
Su içerek susuzluğunu kandıran,
Sen meşhur bahadırsın.
Tuğ götürüp, ordu kaldırıp,
Halkını itaat ettiren.
Edil gibi padişahın,
İşine yarayan.
Rum'un elini kaçırın,
Balkan dağından aşırın,
Namı çok yayılan.
Yetişmiş balan,
Dayı yurdunu sormuş.
Seni söyleyip övüneyim,
Söylemeden niye durayım.
Yurt sınırına düşman gelmiş,
Argınbek diyerek uran atıp,
Kulanser diyerek kulanlayıp,
Düşmana karşı atlanayım.
Düşmana saldırsan at gerek.
Beş silahı belinde,
Kuzu yaracak ok gerek.
Özellikle vurmuş yiğit Davut,
Tolga, kalkan, ak savıt.
Bundan başka ne gerek.
Er silahı beş silah.
İstedğim bu gerek.
Zırh versen giyerim,
Beline beş silah asacak.

- Arvağına sıymıp,
1680 Atındı aytıp jüretin.
Erlik degen qanday-dı,
Talap edip köreyin,
Tilegimdi qoş körseñi,
Qolındı jayıp bata ber.
- 1685 Qaruvındı qosa ber,
Jasın ülken ağamsıñı,
Basqa sizge ne deyin.
Qulanser sonda söyledi,
Söylegende büy dedi:
- 1690 -Alañqay baluvan, jiyenim,
Apamnıñ közi süyegim,
Qısilganda keregim,
Jolbarıs soğıp sulaytqan,
Batır tuvgan börenim.
- 1695 Qanjarday alıp baluvandı,
Örelep sıqqan örenim.
Tendesetin jer bolsa,
Aldıma ustap tirevim.
Alañqayım sav jürse
- 1700 Düşpanga ketpes deregim.
Öziñ saylap öziñ al,
Er qaruvı bes qaruv,
Sol bolsa seniñ keregifi,
Argınbek pen Qulanser,
- 1705 Ekevindey er bol dep,
Batamdı jëne bereyin.
Qaruvımdı ustaytın,
Ul tuvmadı dep özimdey,
Mundı salıp jür edim.
- 1710 Endi bildim minekey.
- Ervahına sığınarak,
Adını söyleyeyim.
Yiğitlik denilen neredeydi,
İsteyip göreyim,
İsteğimi hoş görürsen,
Elini açıp dua et.
Silahını takıver,
Yaşın büyük ağamsın,
Size başka ne diyeyim.
Kulanser o zaman söyledi,
Söyleyince böyle dedi:
-Alankay pehlivan, yeğenim,
Ablamın gözü sevdiğim,
Sıkıştığında lazım olanım,
Kaplan kesip yatan,
Bahadır doğmuşum.
Kanjara gibi alp pehlivanı,
Bağlayıp çıkan evladım.
Beraber olacak olsa,
Önümde yakalayacak desteğim.
Alankay'ım sağ olsa,
Düşmana gitmez haberim.
Kendin seçip, kendin al,
Er silahı beş silah,
O ise senin ihtiyacın,
Argınbek ile Kulanser,
İkisi gibi yiğit ol diyerek,
Yine duamı vereyim.
Silahımı bağlayacak,
Benim gibi oğlum olmadı diyerek,
Sıkılıp, üzülüyordum.
Şimdi bildim işte burada.

- Qudaydın mağan bergenin.
Bayaqıday baq qonıp,
Devirdiñ qayta kelgenin.
Ağayın jurtın körinder,
1715 Jası-kişi ülkeni.
Qulanserdiñ quvanıp,
Şat bolıp bugün külgenin.
Ar jağı Edil, ber jağı
Qırım menen Rumğa.
- 1720 Məlim bolğan danqım bar.
Türki, Qıpşaq, Turanğa,
Edil patşa suramı.
Sayagurt, Sağır, Burgunğa,
Sogıstan erte qalganğa.
- 1725 Jür edim bolıp armanda.
Quvanıp turmın osı kez,
Alañqayım jetisip,
Qaruvımdı alğanğa.
Nesine arman etemin.
- 1730 Armansız bolıp ketemin.
Balqanda, Balqan, Balqan tay,
O da bizdiñ bargan dav.
Balqan tavrıñ bavrayı.
Qaptap turğan qalın jav.
- 1735 Sodan da aman qutılıp.
Qaytıp edim aman-sav.
Qapalqırda mayrılıp,
Eki ayaqтан ayırılıp,
Sodan eken jatqanım.
- 1740 Qasiretke batqanım.
At jalın tartıp Alañqay,
Qaruvımdı alğan kün,
- Tanrının bana verdiği.
Eski baht konarak,
Devrin tekrar geldiğini.
Akraba yurdunu görün,
Genci, küçüğü, büyüğü.
Kulanser'in sevinerek,
Şad olmuş, bugün gülmüş.
Bir yanı Edil, bir yanı
Kırım ile Rum'a.
Malum olan ünüm var.
Türki, Kıpçak, Turan'a
Edil padişahı diler mi.
Sayagurt, Sağır, Burğun'a,
Savaştan sonra kalmışa.
Yürüyordum arzulararak.
Seviniyorum bu kez,
Alankay'ım yetişmiş,
Silahımı alınca.
Nesine arzu edeyim,
Arzusuz, isteksiz gidiyorum.
Balkan'da, Balkan, Balkan Dağı,
O da bizim varacak dağımız.
Balkan Dağı'nın bayırı,
Çoğalan düşman elinden,
Bundan da sağ kurtularak,
Dönmüşüm sağ salım.
Kapalkır'da yaralanıp,
İki ayaktan olup,
Ondan beri yatıyorum.
Hasrete batıyorum.
At yelesini çekip Alankay,
Silahımı aldığın gün,

Mingendey boldım taqqa men.
Şapqanday boldım atqa men.
1745 Asılıq sözim bolmağay.
Talanbaspın jatqa men.
Alañqay janım, jiyenim.
Sürinseñ, sensifñ, süyevim.
Argınbektey batır bop,
1750 Dübirge qızğan süyegifñ.
Qayda jürseñ aman bol,
Tefirden osı tilegim.
Molaqsay men apama,
Arnayı menen sēlem de.
1755 Kelmedi dep sökpesin.
Qoysın mağan ökpesin.
Erlerdı sınap bola ma,
Basınan devren ötkesin.
Ğarıptıq basqa tūskesin.
1760 Buringinifñ aytqanı,
Avızdıqpen suv işip,
Etikpenen suv keşkesin
Er azabı biraq ta,
Umut bolıp ketedi,
1765 Muradına jetkesin,
Jetisip bugün muratım,
Oñarıldı talabım,
Apama arnap sēlem de,
Jağdayımdı eske alsın.
1770 Sēlem aytıp qalamıñ,
Körisüvge kelip tur,
Sağındırmay, şırağım,
Qoş aman bol körgenşe,
Jolıñ bolsın, qarağım.

Tahta çıkacak gibi oldum.
Ata binecek gibi oldum ben.
Asilik sözüm olmadı.
Talan etmem yada ben.
Alankay canım yeğenim.
Sıkışsam sensin sevdiğim.
Argınbek gibi bahadır ol.
Güçlenmiş kemiğim.
Nerde yürtisen sağ ol.
Tanrıdan bu dileğim.
Molaksay ile ablama,
Özellikle benden selam de.
Gelmedi diyerek sövmesin.
Bıraksın bana küsmeyi.
Yiğitleri denemek olur mu,
Başından devran geçince.
Başa gariplik düşünce.
Eskilerin söylediği,
Ağızlıkla su içerek,
Çizme ile su geçesin.
Yiğit azabı yine de,
Umut olmuş gidiyor,
Muradına yetiyor.
Bugün muradıma erip,
İsteğim yerine getirildi.
Ablama özellikle selam de,
Halimi düşünsün.
Selam söyleyip kalıyorum,
Körüşmek için gel,
Özletmeden ışığım,
Sağ salım kal görene kadar,
Yolun açık olsun canım.

Qulanser batır osılay tolgap, jiyeni Kulanser bahadır böyle söyleyip, surağan bes gqaruvın berip, jolıfı bolsın, yeğenin istediği beş silahını verip, yolun batırım,-dep qala berdi. Alañqay batır nağası açık olsun bala diyerek kalıverdi. Alankay bergin bes qaruvın beline baylap, aq savıtın bahadır, dayısının verdiği beş silahı beline üstine kiyip, Jelquyın atına minip, ülken-kışı bağlayıp ak zırhını giyip, Jelkuyn atına binip, nağası jurtimen qoştasıp jüreyin dep turgan büyük küçük dayı yurduyla vedalaşp gideyim jeri eken: diyerek söylediği sözler:

1775 Jıynalıp tegis el-jurtı,
Jası tügel jal-ğartı.
Sëlemdestüv, qoştasuv.
Ëvelden eldifı bar saltı.
Qoştasıp jatır balamen,

1780 Jaqın-juvıq, juratı.
Qolın jaydı Qulanser,
Bolsıfı dep qabil muratı.
Qız-kelinşek qasında,
Oqalı berik basında.

1785 Qolın bulğap Aqtotı,
Alañqaydı unatqan,
Oğan da ğaşıq ıqlası
Ketkenine qıynalıp,
Jılap turıp qoştastı.

1790 Alañqay minip atına,
Közin salıp jalpığa,
Qoş bolıfı dep söz ayttı.
Nağası jurtı jaqına.

-Hoş bolındar nağası,
1795 Bërin qalıp barasıfı,
Jaqsı jiyen jol qılar,

Toplanmış halkı,
Genci, ihtiyarı eksik değıl.
Selamlaşmak, vedalaşmak.
Önceden yurdun var âdeti.
Vedalaşıyor çocukla,
Yakın tanıdık, sülale.
Elini açtı Kulanser,
Muradı kabul olsun diyerek,
Kız, gelincik yanında,
Sırma işlemeli börk başında.
El sallayarak Akktotı,
Alankay'ı beğenmiş,
Ona da âşık samimi.
Gittiğine üzülerək,
Ağlayarak vedalaştı.
Alankay binip atına,
Bakıp çevresine,
Hoşça kalın dedi,
Dayı yurdu tarafına.

-Hoş olun dayıcığım,
Hepiniz hoş kalın,
İyi yeğen yol eder,

Degen bar avıl arasıñı,
Jaman jiyen şağı qılar
Qulap, qulın, tanasın.

1800 Buringınıñı mısalı.
Qaraşı sözdifiñ danasın.
Umıta qoymas jiyeni.
Qulanserdey ağasın.
Irza bolıp baramın

1805 Bes qaruvın algasın.
Tilegim tilep soñınnan
Şıgarıp jolğa salğasın.
Sağındırmay kelermin.
Kelip sēlem beremin.

1810 Qıs aynalıp jēne de.
Jaz mezgili bolğasın.

Osılay dep Alañqay,
Jürip ketti qoştasıp.
Berimen maqul dostasıp,
1815 Şıgarıp saluv, kezdestiv,
Jolavşığı jarasıq,
Jol jürüvge el asıq.
Bir körüvge el asıq.

Astında jüyrık Jelquyın,

1820 Belime qaruv jarasıp.

Qulanserdiñ avılı,

Sırtınan qaldı qarasıp.

Alıstan qolın bir bulğap,

Körinbey ketti-av qır asıp.

İki köy arasını diyen var.

Kötü yeğen toz eder

-Yıkılmış, kulunu, danasını.

Eskilerin örneği.

Bak, söztin bilgesine

Unutmaz yeğeni.

Kulanser gibi ağasını.

Razı olup varayım

Beş silahımı alsın.

Tileğimi dileyerek sonra

Çıkarıp yola gönderince.

Özlettirmeden gelirim,

Gelip selam veririm.

Kış geçip yine.

Yaz mevsimi olunca.

Böyle diyerek Alankay,

Vedalaşıp yürüdü.

Hepsi ile dost olup,

Çıkıp, görüşmek,

Yolcuya yakışır.

Yol yürümeye yurt fazla

Bir görmeye yurt fazla

Altında hızlı Jelkuyın,

Beline silah yakışmış.

Kulanser'in köyü,

Arkasından bakıp kaldı.

Uzaktan elini sallayarak,

Görünmeden gitti tarla aşıp.

Alañqay batır nağası jurtınan şığıp

ara qonıp Bayguttı baydıñ avılına da bazen dinlenerek Bayguttı efendinin köyüne

jaqındadı. Qaşan keler eken dep künde jolina de yakınlaştı. Ne zaman gelecek diye her gün qarap jürgen Aqtuyğın qız bir küni alıstan yoluna bakıp kalan Aktuyğın kız bir gün keke jatqan qararıñ Alañqay ekenin tanıp, uzaktan gelen gölgenin Alankay olduğunu aldınan şığıp, Alañqaydı kütüp alıp turğan jeri anlayıp yoluna çıkıp, Alankay'ı bekleyerek eken: söyledikleri:

1825 Jelquyın atın jeldirtip.
Qaldırıp şafın artına.
Qaytuvğa endi asığıp.
Öziniñ tuvğan jurtına.
Jol boyı soğıp ketem dep.

1830 Sözi bar aytqan burıñı,
Kişi besin kezinde,
Baydıñ da keldi avılına,
Alıstan tanıp Aqtuyğın,
Batırdıñ şıqtı aldına.

1835 Keldiñ be? Dep aman-sav.
Külimdeydi quvanıp.
İrgala basıp pëmnenen
Nazdanadı buralıp
Sonday eşem tulğası

1840 Tüskeney kökten jaralıp.
Külteli şaşpay qos örim.
Etegi jerge şubalıp.
Özimsinip qaraydı.
Jürgen joq, sirë uyalıp,

1845 Kelgey dep isim sëtine,
Osı bugün oralıp.
Alañqaydı kirgizdi,
Oñaşa üyge jol bastap.
Jata ber dep osında,

1850 Men bolam dep qasında,

Jelkuyın atını koşturup,
Arkasından toz kaldırmış.
Dönmeç için şimdi acele ederek,
Kendi doğduğı yurduna.
Yol boyu uğrayıp gideyim diye,
Önceden söylediğı sözü var,
Öğleden biraz sonra,
Efendinin köyüne geldi.
Uzaktan tanıyarak Aktuyğın,
Bahadır'ın önüne çıktı.
Sağ salım geldin mi? Dedi.
Gülümsüyordu sevinerek.
İki yana eğilerek
Bükülüp nazlanıyor.
Onun gibi gösterişli tulğası
Gökten yaratılıp düşmüş gibi.
Çift örgüsünü dağıtmadan
Eteği yere değerek,
Benimseyerek bakıyordu.
Zira utanıp giden yok,
İş saatine gelecek diye,
Bu bugün gezerek.
Alankay'ı içeri aldı,
Tek başına eve götürüp.
Yatıver diyerek burada,
Ben olayım diye yanında,

Əzildəydi köz tastap,
Bolğanda bugün tamaşa.
Bizdiñ avıl oñaşa.
Oynalıq ta, külelik,
1855 Əzilin bizben jarassa.
Əkem ketti jılasqa.
Şeşem ketti bir basqa.
Osı avılda adam joq.
Ekevmizden jan basqa.
1860 Qızmetşini köndirdim,
Jayımdı aytıp bildirdim,
Eş adamğa aytpasqa.

Osını aytıp Aqtuyğın.
Mamıqtan tösek salğan.
1865 Alañqaydı aymalap,
Asıra qurmet qılğanı.
Ayıp etpe qarttarım.
Bilesinder burıñğı,
Jüsip menen Zılıyha,
1870 Jüsüptin izdep tapqanı,
Kün eñkeyip tursa da,
Namazdıger bolsa da,
Alañqay menen Aqtuyğın,
Asıqqanda batpadı.
1875 Meyli jıldam kün batsın,
Ravalanıp tañ atsın.
Aytpasaq ta belgili,
Qosılıp jastın jatqanı.
Mahabattıñ süyisip,
1880 Ləzattıñ tünde tatqanı.
Ne qılamız anıqtap

Şakalaşıp bakarak,
Bugün çok güzel olunca.
Bizim köy tek başına.
Oynayalım da gülelim,
Şakan bizimle uyuşsa.
Babam gitti kedere,
Annem gitti bir başa.
Bu köyde insan yok
İkimizden başka.
Hizmetçimi kandırdım,
Halimi söyleyip bildirdim,
Hiç kimseye söylemez.

Bunu söyleyerek Aktuyğın.
Yumuşak döşek sermiş.
Alankay'ı öptüp koklayarak,
Fazlaca hizmet etmiş.
Ayıp etme ihtiyarlarım.
Biliniz önceki,
Yusuf ile Züleyha,
Yusuf'un arayıp bulduğı,
Gün başını eğip dursa da,
İkinci vakti olsa da,
Alankay ile Aktuyğın,
Acele ettiğinde batmadı.
İsteği, gün çabuk batsın.
Ağarıp tan atsın.
Söylemesek te belli,
Gencin gelip yattığı.
Muhabbetle sevişip,
Gece lezzetini tattığı.
Ne yaparaz diye dikkatlice

Tüsinbey me özderi,
Kelisin sözdifi uqqanı.

Anlamaz mı kendileri.
Sözün güzelini anlar.

Alaŋqay men Aqtuyğın Alankay ile Aktuyğın gönüllerince köñilderindegin aytıp sırlaştı. Bul jağdayda sırlaştı. Bu durumu hizmetçi yeni gelin qızmetşi kelinşek Ündemesten başqa eşkim Ündemes'ten başqa hiçkimse bilmedi. bilmedi. Alaŋqay batır Bayguttı atasın kütüp, Alankay bahadır Bayguttı atasını saygı sëlemdesip ketüvge asıgıp eline jürüvge göstererek, selamlaşıp gitmek için harekete inğaylandı. Sonda Aqtuyğın qızdifi geçti. O zaman Aktuyğın kızın Alankay'la Alaŋqaymen qoştasıp, onı qıya aytıp turğan vedalaşarak, kıyamadan söylediği sözleri: sözi eken:

Tünde jatıp juptasıp.
1885 Taŋıertefi turıp qoştasıp,
Alaŋqayday batırını.
Jüreyn dedi jol tartıp.
Ësili Ësem Aqtuyğın
Jimıyyadı ün qatıp.
1890 Sıbırlaştı, sıylaştı.
Bir-birine til qatıp.

Gece yatıp sarılarak.
Sabah erkenden vedalaşarak,
Alankay gibi bahadırın.
Yola çıkıp gideyim dedi.
Asıl güzel Aktuyğın
Gülümseyerek konuştı.
Fısıldaştı, kutlaştı
Birbirine acı konuşup.

Aqtuyğın ayttı batırğa
Tındaşaŋı menin zarımdı
Ayaqqa baspay arımdı,
1895 Kelgeysifi dedi tezirek,
Köp qaratpay jolındı.
Qalağanı şın bolsa
Quda bolıp qol jaysın
1900 Jiberşi jıldam jalındı
Öziñnen habar bolğanşa
Men turarmın sözimde.
Ëkelşi bermen olındı,
Beker de deme mınımdı.

Aktuyğın söyledi bahadıra
Dinlesen benim üzüntümü
Ayağa düşürmeden namusum,
Çabucak gelesin dedi.
Çok gözletme yolunu.
İstedigin doğru ise,
Dünür olup el açsın.
Çabuk gönder ihtiyarını
Senden haber gelene kadar
Ben sözümdede dururum.
Alıp gel bu tara elini
Boş görme sıkıntımı.

- 1905 Nege ekeniñ bilmeymin
Özimnen özim jüdeymin.
Bayqap tursam tap qazir
Köñilime kirdi qorqınıñ.
Üreyleneñ men turmın
Körgendey asa jaman tüs,
- 1910 Tüsindiñ be, Alañqay,
Qorqıp aytqan sözime.
Et jüregim ezilip
Jas keledi közime
Quvanganda qorqınıñ
- 1915 Dep aytayın özime,
Süygenim meniñ, Alañqay,
Sağındırmay kele goy
Qalmayın qarap iziñe.
Alañqay sonda söyledi
- 1920 Söylegende ne dedi:
-Aqtuygın jayım aytpaşı,
Keterimde jaman söz.
Buringınıñ naqılı
Irmga deytin jaqsı söz.
- 1925 Uvayım salıp köñilge
Qorqıtıp aytpa mağan söz.
Er tilegi aldında
Jaqsı-jaman körermiz.
- Kelmedi dep tüñilme,
1930 Sağındırmay kelem tez.
Qaytqan qazday juptasıp
Jürermiz ëli ekeymiz.
Aynalıp qalsam men munda
İzdev salar elimiz.
- Ne imiş bilmiyorum
Seninle benim çektiğimiz.
Dikkat ediyorsan şimdi
Gönlüme korku girdi.
Korkuyorum,
Kötü rüya görecek gibi,
Anladın mı, Alankay,
Korkarak söylediğim sözümü.
Et yüregim ezilip,
Yaş geliyor gözüme.
Sevindiğimde korkunç
Diye söylüyorum kendime.
Benim sevdiğim Alankay,
Özletmeden gel
Yoluna bakıp kalmayayım.
Alankay o zaman söyledi
Söyleyince ne dedi:
-Aktuygın canım söyleme,
Giderken kötü söz .
Eskilerin söylediği
İnanç için güzel söz.
Üzüntü salıp gönüle,
Korkutup söyleme bana söz.
Yiğit dileği önünde
İyi kötü görürüz.
- Gelmedi diye ümidini kesme,
Özletmeden çabuk gelirim.
Dönmüş kaz gibi sarılarak
Yine yürürüz ikimiz.
Aylanıp kalsam ben sıkıntıda
Arar yurdumuz.

- 1935 Kökem qaşan keled dep
Jolima qarap zar bolar
Tuvsqanım Aqkerbez
Aynalayın balası
Köziniñ aq pen qarası,
- 1940 Uvayım etip ekemiz
Jılap jürer şeşemiz.
İrikpe meni Aqtuyğın
Elime jıldam qaytayın
Quvandırıp ekemdi,
- 1945 Bayguttı men Qulanser,
Habarın barıp aytayın
Astımda jüyrık Jelquyın
Jele şavıp jortayın.
Bes qaruvım belimde
- 1950 Javdan nege qorqayın
Uzın sürlev jolmenen
Elime qaray tartayın
Aldımda turğan Aqtuyğın
Qıymay tursın bayqaymın.
- 1955 Özimsinip jürge ber
Jalgız söz sağan aytpaymın.
Qudalıqqa şal keler
Özim kelem bolmasa
Ëytevir qarap jatpayın.
- 1960 Hoş, aman bol, Aqtuyğın,
At basın endi tarpayın.
- Annem ne zaman gelir diye
Yoluma bakıp dertlenir.
Kardeşim Akkerbez
Sevgili balası
Gözünün akı ile karası,
Dert edip babamız
Ağlar durur annemiz.
Oyalama meni Aktuyğın
Yurduma çabuk döneyim
Sevindirip babamı,
Bayguttı ile Kulanser,
Haberini vapıp söyleyeyim.
Altında hızlı Jelkuyın
Orta hızla koşturayım.
Beş silahım belimde
Düşmandan niye korkayım.
Uzun ıssız yol ile
Yurduma doğru gideyim
Önümde duran Aktuyğın
Kıyamıyorsun dikkat ediyorum.
Kabullenip yürüyüver.
Yalnız sana söylemiyorum.
Dünürlüğe ihtiyar gelir.
Kendim gelecek olmasam
Nasıl öyle bakmayayım.
Hoş, sağ ol Aktuyğın.
At başını şimdi çekmeyeyim

Alañqay batır eline qaray jürıp kete bersin, endigi habardı Bayguttı şaldan alıñız. dursun Erten keşke Bayguttı bay astan keldi. Kelüvden Alañqay balasının kelip-ketkenin efendi Alankay bahadır yurduna doğru gide şimdi haberi Bayguttı ihtiyardan alıñız. Ertesi gün akşam üstü Bayguttı yemekten geldi. Alankay balasının

estip ayttı:-Balanın isi şala degen osı-av, gelip gittiğini duyarak söyledi. Balanın işi Molaqsay dosıma aytıp jiberetin arnayı ihtiyar içindir diyen o, Molaksay dostuma sêlemdemem sözim bar edi. Sonı aytıp söyleyecek özel selamım vardı. Onu jibereyin dep jür edim, qap balanıñ mağan söyleyeyim diyordum.Balanın bana bakmadan qaramay ketip qalğanı beker bolğan eken. gitmesi iyi olmadı. Şimdi hepsi bir kovalasa Endi bëribir quvğanmen Jelquyın bizge da jelkuyın bizi yetiştirmez, diyerek efendi jetkermeydi,-dep bay qıynalıp jayıp qaldı. üzöldü kaldı. Bayguttı gece uykusunda Bayguttı tünde uyıqtap jatıp tūs kördi de tūsın rüya gördü de rüyasına uyandı. Rüyasını de oyanıp ketti. Tūsın ne dep joruvın da neye yoracağını da bilemedi. Yabancı bilmedi. Böten birevlerge aytuvğa da batpadı. birilerine de söylemedi. Bayguttı efendi Bayguttı bay oynalıp, köpten kele jatqan düşünüp çoktan beri arkadaşım, bunu joldasım goy, ne de bolsa osığan aytayın dep, söyleyeyim diyerek düşünüp karısına tūsın kempirime aytıp otrğan jeri eken: söylediği yeri:

	Basındı köter, kempirim	Başını çevir, karıcığım
	Jasımnan juptı serigim,	Yaşımıla eşit dostum,
	Joruvın özim tappagan,	Yorumunu kendim yapamadım.
1965	Tūs kördim gajap men bugün.	Bu gün acayip düş gördüm.
	Jaqsılıqqa jorıv kör	İyiliğe yoruver.
	Bolmasan da êvpirim.	Olmasan da zorla.
	Tündegi körgen tūsimde	Gece gördüğüm düşümden
	Umitqam joq, esimde,	Unuttuğum yok, aklımda.
1970	Tūsimde dep aytsam da,	Düşümde gördüm desemde,
	Körgendeymin önimde.	Uyanıkken görüyorum.
	Sondağı meniñ körgenim	O anda benim gördüğüm
	Tında, munı, kempirim,	Dinle beni karıcığım,
	Jelquyın atı astında	Jelkuyın atı altında
1975	Şoşaq börki basında,	Sivri börkü başında,
	Bes qaruvı belinde	Beş silahı belinde
	Üşkir nayza qolında,	Sivri mızrak elinde,
	Alañqay balam kelip tur.	Alankay balam geliyor.
	Şıqtım, ata, jolğa dep	Ata, yola çıktım diyerek

- 1980 Oravlı mağan zat berdi,
Bereyin sizge olja dep.
Ayrılıp munan qalma dep,
Men ustadım qolıma,
Tilekti, quday, ofla dep.
- 1985 Bergeni mağan tūyinsek
Et pe ėlde irimşik.
İşin aşıp qarasam,
Bala müsın oyınşıq.
Oyınşıq mağan bergeni,
- 1990 Bile almadım ne sumdıq,
Oylanıp buğan turğanda,
Alañqaydıñ jolına,
Qaytıp nazar salganda,
Jelquyın sonda sürindi.
- 1995 Üstindegi Alañqay,
Qıysaya barıp jıǵıldı.
Qıyal emes bul sözim,
Közime anıq körindi.
Körinbey ketti onan soñı,
- 2000 Borasın, şaǵıt jel boldı.
Munarlangan saǵımdı,
Osı tüstif körinisi,
Bolmadı mağan jaǵımdı.
Aman körsem jaqsı edi,
- 2005 Molaqsaydıñ jalǵızı,
Ortamızda bir bala.
Alañqayday ulımdı.
Joruvın kempir özif tap,
Oyda joqta osı tūs.
- 2010 Qıynadı jaman salındı.
- Bana sarılı bir şey verdi,
Size ganimet vereyim diyerek.
Bundan ayrı kalma diyerek,
Ben tuttum elimle,
Tanrı, tileǵı kabul et diyerek.
Bana verdiǵi paket
Et mi yoksa irimşik mi.
İçini açıp baksam,
Bala görünüşlü oyuncak.
Bana verdiǵi oyuncak,
Bilmedim ne uğursuzluk,
Bunu düşünüp durunca,
Alankay'ın yoluna,
Dönüp bakınca,
Jelkuyın o zaman kaydı.
Üstündeki Alankay,
Kayarak yıkıldı.
Hayal deǵil bu sözüm,
Gözüme gerçek göründü.
Görünmeden gitti ondan sonra,
Bora gibi soǵuk yel oldu.
Sislenmiş ışığı,
Bu rüyanın görünüşü,
Bana iyi olmadı.
Saǵ görsem iyi idi,
Molaksay'ın yalnızı,
Ortamızda bir bala.
Alankay gibi oǵlumu.
Yorumunu karıcıǵım kendin bul,
Akılda yokken bu düş,
Kötü sıktı ihtiyarı.

- Kempiri sonda söyledi,
Söylegende büy dedi:
-Qorıqpa jalım, qorıqpa,
Köp qıynalıp zorıqpa.
- 2015 Jaqsılıqqa tüsindi,
Men bereyin jorıp ta.
Balañın olja bergeni,
Tüsinde körgen anıq pa?
Balañnan alsañ oljanı,
- 2020 Bala suvret boljalı.
Quvana ber, qartım-av,
Qartayğanda ul körip,
Artında mıyras qalğanı.
Irim etip biz jatsaq,
- 2025 Beremin tuvıp balanı.
Qudirettiñ isi deyt,
Joqtan bardıñ bolmağı.
Sağası kökten nil dariyya,
Bult bolıp javğanı.
- 2030 Toqsan jasta binë bop.
Soradan Isqaq tuvğanı.
Ëkesiz tuvğan Iysa bar,
Ol da bir haqtıñ parmanı.
Jarılqasa jasağan,
- 2035 Adamnıñ bolmas armanı.
Alañqayday balanıñ,
Sürinip atı jıgılsa,
Körsetpey sağım jogalsa,
Qorıqpa jalım, buğan da.
- 2040 Köretin jazmış is bolar,
Anasınan tuvğanda.
Jaqıp ulı Jüsipke,
- Karısı o zaman söyledi,
Söyleyince böyle ded:
Korkma, ihtiyarım korkma,
Çok sıkılıp yoruma.
Rüyanı hayıra,
Ben yoruvereyim.
Balanın verdiği ganimet,
Gördüğün rüyada belli mi?
Balandan alsan ganimeti,
Tahminim bala sureti
Seviniver ihtiyarım,
İhtiyarladığına oğul görerek,
Arkanda miras kalacak.
İnanıp biz yatsak,
Veririm doğurarak balayı.
Tanrının işi der,
Yoktan varın olması.
Ağzı gökten Nil nehri,
Bulut olup yağması
Doksan yaşında hamı kalıp.
Göz yaşından İshak'ın doğması.
Babasız doğan isa var,
O da hakkın fermanı.
Dua etse yaşayan,
Adamın olmaz arzusu.
Alankay gibi balanın,
Atı, kayarak yıkılsa,
Göstermeden ışık kaybolsa,
Buna da, ihtiyarım korkma.
Görecek, yazılmış iş olur,
Anasından doğduğunda.
Yakup oğlu Yusuf'a,

Jatqan deydi zındanda.
Jünis te aman şıqqan deyt,
2045 Jayın, laqa, balıqtıñ,
Qırıq jıl jatıp qarnında.
Otırğan deydi Ayup ta
Şıdam berip azapqa,
On jeti jıl ornında,
2050 Kitaptan körıp aytqan söz,
Qosuvım joq muñım da.
Arıstan degen azuvlı añ,
Ol da tüser qaqpangä.
Ajalğa anıq jetpese,
2055 Añ jıǵılmas atqangä.
Bildirip aytqan mısalım.
Osı sözim, uqqangä,
Osı sapar, şalım-av,
Balañ da azap köp körer,
2060 Elge qaytpay köp jürer.
Tünde körgen tüsifniñ
Jaruvı solay aytqanda.

Yatacak dedi zındanda.
Yunus da sağ çıkmış der,
Yunus balıǵının,
Kırk yıl yatıp karnında.
Oturmuş der Eyup da
Azaba sabır vererek,
On yedi yıl yerinde,
Kitaptan görüp söylenmiş söz,
Eklediğim yok sıkıntım da.
Aslan denilen yırtıcı hayvan,
O da düşer kapana.
Eceli yetmese,
Av yıkılmaz attıǵında
Söylediğim örneğim.
Bu sözüml anladıǵında,
Bu sefer ihtiyarım
Balan da çok azap görür,
Yurda dönmeden çok yürür.
Gece gördüğün düşünümün
Yorumu bu söylediğim.

Bayguttı baydıñ kempiri şalınıñ tüsin
osılay jorıp aytıp berdi. Sonda Bayguttı bay
kempiriniñ sözün unatpay oǵan aytıp otırğan
sözi qusaydı:

Bayguttı efendinin karısı, kocasının
rüyasını böyle yordu. O zaman Bayguttı
efendi, karısının sözünü unutmadan ona
söylediği sözü dertliydi:

Alpıstan jasıñ asqanda,
Jetpiske qaray basqanda
2065 Aqıl-esiñ avısıp
Basqa sözdi tavısıp.
Aljıdıñ ba, oñbaǵan.
Jarasıǵı bolar ma,

Yaşın atmıştan büyük,
Yetmişe doğru gelince
Aklın fikrin deǵışip
Başka sözü bitirip,
Bunadın mı, onmamış.
Yakışığı olur mu,

Erli-zayıp oynagan.
2070 Qanşa jil birge jatsam da
Er bala senen bolmagan.
Něpsi qumar iyt kempir,
Köñilindi şaytan jaylagan
Qız bala degen qonaq qoy.

2075 Ketetin jağın oylagan.
Qızım bar da, ulım joq.
Quvargā ağāş men boldım.
Japırağın jaymagan
Bermese quday qayteyin

2080 Jurt balasın körgende
Zıgırdanım qaynagan
Balamnıñ joqtıq zarınan
Köñilimde bar goy köp arman.
Qasına jat degenşe

2085 Qatın al deseñ bolmay ma?
Aqılın bolsa, anturğan.
Söziñe qarap aytamın.
Qayratım qaytqan şalımda
Qatın alıp ne qılam

2090 Jastan eyel alsam da,
Janartıp tösek salsam da,
Qaydan bolsın ul bala.
Jazmıšta solay bolmasa
Qartayganda Bayguttı

2095 Ne qılsın alıp qatındı.
Süleymendey songıga
Şıgaram ba atımdı?
Osı jerde kempirim,
Qulağına salayın

2100 - Oylagan maqsat zatımdı.

Güçlü zayıf oynamış.
Ne kadar birlikte yatsam da
Senden erkek çocuk olmamış.
Nefsi heves it karı,
Gönlünü şeytan almış,
Kız bala konuk ya.
Gideceği evi düşünen.
Kızım var da, oğlum yok.
Kuru ağaç ben oldum.
Yaprağını oynatmayan
Tanrı vermezse ne yapayım
Yurt çocuğunu görünce
Gururuma dokunmuş
Balamın yokluğu derdinden
Könlümde çok arzu var.
Yanıma yat diyene kadar
Kadın al desen olmaz mı?
Aklın varsa, yemin ettiğin.
Sözüne bakıp söylüyorum.
Gücüm bitmiş ihtiyarım
Kadın alıp ne edeyim
Genç zevce alsam da,
Yeni döşek sersem de,
Nereden olsun erkek çocuk..
Kaderde çocuk olmasa
İhtiyarlayınca Bayguttı
Ne etsin alarak kadını.
Süleyman gibi sonuncuya
Çıkarayım mı adımı?
Bu yerde ihtiyarım,
Söyleyeyim.
Düşündüşüm makadımı.

- Anttı joldas evelden
Molaqsay meniñ dosım-dı.
Jaqın bolıp jëne de
Qossam dep em basımdı.
- 2105 Molaqsayda ul bolsa.
Özinde bar qız bala,
Köresıñ qalay osımdı?
Osı sözim maqul-dı
Alsañ eger aqıldı.
- 2110 Dostan tiyer payda dep
Bola qoysañ jaqındı
Molaqsayday dosıma
Evelden solay tilegim.
Ulıñ ösip er jetse,
- 2115 Qız bereyin dep edim,
Molaqsay kelse qız surap
Aqtuygındı beremin.
Alanqaydı sol üşin
Küeyin dep bilemin
- 2120 Özimsinip balanı
Sondıqtan tilek tiledim.
Alañqayday jalğızdıñ.
Uzaq qılsın ömirin.
Körsetpey köptiñ jëbirin
- 2125 Oyda-joqta oylanttı.
Tündegi tüsti körüvim
Balañ azap köred dep
Köp aynalıp jüred dep
Qalayşa seniñ jaruvıñ.
- 2130 Köremiz de, qaytemiz
Jaratqan haqtıñ emirin
Tüs tülkiniñ boğı dep
- Yeminli arkadaş önceden
Molaksay benim dostumdu.
Yakın olup yine
Versem ilaç diyerek başımı.
Molaksay'da oğul varsa.
Ben de var kız bala,
Nasıl görüyorsun düşüncemi?
Bu sözüm makul.
Eğer akılı alırsan,
Dosttan gelir fayda diye
Yakın olsun
Molaksay gibi dostuma
Önceden böyle dileğim.
Oğlun büyüyüp yiğit olsa,
Kız vereyim demiştim,
Molaksay gelse kız istemeye
Aktuygın'ı vereyim.
Alankay'ı bunun için
Damadım diye bilirim.
Benimseyip balayı
Onun için dilek diledim.
Alankay gibi yalnızın.
Uzun olsun ömrü.
Köstermeden çoğun eziyetini
Akılda yokken düşündürdü.
Gece rüyayı görmem.
Bala azap görecekt diyerek,
Çok dolaşıp yürüyecekt diyerek
Nasılca senin yorumun.
Görürüz de, ne yaparız
Yaradan hakkın emirini
Rüya tilkinin boku diyerek

Buringının aytqanı
Sola da bolsın, kempirim.

Eskilerin söylediği
Öyle olsun ihtiyarım.

Bayguttı bay osılayşa köfildegi oyun kempirine aytqanda, kempiri ayttı şalina: düşünceyi karısına söyleyince karısı kocasına “Evelde onday oyun bolsa, mağan anıqtap söyledi. Önceden onun gibi düşünce varsa aytsaı bolmay ma? Aqtuygındı Alañqayday bana söylesen olmaz mı? Aktuygın’ı Alankay artıq kimgе bermekpiz. qap olay bolğanda gibi üstün kime verimiz. Pişman oldu. Böyle arnayı qoy soyıp Alañqaydıñ aldına tös qoyıp olunca özellikle koyun kesip Alankay’ın ırım etip jiberetin edim. Ne de bolsa önüne döş koyup iyilik edip gönderecektim. bolmağan eken. Balamız eline aman sav Ne de olsa olmağanmış. Balamız yurduna sağ burgay,-dep jolına bozqasqadan qudayı, salim varsın diye yoluna kurban kesip, sadaqa tarqatıp, tilegin tilep otıralıq dedi. sadaka dağıtıp, dileğini dileyelim dedi.

Endigi habardı Alañqaydan alıfız. Şimdi haberi Alankay’dan alımız. Alañqay batır Aqtuygınmen qoştasıp, eline Alankay bahadır aktuygın ile vedalaşıp eline qaray ketkesin arada birneşe künder ötkende, doğru gitsin. Aradan günler geçince yurtsuz tağı da bir elsiz dalğa ketti. Alañqaydıñ bir bozkıra geldi. Alankay’ın belindeki belindegi aq semseri qayta-qayta suvrıla aksemseri döne döne çıkıverdi. Önünde berdi. Aldında qavıp qater bolsa belindegi kötülük olduğu için belindeki semseri semseri qınabınan öz-özinen suvrılıp belgi kınından kendi kendine çıkıp işaret veriyor beredi-dep aytqan ekesiniñ sözi esine tüşip, diye babasının söylediği söz aklına gelerek, Alañqay oyğa şomdı. Şaması aldında qavıp- Alankay düşünceye daldı. Önünde tehlike qater boluvı ıqtıymal-av. olabileceğini tahmin etti.

Bayağıda Şabısker atımınıñ da Biraz önce de Şabısker atımında bildirgen belgisi de durıs bolıp şığıp edi. verdiği işaret de doğru. Şimdi bu arada durup, Endi osı arada jatıp azdap tınığıp dem dikkatlice dinleneyim, atımın da eğerini alıp, alayın, atımınıñ da erin alıp avnatıp, dinlendirip oynatayım. Tam onun gibi oynatayın. Sosın-aq jürermin-dep atın yürürüm diye atın yaklaşıp uzaklaşmaması jañalaştap tusap jiberedi de özi toqım tösep, için bağlayıp gönderdi de, kendisi örtü sererek er jastanıp jata ketedi. “Batır añqav, er ködek” yaslanıp yattı. “Bahadır saf yiğit, yiğit degen osı emes pe? Özi aldında qavıp-qater yavru.” Denen bu değil mi. Kendi önümde bar dep oylay tura, jol boyında jatıp uyıqtap tehlike var diye düşünse dursun, yol boyunca

qaluvı ne?

yatıp uyumak ne?

- 2135 Aqtuygınmen koştasıp,
Qoş bol-dep qolın bulğasıp,
Alañqayday batırñı
Jolğa bir saldı at basın.
Jolğa şıqqan jas bala
- 2140 Talabın teñirim ondasın.
Qıymastıqpen keledi,
Aqtuygın artta qalğasın.
Qaluvğa biraq bolar ma
Artında eli bolğasın.
- 2145 Astındağı Jelquyın
Avızdıqpen alıstı.
Tabanı qızıp alğasın.
Qulanser bergen bes qaruv
Sadaq, jebe qolında
- 2150 Beline baylap almasın
Qol bastagan batırday
Körgende onıñ tulğasın.
Umitpay bala keledi,
Buringı joldıñ jabasın.
- 2155 Adaspay jerdı bağdarlap.
Közben bayqap şamasın
Ötkel bermes uzun suv
Jağalap keyde jağasın.
Qalın orman nuv bolıp
- 2160 Zordan körset tav basın.
Sağındangan japan tüz.
Qabannıñ kezıp dalasın.
Altı ayşılıq alıs jol
Avıldıñ aytsañ arasın.

- Aktuygın ile vedalaşıp,
Hoşça kal diyerek el sallayıp,
Alankay gibi bahadırın
Yola at başını bir saldı.
Yola çıkan genç bala
Talebini tanrı versin.
Saygı ile geliyor,
Aqtuygın arkada kalınca.
Fakat kalmak olur mu
Ardında yurdu olsun.
- Altındaki Jelkuyın
Ağızlığıyla çekiştı.
Hızı artıp gelsin.
Kulanserın verdiğı beş silah
Sadak, ok elinde
Beline bağlayıp elmasını
Orduyu yöneten bahadır gibi.
Görünce onun tulğasını.
Unutmadan bala gelir.
Önceki yolun planını.
Yerini dikkatlice kaybetmeden.
Göz ile takip ederek
Geçit vermez uzun su
Ara sıra gezerek sahilini.
Sık orman olmuş
Zor gösterir dağ başını.
Karanlık, ıssız saha.
Domuz gezmiş bozkırını.
Altı aylık uzak yol.
Köyünün uzaklığını söylesen.

2165 Jaña boldı eki apta
Asıqqanımen köre almas
Edil-Jayıq qarasın.

Bir künderi bolğanda
Kün tüstikke tolganda

2170 Ėkesi bergen bayağı
Belindegi aq semser.

Qınabınan suvrılıp

Balağa habar bildirdi.

Qınaptan qayta suvrılsa

2175 Qavıptıñ barın sezdirer.

Esine tüsti jüerde

Ekesiniñ sözderi

Ekesi aytqan bala

Argınbektey atañınıñ

2180 Bul edi joldas semseri.

Aldında qavıp bar bolsa,

Qınabınan suvrılıp,

Belgi de berer dep edi.

Aytqanı anıq kelip tur,

2185 Alañqay munı bilip tur.

Qınapqa salsa suvrılğan,

Semserin bala körip tur.

Alañqay sonda oyladı.

Oylanbavğa bolmadı.

2190 Aldıñdı jürme keş qılıp

Buringının aytqanı.

Burın da tünde jürem dep

Jolbarıstıñ şapqanı.

Osı bugün tap qazır

2195 İrkileyin jürmeyin.

Yine oldu iki hafta

Acele ettiği için göremez

İdil Yayık malını

Bir günler olunca

Ögle vakti olduğunda

Babasının verdiği eski

Belindeki aksemser

Kınından sıyrılarak

Balaya haber verdi.

Kından ne zaman sıyrılsa

Tehlikenin olduğunu sezdirir.

Aklına düştü hareket edince

Babasının sözleri

Babasının balaya söylediği

Argınbek gibi atanın

Bu idi yoldaş semseri.

Önünde tehlike varsa,

Kınından sıyrılarak,

İşaret de verir demişti.

Söylediği belli geliyor.

Alankay bunu biliyor.

Kına soksa sıyrılan,

Semseri bala görüyor.

Alankay o zaman söyledi.

Düşünmemek için olmadı.

Önünü geri bırakma

Eskilerin söylediği.

Eskiden de gece yürüyeyim diye

Kaplanın koşması.

O bugün tam hazır

Korkup durmayayım.

- Qanday qavıp bolsa da,
Kündiz jürip köreyin.
Tünniñ işi belgisiz
Neniñ barın bileyin.
- 2200 Kezdesken javmen jariqta
Nağası bergen aq almas
Qaruv qılıp silteyin
Küşü basım jav bolsa
Bolmasa mağan qayteyin,
- 2205 Közben körip qalayda
Armansız bolıp öleyin.
Astımda jüyrik Jelquyın
Qutılıp qoşsam ketermin.
Bes qaruvım belimde,
- 2210 Kezdesse qaruv etermin.
Qorqıp qalsam bekermin.
Qayıp keter jayım joq,
Jaqsı-jaman bolsa da
Bir tëvekel etermin.
- 2215 Osı aytıp Alañqay
Erin alıp üstinen
Jelquyın atın jiberdi.
Şilderin salıp bekitti
Jata ketti jol boyı
- 2220 Alayın dep tınığıp
Jol soqtı bop köp künnen,
Şarşap jürgen jas bala
Jatıp edi buyıgıp.
Uyqı bastı bir kezde.
- 2225 Eki közi jumılıp.
- Nasıl tehlike varsa,
Gündüz gidip göreyim.
Gecenin işi belirsiz
Ne olduğunu bileyim.
Düşman ile aydınlıkta karşılaşıp
Dayımın verdiği ak elmas
Silah edip iteyim.
Gücü baskın düşman ise
Olmazsa bana ne yapayım,
Gözle görüp nerede
Arzusuz olup öleyim.
Altımda hızlı Jelkuyın
Kaçıp kurtulsam giderim.
Beş silahım belimde,
Rast gelse saldırırım.
Korkup kalsam boş yere.
Dönüp gidecek halim yok.
İyi kötü olsa da
Bir tevekkül ederim.
- Bunu söyleyip Alankay
Eğerini alıp üstünden
Jelkuyın atını gönderdi.
Kazığını sağlamaştırdı.
Yattı yol boyu.
Alayım diye dinlenip
Yol çetin olmuş çok günden.
Kaybolup giden genç bala
Yatmış idi çekinip.
Uyku bastı bir zaman.
İki gözü yumulup.

Alaŋqay batır jol boyında alaŋsız Alankay bahadır, yolda huzur içinde
uyıqtap jata bersiñ. Endigi söz Edil uyuya dursun, şimdi sözü Edil padişahının
patşanıñ şabarmanı Tumanzordan alıñız. tellalı Tumanzor'dan alınız. Tumanzor
Tumanzor batır qırıq jigitime el şetin bahadır, kırk yiğidi ile iki yurt sınırını
qaravıldap, sol mañda jür edi. Solardıñ gözleyip yakında yürüyordu. Onlardan biri
biri alıstan jol boyında jayılp jürgen uzaktan, yol boyunda yayılıp yürüyen çıplak
jalañaş attı körip, başşısı Tumanzorga atı görüp başı Tumanzor'a haber verdi. Hepsi
bildiredi. Bəri jabıla şavıp attıñ qasına keldi. hareketlenerek atın yanına geldi. O zaman,
Sonda alaŋsız uyıqtap jatqan balanı kördi. huzur içinde uyuyan çocuğu gördü.
Tumanzordıñ jigitterine aytqanı: dev de bolsa Tumanzor'un yiğitlerine söylediği, dev de
mına jatqan neme özine señgen batır şıgar olsa bu yatan ne, kendine inanan bahadır
bolmasa el torığan tıñşı şıgar, ne mal çıkar, deñilse yabancı casusu çıkar, mal
quvalaytın urı şıgar. Ne de bolsa osını jatqan kovalayacak hırsız çıkar. Ne ise bunu
jerinde bildirmey ustap alayıq-dep turğan jeri habersizce yakalayıp alalım diyerek durduğu
eken: yeri:

Şiderlep atın jiberip
Jarığın tastap şeşinip,
Uyıqtap jadır alaŋsız
Eki ayağın kösilip.
2230 Besindikke kün batıp
Bolıp qaldı keşkilik

Jata bersin jas bala
Endigi söz jaqsılar
Edildey ulı patşanıñ
2235 Tumanzorday batırı
Habarda sonan etelik.
Qırıq jigit qasında
Özi otız jasında
Pildey juvan bir bala,
2240 Küşi tolğan şağında

Kayışlayıp ayağın atı bırakıp
Işığın bırakıp soyunup,
Uyuyor kaygısız,
İki ayağın uzatarak.
Akşamüstü gün batıp
Oldu akşam.

Yatıversin genç bala
Sıradaki söz iyiler
Edil gibi ulu padişahın
Tumanzor gibi bahadırı
Haberi ondan verekim.
Kırk yiğidi yanında
Kendi otuz yaşında
Fil gibi elvan bir bala,
Tam güçlü çağına

- Arıstanday aybattı
Qorqadı körgeñ mañında
Aldaspan qılış asınıp
Aybaltası qolında
2245 Solğınşı bolıp jür edi.
Toruvıldap el şetin
Uzın joldıñ boyında
Qorqatuğın batır ma
Sağısatın jav bolsa
2250 Bir körsem degen oyında
Tumanzor söytip jürgende
İzdegenge surağan
Uyıqtap jatqan jas bala
Kele ketti qayımğa.
2255 Qırıq jigit èveli
Jayılıp jürgeñ at kördi.
Quday qaydan berdi dep
Tus-tustan şavıp tap berdi.
Toqımı joq jalañas
2260 Ayağı tusav şiderli
Özi bir suluv bederli.
Qızıqtırar körgende
Arman eter èrkim de.
Osınday attı mingendi
2265 Şalıqtap minip jürgendi.
Uyqı menen eli teñ
Tumanzordıñ kelgenin
Alañqay tipti bilmedi.
Antalağan qırıq jigit
2270 Uyıqtap jatqan qapersiz
Alañqaydı köredi.
Qasına jaqın keledi
- Aslan gibi heybetli
Korkuyor yanında gören.
Aldaspan kılıç takınıp
Aybaltası elinde.
Solmuş yürüyordu..
Takip ederek yurt sınırını
Uzun yolun boyunda
Korkacak bahadır mı
Savaşacak düşman olsa
Bir görsem düşüncesinde.
Tumanzor öyle yapıp yürüyünce
Arayana soran
Uyuyup yatan genç çocuk
Kıyamet uykusuna dalıp gitti.
Kırk yiğit önce
Yayılan at gördü.
Tanrı nereden verdi diyerek
Aniden saldırdı.
Takımı yok, çıplak.
Ayağı bağı
Kendi, bir güzel işlemeli.
İlgi çeker görünce.
Arzu eder herkes.
Bunun gibi ata binmişti,
Akılını kaybedip gitmişti.
Uyku ile ölüm aynı
Tumanzor'un geldiğini
Alankay bilmedi.
Etrafını saran kırk yiğit
Habersiz uyuyan
Alankay'ı görür.
Yanına yakınlaşıyor.

- Alańsız uyuqtap jatqanın
Sırtınan bayqap bileği.
- 2275 Tumanzor sonda söyleği,
Söylegende büy dedi:
Bayqap jürgen jol boyın
Mınav bir jatqan javşı ma?
Ya bolmasa qus salıp
- 2280 İyt jügirtken anşı ma?
Alıs patşa elinen
Qupıyya kelgen tıñşı ma?
Qızıǵıp jurttıñ malına
Qurıǵın ilip qarına
- 2285 Kündiz uyuqtap, tün jürip
Mal izdegen urı ma?
Kim bilipti bul özi
Küşine sengen batır ma?
Üstine jaqın kelsin dep
- 2290 Ötirik uyuqtap jatır ma?
Bolmasa tipten alańsız
Bilmey jatqan qapıl ma?
Ne de bolsa jigitter,
Qasına munın jaqında.
- 2295 Qorqıtındar küş qılsa,
Qanjardı taqap alqımǵa.
Jabılıñdar julqınsa
Öltirmender jalınsa
Jatqan jerde ustandap
- 2300 Sırın munıñ kim bilgen.
Bële de bolar oyansa.
- Basşısı buyrıq etkessin
- Kaygısız uyuyup yatanın
Arkasından bakıp anlar.
- Tumanzor o zaman söyleği,
Söyleyince böyle dedi:
Dikkatle yürüyen yolboyu
Bu yatan bir düşman mı?
Ya deǵilse kuş uçurup
İt koşturan avcı mı?
Uzak padişah elinden
Gizli gelen casus mu?
Yurdun malını arzulayarak
Sırıǵını almış yanına
Gündüz uyuyup, gece giderek
Mal arayan hırsız mı?
Bunu kim bilir.
Gücüne güvenen bahadır mı?
Üstüme yakınlaşsın diyerek
Yalandan mı uyuyor?
Deǵilse bilhassa habersiz
Bilmeden yatan gafil mi?
Ne ise yiǵitler,
Bunun yanına yakınlaşın.
Güç gösterirse korkutun,
Hançeri vurup boǵazına.
Koparın ileriye atılırsa.
Öldürmeyin silahsızsa
Yattığı yerde yakalayarak
Sırrını bunun kim bilecek
Bela olur uyansa.
- Başları buyruk verince

Jigitter keldi jaqındap.
Bir-bir qanjar qolında
2305 Kün astında jarqıldap.
Asılı hayvan januvar
Jelquyın tur kisinep.
Degendey batır bilsin dep
Jigitter abay etse de,
2310 Alañqay batır oyanbay
Uyqısın qıymay esinep
Buringınıñ naqılı
Batır-anqav, er-ködek.
Ködektigi bolmasa,
2315 Jol boyı uyıqtap ne gerek?
Keter me edi qutılıp,
Bilgende eger erterek.
Qırıq jigit qamalıp,
Tur-turlaydı türkilep.
2320 Alañqay batır oyanıp
Közin aşıp qarasa
Qorşap alğan köp adam.
Üstinde tur entelep,
Olar-köp te, bul-jalgız.
2325 Qutılar endi küş gerek.

Alañqay ayttı jigitter,
Bularınıñ qalay, ne etkeniñ.
Munşama azap etkeniñ.
Uyıqtap jatqan jılandı
Öltirmes bolar degen bar.
Oyatıp qayır etpediñ.
2330 Bilmey qalıp uyqımen
Öz basıma jetkenim.

Yiğitler yakınlaşarak geldi.
Bir bir hançer elinde.
Güneş altında parlayarak.
Asil hayvan
Jelkuyın kişnerek,
Bahadır bilsin diye.
Yiğitler dikkat etse de,
Alankay bahadır uyanmadı.
Uykusunu kesmeden esneyip,
Eskilerin anlattığı,
Bahadır saf, er sabi.
Sabiliği olmasa,
Yol boyu uyumaya ne gerek?
Kurtulup gider miydi,
Acaba erkenden bilseydi.
Kırk yiğit çembere alıp,
Dönerdi dokunarak.
Alankay bahadır uyanıp
Gözünü açıp baksa
Siper almış çok adam.
Üstünde ilerleyip,
Onlar çok da bu yalnız.
Şimdi kurtulacak güç gerek.

Alankay söyledi yiğitler,
Bunların nasıl, ne ettiğini.
Bunca azap ettiğın.
Uyuyup yatan yılan
Öldürülmez denen söz var
Uyandırıp hayır etmedin.
Bilmeden kalıp uykuda
Kendi başıma yetmişim.

- Bir şayqaspay sizdermen,
Armanda bolıp ketkenim.
- 2335 Tumanzor sonda söyledi,
Söylegende ne dedi:
-Edireyip esirme,
Ayağın jönsiz kösilme.
- 2340 Öz üyinde jatqanday
Alañsız uyıqtap besinde.
Külimsirep jatırsıñ
Qız körgendey tüsinde.
Qız emes, biraq, bilip qoy,
- 2345 Tumanzorday batırdıñ
Qırıq jigiti üstinde.
Sınasam dep bizdermen
Batırılıqtı bul jolı
Almay aq qoy esine
- 2350 Bëribir şamañ kelmeydi
Balasın elek nesine
Meniñ atın Tumanzor
Mağan qanday şaman bar.
Astıma tüşip jalınğan,
- 2355 Özindey talay jamandar.
Osınıñ sözi ne kerek
Jigitter endi turmandar.
Qolın mıqtap baylandar,
Elge qarap aydandar.
- 2360 Alañqay sonda söyledi
Jalina söylep büy dedi:
-Edildey ulu patşanıñ
Batırı bolsañ, Tumanzor,
- Mücadele etmeden sizlerle,
Arzu edip gitmişim.
- Tumanzor o zaman söyledi,
Söyleyince ne dedi:
-Dik dik bakıp sarhoş olma.
Ayağını yanlış uzatma.
Kendi evinde yatar gibi
Kaygısız uyuyarak ögle vaktinde.
Gülümseyerek yatarsın
Kız görmüş gibi rüyanda.
Kız değıl, fakat bil,
Tumanzor gibi bahadırın
Kırk yiğidi üstünde.
Deneyeyim diyerek bizlerle
Bahadırılığı bu yolu
Almadan yerleştire aklına
Hepsi bir gücün yetmez
Çocuksun helak neyine
Benim adım Tumanzor
Bana nasıl gücün var.
Altıma düşmüşsün silahsız,
Senin gibi talih yamandır.
Bunun sözü ne gerek
Yiğitler şimdi durmayın.
Elini sağlam bağlayın,
Yurda doğru sürün.
- Alankay o zaman söyledi
Boşuna söyleyip böyle dedi.
-Edil gibi büyük padişahın
Bahadırı isen, Tumanzor,

- Aytatın sağan datım bar.
2365 Bilmey qalıp baylandım
Osı sapar qaqım bar.
Jazıqsız men bir jolavşı.
Aytuvğa arız aqım bar.
Sender-köp te, men jalğız,
2370 Mende qanşa jaqın bar.
Köp qorqıtar degen söz,
Ülkender aytqan naqıl bar.
Köptik etip küş qıldıñ.
Edetke teris is ıqıldıñ.
2375 Qolımdı şeşip boşatsı,
Sonşama sizge ne qıldım.
Qorıqpasañ, Tumanzor,
Jekpe-jekke bir şıqşı
Körüvge seni bes qıldım.
- 2380 Tumanzor sonda söyledi,
Qatuvlanıp büy dedi.
-Mınanıñ qalay sözderi,
Tigilgen mağan kezderi
Bosatındar baylavdan,
2385 Bēstesüv bolsa keregi.
Şamasın körip baygustıñ
Basılsın jerdey jüregi.
Biraq ta, bala, bilip qoy
Beldesken janıñ menimen.
2390 Suralmay keted deregi.
Şıqqa salıp ketermin,
Sen-qozı da, men-böri.
Qumar bolsañ men dayın,
Kēnekey turma kel beri,
- Sana söyleyecek sözüm var.
Bilmeden kalıp bağlandım
Bu sefer hakkım var.
Ben bir günahsız yolcuym.
Arzetime hakkım var.
Sizler çok da ben yalnız,
Bende ne kadar yakın var.
Çok korkutur diyen söz,
Büyüklerin söylediği söz var.
Kalabalık olup güç gösterdin.
Töreye ters iş yaptın.
Elimi çözüp serbest bırak,
Size bu kadar ne yaptım.
Korkmazsan Tumanzor,
Teke tek çık
Görmek için seni bahse girdim.
- Tumanzor o zaman söyledi,
Sinirlenip böyle dedi.
Bunun sözleri nasıl,
Dikilmiş bana okları
Çözün bağlarından,
İddialaşmak ise ihtiyacı.
Gücünü görüp bahtsızın
Basılsın yer gibi yüreği.
Fakat bala bil
Benimle güreşen canın.
Haberi sorulmadan gider.
Çıkar giderim,
Sen kuzu da ben kurt.
Heveslenirsen ben hazırım.
Haydi durma gel beri.

- 2395 Osını aytıp Tumanzor,
Alaŋqayğa tap berdi.
Izalı turğan jas bala
Jasqanbay ol da şap berdi.
Bēstesip tūsken ekevi
- 2400 Ayanbay ayqas saldı endi.
Süzisken buqa sekildi.
Körgenge qızıq bolda endi.
Tumanzordıñ qırıq jigiti.
Qaymalap qarap turdı endi.
- 2405 Qolday gör dep babamñı.
Arvaq penen ruvhı.
Sıyınıp bala jürdi endi.
Tēkeppar mīnez Tumanzor.
Qayratın sinap kördi endi.
- 2410 Minav da osal bala emes,
Sınasıp küşin bildi endi.
Köñili meñ-meñ tekeppar,
Ėvelden solay Tumanzor.
Aqırın istiñ kim bilsin
- 2415 Jüyrikke tomar degen bar.
Küş tanımas atasın,
Paluvanğa da jazım bar.
Batırlıq ta bēs emes,
Jalgız okpen ölgen bar.
- 2420 Qırıq jil qırgın bolsa da,
Aman-sav qayıp kelgen bar
Ümitsiz şaytan bolsın dep
Talaptansañ dēmen bar.
Jıgamın dep balanı
- 2425 Tumanzor etti astamdıq.
- Bunu söyleyip Tumanzor,
Alankay'a saldırdı.
Sinirli duran genç bala
Korkmadan o da hamle yaptı.
İddialaşıp düşen ikisi
Acımadan saldırdı şimdi.
Boynuzlaşan boğa gibi.
Görene tuhaf şimdi.
Tumanzor'un kırk yiğidi.
Etrafını sararak bakıyordu şimdi.
Savun diyerek babamın.
Ervah ile ruhuna.
Sığınarak bala yürüdü şimdi.
Mağrur karakterli Tumanzor.
Gayretini deneyerek gördü şimdi.
Bu da zayıf bala değil,
Deneyip gücünü bildi şimdi.
Gönlü ben ben mağrur,
Önceden böyle Tumanzor.
İşin sonunu kim bilsin
Hızlı koşana hantal diyen var.
Güç tanımaz atasını,
Pehlivana da ölüm var.
Bahadırlıkta zayıf değil,
Tek okla ölen var.
Kırk yıl kırgın olsa da,
Sağ salım dönüp gelen var.
Ümitsiz şeytan olsun diye
Teşebbüs etsen niyetin var
Yıkayım diye balayı
Tumanzor üstünlük etti.

- Jıǵa qoysa osıdan
Köñilinde bar qastandıq.
Jönimen jürgen jolavşı
Balada bolsın ne jazıq.
- 2430 Tumanzordıñ pıyqılın
Alañqay bala bayqadı.
Jıǵılsam jazım eter dep
Qavıp-qater oyladı.
Oylamavǵa bolmadı,
- 2435 Babalardıñ arvaǵı
Süyedi sonda balanı.
Jolbarıstay şap berip
Keñirdegin qosa ustap,
Jaǵaǵa qoldı saladı.
- 2440 Şapsañ qıymıl alıptıñ
Qılǵındırıp baradı
Tumanzorday alıptıñ
Murınnan qanı tamadı.
Ayaǵınan ěl ketip.
- 2445 Kevdesinen dem ketip
Eñkeyip jerge quladı.
Asavǵa degen buǵalıq
Körgender sözge nanadı.
Tumanzorday batırdıñ
- 2450 Jıǵılǵanın körgesin
Qamalap turǵan qırq jigit.
Şıǵıp ketti esteri
Ėperbaqan bes böri
Şetinen tentek özderi
- 2455 Ustandar da, baylandar,
Bėrinin aytar sözderi.
- Yıksa bundan
Gönlünde korku var.
Doǵru yürüyen yolcu.
Çocukta ne suç olsun.
- Tumanzor'un niyetine
Alankay bala dikkat etti.
Yıkılsam öldürür diyerek
Tehlikeyi düşündü.
Düşünmekle olmadı,
Babaların ervahı
Balaya o zaman destek oldu.
Kaplan gibi hamle yaparak
Boǵazını beraber yakalayıp,
Yakasını tuttu.
Çabuk fırlayan yiǵidin
Varıp boǵazını sıktı
Tumanzor gibi alpın
Burnundan kanı damladı.
Ayaǵında güç gidip.
Gövdesinden nefes gidip
Eǵilip yere yıkıldı.
Yabanî at denen kement
Görenler söze inandı.
Tumanzor gibi bahadırın
Yıkıldıǵını görünce
Etrafını saran kırk yiǵidin
Çıkıp gitti akılları.
Dikkatsiz beş kurt
Yabancıdan yaramaz kendileri
Yakalayın da, bağlayın,,
Hepsinin söylediǵi sözleri

Bir balığa qırqınıñ
Jetpesin be küşteri?
Balanı jerden turgızbay.
2460 Qaruv qılıp urğızbay
Jabilıp ustap aladı.
Öñşeñ tentek sumıray,
Balanı urıp qorladı.
Jalınış sözün tındamay,
2465 Jalğızdıq jayı osılay
Qutılarga şama joq,
Qolğa tüsti Alañqay.

Bir balaya kırkının
Yetmesin mi güçleri?
Balayı yerden kaldırmadan.
Silahla vurmadan
Hep beraber uğraşıp yakaladı.
Aynı bozguncu uğursuz,
Balayı vurup horladı.
Yalvarmasını dinlemeden,
Yalnızlık hali böyle
Kurtulmaya güç yok,
Ele düştü Alankay

Tumanzordıñ qırıq jigiti balanı ustap, Tumanzor'un kırk yiğidi balayı baylap tastadı. Qaruv jaragın jıynap aldı. yakalayıp bağladı. Silahlarını topladı. Alañqayğa öşikken Tumanzor entigin basıp, Alankay'a düşman olan Tumanzor nefeslenip demin alğasın "Balanı şavıp öltiremin" dep dinlenince, "Balayı öldüreyim." diyerek qılışın qolına aldı. Sonda qırıq jigittiñ biri kılıcını eline aldı. O zaman kırk yiğidin biri turıp Tumanzorğa ayttı:-Bul bala bul jerde Tumanzor'a söyledi.. Bu balayı burada öltirgenmen seniñ erligindi qasındağı öldürürsen senin yiğitliğini yanındaki bizlerden başqa eşkim bilmes, özindey bizlerden başka kimse bilmez. Senin gibi batırmen tevekel etip beldesip jürgen özi qas bahadır ile tevekkül ederek güreşen has batırdıñ özi şıgar, bolmasa belgili erlerdiñ bahadırın kendisi çıkar. Olmazsa namlı közi şıgar. Mumı elevsiz jürgen jolavşını ustap yiğitlerin gözü çıkar. Bunu gereksiz giden aldıq dep patşamızğa aparıp sıylıq alayıq. yolcuyu yakaladık diye padişahımıza götürüp Muñımız batır, sağan da seniñ soñına erip hediye alırsız. Sıkıntımız bahadır, sana da jürgen bizderge de abıroy bolar. Öltirse senin arkanda yürüyen bizlere de şöhet darğa asıp, Edil patşanıñ özi öltirsiñ, -dedi. olur. Öldürürse darağacına asarak Edil Bul aqıl Tumanzor zalımğa da maqul tüsti. padişahının kendisi öldürsün dedi. Bu fikir Bese, bul mıqtını qolğa túsirip, baylap Tumanzor'a da makul geldi. İşte bu alğanımızdı aytıp bildireyin. Öltir dese, güçlüyü ele geçirerek bağladığımızı patşanıñ aldında özim-aq şavıp tastarmın- dep bildireyim. Öldür derse padişahımızın önünde oyladı. Söytip, Alañqaydı aldına salıp, öldürürüm diye düşündü. Böyle yapıp

jelquyın attı jetegine alıp baylap, qırıq Alankay'ı önüne alıp Jelkuyın atı yedeüne jigitimen eline qaray ketip bara jatqan jeri alıp kirk yiğit ile yurduna doğru giderken eken:
söyledikleri:

- | | | |
|------|---|---|
| | Tumanzordıñ qırq jigiti
Qasına ergen joldası. | Tumanzor'un kirk yiğidi,
Yanıdaki arkadaşı. |
| 2470 | Aydap jürgen bir bala
Aldına salğan oljası.
Aytatuğın biri joq
Bul da adamnıñ balası.
Quvalaydı qamşılap. | Sürgün giden bir bala
Önüne aldıǵı ganimeti.
Temize çıkaracak biri yok
Bu da insan balası.
Kamçılaraq götürüyordu. |
| 2475 | Azabın qılğan qaraşı.
Alañqay jürip ketedi,
Mandaydan teri tamşılap.
Küştige bar ma, şarası,
Aptalap talay jol jürdi. | Azabını etmiş, bak
Alankay yürüyüp gidiyor,
Alnından teri damlayarak.
Güçlüğe var mı çaresi,
Haftalar kadar yol yürüdü. |
| 2480 | Alıs eken arası,
Bir künderi körindi-av.
Edildiñ saray qalası.
Beri bir patşa aqtamas
Tumanzor sözün tındasa. | Uzakmış arası,
Bir künler göründü,
Edil'in saray kalesi.
Hepsi bir padişah aklamaz
Tumanzor sözünü dinlese |
| 2485 | Toliq bolar jazası.
Ölimge patşa buyırsa,
Jetkeni anıq qazası.
Oylağanda osını,
Alañqay jaman opındı. | Tam olur cezası.
Ölümü padişah buyurursa,
Belli ölümü gelmiş.
Düşününce bunu,
Alankay kötü acındı |
| 2490 | Sözimdi meniñ söyleytin,
Tabam dep qaydan jaqındı.
Özim de jalğız bolamın
Jaqındı qaydan tabamın.
Endi meniñ şamam joq. | Ben sözümü söyleyecek,
Yakını nereden bulayım.
Kendim de yalnızım
Yakını nereden bulurum.
Şimdi benim güçüm yok. |
| 2495 | Tagdırğa ırza bolamın. | Alın yazısına razıyım. |

Afısız jatıp tutıldım,
Sonıma arman qılamın.
Osıdan aman barماسam,
Jolıma qarap Aqkerbez,
2500 Tügeser jılap şıdamım.
Atamnan qalğan aq semser,
Saqtan dep belgi bergenin
Qulanserdey ağamnan
Surap alğan bes qaruv,
2505 Javıma jumsap körmedim.
Bayguttıday atamnan,
Buyımğa alğan Jelquyın,
Kezekti jerde kezenip,
Jalınan tartıp minbedim.
2510 Oyda-joqta qor bolıp,
Özimnen tömen jandargá
Aydalıp jayav jürgenim
Orınsız azap körgenim
El-jurtım menen beyhabar
2515 Tiri ğayıp joğalıp
Dereksiz meniñ ölgenim.

Osını oylap Alañqay
Ökiniş iske qaladı-ay.
Quvalap keled qırıq jigit
2520 Jalınğanmen tındamay.
Javmısın, elde, elme dep,
Jağdayın anıq suramay.
Azap berip keledi,
Qolına túsken baláğa-ay.
2525 Jatar mezigil bolğanda
Tumanzor kirdi qalağa-ay.

Gafil yatarak yakalandım,
Artık arzu ediyorum.
Bundan sağ varماسam,
Yoluma bakıp Akkerbez,
Tüketir ağlayarak sabrımı.
Atamdan kalan aksemser,
Saklan diye işaret verdiği
Kulanser gibi ağamdan
İsteyip aldığım beş silah,
Düşmanıma vurup görmedim.
Bayguttı gibi atamdan,
İsteyip aldığım Jelkuyın,
Sıradaki yerde silahı doğrultup
Yelesinden tutup binmedim.
Akılda yokken zavallı olup.
Benden aşığı insanlara,
Sürgün yaya gidiyorum.
Yersiz azap görüyorum
Halkım benden habersiz
Sağ mı kayıp mı
Öldüğümden habersiz.

Bunu düşünüp Alankay
Pişmanlık duydu.
Takip eden kırk yiğit
Yalvarmasını dinlemeden.
Düşman mısın yoksa halk mı diye,
Vaziyetini sormadan.
Azap verip gelir,
Eline düşen balaya.
Yatacak zaman olunca
Tumanzor girdi kaleye.

Qalanın batıs şetinde
Patşanın zından qamalı.
Apardı sonan balanı.
2530 Zıندانın ekim bastığın
Şaqırttırıp aladı.
Minav bir jürgen tıfşı dep
Balğa jala jabadı.
Patşadan habar alganşa,
2535 Özimmen buyrıq bolğanşa.
Şıgarmay usta zındanda,
Jaqsılıq istep jürmeñiz
Minaday javşı zalımğa.
Dargı astırıp öltirem,
2540 Bildirip Edil patşaga.
Soğan deyın mıqtı bol
Jata bersin zındanda.
Boşatıp berip jürmeñiz.
Özimmen başka adamğa.

Kalenin batı tarafında
Padişahın zıdanı.
Götürdü oraya balayı.
Zıdanın baş hakimini
Çağırttırdı.
Bu bir casus diye diyerek
Balayı yalan yanlış tutuklattı.
Padişahın haber alana kadar,
Benden buyruk alana kadar.
Çıkartma tut zındanda,
İyilikle gitmeyiniz,
Bunun gibi düşman zalime.
Darağacına astırıp öldüreyim,
Haber verip edil padişahına.
O zamana kadar sağlam ol,
Yatıversin zındanda.
Salıverip gitmeyiniz,
Benden başka adama.

Sonimen Alañqay batır Edil patşanın zıندانında jata bersin. Endigi habardı padişahının zıندانında yatıversin. Şimdi Alañqaydın ekisi Molaqsaydan alıñız. haberi Alankay'ın babası Molaksay'dan Balasınıñ ketkenine jılğa vaqıt bolıp qaldı. alıñız. Balasının gidişine yaklaşık bir yıl Biraq balası kele qoymadı. Bar, joq degen olmuştı. Fakat balası gelmedi. Var yok habar da bolmadı. Molaqsaydın köñiline haberi de olmadı. Molaksay'ın içine korku qorqınış kireyin dedi. "Yapırmay, nağası düştü. "Eyvah, dayı yurdunu o kadar jurtın sonşa sağıñıp qalsa da, munşama özleyip kalsa da bu kadar uzun kalması jürmevi kerek qoy, aman jürse bolar edi",-dep gerekmiyordu ya, sağ olsa iyiydi" diyerek o sol elge adam jiberedi.

Sonunda Alankay bahadır Edil zıندانında jata bersin. Endigi habardı padişahının zıندانında yatıversin. Şimdi Alañqaydın ekisi Molaqsaydan alıñız. haberi Alankay'ın babası Molaksay'dan Balasınıñ ketkenine jılğa vaqıt bolıp qaldı. alıñız. Balasının gidişine yaklaşık bir yıl Biraq balası kele qoymadı. Bar, joq degen olmuştı. Fakat balası gelmedi. Var yok habar da bolmadı. Molaqsaydın köñiline haberi de olmadı. Molaksay'ın içine korku qorqınış kireyin dedi. "Yapırmay, nağası düştü. "Eyvah, dayı yurdunu o kadar jurtın sonşa sağıñıp qalsa da, munşama özleyip kalsa da bu kadar uzun kalması jürmevi kerek qoy, aman jürse bolar edi",-dep gerekmiyordu ya, sağ olsa iyiydi" diyerek o sol elge adam jiberedi.

2545 Az bolmadı, köp boldı,
Alañqay elden ketkeli.

Az olmadı çok oldu,
Alankay yurttan gideli.

Jılğa tolıp baradı,
Keler dep onı kütkele.
Alañqay biraq kelmedi,
2550 Kelmegensin qıynalıp,
Ağayın-jurtı jıynalıp
Otırmayıq izdelik,
Habarın bilgen jön dedi.
Osılay jurtı oylasıp,
2555 Bastarın qurap jamğasıp,
Qulanserdiñ eline.
Üş jigitin jiberdi.
Aptalap, aylap jol jürüp,
Azqana emes mol jürüp
2560 Qulanserdiñ avlına
Bir küni bular keledi.
Balanı izdep keldik dep
Jön-josıgın bileledi.
Qulanser ayttı bularğa
2565 Jiyenim qaşan ketken dep
Biz otırmız alañsız
Eline aman jetken dep.
Elişe deyin barmasa
Eş habarı bolmasa
2570 Urı, böri, qaraqşı
Jol boyı jazım etken dep,
Bolmasa oğan ne etken dep?
Alañqayım er edi,
Küş quvatı mol edi
2575 Ayqassa eli jetkendey.
Bes qaruvı belinde,
Sogıssa qaruv etkendey.
Astında atı jaramdı.

Yıla yaklaştı,
Gedir diye onu bekleyeli.
Fakat Alankay gelmedi,
Gelmeyişine sıkılıp,
Akrabası yurdu toplanıp,
Oturmayalım arayalım,
Haberini bilen doğru dedi.
Böylece yurdu düşünerek,
Başlarını toplayıp
Kulanser'in yurduna.
Üç yiğidini gönderdi.
Haftalarca, aylarca yol yürüyüp,
Az da değil çok yürüyüp
Kulanser'in köyüne
Bir gün bunlar geldi.
Balayı arayarak geldik diyerek
İşin esasını öğrenir.
Kulanser söyledi bunlara
Yeğenim ne zaman gitmiş diyerek
Biz kaygısız oturuyoruz
Yurduna sağ salım varmış diyerek.
Şimdiye kadar varmasa
Hiç haberi yoksa
Hırsız, kurt, haydut
Yol boyu öldürmüş diyerek,
Değilse ona ne oldu diyerek?
Alankay'ım yiğit idi.
Gücü, kuvveti çok idi.
Savaşa gücü yetecek kadar.
Beş silahı belinde,
Vuruşsa mücadele edecek kadar.
Altında atı iyiydi.

Qutılıp qaşsa ketkendey.
2580 Tiri ğayıp adamdı
İzdegen jaqsı tünilmey.
El qulağı elüv dep
Habarı ketpes bilinbey.
Jamandıq sözdı aytpalıq,
2585 Bolğan isti köz körmey.
Molaqsayğa sēlem de
Surav salsın izdesin
Jürgen şığar qoldı dep,
Tüñilip küder üzbesin.
2590 Habar aytıp halkıma
Suraq salıp jalpığa
İzdermin men de bul jaqtan.
At şaptırıp jan-jaqtan,
Bul bir qıyın is boldı.
2595 Molqsayğa, bizge de.
İzdep jürgen sizge de
Amandıq degen jaqsı deyd
Aralas eki elge de.
Jalgız jürgen jas bala
2600 Tap bolmasa jaqsı edi,
Jol tongan kezbege.
Buringı künim bolğanda
Qural alıp qolıma
Alanqayday közimniñ.
2605 Bastı baylap jolına
Balağa jēbir etkenniñ
Tüspes pe edim soñına
Jürüvge biraq şamam joq,
Joğımdı joğtap jürgendey
2610 Bolımdı tuvğan balam joq

Kurtulup kaçacak kadar.
Diri, kayıp adamı
Aramış ümidini kesmeden
Yurt kulağı elli diyerek
Haberi gitmez bilinmeden
Kötü sözü söylemeyelim.
Olmuş işi göz görmeden.
Molaksay'a selam söyle.
Sorarak arasın.
Yaşayan ortaya çıkar diyerek,
Ümidini kesmesin.
Haber gönderip halkıma
Etrafa sorarak
Ararım ben de bu taraftan.
At koşturup her taraftan,
Bu zor bir iş oldu.
Molaksay'a da, bize de.
Arayıp yürümüş size de
Sağlık denilen güzel der
Karışik iki yurda da.
Yalnız giden genç çocuk
Karşılaşmasa iyiydi,
Ümitsiz gezmekle.
Eski günüm olsaydı,
Silah alıp elime
Alankay gibi gözümün.
Başımı verip yoluna
Balaya eziyet edenin
Düşmez miydim arkasına.
Fakat gitmeye gücüm yok,
Halim ağlanacak gibi
Güçlü doğmuş balam yok,

- Mügedek jatqan men şalın,
Alladan baska panam joq,
Eki talay jerlerde
Qostarsızdan jaman joq.
- 2615 Tüfilmesin Molaqsay
Ümitsiz şaytan degendi
Qolğa tüşip şırmalıp,
Bir jerde bala jürgen-di.
Tiri jürse balanı
- 2620 Ėlde kimder körgen di
İzdev salıp körelük
Joğarılı-tömendı.
Turan men Türik, Sayağurt
Alğy, Qıpşaq köp eldi.
- 2625 Bağındırğan özine
Qırım, qıpşaq, Rumdı,
Basına baytaq baq qongan,
Paşamız batır Edil-di.
Edilge habar jetkersem,
- 2630 Osılay aytıp jönimdi,
Almay qalmas tilimdi.
Edildey ulıq, paşamız,
Bağındırğan elimdi.
Barmas da edim aldına
- 2635 Eki ayağım sav bolıp
Jürgende ustap denemdi.
Buringıday künim joq
Dertime qayğı qosılıp,
Mağan avır boldı endi.
- 2640 At şaptırıp alısqa,
Habar aytıp tanısqā,
İzdelik jatpay biz endi,
- Sakat yatan ihtiyarım,
Allahtan başka dayanağım yok,
Tehlikeli yerlerde
Arkadaşsızlıktan kötüsü yok.
Ümidini kesmesin Molaksay
Ümitsiz şeytan denendir.
Ele düşüp karıştırıp,
Bir yerde bala varmış.
Sağ ise balanı
Yurtta kimler görmüştü
Arayıp görelim.
Yukarılı aşāğılı.
Turan ile Türk, Sayağurt
Önceden Kıpçak çok yurttu.
İtaat eden kendisine
Kırım, Kıpçak, Rum idi,
Başına büyük talih konan,
Padişahımız Edil'di.
Edil'e haber göndersem,
Böyle söyleyerek durumu,
Dinler sözümtü.
Edil gibi ulu padişahımız,
İtaat ettirmiş yurdumu.
Varmıştım önüne
İki ayağım sağlam olup
Taşıyorken vücudumu.
Eskisi gibi günüm yok
Derdime dert eklenip
Bana da ağır geldi şimdi.
At koşturup uzağa,
Haber verip tanıdığa,
Arayalım, yatmayalım şimdi.

Buringılar aytıptı,
İs tükende basına
2645 Bolattay berik bol endi,
Munaymasın Molaqsay,
Qulım dese bir quday,
Quvanıştı kün bolar,
Aytıp bar osı sëlemdi.

Eskiler söylemişti,
İş başa düşünce
Bolat gibi sağlam ol şimdi.
Üzülmesim Molaksay,
Bir tanrı kulum derse,
Sevinçli gün olur.
Var söyle bu selamı.

Qulanser batır osılay tolğap Molaqsay
jezdesine sëlemin joldap qala beredi.
Ketskender qayıp oralıp, el-jurtına estigen-
bilgen habarın bayandadı.

Kulanser bahadır böyle söyleyerek
eniştesine selamını yolayıp
kalıverdi. Gidenler dönerek halkına
duydukları haberi bildirdi.

2650 Ketskender qayıp oraldı,
Ağayın bası quraldı.
Alañqay qayda bar ma dep,
Jolşıdan habar suradı.
Balanıfı elge qaytqanı
2655 Bildirdi solay habardı.
Habardıfı türi jaman-dı.
Oylardırar adamdı.
Ağasın joqtap Aqkerbez
Qaygımen beli buraldı.
2660 Molaqsay qartıfı qanıgıp,
Qıynalıp qattı muñaydı.
Ne boldı dep balağa
Şeşesi sorlı jılaydı,
Jılamay qalay şıdaydı.
2665 Jogaldı devge mal emes,
Bul bir qıyın jağdaydı.
Tiri bolsa qayda dep,
Ağayın-jurtı oyladı.

Gidenler dönüp gitti,
Akrabanın başı toplandı.
Alankay nerede diyerek,
Yolcudan haber sordu.
Balanın ele dönmesi
Bildirdi öyle haberi,
Haberin türü kötüydü.
Düşündürür adamı.
Abisine ağıt yakıp Akkerbez
Kaygıdan beli büküldü.
Molaksay ihtiyar meraklanarak,
Eziyet çekip, çok üzülüyordu.
Ne oldu diye balaya
Annesi çaresiz ağlıyordu.
Ağlamadan nasıl dayansın,
Kaybolan mal değil,
Bu zor bir durumdu.
Sağ olsa nerede diye,
Yurt akraba düşündü.

Ayaq jeter jerlerge
2670 Aytılıp habar suraldı.
Qonısı bölek elderge
Balamı joğı taraldı.
Kördim-bildim kisi joq,
Habarı biraq bolmadı.
2675 Molaqsayday qartıña
Qayğını bastı salmağı.
Aradan aylar ötkende,
Balanın jolın kütkende
Qulanser qaytı boldı dep
2680 Jamanat habar şıgardı.
Ras bolıp suvıq söz,
Qayğığa qayğı jamaldı.
Molaqsaydıñ sol edi,
Janaşır jaqın adamdı.
2685 Onan da endi ayrıldı.
Qalay boldı zamanı.
Jalgız bala joğaldı.
Qapersiz bolıp qadamdı.
Qaray-qaray jolına
2690 Tavıldı goy şıdamı.
Zikir salıp baqsısı
Jıynalıp köptiñ jaqsısı.
Qumalaq aşıp qaraydı.
Joruvın bilip tapqışı,
2695 Javırın qarap jayrınşı,
Qas evliye aytqışı.
Balın salıp balgerlep
Bërinin keled tapqısı.
Molaqsaydı quvantıp,
2700 Jaqsı sözdi aytqısı.

Ayak ulaşır yerlere
Öylenip habar soruldu.
Ayrı komşu yurtlara
Balanın kayboluşı bildirildi.
Gören bilen kişi yok,
Haberi olmadı.
Molaksay gibi ihtiyara
Kaygının ağırlığı bastı.
Aradan aylar geçince,
Balanın yolunu bekleyince
Kulanser öldü diye
Hoş olmayan haber çıktı.
Doğru olup soğuk söz,
Kaygıya kaygı ekledi.
Molaksay'ın o idi,
Yakışır, yakın adamı.
Ondan da şimdi ayrıldı.
Nasıl oldu zamanı.
Yalnız bala kayboldu.
Habersiz kalarak.
Baka baka yoluna
Tükendi sabrı.
Bahşilik etti bahşisi
Toplamp halkın iyisi.
Kumalak açıp bakıyordu.
Yorumunu bilerek falcı,
Kürek kemiğine bakarak falcı,
Has evliyanın söylediği.
Bal döküp fala baktırıp
Hepsinin gelir yaşayacağı.
Molaksay'ı sevindirip,
Güzel sözü söylemesi.

Tasada bala jatır dep,
Tabısasıfı aqır dep,
Baqsı menen balgerdiñ
Söziniñ solay tañğısı.
2705 Quday salsa avzına,
Durıs şıǵar munısı.
Şükirlik etip Molaqsay
Balanıñ qarayd jolına.
Bolar dep haqtıñ jazmıñı,
2710 Jüsüpti kütken Jaqıptay,
Şıdam bergen Ayuptay,
Toba qıldı Molaqsay,
Şıdayın dep asıqpay
Dıydar ğayıp degendi.
2715 Keler dep bir kün Alañqay.

Bala tasadadır diyerek,
Buluşursun sonunda diyerek
Bahşi ile falcının
Sözü böyle
Allah söyletse,
Doğru çıkar sıkıntısı.
Şükür ederek Molaksay
Balanın bakar yoluna.
Olur diyerek hakkın yazdığı,
Yusuf'u bekleyen Yakup gibi,
Sabır eden Eyüp gibi,
Hayret ederek Molaksay,
Acele etmeden dayanayım deyip
Gözden kayıp demişti.
Gelir bir gün Alankay diyerek.

Molaqsaydıñ avılı Alañqaydıñ izdev Molaksay'ın köyü Alankay'ı arayıp salıp, kütip jüre tursıñı, endigi habardı dursun, şimdi biz haberi Bayguttı efendinin Bayguttı baydıñ qızı Aqtuygınnan alıñız. kızı Aktuygın'dan alınız. Önceden Alankay Bayağı Alañqay batır eline qaytatın küngi bala yurduna dönecek diye ikisinin beraber ekevinin oñaşa jatatın tünü quday ayttığı gece Tanrı dilemediğın kadar verir suramağansa beredi demekşi, boyına bala binë demek is ter, ç ocuk ha mile olup kalmış. Baş bolıp qalğan eken. Onısı qara t uyaq q arında hayvan karnında durmaz, günden güne jatpaydı degendey, künnen küнге jandamp, işi canlanıp, iş anlaşılmaya başlamıştı. Bu biline bastaydı. Buğan qız bala qayta qısılıp yüzden kız bala sıkışıp yurt gözüne jurt közine tüse bermey, oñaşalana beredi. Bul düşmeden, kalabalıktan uzaklaşıyordu. Bu jağdaydı şeşesine de, qızmetşi jengesi hali annesine de hizmetçi yengesi Ündemese Ündemeske de aytuvğa uyaladı. Jëne bir oyı de söylemeye utandı. Yine bir düşüncesi, Alañqay qayta oralsa, bolmasa Molaqsay Alankay dönerse, Molaksay gelip söz keserse kelip quda tüsse, ne ayıbı bar, qalındıq ne ayıbı var, nişanlısıyla oynaşan kız yiğit oynagan qız-jigit bolmaymız ba? Alañqaydıñ olmaz mı? Diye düşünüyordu. Alankay'ın söz vëdeli küniñ kütip jürgende, Alañqay joğaldı verdiği günü beklerken, Alankay kayboldu

degen habarın estip, qattı qayğırdı. Bul haberini duyarak, çok üzüldü. Bu sırrımı önce sırrımdı eyeli Ündemes jeñgime aytıp köreyin Ündemes yengeme söyleyeyim diyerek dep Aqtuyğın qızdıñ jeñgesine aytıp turğan Aktuyğın kızın yengesine söylediği sözü: sözi eken:

- | | |
|---|--|
| <p>-Ündemes jengem, beri kel,
Aytayın azdap sözüm bar.
Buringının aytqanı,
Tömen etek munı bir.</p> <p>2720 Köñilimde meniñ köp qayğı
Basımda ülken munım bar.
Qatar ösken jengemsifi.
Aytatın sağan sırrım bar.
Aytpasam da jayımdı</p> <p>2725 Biletin seniñ jöniñ bar.
Qısılgan jerde jërdem et,
Senen başka kimim bar.
Alañqay men ekevmiz
Ofñaşa üyge jatqan tün,</p> <p>2730 Köz-qulaq bop sırtımnan,
Tilekşi bolğan öziñ bar.
Tösegin quttı bolsıñ dep
Qaytqan söziñ bar.
Quvansam da sol küni</p> <p>2735 Külsem de oylap sol tünı
Qayırı bolmay soñınan
Qanıgıp turğan kezim bar.
Alañqaydan ayrılısıp,
Jılap turğan közim bar.</p> <p>2740 Boyımda meniñ jügim bar.
Jügimnen qalay qutılam
Bileyin qanday emiñ bar.</p> | <p>-Ündemes yengem beri gel,
Biraz söyleyecek sözüm var.
Eskilerin söylediği,
İyi edelim bunu bir.
Benim gönlümde çok kayğı
Başımda büyük sıkıntı var.
Çok büyümüş yengemsin.
Sana söyleyecek sırrım var.
Söylemesem de halimi
Senin bilecek durumun var.
Sıkıştığım yerde yardım et,
Senden başka kimim var.
Alankay'la ikimiz,
Evde ayrı yattığımız gece,
Göz kulak olmuş arkamdan,
Dilek dilemiş sen varsın.
Döşeğin kutlu olsun diyerek
Sevindirip söylediğin sözün var.
O gün sevinsem de
O gece sevinip oynasam da
Donu hayırlı olmadı
Üzülerek kaldığım zamanım var.
Alankay'dan ayrılarak,
Ağlayıp duran gözüm var.
Boyumda benim yüküm var.
Yükümden nasıl kurtulayım
Bileyim ne çaren var.</p> |
|---|--|

Jëfleşe, ııaj ete gör.
Körinip köpke jüre almay.
2745 Uyat degen ölim bar.
El-jurtımnan uyalıp,
Qısılıp jürgen köfilim bar.
Meniñ jayım osılay,
Tiygizer qanday sebifi bar?
2750 Ündemes sonda söyledi,
Söylegende ne dedi:
-Aynalayın, köz jaqsım,
Sırlas deseñı sırlaspıñı.
Muñdas deseñı muñdaspın.
2755 Bilip turmın jayıfıdı.
Sen üşin şıdap turmaspın.
Uyalıp janım, qısıılma,
Kimder oynap-külgen joq.
Bërinin ötken basman
2760 Jas bolmağan ülken joq
Ekeñniñ aytqan sözi bar
Alañqaydı küyev dep
Uyatı munıñ tipten joq
Qısılasıñ nesine
2765 Munı eşkim bilgen joq
Jürgenindi birevmen
Eşkim közben körgen joq.
Periştedey pëk ediñ
2770 Sırtıñnan ösek ergen joq.
Aytayın munı anaña
Aytpasa endi bola ma?
Ananıñ köfilili erqaşan
Jaqın degen balağa.
Anıñ özim aytarmın,

Yengeciğim çare buluver.
Halka görünmeden.
Ayıp denen ölüm var.
Halkımdan utanıp,
Sıkışan gönlüm var.
Benim halim böyle,
Değecek ne sebebin var?
Ündemes o zaman söyledi,
Söyleyince ne dedi:
-Sevgili, gözü güzelim,
Sırlaş dersen sırlaşırım.
Dertleş dersen dertleşirim.
Halini biliyorum.
Senin için dayanamam.
Canım utanıp sıkılma,
Kimler oynaşıp, gülmüyor.
Hepsinin geçmiş başından
Genç olmamış yaşlı yok,
Babanın söylediği sözü var
Alankayı damat diyerek
Bunda utanmak yok,
Niye çekiniyorsun
Bunu hiç bilen yok.
Biriyle gittiğini
Hiç kimsenin gördüğü yok.
Melek gibi temizsin.
Arkankan dedikodu eden yok.
Bunu söyleyeceğim anana
Şimdi söylenmese olur mu?
Ananın gönlü her zaman
Yakındır balaya.
Kendim özellikle söylerim,

2775 Sen kütymessin, jalğa.
Meniñ közim qıymaydı,
Boyındağı səbiydi
Tasta devge dalağa.
Ėkesi onıñ anıq qoy
2780 Jarımas eşkim künëğa.

Sen uğramazsın, iftiraya.
Benim gözüm kesmedi,
Karnındaki sabiyi
Bırak bozkıra.
Babası onun şüphesiz belli ya
Hiç kimse günaha yoramaz.

Aqtuyğın qızğa osını aytıp, Ündemes Aktuyğın kıza bunu söyleyip,
jeñgesi köfilin bastı. Sosın kempirdiñ qasına Ündemes yengesi gönlünü açtı. Sonra
kelip, qalay aytarın bilmey otırğan jeri eken ihtiyarın yanına gelerek, nasıl söyleyeceğini
Ündemestiñ: bilemeden Ündemes'in beklediği yer:

Kempirdiñ kelip qasına,
Jaqındadı janasa,
Tönirekte kisi joq,
Ekevi otır ofıaşa.
2785 Ündemes batıp ayta almay,
Közinen möldir jas tögip,
Solqıldaydı balaşa.
Beybişe sonda söyledi,
Tafırqay oğan büy dedi.
2790 Ündemes janım, qarağım,
Til qaytarmas şırağım,
Jasındı tögip munşama.
Öksip nege jiladıñ?
Jamandıq sözdi elde bir.
2795 Şaldı ma seniñ qulağın?
Aşuv etip öziñdi,
Urdı ma küyev alğanıñ?
Ne de bolsa aytsayşı,
Esiteyin ofıaşa.
2800 Ne qasiret bolğanıñ.

İhtiyarın yanına gelerek,
Yanaşarak yakınlaştı,
Etrafta kimse yok,
İkisi ayrı oturdu.
Ündemes hemen söyleyemedi,
Gözünden tertemiz yaş dökerek,
Sallanıyordu bala gibi.
Beybişe o zaman söyledi,
İsteyip ona böyle dedi.
Ündemes canım, karağım,
Dil dönmez ışığıñ,
Bu kadar yaşını dökerek.
İçin için niye ağladın?
Yine kötti söz
Duydu mu senin kulağın?
Sinirlenip sana,
Vurdu mu damat aldığın?
Ne ise söylenecek,
Duyayım tek başıma.
Ne kaygı olduğunu.

Ündemes sonda söyledi,
Qısıla turıp büy dedi:
-Aynalayın, enem-ay,
Aldıña keldim şıdamay.
2805 Kökirek tolı qayğı bar,
Tura almaymın jılamay.
Köpten beri özifne
Jürgen edim ayta almay.
Aytuvğa tipten bata almay
2810 Aytpasına bolmadı,
Basqa tüsti bir jolday.
Keşire gör eneke,
İstegen bolsaq oylanbay.
Köñil qosqan eki jas
2815 Aqtuyğın men Alañqay.
Ortasında men barımın,
Qalıp turmın uyatqa-ay.
Endigi jöndi öziñ tap,
Bildirmey sırdı halıqqa-ay.
2820 Bul sözdü estip şöşındı,
Öz-özinen qısındı,
Ündemesti enesi,
Aqtuyğınınıñ şeşesi.
Üyde otırğan qız bala
2825 Uyattı bolğan bul nesi?
Köp eken goy sumdıqtıñı,
Estimegen kökesi.
Aqtuyğındı öltire,
Estise munı ěkesi.
2830 Osılay söylep beybişe,
Uyat dep jurtım estise,
Amalın istep ekevlep

Ündemes o zaman söyledi,
Sıkılıp böyle dedi:
-Sevgili, anneciğim,
Dayanamayıp önüne geldim.
İçim dolu kayğı var,
Ağlamadan duramadım.
Sana çoktan beri
Gidiyorum söylemeden.
Bilhassa söylemek için dua almadan
Söylemediğim olmadı,
Başa düştü bir bir kere
Affediver anneciğim,
İstemiş isek düşünmeden.
Gönül veren iki genç
Aktuyğın ile Alankay.
Arasında ben varım,
Utanıp kalıyorum.
Şimdiki durumu sen bul,
Çevreye sırrı bildirmeden.
Bu sözü duyarak tiksindi,
Kendi kendine sıkıldı,
Ündemesti kaynanası,
Aktuyğın'ın annesi.
Evde oturan genç bala
Utanacak olan ne?
Çok muş uğursuzluğunu,
Duymamış babası.
Aktuyğın'ı öldürür,
Duysa bunu babası.
Böyle söyleyerek baybişe,
Yurt duyarsa ayıp diyerek,
İki taraftan çaresini isteyip

Joq qılalıq endеше.
Toqım terlik ırımı,
2835 Tüsip qalar terlese.
Belgisiz bala ne kerek,
Özime quday bermese?
Ündemes jëne söyledi.
Enejan, alsañ tilimdi,
2840 Demeymin maqul muñımdı.
Adama bolıp er jetse,
Özinnifi jumsar qulındı.
Alañqayğa sözim bar,
Beremin degen qızındı.
2845 Molaqsaymen quda bol,
Jurt aytadı ızıñdı.
Alañqayğa tös qoyıp,
Etpediñ be ırımdı.
Estidik talay söziñdi.
2850 Böten körmes şalıñ da
Alañqayday balğa
Qız beüvge köñildi.
Bolar edi aytsaqta,
Alañqayday bolğan dep,
2855 Qalındıq oynap жүrgende
Binë bop sonan qalğan dep
Sözinen şalıñ taymasa,
Ayta almas eşkim jalğan dep.
Biraq eşkim ayta almas
2860 Aq, nekelep alğan dep.
Olay bolsa aytalıq
Meriyem ulı İsaday
Jaralğan bala nurdan dep.
Qudireti küşti qudanıñ

Yok edelim öyle ise.
Keçe örtü inancı,
Tüşüp kalır terlerse.
Belli olmayan bala ne gerek,
Bana Allah vermese?
Ündemes yine söyledi.
Anacığım beni dinlesen,
Dediğini makul görmüyorum.
Yetişip yiğit olsa,
Senin yumuşak yavrunu.
Alankay'a sözüüm var,
Vereyim diye kızını.
Molaksay ile dünür ol,
Yurt söyler dedikodunu.
Alankay'a dös verip
Etmedin mi inanıp.
Duyduk defalarca sözüñü.
Yabancı görmez ihtiyarın da
Alankay gibi balaya
Kız vermeye gönüllü.
Söylesek olurdu.
Alankay gibi olmuş diyerek,
Nişanlı oynayıp gidince
Ondan hamile kalmış diyerek
İhtiyarın sözünden dönmezse,
Hiçkimse yalan deyip söyleyemez
Fakat hiçkimse söyleyemez
Nikahlanmış diyerek.
Öyle ise söyleyelim
Meryem oğlu İsa gibi
Bala nurdan doğmuş diyerek.
Kudreti güçlü Tanrının

2865 Özinen kelgen permen dep.

Kendinden gelmiş ferman deyip.

Ündemes kelini osılay tolğap, Ündemes gelini böyle söyleyip, kempirdi burmalap körip edi, biraq oğan ihtiyarı hakikati değıstirmişti. Fakat ihtiyar kempir könbey, Ündemeske ayttı:Sözifi duris inanmaz, Ündemes'e söyledi: -Sözün doğru bolğanmen, üyde otırğan qız balağa ılayıg, olmasıyla birlikte, evde oturan kız balaya bolmas. Ösek sözdi soñımızga ertip, el-jurtqa layık olmaz. Arkamızdan dedikodu gelip, külki bolğanşa, sol şıqı ökpeni joq qılıp halka gülünç olana kadar, o bebeği yok tınayıq, -dedi. Söytip, Aqtuygınga neşe türlü edelim. Böyle yapıp Aktuygın'a nice türlü derilerdi işterdi, bulavga da tüsipti, er türlü ilaçlar içirdi, terlemişti de, her türlü çareyi ırım ayla istedi, biraq iştegi bala tüspe di. denediye de bala düşmedi. Aktuygın ise Aqtuygın bolsa zarlap, derimen türlü istegen dertlenip, derman isteyerek türlü zararlı jağamsız edetterdi kötere almay, avırıp qaldı. adetleri kaldıramayarak hastalandı. İçimdeki İştegi bëleni tüsirem dep jürip qızımdı öltirip bebeği düşüreçeğim diyerek kızımı alarımın dep qorıqqan kempir em istevin qoydı öldüreçeğim diye korkan ihtiyar ilaç vermeyi da, qızın ofıaşa üyge alıp janga körsetpey bağa bıraktı da, kızını tek başına eve alıp hiç berdi. Künderde bir kün ayı-künine tolıp, kimseye göstermeden baktı. Günlerden bir Aqtuygın arıstay ul bala tuvıp, aman-esen gün ayı günü dolarak, Aktuygın aslan gibi bir qutuldı. Jaña tuvılğan balanı joq qılıgısı kelgen oğul doğurarak, sağ salim kurtuldu. Yeni Aqtuygın isten şıqqan jas böbegin öltirüvge doğan balayı yok etmesi gereken Aktuygın közi qıymay, aldına alıp şeşesine qarap jalınıp doğurduğı bebeği öldüreye kıyamayarak, aytıp turğan sözi eken: önüne alıp annesine bakıp yalvardığı sözleri:

Joqqılam dep öziñdi,
Şeşem bir meniñ küştegen.
Qalmanı emi etpegen.
Dërim joq meniñ işpegen.
2870 Sen ediñ sonda tüspegen.
Men sorlını uyaltıp,
Ajalıñ seniñ jetpegen.
Tırnağına zar bolıp
Suraganga bitpegen.

Yokedeyim diye bunu
Annem beni mecbur etmiş.
Yapmadığı ilacı kalmadı.
İlacım yok benim içmediğim.
Sen idin o zaman düşmeyen.
Ben zavallıyı utandırıp,
Senin ecelin gelmemiş.
Tırnağına muhtaç olarak
Sorunca bitmeyen.

- 2875 Ayta bersem, dertim köp,
Bizden ne kün ötpegen.
Qanşa bir tilek etse de,
Er bala şeşem tuvmağan
Qudirettiñ pərmeni
- 2880 Buyırıqsız bult javmağan.
Qudanıñ o da buyrıǵı.
Köl tartılıp quvrağan,
Şöl dalğa şöp bitip,
Quvraǵı ösip qavlağan.
- 2885 Türiñe seniñ qarasam,
Alañqayday avmağan.
Alañqay eske tükende,
İştegi dertim lavlağan.
Küderimdi üzbegeñ
- 2890 Kelmesin qayıp bilgenmin.
Qosılmas endi ol mağan.
Belimnen meniñ bolǵan dep.
Bola almas eke ol saǵan.
Jılap qaldıq ekevmiz,
- 2895 Körgeñ tüşim tım jaman.
Jetim qalǵan sorlısıñı
Jüre almaspıñı men de aman.
Tüşinseñi sözge jan anam,
Alañqaydıñ közi edi,
- 2900 Aldında sebiy bul balañı.
Tilimdi alsañı öltirme,
Amanat sizge qaldıram.
Öltirse ekem öltirsıñı,
Tüşinse, biraq nandıram.
- 2905 Alañqaydıñ özindey
Qarasam közi möldirep,
- Söyleyiversem derdim çok.
Bizden ne gün geçmemiş.
Ne kadar dilese de,
Annem erkek bala doğurmamış
Kudretin fermanı
Emirsiz, bulut yağmamış.
O da Tanrının buyruǵı.
Göl çekilip kurumuş,
Çöl bozkırda ot bitmiş.
Kuru yeşerip çoǵalmış.
Sana baksam,
Tıpkı Alankay gibisin.
Alankay akla düşünce,
İçimdeki dert alevleniyor.
Ümidimi kesmedim
Dönüp gelmeyeceğini biliyorum.
O şimdi bana katılmaz.
Benim belimden olmuş diyerek.
O bala olmaz sana.
Ağlayıp kaldık ikimiz,
Gördüğüm rüya çok kötü.
Yetim kalmış zavallısın
Ben de sağ salım yürüyemem..
Anlasan sözü can anam,
Alankay'ın gözü idi,
Önümde sabı bu balan.
Beni dinlersen öldürme.
Size emanet bırakayım.
Öldürürse babam öldürsün,
Fakat, anlasa, inandırayım.
Alankay'ın kendi gibi
Baksam gözü tertemiz

- Öz boyımnan şıqqasın,
Qıymay turmın öltirseñi
Dım bolmasa şeşeke-av,
2910 Toydırıp öziñi öltirşi
Uvız sütin bir berip,
Az da bolsa aldıma
Oturpayın bir körip.
Tiri bolıp jürgende
2915 Ğkesiniñ qasında
Bolar edi-av jol serik.
Jazıǵı joq jas sebiy,
Ne qılasız öltirip?
Onan da qayta, şeşeke-av,
2920 Şındıqtı aytıp bildirip.
Köterip jürseñi bolmay ma,
Qolına ustap küldirip.
- Kendim doğurunca,
Öldürsen kıyamıyorum.
Anne hiç olmazsa,
Doyurup kendin öldür.
Aǵız süttünü bir verip,
Az da olsa önüme
Oturuşunu bir görüp.
Sağ olup gidince
Babasının yanında
Yol arkadaşı olurdu.
Suçu yok genç sabı,
Ne yaparız öldürüp?
Bundan da başka anne,
Gerçeǵi söyleyip haber vererek.
Götürsen olmaz mı,
Eline alıp güldürerek.

Aqtuyǵın qız jas böbegin öltirtivge Kendim doğurunca, Aktuyǵın kız küçük bebeǵı öldürmeye kıyamadan, annesine böyle diyedursun ihtiyar kıymay, şeşesine osılay dep tilep turgasın kempir oylanıp qaldı. Jürimi bar janga sël düşünüp kaldı. Yaşayacak insana az şeyin nerseniñ sebep bolatın ğdeti emes pe?“Osı jas sebep olacak adeti deǵıl mi? “Bu bebeǵın ne nęresteniñ ne jazıǵı bar” degendey kempirdiñ suçu var” deyince ihtiyarın könlüne iyilik köñiline jaqsılıq tüsti. Qasında turǵan düştü. Yanında duran Ündemes gelini ile Ündemes kelinimen aqıldasıp ekevi bir oy fikirleşip ikisi bir düşündü. Yarın erkenden oyladı. Erteñi ertemen dedi kempir, şalımdı dedi ihtiyar, kocama kışlak tarafında iş kıstav jaqqa jumsaymın. Sonıñ qıstav basınan vereyim. Onun kışlak tarafından dönüşüne kıstav jaqqa jumsaymın. Sonıñ qıstav basınan vereyim. Onun kışlak tarafından dönüşüne göre bu balayı yeri göǵü saran evliya aǵacının jol boyındaǵı darav aǵaştıñı basına ilip başına asıp koyalım. İhtiyar dönerken balayı qoyalıq. qaytarda şal balanı körip alıp kelse, görüp alıp gelirse, peri kızının doğurup peri kızınıñı tuvıp tastaǵan balası dep, şaldı bıraktıǵı balası diyerek, ihtiyarı kandırırız. aldap baǵa bereyik. Şal körmey, sol arada İhtiyar görmeden orada kalırsa, o zaman qalıp qoysa, meyli, onda öz obalı özine birev kendi vebali kendine, birisi görüp alırsa da, it

körp a lsa da , it -qus j ep ke tse de öz i bilsifi, kuş yese de kendi bilsin, biz kendi elimizle özimiz qolumuzdan öltirmey-aq qoyalıq,-dedi. öldürmeden bırakalım, dedi. Bu fikir Bul aqıl Ündemespen Aqtuyğınğa da maqul Ündemes'le Aktuyğın'a da makul geldi. tüşip kelisti. Erteñgisin tañerteñ ertemen turıp Ertesi gün erkenden kalkıp, kocası Bayguttı kempiri B ayguttı şalına “tünde ğajap bir tüş ihtiyara, “Gece acayip bir rüya gördüm.” diye kördim” dep aytıp turgan sözi eken: söylediği sözü:

- | | |
|--|--|
| -Kötersi şalım, basındı,
Ofıgarsın alla isindi. | -Kaldır ihtiyarım başını,
Allah düzeltsin işini. |
| 2925 Aytuvğa seni oyattım,
Tandağı körgen tüşimdi.
Sërsenbi aqşam tañında
Köñilimiz haqtıñ jolında,
Uyqıda jatıp tüş kördim, | Anlatmak için seni uyandırdım
Tanda gördüğüm rüyamı.
Çarşamba akşam tañında
Gönlümüz hakkın yolunda,
Uykuya yatıp rüya gördüm,
Uyansam hepsi aklımda. |
| 2930 Oyansam bëri jadımda.
Jür ekensiñ sayrandap,
Qız-qıstavdıñ mañında.
Aqtuyğın bar janında.
Qara bürkit qaptaldap, | Seyrana çıkıp yürüyormuşsun,
Kış kışlağın civarında.
Aktuyğın var yanında.
Kara kartal yanaşarak,
Sirtına konuyor. |
| 2935 İyığıña qonıp jür.
Bala pandı soñında.
Alañqay balañ kelip tur.
Oljası bar qolında.
Quvanısıp, külisken. | Yavrusu arkasında.
Alankay balam geliyor.
Elinde ganimeti var.
Sevinerek, gülüşmüş. |
| 2940 Ağayın jurtı jolında.
Töñireği tört tülük,
Tüye, jılqı malında.
Aldına kelip bas iyip,
Qara tüğil hanıñ da. | Akraba, yurdu yolunda.
Etrafı evcil hayvanlar,
Deve, yıldı, koyun, keçi, sığır.
Önüne gelip baş eğerek,
Kara değıl hanın da. |
| 2945 Osınday ğajap qızık tüş
Körgen emen burın da
Jaqsılık jorıyıq, | Bunun gibi acayip düş
Önceden de görmüşüm.
İyiliğe yoralım, |

Jaqsı degen ırımğa.
Alañqaynı jetisip,
2950 Patşa bolar Qırımğa.
Balañnı qurmet dañqımen,
Şıgarsı ulıq orınğa.
Quda tüsse keşikpey
Molaqsay kelip qızıña.
2955 Nemereli bolarsıñı,
Qudayda köp göy qazına.
Qasıyetti şal edin,
Qadırlı bolğan jurtıña.
Qız balası böten be
2960 Qaldırsañı jiyen artıña.
Osılay dep şamalap,
Joruvın tüstıñ aytsam men,
Irim qılıp erinbey,
Qıstavğa barıp qaytsañı sen.
2965 Ustatqanday qolına,
Köñilim meniñ şat bolar,
Qıstavdı közben körıp qayt.
Körmese köñil jat bolar,
Er oljası jolında
2970 Qanday payda tap bolar.

Hayırdır inşallah
Alankay'ın yetişip,
Padişah olur Kırım'a.
Balanın şöhretiyle
Çıkarsın han yerine.
Söz kesse gecikmeden
Molaksay gelip kızına.
Torun sahibi olursun,
Tanrı da çok ya hazine.
Haysiyetli ihtiyarın,
Hürmetli olmuş yurduna.
Kız balası yabancı mı
Bıraksan yeğen ardına.
Böyle deyip tahmin ederek,
Düşün yorumunu söylesem ben,
İnanarak erinmeden,
Kışlağa varıp gelsen sen.
Tutmuş gibi eline,
Benim gönlüm şad olur.
Kışlağı gözünle görüp dön.
Gönül görmezse huzursuz olur,
Yiğit ganimeti yolda
Nasıl peyda olur.

Bayguttı bay kempiriniñ aldap aytqan sözine ıylanıp- “Qıstav jaqtı köpten beri körgende joq edim, barsam barıp ta qaytayın, osı bugün meniñ de quvanatın qabağım tartıp otr. Kim bilipti, aldımnan Molaqsay dosım, ne bolmasa, Alañqay balam kezdesip qalama qalay?! Kempirim asıñdı dayarlap jolğa qarap otırğaysın.”-dedi.

Bayguttı efendi karısının aldatıcı sözüne inanarak “Kışlak tarafını çoktan beri gördüğüm yok varsam, barıp da dönsem, bugün bende sevinecek gibi bir his var. Kim bilir, önümden Molaksay dostum, ya da Alankay balamla karşılaşıp karşılaşmayacağımı. Karıcığım yemeği hazırlayıp yola bakıp bekleyesin.” dedi.

Bayguttı bay qıstav jaqqa jürüp Bayguttı efendi kışlak tarafına ketkesin baydıñ kempiri balañı jörgekke orap yürüyüp gitsin efendinin karısı balayı Ündemes kelinine berdi de, şaldıñ qaytar sarıp, Ündemes gelinine verdi, “İhtiyarın şamasında jol boyındağı darav ağaştıñ döneceğı yol üstündeki evliya ağaç dalına butağına ilip qoya salğasın, özifi jurt közine bağlayıp asın, sen de yurda görünmeden tüspey tezdep avılğa qaytqaysıñ”- deydi. Şal çabucak köye dönesin.” der. İhtiyar balayı körip balanı alsa, qudaydıñ bergeni, görüp alırsa, Tanrı’nın verdiğı diyerek alır. şalkörmeıy bala sol arada qalıp qoysa, balanıñ Karısının sözü doğrultusunda Bayguttı sorı jengeni dep tapsırdı. Kempiriniñ sözi efendi eski kışlağına da geldi. Her tarafına boyınşa Bayguttı bay köne qıs qıstavına da baktı. İssız, eski kışlaktan başka hiçbir şey keldi. Jan-jagına közin saldı, jum-jirt bolğan gözüne ilişmedi. Onun gördüğü kışlak köne qıstavdan başka eş nêrse de közine arasından çıkıp kaçan bozkır tilkisi ile tüspeı. Onıñ körgeni qıstav arasınan şığıp üstünde süzülerek uçan iki üç karakuştı. qaşıp bara jatqan jalğız qarsaq pen üstinde Yol boyunca Molaksay ile de, Alankay ile qalıqtap uşıp jürgen eki-üş qaraqustı gana de kendi başına yürüyen başka yolcuyla da kördi. Jol boyı Molaqsay da, Alañqay da, karşılaşmadı. beysevbet jürgen jürğınşı de kezdespedi.

Bayguttı oyladı “Kişiniñ tüsinde Bayguttı düşündü “Kişinin rüyasında körgeniniñ bêri öniñde bola bergende körgen gördüğü herşey gerçek olursa rüyayı gören adam tiri êvliye bolmay ma? Qaydağı bir adam evliya olmaz mı?” kendini kaybetmiş sandıraқтаğan kempirdiñ tiline erip qıstav bir ihtiyarın sözüne inanıp kışlak başında basında meniñ nem bar, qoy, izime qaytayın” benim ne işim var, geri döneyim diyerek dep Bayguttı bay izine qayttı. Qayıp kele Bayguttı efendi geri döndü. Dönüp gelirken jatıp darav ağaştıñ tübinde jaqındadı. Bu özi evliya ağaç dibine yaklaştı. Bu kendi atam atam zamannan beri jazı-qısı köral tartıp zamanından beri yaz kış yeşil kalan, uzaktan alıstan körinip turatın belgili ağaç edi. Jurt onı görünen belli bir ağaç idi. Yurt kaplan jolbarıs tünep, peri qonatın qasiyetti êvliye tüneyerek, perinin konacağı özellikli evliya ağaç dep qaskerleytin edi. Bayguttı bay jol ağaç diyerek ağaca hürmet gösterirdi. boyındağı darav ağaştıñ tusınan öte bergende, Bayguttı efendi yol üstündeki evliya ağaç ağaç butağında ilivli turğan bir oravlı nerseni öte tarafına geçince, ağaç budağında sarılı körip toqtay qaldı. Ne de bolsa, barıp köreyin duran bir şeyi görüp durdu. Nedir, varıp dep, Bayguttı baydıñ ağaç astına kelip göreyim diyerek, bayguttı efendinin ağaç

jörgekke qarap tandanıp aytıp turğan jeri altine gelerek jörgege bakarak hayret edip eken: söylediği yeri:

- Jolğa şığıp Bayguttı,
Bergey dep quday tilekti.
Kempirdiñ aytqan sözi bar,
Keledi bolıp ümitti.
- 2975 Qıstavdıñ kelip basına
Jan-jaqqa qarap köz tikti.
Köne qıstav işinen,
Kördi qaşqan qarsaqtı.
Aspanda uşıp oylanğan
- 2980 Qarayğan qara qus kördi.
Kezdesken basqa adam joq,
Qaytuvdı keyin hoş kördi.
Kele jatıp jol boyı,
Darav ağaş tübinde
- 2895 Bir oqıyğa is kördi.
Butaqqa mıqtap ilingen
Jol boyınan köringen
Jörgektevli baladay
Sırtınan orap buvilğan.
- 2990 Bayguttı mumı bilüvge
Joldan şığıp burılğan.
Bayguttı jaqın baradı,
Jaqındap közin saladı.
Qamşınıñ türtip sabımen,
- 2995 Jörgekti aşıp qaradı.
Uyıqtap jatqan işinde,
Kördi sonda balanı.
Körıp qayran qaladı.
Tiygizip qolın ustamay
- Yola çıkıp Bayguttı,
Tanrı dileğini verecek diye.
İhtiyarının söylediği sözü var.
Ümitlenip geliyor.
Kışlağın gelip başına
Etrafına doğru göz dikti.
Eski kışlak içinden,
Kaçan bozkır tilkisini gördü.
Yüksekte düşünerek uçan
Kararan kara kuş gördü.
Karşılaştığı başka adam yok.
Geri dönmeyi doğru gördü.
Geliyorken yol boyu,
Darav ağaç dibinde
Bir garip iş gördü.
Dala sağlam bağlanan
Yol üstünden görünen
Belekli bala gibi
Sırtından sarılıp bağlanmış.
Bayguttı bilmek için
Yoldan döndü.
Bayguttı yaklaştı,
Yakınlaşıp baktı.
Kamçının sapıyla dürterek,
Jörgeği açıp baktı.
İçinde uyuyup yatan,
Balayı o zaman gördü.
Görüp hayran kaldı.
Elini tutmadan değdirip

- 3000 Tanırqap biraz turadı.
Mañında munıfı adam joq
Butaqta turğan ilüvli,
Uyqıda jatqan jas sebiy,
Judırığı tüyüli.
- 3005 Aşuvlı qabıq üyüli,
Jılamaydı, külmeydi.
Eş uvayım bilmeydi.
Peri me, êlde perişte
Körgenim tús pe, eles pe?
- 3010 Jörgeginde oravlı,
Ne gıp jatqan nêreste?
Balasın adam tastar ma,
Osınıfı özi men bilsem,
Periden tuvğan emes pe?
- 3015 Ne de bolsa, qudayım
Kezdestirdi bul iske.
Bayguttı söytip turğanda,
Jörgecti qolğa alganda
Uşıp jürgen üstinde
- 3020 Aq sarı bas küv kördi.
Balası dep periniñ
Aytqan sözün şın kördi
Balanı tastap qaşuvğa
Boyına tağı min kördi.
- 3025 Buyırsa bala meniki,
Menen burın kim kördi?
Balanı jerge tastamay,
Ketkeniñ alıp jön kördi.
Bul jerde endi köp turmay,
- 3030 Balanı alıp aldına
Bayguttı şavıp jöneldi.
- Hayret edip biraz durdu.
Bunun yanında adam yok
Dala asılı duran,
Uykuda yatan küçük sabı.
Yumruğu bağılı.
Sinirli görünüşlü.
Ağlamazdı, gülmezdi,
Hiç kaygı bilmezdi.
Peri mi, yoksa melek mi?
Gördüğüm rüya mı, hayal mi?
Beleğinde sarılı,
Ne bu yatan bebek?
İnsan balasını bırakır mı,
Bunun aslını ben bilsem,
Periden doğan değil mi?
Ne ise Tanrım
Rast getirdi bu işe.
Bayguttı böyle söylerken,
Beleği eline alınca
Üstünde uçan,
Ak sarı başlı kuğu gördü.
Perinin balası diyerek
Söylediği sözü doğru gördü.
Balayı bırakıp kaçmayı
Boyu kadar kabahat gördü.
Nasip ise bala benim,
Benden önce kim gördü.
Balayı yere bırakmadan,
Alıp gitmeyi uygun buldu.
Burada şimdi fazla durmadan
Balayı alıp kucağına
Bayguttı hareketlendi.

Qıstavmen avıl arası
Şaması tüstik jer edi.
Jetkenşe üyge asıgıp
3035 Bayguttı şavıp keledi.
Qarap jürgen kempiri
Alıstan şalın köredi.
Qolğa ustağan zatı bar
Kempirdiñ işi biledi.
3040 Şalınıñ şıgıp aldınan
Qolındağı oravlı
Oljan ne? –dep küledi.
Bayguttı sonda söyledi,
Söylegende ne dedi:
3045 -Alaqay kempir, süyinşi
Jıldamıraq jügirşi.
Tavıp aldım jas bala
Emşegin salıp emizşi.
Alaqay dep at qoyıp.
3050 Balası şaldıñ degizşi.
Qıstavdan qaytqan betimde,
Jol boyı jaqın şetinde
Bir butaqqa ilüvli,
Darav ağaş tübinde,
3055 Butaqqa ilip şeşesi,
Sayran etken köginde
Adam emes anıgı,
Bul periniñ balası,
Butaqqa ilip sayrandap
3060 Kökte jürgen anası.
Seniñ tüsin dël kelip,
Buyırğan bizge şaması.
Tavıp alğan özimiz,

Kışlakla köy arası
Sabahtan ögleye yürünecek yerdı.
Eve yetişmek için acele edip
Bayguttı koşup gelir.
Bakıp duran karısı
Uzaktan ihtiyarı görür.
Elinde tuttuğu birşey car
İhtiyarın kendi biliyor.
İhtiyarının önüne çıkarak
Elindeki sarılı
Ganimetin ne? diyerek güler.
Bayguttı o zaman söyledi,
Söyleyince ne dedi:
-Alakay ihtiyarım, müjde
Çabucak koş.
Küçük çocuk buldum
Memeni ver emzir.
Alakay diye ad koyarak
İhtiyarın balası deyiniz.
Kışlaktan dönerken yüzümde,
Yol üstünde yakında
Bir dala asılı,
Evliya ağaç dibinde,
Dala asarak annesi,
Seyretmiş göğünde
Şüphesiz, insan değil,
Bu, perinin bebeği,
Dala asıp seyrederek
Gökte gitmiş annesi.
Senin rüyan tam çıktı,
Herhalde bize buyurmuş.
Bulmuşuz biz,

Eşkimniñ bolmas talası.
3065 Qız ba, elde ul ma eken,
Kempirim, bayqap qaraşı.
Osıdan eger ul bolsa,
At şaptırıp toy berem,
Köñilimniñ ketsin nalası.

Hiç kimsenin olmaz nasibi.
Kız mı, yoksa oğul muymuş,
Karıcığım dikkatle bak.
Bu eğer erkekse,
At kestirip toy vereyim.
Könlümün derdi gitsin.

Sonda baydıñ kempiri jörgekti aşıp
körüp, quvanıp şalına aytıp turğan sözi eken:

O zaman efendinin karısı beleği açıp
görerek, sevinip ihtiyarına söylediği söz:

3070 -Alaqay, jalım, alaqay,
Beripti bizge bir quday.
Kördim anıq minekiy
Bolıppız jaman balaqay.
Jılap jürgen jan edik,
3075 Zar bolıp jalğız balağa-ay.
Toyındı şalım, jasay ber,
Habar salıp halqıña-ay.
Sol toyıñnıñ üstinde
Kelmeske eken Alañqay?

-Alakay, ihtiyarım alakay,
Bir Tanrı bize vermiş.
Gördüm şüpheşiz işte
Olmuşuz kötü çocuk.
Ağlayan insan idik,
Muhtaç olup yalnız balaya.
Kocacığım toyunu yapıver,
Haber salıp halkına.
O toyunun üstünde
Gelmez miymiş Alankay?

3080 Alañqaydıñ izinde,
İnisi bolar Alaqay.
Qızına tüsse quda bop.
Arnayı kelip Molaqsay.
Toyıña toy qosılıp,
3085 Körermiz ülken tamaşa-ay.
Quday bergen Alaqay,
Bayguttı şaldıñ balası-ay.
Bavırına salıp mēpelep,
Bereyin emşek jılasa-ay.

Alankay'ın arkasında,
Kardeşi olur Alakay.
Kızına söz kesse dñnür olup.
Özellikle gelip Molaksay.
Toyuna toy katılıp,
Görürtüz büyük temaşa.
Tanrı'nın verdiği Alakay,
Bayguttı ihtiyarın balası.
Özenle bakıp kardeşime salayım,
Ağlarsa meme vereyim.

3090 Tilmen közdiñ suğı bar.
Jurt közine körsetpey

Dil ile gözünün arzusu var.
Yurda göstermeden

Bayanın özüm ofiaşa-ay.

Ben ayrıca bakayım.

Baydın kempiri osılaysa dep şalina Efendinin karısı böyle diyerek quvanışın bildiredi. Balaga ëvelinde avızına ihtiyarına sevincini bildirdi. Balaya, alakay tüşpen alaqaýlağan sözderi boyınşa Alaqay alakay diye söylediği için, Alakay diyerek at dep at qoydı. Jas balanı tünde Aqtuyğınğa koydu. s evinç emzirip, ihtiyar gündüz ke ndi emizip, kündiz kempir öz emşegin berip jüre memesini verdi. beredi.

El arasında Bayguttı bay peri balasın Halk arasında Bayguttı efendi peri tavıp alıptı degen qaveset taratadı. Buğan biri çocuğu bulmuş diye söylenti yayıldı. Buna nanbasa da, biri nandı. Aqköñil quday degen biri inanmasa biri inandı. İy niyetli Allah şal edi, köñiline qaray tefir alla kezdestirgen diyen ihtiyardı, tanrı gönlüne göre karşılaştırır şıgar desti. Moldalar köne ëngimelerden mısıl diye söyledi. Mollalar eski hikayelerden keltirip Zulqarnayın Eskendir men İysa örnekler vererek Zülkarneyn, İskender ile İsa paygambar tuvralı afızdardı aytıp senim peygamber hikayelerini anlatarak bildiredi. inandıklarını söylüyorlardı.

Endigi sözdi Aqtuyğınnañ estifiz. Şimdi sözü Aktuyğın'dan işitiniz. Bayağı kempir şeşesiniñ işindegi balanı Önceden, ihtiyar annesinin karnındaki bebeği tüşirem dep iştirgen jağımsız dëri-şöpterinen düşüreyim diye içirdiği zararlı ilaçlar, yabani asqımp avırğan Aqtuyğınnañ navqası künnen- otlardan hastalanan Aktuyğın'ın hastalığı künge avırlay berdi. Navqasınan qavıp etken günden güne ağırlaştı. Hastalığından tehlikeye Aqtuyğın qız sırlas jeñgesi Ündemesti şaqırıp düşen Aktuyğın kız, sırdaş yengesi alıp munıñ ayttı, qoştasqanday söz aytıp Ündemes'i çağırıp sıkıntısını söyledi, turğan jeri eken: vedalaşır gibi söz söylediği yeri:

-Ündemes, jengem, Ündemes,

Qatar ösken teteles.

3095 Sen-jengem de, men-biykeş,

İzinde jürgen ökşeles.

Oynap-külip berge östim,

Üyimmen üyim irgeles.

Birge jürdim özifimen,

-Ündemes, yengen Ündemes,

Berber büyümüş akranım.

Sen yengemsin, ben yetişkin kız,

Arkandan gelen yaşıt.

Oynayıp gültip birlikte büyüdüm,

Evimle evin komşu.

Seninle birlikte gittim,

- 3100 Sırım joq meniñ sen bilmes.
Qızmetşim dep üydegi,
Etkem joq seni közge ilmes.
Bay-patşanıñ qızınan
Özindi köfilim kem körmes.
- 3105 Aynalayın, jefşe-av,
Bolmasañ öziñ tilektes,
Künnen-künge jüdedim,
Avruvdıñ jayın sav bilmes.
Uvayım etip jatırın,
- 3110 Ajalı jetse, kim ölmes.
Ündemes, irza bola gör.
Osıdan ketsem köz körmes.
Jastıq dövren şağında
Kimder oynap, kim külmes.
- 3115 Alañqaymen jatqan tün
Közim de meniñ tür eles.
Alañqay endi mağan joq.
Sondağı keldi körgen tıs.
Men bilmeymin, jeneşe-av,
- 3120 Jazılam ba, ölem be?
Ölip ketsem osıdan.
Alañqayğa sälem de.
Sağındı dep aytqaysıñ,
Sargaya kütip özindi.
- 3125 Intıq bolıp jattı de,
Bir körüvge jüzindi.
Kelemin dep ketti de,
Degeysiñ aytıp sözimdi
Avruv taptı degeysiñ,
- 3130 Tüsirem dep jügimdi.
Qısılğannan süytti de,
- Senin bilmediğın sırrım yok.
Evdeki hizmetçim diyerek
Seni unuttuğım yok.
Efendi, padişahın kızından
Gönlüm seni eksik görmez.
Sevgili yenge,
Sen aynı fikirde olmasan,,
Günden güne kötüleştim,
Hastanın halini sağlam bilmez.
Evhamlanıp yatıyorum,
Eceli yetse kim ölmez.
Ündemes razı ol.
Bundan gitsem göz görmez.
Yatacak devran, çağında
Kim oynayıp, kim gülmez.
Alankay'la yattığım gece
Gözümün önünde hayal gibi.
Şimdi Alankay bana yok.
Sonu geldi gördüğümüz rüyanın.
Yenge, ben bilmiyorum,
İyileşeyim mi, öleyim mi?
Ölüp gitsem bundan,
Alankay'a selam söyle.
Özledi diye söylersin,
Sarıp bekleyerek seni.
Hasret çekip yattı de,
Yüzünü bir görmek için.
Geleceğim diye gitti de,
Sözümü söyleyip diyesin.
Hastalık buldu diyesin,
Düşüreyim diye bebeğimi.
Zor durumda böyle yaptı de,

Uyat degen ölüm de,
Tüspey qaldı biraq ta,
Bolğasın bala jürimdi.
3135 Alañqay kelse osıdan,
Alañqaydı alıp şıq,
Ulın dep osı senimdi.
Alañqaymen jatqan tün,
Bilesiñ, sirë, onımdı.
3140 Irza bolsın Alañqay,
Tabısarmız maqşarda.
Tefiri qossa jolımdı.
Jeñeşe, sen de ırza bol,
Qoştasalıq ekevmiz
3145 Ėkelşi bermen qolındı.

Ayıp denen ölüm de.
Düşmedi yine de,
Olunca çocuğun gideceği yer
Alankay gelse artık,
Alakay'ı alıp çık.
Oğlun diyerek bunu.
Alankay'la yattığım gece,
Herhalde, biliyorsun doğruyu.
Razı olsun Alankay,
Buluşuruz mahşerde.
Tanrı birleştirirse yolumu.
Yenge, sen de razı ol,
Vedalaşalım ikimiz
Getir ver elini.

Aqtuyğın qız osılay tolğap, muñın
sağıp Alañqayğa sëlemin ayıp, jeñgesimen
qoştasıp, men o dünüyelik adamın-dep jata
berdi. Avzına quday salğanday Aqtuyğın qız
köp udamay qaytıñ boldı. El-jurtı jıynalıp, aq
jayıp aruvlap qoydı.

Aktuyğın kız böyle söyleyip içini
dökerek, yengesiyle vedalaşıp, ben o dünyalık
adamım diye yatıverdi. Sanki allah söyletmiş
gibi Aktuyğın kız çok sürmeden vefat etti.
Halk toplanıp, ak yayarak ölüyü yıkadı.

Endigi habar Edil patşanıñ zındanında
jatqan Alañqaydan estiñiz. Alañqay batır sol
zatqannan zındanında jata beredi. Onan surav
alıp qalay tursın, qalay jatırsın degen adam da
bolğan jok. Zıdanıñ sasıq iyisi jaqpay, ėri
mezgilinde işip turğan as suv da joq, bala
arıp-aşıp öler halge keldi. Sonda Alañqay
batır el-jurtın sağınıp, ėkesi Molaqsay men
qarındası Aqkerbezdi oylap, süygen jarı
Aqtuyğın qızdı da esine alıp zından işinde
zarıgıp ayıp jatqan sözi eken:

Şimdi haberi Edil padişahının
zındanında yatan Alankay'dan alınız. Alankay
bahadır o gündən beri zıdanında yatıyor. Ona
nasılsın nasıl yatıyorsun diye soran adam da
yok. Zıdanın pis kokusu var., hem de belli
zamanlarda yiyecek, içecek de yok. Bala
zaman Alankay bahadır yurdunu özleyerek,
babası Molaksay ile kardeşi Akkerbez'i
düşüntüp, sevdiği yarı Aktuyğın kızı da
düşüntüp özleyerek dertlenip söylediği sözü:

-Jaratqan alla, t firim,
Buringi  tken payqambar,
Quldik etip  zife,
Jalınıp jatqan jayım bar.
3150  rvaqtar, qolday g r,
K filiimde qaygı-zarım bar.
Altı jil boldım osında,
Sırtımda qamal korgan bar.
Bir körsem dep jurtımdı.
3155 K filiimde k şti arman bar.
Jazıqsız meni qamaqtı,
Jol boyı ustap Tumanzor.
Jazaladı tıñşı dep,
K fili qara adamdar.
3160 Men bir jürgen jolavşı,
T sinbeytin biraq nadandar.
Surav salqan adam joq,
 zimşe qanday amal bar.
El –jurtımdı sağındım,
3165 Ayta almay jatqan muşım bar.
Qartayqan  kem Molaqsay,
Artımda qalqan atam bar.
Qarındaşım Aqkerbez,
Tuvsıqanı, janım bar.
3170 Vede etken Aqtuygın,
Jolımdı kütken jarım bar.
Qulanserdey naqaşım,
Mayrılıp jatqan erim bar.
Edil-Jayıq boyında,
3175 Alısta qalqan elim bar.
Olarga meni kim aytsın

-Yaratan Allah'ım, Tanrım,
Eski geçmiş peygamberler,
Kulluk ederek sana,
Yalvaran halim var.
Ervahlar kollayım,
İimde kaygı sıkıntım var.
Altı yıl oldu burada,
Üstümde kale korunak var.
Yurdumu bir görsem diyerek.
K nl mde güçlü arzu var.
Beni suçsuz yer hapsetti,
Yolda yakalayıp Tumanzor.
Yaydı casus diyerek.
Kötü niyetli adamlar.
Ben bir yolcu,
Fakat düşünmedi cahiller.
Osru soran adam yok,
Senin ne niyetin var diye.
Yurdumu  zledim,
S yleyemediğim sıkıntım var.
Yaşlanan babam Molaksay,
Ardımda kalmış atam var.
Kardeşim Akkerbez,
Akrabam, canım var.
Söz verdiğim Aktuygın,
Yolumu bekleyen yarım var.
Kulanser gibi dayım,
İş yapamadan yatan yiğidim var.
İdil Yayık boyunda
Uzakta kalan yurdum var.
Onlara beni kim söylesin

Olardan körgen kimim bar
Joldaş almay qasıma,
Qıysıq ketken jönim bar.
3180 Qoş bolındar körmesem,
Er basında ölüm bar.
Ölip ketsem osıdan,
Ajal kelip tosınnan.
Ağa jeñge, ırza bol,
3185 Qatar ösken jasımnan,
Ötkenin bildim bul jerde.
Bir bilmestik basımnan.
Kerek boldı aǵayın,
Osınday jerde qısılgan,
3190 Men beyşara ulıñız,
Jat qolına qor bolıp,
Ajalǵa bastı usınǵan,
Jatırın bilip jayımdı,
Sizderge endi qosılman.
3195 Ėveli sēlem ēkeme,
Ekinši sēlem šēseme!
Tirilikte ne jetsin,
Ėke menen šēsege,
Saǵınışı balanıñ ,
3200 Aytqanmen sizge jete me
Ėkemniñ aytqan aqılı,
Šēsemniñ aytqan naqılı,
Esimnen meniñ kete me!
Aqılsız bala ēkeniñ,
3205 Aytqanın biraq ete me!
Atadan alǵıs almaǵan,
Muratına jete me!
Qarıdasım Aqkerbez,

Onlardan gördüğüm kimim var.
Arkadaş almadan yanıma,
Sıkıntılı halim var.
Görmezsem hoş kalınız
Yiğit başında ölüm var.
Ölüp gitsem bundan,
Ecel gelerek aniden,
Ağa yenge razı ol.
Beraber büyümüş yaşımdan,
Geçtiğini anladım bu yerde.
Bir bilinmezlik başımdan.
Akraba gerek oldu,
Bunun gibi sıkıştığım yerde,
Ben çaresiz oğlunuz,
Yad eline zavallı olup,
Ecele başını sunmuş,
Halimi biliyorum,
Sizlere şimdi kavuşamam.
İlk selam babama,
İkinci selam anneme!
Sağlıkta ne yetişir,
Anne ile babaya.
Balanın hasreti,
Size söylemekle yeter mi.
Babamın söylediği fikri,
Annemin söylediği sözü,
Benim aklımdan gider mi!
Akılsız bala babanın,
Söylediğini yapar mı?
Atadan alkış almayan,
Muradına erer mi!
Kardeşim Akkerbez,

- 3210 Ağasın izdep ər mezigil,
Jılavmen küni öte me?!
Süygen jarım Aqtuygın
Keler dep meni küte me?!
Osılay eske tüksende,
Şıdasın qalay köñilim
- 3215 Algıy, Qıpşaq aralas,
Tuvıp ösken öz elim.
Öz elimde köp edi,
Qadirles menif ağa-inim.
Qıyın bolar senderdi,
- 3220 Endi menif körtüvim.
Zındanda bilip jatırın,
Ağayın eldif keregin.
Joğalmas edi-av deregim,
Osı jerde tap bolsañ,
3225 Qanekiy seniñ bireviñ.
Bolar edif süyevim,
Qalmas edi belgisiz,
Kömülmeý menif süyegim.
Jaman eken jalğızdıq,
- 3230 Qostarım joq qasımda,
Oylansam soğan küyemin.
Molaqsay ekem sen edif,
Senif de balañ men edim.
Jaman bolar jalğızdıq,
- 3235 Joldassız ketpe dep edif.
Boldı goy seniñ degenif
Qarındasım, Aqkerbez,
Jalğızsıñ, ağa ketpe dep,
Sözifdi aytqan bilemin.
- 3240 Özimniñ qılğan bir isim,
- Abisini arayıp her zaman,
Ağlamakla günü geçer mi?!
Sevdiğim yarım Aktuygın
Gelir diye beni bekler mi?!
Bunlar akla düşünce,
Gönlüm nasıl dayansın.
Algıy, Kıpçak karışık,
Doğup büyüdüğüm öz yurdum.
Öz yurdumda çok idi,
Benim hürmetli abi, kardeşim.
Zor olur sizleri,
Şimdi benim gördüğüm.
Zındanda anlıyorum,
Akrabanın, yurdun gerekliliğini.
Kaybolmazdı haberim,
Bu yerde karşılaşsan,
Hani ya senin bir tanen.
Olur idi dayanağım,
Belirsiz kalmazdı,
Senin kemiğın gömülmeden.
Yalnızlık kötüymiş,
Destegim yok yanımda.
Düşünsem ona yanarım.
Molaksay babam sendin,
Senin de balan ben dim.
Kötü olur yalnızlık,
Arkadaşsız gitme demiştin.
Oldu senin dediğın.
Kardeşim Akkerbez,
Abi, yalnızsın gitme diye,
Söylediğın sözü biliyorum.
Kendi yaptığım iş,

Kimnen munı köremin,
Ilajım joq könemin.
Men bilmeymin senderdi,
Endi qaşan köremin.
3245 Köre almasam qoş bolıñ,
Qamalğan tordıñ işinen,
Osı bir aytqan sälemim.

Bunu kimden görürüm.
Çarem yok inanayım.
Bilemiyorum ben sizleri,
Şimdi ne zaman görürüm
Göremezsem hoşça kalın,
Kapatıldığım tuzağın içinden,
Bu söylediğim selam.

Alañqay batır osılay zarlap zındanda
jata tursıñ, endigi habardı Edil patşadan
esitifiz.

Alankay bahadır zındanda böyle
ağlayıp yata dursun, şimdi haberi edil
padişahından işitiniz:

Edil patşa Rum eliniñ patşasınıñ qızın
alıp soğan el jurtın tügel şaqırıp ulan-asır toy
berdi. Sol toyda at şaptırıp baluvan
kürestirilip, jambı attırılıp degendey neşe türlü
tamaşa savıqtar boldı, at jarısına Tumanzor
zalım bayağı Alañqaydan tartıp alğan
Jelquyın attı qosıp edi. Sol januvar jalğız kelip
bas bėygeni aldı. Köp attıñ işinen dara savıp
jalğız kelgen jüyrık atqa birden Edil patşanıñ
közi tüsip onıñ iyesi bolıp turğan
Tumanzordan “mına at bul jerdıñ jılqısı emes
qoy, munı qaydan aldıñ jasırmay şınındı ayt!”
—dep, emir etedi. Ötirik aytuvğa patşasınan
qorqıp Tumanzor aytadı: “Patşam, bul attı
javşı ma, tıñşı ma, bolmasa urı ma, eytevir
sonday birevden jol boyı qolğa tüsirgen edim,
iyesin zındanga qamatıp tastap edim, onı
sizge aytuvğa da umıtıp ketippin”, dep kişilik
bildirdi, deydi. Sonda patşa turıp, olay bolsa
sol adamdı qazır zındandan şıgarıp aldım tez
jetker. Qay eldiñ, qay jerdıñ, qaysı patşanıñ

Edil padişahı Rum elinin padişahının
kızını alıp, ona bütün yurdunu çağırarak
toy verdi. O toyda, at koşturup, pehlivan
güreştirilip, gümüş attırılıp nğice türlü
temaşa, eğlence oldu. At yarışına Tumanzor
önceden Alankay’dan zorla aldıñı
Jelkuyın atı ile geldi. O at birinci gelerek
baş hediye aldı. Çok atın içinden sıyrılıp
Edil padişahının gözü
Onun sahibi Tumanzor’a “Bu at
buranın yilkısı değıl, bunu nereden aldın,
saklamadan gerçeğı söyle.” diye emir verdi.
Tumanzor padişaha yalan söylemeye
korkarak söyler: “Padişahım bu atı yolcu mu,
casus mu, yoksa hırsız mı nedir birisini
yakalamıştım. Sahibini zindana kapatıp, size
söylemeyi unutmuşum.” diyerek durumunu
bildirdi. O zaman padişah, öyle ise o adamı
şimdi zındandan çıkarıp önüme getir, der.
Nerenin, hangi padişahın adamıymış, sorup
kendim öğreneyim. Soyguncu ise cezasını

adamı ekenin özüm surap anıqtayın. Ne javşı, veririm. Zararsız yolcu ise yönüntü bileyim, ne urı bolsa, jazasın tartar, jay jürgen jolavşı dedi.

bolsa jönin bileyin-dedi.

Tumanzor zalım balanı jön-josıgın Tumanzor zalım, balanın durumunu tındamay jëne patşasına bildirmey zındanga bilmeden, padişaha haber vermeden qamatıp qoyğanına quvıstanıp eger qamatqan hapsettiğime şüphelenir, hapsettiğim kişinin kısım jay jolavşı bolsa jazıqsız adamdı yolcu olduğunu öğrenirse, suçsuz adamı atı astındağı atı üşin zındanga qamattıñ dep için hapsettin diyerek padişah beni öldürür. patşam meni jazırar. Eger javşı ne urı bolsa Eger düşman hırsız olsa benim için iyi olur. mağan jaqsı bolar. Sondıqtan balaga patşanıñ O zaman balaya padişahın huzuruna varınca aldına barganda urımın dep şınındı ayt. Sonda hırsızım diye söyle, o zaman kurtulur gidersin qutulıp ketesiñ dep aldayın dep Tumanzordıñ diyerek aldatayım diye Tumanzor'un Alañqaydı aldarqatıp aytıp turgan sözi eken: Alankay'ı aldatıp söylediği sözü:

Sarılp jatqan qamavda,

Batırsınğan sen bala.

3250 Küşti bolsañ körerimiz,

Patşamız Edil aldında.

Öltirem de bosatsam,

Meniñ erik qolımda.

Jasırmay, şıraç, şınındı ayt,

3255 Kinëndi alıp moynıña.

Şının aytqan adamdı,

Qutqaram dep qamavdan,

Jarlıq etti patşamız.

Keşegi bergen toyıfıda.

3260 Ötirik biraç söyleseñ,

Aynalar isin qıyınğa.

Dar ağaşı astında,

Tüsedı arqan moynıña,

Urımın dep jol tosqan,

3265 Şınındı aytqan onan da,

Hapiste hasret çekip yatan,

Yiğitlenen bala.

Güçlü isen görüşürüz,

Padişahımız Edil önünde.

Öldürmek de bırakmak da

Benim elimde.

Gizlemeden, doğruyu söyle

Suçunu alıp boynuna.

Doğruyu söyleyen adamı,

Hapisten kurtarırım diye

Buyruk verdi padişahımız.

Gece verdiği toyunda.

Fakat yalan söylersen,

İşin zor olur.

Dar ağacı altında,

Boynuna ip düşer.

Yol bekleyen hırsızım diye,

Ona da doğruyu söyle,

Qutılıp ket qamavdan,
Kelgende isiñ qayımğa.

Kurtulup git hapisten,
İş gelince söyleşmeye.

Sonda Alañqay da oylanıp qaladı: - O zaman Alankay da düşündü.
Osımen eregesip, jalğız özim jol Bununla inatlaşarak, tek başıma yol bulamam,
tapapasın, onan da şınımdı aytayın dep ona da doğruyu söyleyeceğim diyerek
patşasına baruvdı uyğardı. Patşası surav padişahına varmaya karar verdi. Padişahı
etse, suravına qıdırıp jürgen jolavşı edim, - sorarsa, sadece yolcuyum diyerek doğruyu
dep şınımdı aytarımın. Patşa tüşinse söylerim. Padişah anlarsa serbest bırakıp
meyirim etip bosatıp jiberer. Tumanzorduñ gönderir. Tumanzorun sözüne inanırsa
tiline erse dargı asıp öltirer. Köp aldında darağacına asıp öldürür. Halk önünde ölürsem
ölsem habarım elime biliner. Ėkem haberim yurda duyurulur. Babam öldüğümü
ölgenimdi esitip küderin üzer,-dep oylap, duyar ümidini keser, diye düşünüp bulduğı
taptan aqlı. Sonda Alañqaydıñ aldandırıp fikir bu. O zaman Alankay'ın tumanzor'u
Tumanzorga aytıp turğay sözi: aldatıp söylediğı sözi:

Av, Tumanzor, Tumanzor,
Kelgende sizdey adamlar,
3270 Ötirik söylep bola ma?
Bolmasa esuvas nadandar.
Ötirik sözdi aytpaymın
Sözimnen biraq qaytpaymın,
Patşaña meni bir apar.
3275 Aldına aydap barganda,
Ne ğıp jürgen jansıñı, dep.
Patşañız menen jön surar,
Jön surasa aytarımın,
Jol boyında jatqanda,
3280 Aldı dep ustap Tumanzor
Aqlı bolsa patşañıñ,
Özi de sonda oylanar.
Urı menen javşını,

Ey, Tumanzor, Tumanzor,
Gelince sizin gibi adamlar,
Yalan söylemek olur mu?
Değilse akılsız cahiller.
Yalan sözü söylemem
Sözümnden yine de dönmem,
Padişahına bir götür.
Önüme varınca,
Ne için yürüyen adamsın diye
Padişahınız benden sorar,
Jönümü sorarsa söyleyin.
Yol üstünde yatınca,
Tumanzor beni yakaladı diyerek.
Aklı varsa padişahın,
Kendisi de o zaman düşünür.
Hırsız ile düşmanı,

Qosaqtop talay aydağan.
3285 Şiderlep qolın baylağan.
Èvelden seniñ dañqın bar
Öltiremin desen de,
Qorıqpaysın aqıñ bar.
Özindey mıqtı erlermen,
3290 Küş sınaşp körem dep,
Bizde qanday aqıl bar.
Èlin bilmes ëlek dep,
Ülkender aytqan naqıl bar.
Qolıñnan senin alatın,
3295 Men de qaşa jaqın bar.
Sözime meniñ sene ber.
Paşama aydap jüre ber.
Eki söylep ezbeytin,
Atadan qalğan saltım bar.

Bağlayıp defalarca sürmüş.
Elini bağlamış.
Önceden senin şanın var
Öldüreyim desen de,
Korkmuyorsun hakkın var.
Senin gibi güçlü yiğitlerle,
Güç deneyip göreyim diyerek,
Bizde nasıl akıl var.
Halini bilmez helak diyerek,
Büyüklerin söylediği söz var.
Senin elinden alacak,
Bende ne kadar akraba var.
Benim sözüme inanıver.
Padişahıma sürüp götürüver.
İki söyleyip gevezelik etmeyecek,
Atadan kalan adetim var.

Alañqay bala osılay dep juvasıy
söylegensin. Tumanzor zalım quvanıp, balanı
Edil paşanın ordasına qaray aydap kele jatqan
jeri eken:

Alankay bala böyle diyerek uslanarak
söyleyince, Tumanzor zalim sevinip, balayı
Edil padişahının merkezine doğru sürüp
geldiği yeri:

3300 Quvandı sonda Tumanzor,
Sözine senip balanıñı,
Aldına salıp aydadı,
Urısı dep dalanıñı.
Javsısı dep qalanıñı,
3305 Köringenge aytadı,
Erlik qılıp ustağan,
Tüsirgen qolğa adamım.
Tarattıruvğa jazasın,
Paşama aydap baramın.

Sevindi o zaman Tumanzor,
Balanın sözüne inanarak,
Öntüne alıp sürdü,
Bozkırın hırsızı diye.
Düşmanı diye kalenin.
Gördüğüne söyledi,
Yiğitlik edip yakalamış,
Ele geçirmiş adamım.
Çektirmek için cezasını,
Padişahıma sürüp varayım.

- 3310 Osılay sözben Tumanzor,
Jaqındadı ordağa.
Aytıp keled jol boyı,
Urımın dep ustalğan,
Şınındı ayt dep balağa,
3315 Özine de jan kerek,
Demese solay bola ma?
Ėkeldim dep urını,
Habar saldı patşağa
Buyrıq etti patşası,
3320 Ėkeldep şapsań aldıma.
Patşası ėmir etkese,
Kirgizdi işke balanı.
Edil patşa aşuvmen,
Balağa közin saladı.
3325 Uvızday özi jas bala,
Dep oyladı işinen.
Qalay urlıq qıladı?!
Quralı joq qolında,
Ėskeri joq sońında.
3330 Javşı qalay boladı?
Bileyin dep mĕn- jayın,
Baladan habar suradı!
Muñayıp turğan aldında.
-Jazalı bolğan jas bala,
3335 Jasımay mağan şınıfdı ayt,
Aydap alğan urlıq qıp,
Üyirli jılqı malındı ayt.
Til aluvğa jurtımnan
Ustap alğan janıfdı ayt
3340 Javşı bolıp tiyüvge,
Bastap jürgen fanıfdı ayt.
- Böyle söz ile Tumanzor,
Saraya yakınlaştı.
Söyleyip geliyor yol boyu,
Hırsızım diye yakalanmış,
Doğruyu söyle diyor balaya,
Sana da can gerek.
Demese öyle olur mu?
Getirdim diye hırsız,
Haber saldı padişaha
Buyruk verdi padişah,
Getirip çıksın önüme.
Padişah emir verince,
Balayı içeri girdirdi.
Edil padişahı sinirle,
Balaya baktı.
Kendi, genç bala,
Diye düşündü içinden.
Nasıl hırsızlık yapacak?!
Elinde silahı yok,
Arkasında askeri yok.
Nasıl düşman olacak?
Halini öğreneyim diye,
Baladan haber sordu!
Önünde üzülüp duran.
-Cezalı olan genç bala,
Bana saklamadan doğruyu söyle,
Hırsızlık ile sürüp aldığın,
Toplu yıldı, malını söyle.
Yurdumla kabul etmek için
Yakaladığın canı söyle.
Düşman olup olay çıkarma,
Başladığın amacını söyle.

Beker deseñi munıfıdı,
Ötirik qospay munıfıdı ayt.
Adamsıñı qay jurttıñı?
3345 Qanekey bala, jönıfıdı ayt.
Alañqay sonda söyledi,
Söylegende ne dedi:
-Assalavmağalayküm,
Merteбели patşamız,
3350 Men şınımdı aytayın,
Şapağat meyrim qılsañız,
Nege aytpayın jönimdi,
Bizden habar alsañız.
Jalğan aytar jayım joq,
3355 Qanday da jaza qılsanız.
Tekserersıñı sözimdi,
Edil patşa bolsañız.
Jazalarsız darğa asıp,
Tumanzor aytqan sözine.
3360 Şın eken dep nansañız.
Patşamız endi qulaq sal,
Men bildireyin jönimdi.
Qıpşaq-qaysaq egiz-di,
Turan-Türük negiz-di.
3365 Qaysaq deydi elimdi,
Türki deydi tilimdi.
Tefiri deydi dinimdi.
Kök tefiz deydi kölimdi.
Edil-Jayıq arası,
3370 Meken etken jerimdi.
Argınbek deydi erimdi.
Argınbektiñ aqtıǵı,
Molaqsay deydi ekemdi.

Evhamın boş diyorsan,
Yalan söyleme, derdini söyle.
Hangi yurdun adamısın?
Hadi bala yönünü söyle.
Alankay o zaman söyledi,
Söyleyince ne dedi:
-Esselamünaleyküm,
Merteбели padişahımız,
Ben gerçeǵı söyleyeyim,
Merhamet ederseniz.
Niye söylemeyeyim yönümü,
Bizden haber alırsanız.
Yalan söyleyecek halim yok,
Nasıl da ceza verseniz.
Tetkik edersin sözüümü,
Edil padişahı iseniz.
Ceza verirsiniz darağacına asıp,
Tumanzorur'un döylediǵi söze.
Doğru diye inansanız.
Padişahımız şimdi dinleyin,
Ben anlatayım halimi.
Kıpçak, Kazak ikizdi,
Turan, Türk esastı.
Kazak denilen yurdumdu.
Türkçe denilen dilimdi.
Tanrı denilen inancımdu.
Kök deniz denilen gölümdü.
İdil, Yayık arası,
Mekan ettiǵim yerdi.
Argınbek denilen atamdı..
Argınbek'in sonu,
Molaksay denilen babamdı.

Qulanserdiñ apası,
3375 Andamas deydi şeşemdi.
Molaqsaydıñ jalğızı,
Alañqay deydi özimdi.
Javabım patşa jëne bar.
Tındasañ meniñ sözimdi.
3380 Nağaşım meni Qulanser,
Anqatınıñ elinde.
Köristüvge arnayı,
Barıp edim sëlemege.
Ustap aldı Tumanzor.
3385 Sonan qaytqan kezimde.
Ėkemniñ dosı Bayguttı,
Alğanmın attı minüvge.
Nağaşım bergen bes qaruv,
Baylap alğan belimde.
3390 Qolğa tüsip qor boldım,
Uyıqtap jatqan jerimde.
Argıbek atam bar olsa,
Qulanser ağam sav bolsa,
Qaytarmas pa edi-av kekimdi.
3395 Jazıqsız janıp ketemin,
Buyırıq qılsañ ölimdi.
Patşa, sizden tilegim,
Eger meni öltirseñ
Ėkem izdep jürmesifñ,
3400 Habarlandar elimdi.
Balanıñ aytqan sözderin,
Edil patşa tındap tur
Jağdayın aytqan jas bala
Aldında jılap zarlap tur.
3405 Amaldarı patşanıñ

Kulanser'in ablası,
Andamas denilen annemdi.
Molaksay'ın tek yalnızı,
Alankay der, benim.
Padişahım yine cevabım var.
Dinlersen benim sözümü.
Benim dayım Kulanser,
Ankatı'ının yurdunda.
Özellikle görüşmek için,
Varmıştım selam vermek için.
Yakaladı Tumanzor.
Ondan dönerken.
Babamın dostu Bayguttıdan,
Atı binmek için almışım.
Dayımın verdiği beş silahı,
Bağlamışım belimde.
Ele düşüp hor oldum,
Uyuyup yattığım yerde.
Argıbek atam olsa,
Kulanser ağam sağ olsa,
Öcümü geri çevirmezdi.
Suçsuz yere yanıyorum,
Ölümü emredersen.
Padişahım sizden dileğim,
Eğer beni öldürürsen
Babam arayıp durmasın,
Haberl ver yurduma.
Balanın söylediği sözleri,
Edil padişahı dinliyor
Halini anlatıp genç bala
Önünde ağlayıp duruyor.
Padişahın adamları

Tügel estip barlap tur.
Jan algışı qasında,
Qılıştarın qayrap tur.
Jaña öspirim jas bala
3410 Ölimge qıyıp bolar ma.
Javtandap közi jaynap tur.
Bile almay tur bəri de,
Patşası neni oylap tur.
Turganda solay basqası,
3415 Söyledi qarapa patşası.
Tulpardıñ şapqan tuyağı,
Sunqardıñ uşqan qıyyağı.
Bolımına köz salsam,
Qas batırdıñ sıyağı.
3420 Qızılbastı qıyratqan,
Argınbek bolsa arjağı.
Bulindirgen Burğındı,
Qulanser bolsa berjağı.
Belgili eldiñ sıyı eken,
3425 Kem emes munıñ qay jağı.
Jarqıldagan şar bolat,
Tasqa salsañ kesetin.
İyilmeytin emendey,
Tav men tasta ösetin.
3430 Qara bürkit sekildi.
Qulanğa qaytpay tüsetin
Arıstan böri sekildi
Jabıssa jazım etetin.
Qas batırdıñ özi eken.
3435 Mandayğa siyrek bitetin.
Jebesindey sadaqtıñ
Togız qabat savıttan,

Hepsini duyup, etrafi gözetliyor.
Cellat yanında,
Kılıçlarını biliyor.
Yeni yetişen genç bala
Ölüme kıymak olur mu.
Yalvaran gözü parlıyor.
Hepsi de bilemiyor,
Padişahın ne düşündüğünü.
Diğerleri böyle durunca,
Padişah söyledi.
Tulparın koştuğu tırnağı,
Şahinin uçtuğu yamacı.
Gücüne baksam,
Has bahadır gibi.
Kızılbaş'ı harap eden,
Argınbek ise bir tarafı.
Burğın'ı karıştıran,
Kulanser ise diğer tarafı.
Meşhur yurdun nesli imiş,
Bunun hiçbir yanı kötü değil.
Parlayan dünya olacak,
Taşa vursan kesecek.
Baş eğmeyecek ağaç gibi,
Dağ ile taşa büyüyecek.
Kara kartal gibi.
Kulana dönmeden düşecek
Aslan kurt gibi
Yapıssa öldürecek.
Has bahadırın kendisiymiş.
Etrafta az olacak..
Sadağın oku gibi.
Dokuz katman zırhtan,

Şirene tartıp ötpeytin,
Osınday elde köp bolsa,
3440 Jeniske jurtım şetetin.
Qonağım eken qurmetti,
Arnayı sıylap kütetin.
Arğı atası Argınbek,
Ëvelden özim biletin.
3445 Nağası Qulanser,
Batırım edi belgili.
Özimniñ jaqsı köretin.
Solardıñ qalğan urpağı,
Keltirdi bugün retin.
3450 Qasına qosşı qılayın,
Soñıma ertip jüretin.
Belgili erim bolarsıñ,
Javıma soqqı beretin.

Uzanıp geçmeyecek
Bunun gibisi yurtta çok olsa,
Yurdum zaferde ulaşır.
Hürmetli konuğummuş,
Özel hürmet edip bekleyecek.
Büyük atası Argınbek,
Önceden kendim bilecek.
Dayısı Kulanser,
Benim meşhur bahadırımdı.
Kendimin iyi göreceği.
Onların bıraktığı oğulu,
Getirdi bugün düzenini.
Yanıma arkadaş kılayım,
Arkamda yürüyecek.
Meşhur yiğidim olursun,
Düşmana sokuverecek.

Edil patşa Alañqay balğa osılay dep
sın berip, özime qosşı qılıp alam dep
quvandırdı da, Alañqaydı urı dep jala javıp
öltirem dep turğan Tumanzor zalımğa, Edil
patşanıñ aşuv etip aytıp turğan sözi eken.

Edil padişahı Alankay balaya böyle
deyip inanarak, kendine arkadaş edeyim diye
sevindirdi de, Alankay'ı hırsız diye yalan
söyleyip öldüreyim diyen Tumanzor zalime,
Edil padişahının sinirlenip söylediği söz.

Jalğan söylep jaltarıp,
3455 Arındı satqan Tumanzor,
Balanıñ sözün şın küred,
Tındağan jalpı adamdar.
Ëvelden mağan aytpağan,
Moynıñda ülken jazan bar.
3460 Şarıyğatpen is qılsam,
Ölimge tartap küneñ bar.
Maquldavğa sözindi,

Yalan söyleyip yön değıştirip,
Namusunu satan Tumanzor,
Balanın sözünü doğru görür,
Dinleyen tüm adamlar.
Önceden bana söylememekle,
Boynundan büyük suçun var.
Şeriatla iş yapsam,
Ölüme vardıracaq günahın var.
Kabul etmek içi sözünü,

Aqtavğa jëne özindi,
Qanekiy qanşa quvañ bar?
3465 Qırıq jigit qasında,
Uyıqtap jatqan balañı
Ustap alğan jayın bar.
At-jarağın aluvğa,
Ötirik jala jabuvğa
3470 Oylagan sumdıq oyun bar.
Aman ketseñ osıdan,
Üyinde ülken toyın bar.
At-jarağın ekep ber,
Jëne qanday sıyıñ bar.
3475 Jolda jürgen jolavşı,
Jazıqsız janga tiyesıñ.
Emir etip buyıram,
İsine qılğan küyesıñ.
Balanıñ jatqan orınga
3480 Aparıp munı qamandar.
Alsın solay ülesin.
Qalay eken qamatqan,
Jağdayın öziñ bilesıñ.
Ajalın jetse ölesıñ,
3485 Ajalın eger jetpese
Argı şeti altı jıl-
Buyırq ta qıldım könesıñ,
Aşuv etip patşası,
Solay dep emir etkeseñ.
3490 Tumanzor zalım muñaydı,
Aytuvğa tavıp ne desin.
Alañqay sonda oyladı
Jamandıqqa jaqsılıq,
Keşireyin küymesin,

Aklamak için kendini,
Hani ne kadar yalanın var?
Kırk yiğit yanında,
Uyuyan balayı,
Yakalamış halin var.
Atını, silahını almak için,
Yalan yolla saklamak için,
Kötü düşüncen var.
Sağ gidersen buradan,
Evinde büyük toyun var.
Atını, silahını getiriver,
Yine nasıl hürmetin var.
Yolda yürüyen yolcu,
Suçsuz cana değersin.
Emir vereyim,
İşine yapmış lekesin.
Balanın yattığı yere
Bunu götürüp hapsedin.
Alsın öyle kalsın.
Nasılmış hapsetmek,
Durumunu kendi bilsin.
Ecelin yeterse ölürsün,
Eğer ecelin yetmezse
Sınırı altı yıl,
Emir verdim inanasın.
Sinirlenip padişahı,
Böyle emir verince,
Tumanzor zalim endişelendi,
Söylemek için ne desin.
Alankay o zaman düşündü
Kötülüğe iyilik,
Affedeyim yanmasın,

- | | |
|--|--|
| <p>3495 Osını oylap Alanqay,
Patşasına söylesin.
-Aldıyyar "taqsır" patşamız,
Sizge aytar datım bar.
Jürgen jol jayın,</p> | <p>Bunu düşünüp Alankay,
Padişahına söylemiş.
-Aldıyyar hürmetli padişahımız,
Size söyleyecek sözüm var.
Yürüdüğüm yol hakkında,</p> |
| <p>3500 Alıs penen jaqın bar,
Körgen biled el jayın,
Tentek penen maqul bar.
El işinde bir tentek
Jürmey me degen naqıl bar.</p> | <p>Uzak ile yakın var,
Gören bilir yurt halini,
Deli ile makul bilir.
Yurt içinde bir deli
Yürümez mi diyen akıl var.</p> |
| <p>3505 Jamandıqqa jaqsılıq
İste degen naqıl bar.
Halqımızdın edeti
Bul sözimdi maquldar.
Jası ülken aqam goy</p> | <p>Kötülüğe iyilik
Yap diyen akıl var.
Halkımızın adeti
Bu sözümü doğrular.
Yaşı büyük aqam</p> |
| <p>3510 Bolsa da jaman Tumanzor.
Jamandıqqa jaqsılıq
İsteyi degen oyım bar.
Tumanzordu bosat dep
Aldınızda bas iyip</p> | <p>Kötü olsa da Tumanzor.
Kötülüğe iyilik
Edeyim diye düşüncem var.
Tumanzoru bırak diye
Önünüzde baş eğerek</p> |
| <p>3515 Ketken jayım bar.</p> | <p>Kulluk etmiş halim var.</p> |

Alañqay bala osılay dep patşadan tilek. Alankay bala böyle diyerek padişahıtan etip, Edil patşa balanın sözine ırza bolıp, istedi. Edil padişahı balanın sözüne razı olup, jaqsılıqqa jamandıq er adamnıñ qolınan, kötülüğe kötülük her adamın elinden gelir jamandıqqa jaqsılıq er adamnıñ qolınan keledi der, kötülüğe iyilik er adamın elinden gelir devşi edi. Bul balanın köñili dana, aytuvlı er der. Bu balanın gönlü geniş, kıymetli eken. Jaqsı adamda kek bolmaydı depti. Sol yigitmiş. İyi adama intikam almak yakışmaz durıs eken. Tumanzordu qamat devdin ornına demışti. O dürüstmüş. Tumanzor'u hapsedin bosat dep ayıp turğan sözi, tavıp ayılğan söz diyeceği yerine bırakın diye söylediği sözü eken. Tumanzor seni osı balanın tilegi için bulup söylediği sözmüş. Tumanzor seni bu bosatayın. Munan bılay tağı da osınday ötirik balanın isteği ile bırakıyorum. Bundan sonra

jumıs,  diletsizdik jasasań, özindi Ölimge da bunun gibi yalan iř, adaletsizlik yaparsan,
 buyırıp, mal m lkindi, qazınağa, quydıramın. seni öldürüp mal, mülkünü hazineye
 Sonimen Alańqay batır zındannan qutılıp, koydururum. Sonunda Alankay bahadır
 Edil patřasınıń ordasında bola berdi. Patřa zindandan kurtulup, Edil padişahının
 oğan qaşan  zim ruqsat etkenşe orda da bola sarayında kaldı. Padişah ona ben izin verene
 ber. Tınıq dem al, qalamdı aralap qızıqta, kadar merkezde kal. Dinlen, şehrimi gezip
 k nilindi k ter, Özimmen birge jorıqqa şıgıp bak, eğlen benimle birlikte sefere çıkar
 qasımnda bolarsıń, jaqsı-jamandı körip gıybrat yanımda olursun, iyiyi, kötüyü görüp ibret
 alarsıń,-dep tapsırdı. Alańqay batır patřanıń alırsın diye vazife verdi. Alankay bahadır
 aytqanıń istep ordasında da boldı. Birneře ret padişahının söylediğini yapıp sarayda kaldı.
 qasında bolıp, jorıqta da j rdi. Astına jelquyın Bir zaman yanımda olup sefere gitti. Jelkuyın
 atın minip, nağası bergen bes qaruvın beline atına binip, dayısının verdiği beş silahı beline
 ildi. Edil patřanıń belgili adamdarınıń biri taktı. Edil padiřahının belli adamlarından biri
 bolıp k pke tanıla bastadı. K nderden bir k n olup halkça tanındı. Günlerden bir gün
 Elberik batır bastağan rum eliniń javşıları Edil Elberik bahadır başkanlığındaki Rum
 patşağa qarşı şıgıp  lken urıs boldı. Oı yurdunun düşmanları Edil padişahına qarşı
 soęısta Alanqay batırđıń erligimen patřalıqqa  k p büyük savař oldu. Bu savařta Alankay
 tanılған jeri eken: bahadırın yiğitliği ile padişaha tanındığı yeri:

Edil patşa bolęalı,
 Basına baqt qongalı.
  miri j rip jalpığa,
 Buyırq etip halqına,
 3520 Patşa bop taqta turęalı,
 Buręın menen Rumdı,
 Qızılbaspen Qırımdı,
 Bağındırıp alęalı,
 Talap etip umtılsa,
 3525 Jenbegen javı qalmanı,
 Qaharınan qaymığıp,
 Seskendi duşpan mandağan,
  lin bilmes  lek dep,

Edil padişahı olalı,
 Başına baht konalı
 Emiri giderek herkese,
 Buyruk vererek halkına,
 Padişah olup tahta çıkalı,
 Buręun ile Rumu,
 Kızılbaş ile Kırımı,
 Baş eğdirip alalı,
  steyip hamle yapınca,
 Yenmediği düşman kalmadı,
  fkesinden korkup,
 Korktu düşman.
 Halini bilmez helak diyerek,

Aytilgan misal sondağı.
3530 Ruvmnan şıqqan Elberiq,
Köpten beri kektesip,
Jeñemin dep östesip,
Edilge közin salğanı.
Edildiñ elin talqandav,
3535 Onıñ ülken armanı.
Rumnan sansız qol jıynap,
Soğısam dep barganı.
Qorqatugın Edil me,
Habar salıp halqına,
3540 Aq ordanıñ aldına,
Quralıp halqı tolğanı.
Bes qaruvın saylanıp,
Aybalta şoqpar alğanı.
Qara suvdıñ boyında,
3545 Enesaydıñ oyında.
Eki jaq qolı kezdesip,
Ülken ayqas bolğanı.
Alamannın köptiği,
Sëskelik jer avmağı.
3550 At tuyaqı dürsildep,
Köz bermes uşqan şañdağı.
Aldaspan qılış jarqıldap,
Körgende üşkir nayzanı
Er basına kelkendey,
3555 Qıyamet qayım qaydağı.
Neler küşti erlerdiñ,
At üstinde tayğanı.
Qızıl josa qan boldı,
Qara suv saydıñ aymağı.
3560 Qarañğı munar şañ boldı

Sonradan söylenmiş örneği.
Rumdan çıkan Elberik,
Çoktan beri kin besleyerek,
Yenerim diye böyle yaparak,
Edil'e gözünü dikmiş.
Edil'in yurdunu yıkmak,
Onun büyük arzusu.
Rumdan sayısız ordu toplayarak,
Savaşayım diye varınca.
Edil korkacak mı,
Haber verip halkına,
Ak ordanın önüne,
Birleşip halkı toplanmış.
Beş silahını hazırlayarak,
Aybalta, çomak almış.
Kara suyun boyunda,
Enesay'ın ovasında.
İki taraf karşılaşp,
Büyük savaş olmuş.
Askerin çokluğu,
Sabah vakti yerin genişliği
At tırnağı ses çıkararak,
Göz açtırmaz uçan toz.
Çelik kılıç parlayarak,
Görünce sivri mızrağı
Yiğit başına gelmiş gibi,
Kıyamet günü neredeki.
Ne güçlü yiğitlerin,
At üstünde düşmesi.
Dilim dilim kızıl kan oldu,
Karasu ovasının çevresi.
Kara bulut toz oldu.

Künirentip jer-aspan,
Adam körer bolmadı.
Elberik istep aylasın,
Aldında jürip eşkerdiñ,
3565 Bargandı jasqap qorgadı.
Jazım boldı erlerdiñ,
Aldına senip barganı.
Öşikken ebden Elberik.
Köñiline jel berip,
3570 Kelseñ kel dep Edilge,
Qarsı söylep turğanı:
-Meniñ atım Elberik,
Jaratqan alla dem berip,
Bir sınısam dep edim,
3575 Öziñmen Edil bir körüp,
Rumğa qılğan isiñdi,
Aldına seniñ keltirip,
Tartıp alsam tağıñdı,
Taydırıp bastan bağındı.
3580 Aqır bir kün öltirip.
Ordandı buzıp talqandap
Oyrandasam büldirip
Törde otırğan qızındı
Qoynıma alsam küldirip.
3585 Süyip alğan jarındı,
Qorlıq etsem bolar ed,
At artını mindirip,
Bolmas edi armanım.
Türki-Qıpsaq jurtındı
3590 Bir surasam köndirip.

Rumniñ batırı osılay dep janga tiye

Üzüntüye düşüp yer gök,
Adam göremedi.
Elberik taktik düşünerek,
Askerlerin önünde yürüdü,
Gideni geri çevirip korudu.
Öldü yiğitlerin,
İleriye inanarak varanı.
Hepten kin besleyen Elberik.
Könlüne yel verip,
Geleceksen gel diyerek, Edil'e,
Karşı söyleyerek durması:
-Benim adım Elberik,
Yaratan Allah güç vermiş,
Bir denesem diyordum,
Kendimle Edil'le bir görüp,
Rum'a ettiği işini,
Senin önüne getirerek,
Zorla alsam dağını,
Kaydırarak baştan itaat etti.
Sonunda bir gün öldürerek.
Sarayını bozup dağıtarak
Yıkarak kırıp döksem
Baş köşede oturan kızını
Güldürerek koynuma alsam.
Sevip aldığın yarını,
Aşağılasam olur,
At ardına bindirerek,
Kalmaz idi arzum.
Türki- Kıpçak yurdunu
Bir istesem itaat ettirip.

Rumun bahadırı böyle diyerek canına

söylegesin, Edil patşa-qaharlanıp şaqırıp okuyup söyleyince, Edil padişahı öfkelenip Elberikke qarısı jekpe-jekke şıgındar dep çağırarak, Elberik'e qarşı teke tek çıkın diye urandap jatqan jeri eken: savaşa davet ettiği yeri:

- | | |
|--|---|
| Elberik turdı taysalmay,
Osını aytıp Edilge.
Astamdıq kirip köñilge
Edil patşa kërlendi. | Elberik çekinmeden durdu,
Bunu söyleyerek Edil'e.
Üstünlük girip gönüle,
Edil padişahı öfkeleni. |
| 3595 Elberik aytqan sözine.
Dëmelengen tağımda
Qızğanıpjürgen bağımdı.
Joa qılam dep zalımdı.
Mındi patşa kërine. | Elberik'in söylediği söze.
Ümit etmiş dağımda
Kıskanıp gitmiş bağıımı
Yok edeyim diye zalimi.
Padişah kızdı. |
| 3600 Uran tastap şaqırıp.
Sayagurt, Sağır eline,
Türki Qıpşaq bërine
Turmañızdar dep bekerge
Belgili batır eline | Uran söyleyip çağırarak.
Sayagurt, Sağır eline,
Türki, Kıpçak hepsine.
Boş yere durmayınız diyerek
Meşhur bahadır yurduna |
| 3605 Türikten şıqqan Qılışbek.
Qıpşaqtan şıqqan Erbölek
Sayagurttan Sabıraş
Qıyın qıstav jerlerde
Erlerdıñ ornı bir bölek. | Türkten çıkan Kılıçbek,
Kıpçaktan çıkan Erbölek
Sayagurttan Sabıraş
Zorlu kışlak yerlerde
Erlerin yeri ayrı. |
| 3610 Patşası emir etkeseñ
Toqtalıp erler ne kerek?
Elberikpen tösüvge
Osı sapar jekpe-jek.
Aytuvlı nağız er kerek. | Padişahı emir verince
Yiğitlerim beklemesine ne gerek?
Elberikle döğüşmeye
Bu sefer teke tek,
Namlı, gerçek yiğit gerek. |
| 3615 Qorıqpaytın ölimnen,
Tabanı taymas jav jürek.
Sayagurttan Sabıraş
Belgili batır, bul ras. | Ölümden korkmayacak,
Kaçmayacak cesur yürekli.
Sayagurttan Sabıraş
Namlı bahadır bu doğru. |

Qaharlanıp şapqanda,
3620 Aldında şıdap jan turmas.
Sabıraş aman jürgende
Edildiñ elin jav almas.
Sabıraş qızba er edi,
Egesti jeri kelgende,
3625 Şıdam berip tura almas.
Rumnan şıqqan Elberik,
Arıstanday qayrattı.
Jolbarıstay qayrattı
Jekpe-jekke onimen,
3630 Tëvekel etip erlerdiñ,
Aldına köbi baralmas.
Buringınıñ aytqanı
Şamdansa erler şıdamas.
Qarsı şabar qasqayıp,
3635 Ölem-dep sirë, oylamas.
Sabıraş şıqtı ortağa,
Qolında ötkir aq almas.
Dëldep tartıp siltese,
Aq almastan jan qalmas,
3640 Buqaday erler tiresip,
Bolıp ketti bir ayqas.
Alısuv da şabısuv,
Töbeles emes, şın ayqas.
Öltiresiñ, ölesiñ,
3645 Menisi solay jan ayqas.
Buringınıñ aytqanı
Küş atasın tanımas.
Özinen küşti zorlarğa
Eşkim ılaj qıla almas.
3650 Ataña nëlet Elberik

Öfkelenip koşunca,
Önünde can dayanamaz.
Sabıraş sağ olunca
Edil'in yurdunu düşman almaz.
Sabıraş kanlı er idi,
Kavga yerine gelince,
Dayanamayıp, duramaz.
Rumdan çıkan Elberik,
Aslan gibi gayretli.
Kaplan gibi gayretli
Teke tek onunla,
Tevekkül ederek yiğitlerin,
Önüne doğru varılmaz.
Eskilerin söylediği
Hücum etese erler dayanamaz.
Karşı çıkar çekinmeyerek,
Herhalde öleyim diye düşünmez.
Şabıraş çıktı ortaya,
Elinde keskin ak elmas.
Tam çekip soksa,
Ak elmastan can kurtulmaz.
Boğa gibi yiğitler sokuşup,
Olup gitti bir savaş.
Eskilerin söylediği,
Kavga değil, gerçek savaş.
Öldürürsün, ölürsün,
Esası işte böyle savaş.
Eskilerin söylediği
Güç atasını tanımaz.
Kendinden güçlü yiğitlerle
Hiç kimde mücadele edemez.
Atana lanet Elberik.

Turganda anıq köz körip,
Sabıraştay erindi,
Avdardı attan öñgerip,
Edildey mıqtı patşanın,
3655 Öñi qaşıp özgerip,
“Bar ma dep jëne kelgendeý”
Sınasıp küşin körgendeý
Ortada tur Elberik
Sar qızıl atın jeldirip.

Durunca şüpheşiz göz görüp,
Sabıraş gibi yiğidini,
Attan devirip,
Edil gibi güçlü padişahın,
Rengi atıp değışerek,
“Var mı yine gelecek diyerek”
Deneyip gücünü görecek
Ortada duruyor Elberik
Sarı kızıl atını koşturarak.

Elberik zalım Sabıraş batırdı attan avdarıp, endi kimiñ bar degendeý ortada turganda Edil patşa muñayıp qaysın şıgasıñ dep batırlarına moyın burganda, men bar dep Alañqay batırdıñ Edil patşasına aytıp turğan sözi eken:

Elberik zalim, Sabıraş bahadırı attan devirip, şimdi kimin var diye ortada durunca, Edil padişahı üzülüp, hangisi çıksın diye, bahadırlarına dönünce, ben varım diyerek Alankay bahadırın Edil padişahına söylediği sözü:

3660 Sabıraştan ayrılıp
Muñayıp Edil turganda,
Kimin bar dep şıgatın,
Halqına moyın burganda,
Tura qaldı aldında,
3665 Alañqay batır men bar-dep.
Tura qaldı aldına
Şaman kelmeyt, jassın dep.
Patşası qarsı bolganda,
Ruhsat ber dep jalınıp,
3670 Söyledi bala ol sonda.
-Aldıyyar taqsır patşamız,
Ruhsat bizge qılsañız,
Atamnan qalğan aq semser,
Qural qılıp qolıma

Sabıraş'tan ayrılıp
Edil üzülünce,
Kimin var diye çıkacak,
Halkına yüzünü çevirince
Önünde durudu,
Alankay bahadır, ben varım diye.
Önüne çıkınca
Dayanamazsın, gençsin diye.
Padişahı karşı çıkınca,
İzin ver diye yalvarıp,
Bala o zaman söyledi.
-Aldıyyar Taksir padişahımız.
Bize izin verseniz,
Atandan kalan ak semseri,
Silah edip elime

3675 Aldımda ajal tursa da,
Bastı baylap jolıña,
Sabıraştay aǵamnıñ
Bir şıǵayın arına
Tap bolsam men de körermin.

3680 Mandayımnıñ sorına.
Buringınıñ sözi bar.
“Tilegenniñ qarnına”
Tilek ettim öziñnen.
Qulaq qoysañ zarıma,

3685 Argı atam meniñ Argınbek.
On üs jasta attangan
Qızıl bastıñ tavına,
Naǵaşım meniñ Qulanser
Atan narday erlerdiñ,

3690 Buǵav salǵan moynına.
Arvaqtar jar bolsın,
Öler dep meni qayırma.
Jasqay berme jassıñ dep,
Talabım meniñ aldımnda.

3695 Jas adamnıñ talabı
Tavday bolar degen bar.
Bolsa da mıqtı Elberik,-
Osı sapar dëmem bar.
Bul künderi Elberik,-

3700 Qartayǵan këri arıstan.
Küş quvatın tavısқан.
Men mısalı jas böri,
Qalaǵan jerden şabısқан.
Këri tarlan Elberik,

3705 Qalǵan bir bëyge jarıstan.

Önümde ecel dursa da,
Baş verip yoluna,
Sabıraş gibi aǵamın,
Namusu için çıkayım.
Karşılaşsam ben de görürüm.

Şanssızlığıma,
Eskilerin sözü var.
“Dileyenin karnına”
Dilek diledin senden,
Kulak versen söylediklerime.
Eski atam benim Argınbek.

On üç yaşında atlanan
Kızılbaşın daǵına,
Benim dayım Kulanser
Kısır erkek deve gibi,
Kement salmış boynuna.

Ervahlar yar olsun,
Beni ölür diye çevirme.
Gençsin diye korkma,
İsteğim benim önümde.

Genç adamın isteği daǵ
Gibi olur diyen var.
Elberik güçlü olsa da,
Bu sefer ümidim var.
Bu günler Elberik,

Yaşlanmış ihtiyar aslan,
Güç kuvvetini bitirmiş.
Ben ise genç kurt,
Olduğu yerde koşan.
İhtiyar tecrübeli Elberik.

Yarıştan bir hediye kalmış.

Men bir jüyrük jas tulpar
Suvırıla ozğan jarıstan.
Mısalı men bir aq sunqar,
Tepkisi berik qurıstan.
3710 Qas batırdıñ soyımın
Duşpan körse ıgısqan.
Qoyğa tiygen böridey
Quvalap jürip şanısqan.
Men qarşığa laşın
3715 Mıñ üyrekti bir kölde
Qanatın qıylıp tavısqan.
Elberik mısıl qaraqus,
Qoyan andıp ala almay,
Tısqanğa qaray avısqan.
3720 Kökte jürgen qıranmın.
Arqardı körgen alıstan.
Men ketepti qara nar.
Küşime ayna talasqan.
Buringınıñ aytqanı-
3725 Er öled dep namıstan.
Tëvekel etip şabanıñ.
Bolsa da ajal zımıstan.
Osını aytıp Alañqay,
Qolday gör dep babam-ay.
3730 Aldındağı patşanıñ
Javabına qaramay,
Ortağa qaray at qoyıp,
Şığa berdi şıdamay.
Elberik sonda söyledi,
3735 Körgende jap-jas balanı-ay.
Edil patşa elinen
Qayrattı jigit tabılmay,

Ben hızlı bir genç tulpar
İleri atılıp öne geçmiş yarıştan.
Ben ise bir ak şahın,
Darbesi sağlam
Has bahadırın soyuyum
Düşman görse hareketlenen.
Koyuna saldıran kurt gibi
Kovalayarak ısırılmış.
Ben atmaca laçın.
Bin ördekli bir göle
Kanadını kesip bitiren.
Elberik ise karakuş.
Tavşan kovalayıp alamadan,
Fareye doğru süzülen
Gökte uçan kartalım.
Uzaktan arkar gören.
Ben eğerli kara deve.
Gücüme ayna dalaşmış.
Eskilerin söylediği
Er ölür der namıstan.
Tevekkül edip koşuyorum.
Ecel acılardan olsa da,
Bunu söyleyip Alankay,
Babam kollayıver diyerek.
Önündeki padişahın
Cevabına bakmadan,
Ortaya doğru at sürüp,
Çıkıverdi dayanamadan.
Elberik o zaman söyledi,
Görünce çok genç balayı.
Edil padişahı yurdundan
Güçlü yiğit bulunmamış.

Sen boldın ba sengeni
Ajalğa şapqan sor monday,
3740 Bilemişñ jas bala,
Özin qanday men qanday.
Meniñ atım Elberik,
Tursañ anıq tanımay
Qayratıñ bolsa qılıp baq
3745 Qalma biraq armanda-ay.
Obalıñnan qorqamın
Bolgasıñ meniñ balamday.
Baladan jazım keler dep,
Bolmaymın, sirë alañ-ay.
3750 Eñelgi kezek seniki
Köre ber, bala, şamandı-ay.

Sen mi oldun inandıǵı
Ecele koşan talihsiz,
Biliyor musun genç bala,
Sen nasıl, ben nasıl.
Benim adım Elberik,
Şüphesiz tanıyorsun
Gücün varsa dene bak.
Fakat arzunda kalma.
Vebalinden korkuyorum.
Benim çocuğum olacak kadarsın.
Baladan kaza gelir diyerek,
Herhalde sıkıntılı olmam.
İlk sıra senin
Bala, görüver gücünü.

Sonda Alañqay oyladı: “Şınıñda da men munıñ qasında pildiñ janındaǵı bota sıyaqtımın. Munımen alısıp küşim jetpes. Aylasız batır tez öler dep, arıstanday ayǵa şavıp mert bolmayın. Munımen qaşa urıs salıp köreyin. Bul ülkeyiñkirep qalğan adam eken. Men jas adamşa şapşañ qıymıldap, tüyeni jıqqan jolbarıstay umtılayın, arvaqtı atam Arǵınbekten qalğan mınav qasiyetti semserdi qayımın tavıp silteyin. Osı semsermen şavıp túsirmesem bul peleni küşpen şıǵa almaspın”, -dep turǵan jeri eken:

O zaman Alankay düşündü. Gerçekten ben bulun yanında filin yanındaki deve yavrusu gibiyim. Bununla güreşmeye gücüm yetmez. Çaresiz bahadır çabuk ölür diyerek, aslan gibi atılıp mert olayım. Bununla kaçak vuruşup göreyim. Bu yaşlanmış adam. Ben küçük adam gibi çabuk hareketlenip, deveyi yıkan kaplan gibi hamle yapayım, ervahlı atam Arǵınbek’ten kalmış bu özel semseri sokayım. Bu semserle vurup düşüremez isem bu belayı güçle asla yıkamam.” dediği yeri:

Kezegin berip Elberik,
Qasqaya qarap turǵan-dı.
Taysalmay şapşañ jas bala
3755 Qasına jaqın barganda,

Sırasını verip Elberik
Kaskaya doğru durmuş.
Çekinmeden atılmış küçük bala.
Yanına yaklaşınc,

Jaqındap közin salganda,
Anıqtap onı körgende
Alañqay sonda oylandı:
Kelbetine qarasam,
3760 Qas batırdıñ biri eken.
Tulgasına qarasam,
Pildey juvan iri eken.
Arıstanday aybattı
Jolbarıstay böri eken,
3765 Jağalassañ küş bermes.
Köterseñ avır jük eken.
Jasağan jërdes etpese
Aytuvlı erdiñ özi eken.
Elin bilmes ëlek dep
3770 Buringı aytqan sözi eken.
Albırtıqpen anda may,
Şığa kelgen biz eken.
Aldında ağa, ùlkenniñ-
Tilin de alğan jön eken.
3775 Arıstanday azıvlı, añ
Ayğa şavıp mertikken.
Ülkender aytat körgenin,
Aylasız batır tez ölgen.
Bul bir qıyın sın boldı,
3780 Qalay da bizge kez kelgen.
Ümitsiz saytan degen bar.
Aldağını kim bilgen.
Arğınbek atam arvağı
Qulanser ağam tilegi.
3785 Qısılğan jerde dem bergen.
Elberik zalım dev eken,
Sabıraşay batırdı

Yaklaşıp bakınca
Bakıp gerçeği görünce
Alankay o zaman düşündü.
Görünüşüne baksam,
Has bahadırın biriymiş.
Tulgasına baksam,
Fil gibi güçlü, büyükmüş.
Aslan gibi heybetli,
Kaplan gibi kurtmuş.
Mücadele etsen güç yetmez.
Kaldırsan ağır yükmüş.
Yaradan yardım etmese
Namlı yigidin biri imiş.
Elin bilmez helak diyerek
Eski söylenen sözmüş.
Dikkatsizce yürümeden,
Çıkan pizmiş.
Önünde ağa, büyüğün,
Söylediği doğruymuş.
Aslan gibi güçlü kuvvetli, hayvan
Hızlı koşup çatlamaş.
Büyükler söyleyecek gördüğünü,
Çaresiz bahadırın tez öldüğünü.
Bu zor bir deneme oldu,
Bize de nasıl rast gelmiş.
Ümitsiz şeytan diyen var.
Gelecektekini kim bilecek.
Arğınbek atamın ervahı
Kulanser ağamın dileği.
Sıkıştığın yerde güç verecek.
Elberik zalim devmiş,
Sabıraş gibi bahadırı

Soqqıǵa jıǵıp oñgergen.
Onısın halıq köz körgen
3790 Biz emes, biraq burında
Erlerdi namıs öltirgen.
Er şıdamas bavırǵa,
Degendey şıqtım ortǵa.
Sabıraştay aǵamnıñ
3795 Qan tögip kegin aluvǵa.
Elberiktey alıppen,
Alısıp küsim jetpeydi.
Oylap turmın bir amal,
Qaşa urıs saluvǵa.
3800 Atamnan qalǵan aq semeser,
Qayımın tapsam şabuvǵa.
Osılay pemdep öz oyın,
Elberiktey batırdıñ,
Jaqın bardı aldıña.
3805 Alañqay sonda söyledi,
-Jası ülken aǵasıñ,
Qol salmayın jaǵana.
Ėveli kezek ülkennen
Joldan attap bola ma?
3810 Jav da bolsañ qısıldım,
Qol jumsavǵa aǵaga.
Ayavşılıq bildirip.
Köñilime meniñ qarama.
Qarap turma qıymılda
3815 Urısta turıs bola me?
Erlerdiñ men de birimiñ,
Bala dep meni qomsınba.
Aşuvıma köp tiyseñ
Keltiremin tövbaña,

Dövüp, at önüne uzatan.
Onca halkın gözünün gördüǵü
Biz deǵıl, fakat eskiden
Erleri namus öldürürmüş.
Yiǵit dayanamaz at koşmasına,
Diyerek çıqtım ortaya.
Sabıraş gibi aǵamın
Kan dökerek öcünü almaya.
Elberik gibi alple,
Güreşip gücüm yetmez.
Düşünüyorum bir taktik.
Kaçak vuruş yapmak için.
Atamdan kalan ak semser,
Sıram gelse koşmak için.
Böyle düşünerek,
Elberik gibi bahadırın,
Yakınlaştı önüne.
Alankay o zaman söyledi,
-Yaşı büyük aǵasın,
El salmayayım yakana.
Sıra önce büyükte.
Yoldan atlayarak olur mu?
Düşman da olsan sıkıştım.
El uzatmak aǵaya.
Acıdıǵını bildirerek
Benim gönlüme bakma.
Bakıp durma kımılda,
Savaştta durmak olur mu?
Ben de yiǵitlerin biriyim.
Çocuk diye hor görme.
Sinirime çok dokunursan
Tövbeye getiririm,

3020 Özindi şavıp öltirip,
Əskerindi büldirip,
Quvamın tığıp qalaña.

Balanıñ sözün esitip,
Elberik sonda samdandı.

3825 Almas qılış qolğa aldı,
Kelseñ kel dep, jas bala,
Tebinip atın qozğaldı.
Elberik kəri arıstan
Alañqay mısalı, jas böri.

3830 Teñ emes, biraq küşteri,
Talasqan aygır sekildi,
Körgenge qızıq isteri.
Astında jüyrık jelquyın,
Şavıp ötip mañınan

3835 Qolında ötkir aqsemser,
Siltep ötip janınan,
Elberik jür mensinbey,
Oyındağı jas bala
Ne keled dep qolınan.

3840 Bir siltegen aq almas,
Atağı onıñ bolmay ma?
Keltirse isti ofınan.
Ustayın dep balanı,
Elberik talay umtıldı.

3845 Tazıday şapşañ jas bala
Qolğa tüşpey qutıldı.
Qolında avır zil şoqpar,
Urayın dep umtıldı.
Tülkidey bolğan bultarıp,

3850 Alañqay qaşıp qutıldı.

Seni, saldırıp öldürerek,
Askerini bozarak,
Kaleye tıkıp kovarım.

Balanın sözünü duyup,
Elberik o zaman söyledi.
Elmas kılıcı ele aldı,
Genç bala, geleceksen gel deyip
Tepinip atını hareketlendirdi.

Elberik tecrübeli aslan
Alankay ise, genç kurt.
Fakat güçleri eşit değıl.

Dalaşan aygır gibi,
Görünce tuhaf işleri.

Altında hızlı atı jelkuyın,
Koştutup geçiyor yanından
Elinde keskin ak semser,
Sallayıp geçerek yanından,
Elberik beğenmiyor,

Oyundaki genç bala
Elinden ne gelir diyerek.

Salladığı bir ak elmas,
Onun namı olmaz mı?

Onunla işi getirse,
Yakalayayım diye balayı,
Elberik defalarca atıldı.

Tazı gibi koşan genç bala
Yakalanmadan kurtuldu.

Elinde ağır çomak,
Vurayım diye hamle yaptı.

Tilki gibi aniden dönerek,
Alankay kaçıp kurtuldu.

Ülkeygen jası Elberik,
Pildey avır salmağı.
Qıyın boldı balanıñ
Qaşıp urıs salğanı.
3855 Ülkenniñ atı ülkendik.
Şapşan qıymıl bolmadı.
Iza boldı Elberik.
Tüsire almay balanı.
Qlına bala bir түsse,
3860 Bildirer edi şamanı.
Jetkizbeydi quvğanmen,
Tiygizbeydi urğanmen
Tavsıldı onıñ amalı.
Alqımp boydan el ketti,
3865 Ülkendiktiñ jamanı
Qoyar emes jas bala
Qalay boldı zamanı.
Ayaytın endi türi joq
Qolına түsse jas bala.
3870 Bolar dep onıñ obalı.
Janına batıp baradı,
Jas balanıñ oyını.
Ura almadı balanı
Kelse de jaqın qayımı
3875 Bolmasa jaqsı batırdıñ,
Osı sapar jazımdı.
Ötpese jaqsı basınan
Dürligen dövır qızıǵı.
Elberik jannan tüñilip
3880 Sondaqı aytqan bir sözi:

-Atağım şıqqan Ruvmnan,

Yaşı büyük Elberik,
Ağırığı fil gibi.
Zor da olsa balanın
Kaçarak vuruşması.
Büyüğün adı büyüklük,
Çabuk hareket olmadı.
Razı oldu Elberik.
Düşiremedi balayı.
Bala eline bir düşse,
Gösterirdi gücünü.
Kovalamakla yetiştiremezdi,
Değdiremezdi vurmakla.
Bitti onun hareketi.
Nefes alıp halsizleşti,
Büyüklüğün kötüsü
Bırakacak değil ganç bala
Nasıl oldu zamanı.
Şimdi acıyacak hali yok.
Eline düşse genç bala.
Onun vebali olur diye.
Canına sıkır,
Genç balanın oyunu.
Balayı vuramadı
Yakınına gelse de,
İyi bahadırın, olmazsa,
Bu sefer ölümü.
Başından geçmezse iyi
Şaşırtmış devrin tuhaflığı.
Elberik candan ümidini keserek
Sonunda söylediği bir sözü:

-Adımın çıktığı Rum'la,

- Kek qaytargan Burgınnan
Türikpen talay ayqasıp,
Qorıqpay şapqan Qırımnan.
- 3885 Men aytuvlı er edim,
Tanılğan köpke burınnan.
Qulanserdey küştini
Qapalqırda mayırğan.
Sabıraştay mıqtını
- 3890 At üstinen taydırğan.
Endi mağan ne boldı,
Öz-özimnen boldırğan.
Atan narday jıgılıp,
Aş bõride aldırğan.
- 3895 Qaptaldan avız saldırğan.
Mına jürgen jas bala
Tüye körgen qasqırday,
Qalar emen soñımnan.
Külki bolıp ketem be,
- 3900 Balapanday jas bala,
Öltire almay qolımnan.
Bürkittey şengel saluvğa,
Tüşpedi, sirë, qolıma.
Qılışpenen şabuvğa
- 3905 Jürekten qanjar saluvğa.
Küşimdi köpke tanıtıp,
Avdarıp attan aluvğa.
Jaqın kelmey mañıma,
Endigi qılar amalım-
- 3910 Şırşene tartıp sadaqtı,
Şıgarayın qol oqtı.
Şıgılmay qalmas ağımnan
Bolsa da pildey, ol mıqtı.
- Düşmanlık besleyen Burgın'la
Türkle defalarca savaşarak,
Korkmadan savaşmış Kırım'la.
Ben namlı yiğit idim.
Eskiden çok kişice tanınan.
Kulanser gibi güçlüyü
Kapalkır'da ezen.
Sabıraş gibi güçlüyü
At üstünden deviren.
Şimdi bana ne oldu.
Kendi kendine yorulan.
Deve gibi yıkılarak,
Aç kurda aldırmış.
Yan tarafından ısırtmış.
İşte giden genç bala
Deve görmüş bozkurt gibi,
Kalır arkamdan.
Gülünç olup gideyim mi,
Sevimli genç bala,
Öldüremeden elimden.
Kartal gibi pençe atmak için,
Zira, düşmedi elime.
Kılıçla vurmak için
Yürekten hançerlemek için
Gücümü halka gösterip,
Devirip attan düşürmek için,
Yakınlaşmadan yanıma.
Şimdi yapacak işim
Uzanıp çekip sadağı,
Çıkarayım el oku.
Okumdan düşmeden duramaz
Fil gibi güçlü olsa da o.

Osılay dep Elberik,
3915 Qoramsaqqqa qol saldı,
Atayın dep oq aldı.
Kerisine keltirip,
Atuvğa endi az qaldı.
Këri tarlan Elberik,
3920 Kemeley avır qozğaldı,
Sol vaqıttar bolğanda,
Janga zaval tuvğanda
Elberik zalım qamdanıp.
Kiriske oğın salğanda,
3925 Alañqay batır at qoydı,
Qalmayın dep armanda.
Jolbarıstay jimıyıp,
Oñtaylanıp şabuvğa.
Qasiyetten kür emes,
3930 Aqsemseri qolında.
Sadağın şirep tarttırmay,
Atuvğa mezgil taptırmay,
Elberiktiñ janına
Jetip bardı Alañqay.
3935 Asıgıs tartıp atqan oq
Balaga tiymey joğaldı-ay.

Sasıp qaldı Elberik.
Tiygize almay atqanın.
Osı eken dep oyladı.
3940 Baladan ajal tapqanım.
Bilmey qaldı üreymen

Argınbektiñ aqsemser,
Qıl moynınan şapqanın.

Böyle diyerek Elberik,
Ok torbasına el attı,
Atayım diye ok aldı.
Gerisine getirip,
Atmaya şimdi az kaldı.
Tecrübeli Elberik,
Amacı için hareket etti.
O vakitler olunca,
Cana zeval doğunca
Elberik zalım hazırlanıp.
Oku kirşe salınca,
Alankay bahadır at koydu.
Arzumda kalmayayım diye.
Kaplan gibi gülümseyerek,
Koşturmaya hazırlanarak,
Haysiyetten eksik değıl,
Ak semseri elinde.
Ok almasına fırsat vermeden
Atmasına zaman vermeden,
Elberik'in yanına
Yetiştı Alankay.
Acelece attığı ok
Balaya değımeden kayboldu.

Şaşırıp kaldı Elberik,
Attığını vuramayınca.
Buymuş diye düşündü,
Eceli baladan bulmuşum,
Bilemeden kaldı dehşetle.

Argınbek'in ak semseri,
Kıl boynundan vurunca.

Kördi sonda alaman
3945 Elberiktey alıptıñ
Jerde qulap jatqanın.
Alaqaylap Edildiñ,
Eskeri qarsı şapqanın.
Ortağa sıqtı Alañqay,
3950 Elberik erdi öltirip.
Setine isin keltirip.
Qavmalağan halqına
Erlik isin bildirip.
Qaharı qayttı Edildiñ,
3955 Quvanışpen küldirip.

Gördü o zaman askerler,
Elberik gibi alpın
Yerde yıkılıp yattığını.
Sevinip Edil'in,
Askeri karşısına çıkışını.
Ortaya çıktı Alankay,
Elberik yiğidi öldürerek,
Hayırlı işini getirerek.
Etrafını saran halkına
Yiğitlik işini göstererek.
Öfkesi gitti Edil'in,
Gururla güldürerek.

Edil patşa öziniñ qas javı Elberikti Edil padişahı kendisinin has düşmanı
öltirip Sabıraş batırdıñ kegin qaytargan jas Elberik'i öldürüp Sabıraş bahadırın öcünü
batır Alañqaydıñ qurmetine öz ordasında alan genç bahadır Alankay'ın şerefine
kişigirim toy jasap, eşker bası jëne aqlıgoy sarayında küçükçe toy yapıp, asker başı ile
biyleri men ordasınıñ basqa da iygi jaqsıların akıllı beyleriyle sarayının başka kıymetlilerini
jıynap, solardıñ aldında Alañqaydıñ erligine toplayıp onların önünde Alankay'ın
rıyza bolıp aytıp turgan Edil patşanıñ sözi yiğitliğine razı olup söyleyen Edil padişahının
eken: sözü:

-Argı atañ seniñ Argınbek,
Artıq tuvğan atadan.
Nağaşın edi Qulanser,
Qur qalmağan batadan.
3960 Arvaqtı erlerge,
Küş-qayratıñ uqsagan.
Sabıraştay erimniñ
Tartınbay jogın joqtağan.
Elberiktey zalımdı
3965 Tabanga basıp taptagan.

-Büyük atan senin Argınbek,
Üstün atadan doğmuş.
Dayın idi Kulanser,
Eksik kalmamış duadan.
Ervahlı yiğitlere,
Güç kuvveti benzemiş.
Sabıraş gibi yiğidimin
Çekinmeden ağıt yakmış.
Elberik gibi zalimi
Ayak altında çiğneyen.

- Ol ataqtı er edi,
Körgeñ adam batpağan.
Qaharınan seskenip,
Özimsinip batırlar
3970 Jekpe-jekpe şıqpağan.
Aldımdağı Alañqay,
Qas batırdıñ öziñ.
Elberikten ıqpağan.
Jekpe-jekpe jaytarıp,
3975 Turmıstay onı nıqtağan.
Kegimdi javdan qaytarıp,
Batırım boldıñ maqtağan.
Qaytarıña ırza bop,
Aq nekelep qosatın,
3980 Sıylıgım bar saqtağan.
Tüsinseñ, batır, sözimdi,
Körgennen jaqsı özindi,
Tilekşi bolıp turğanmın
Ortağa şavıp şıqqanda,
3985 Bolmağan dep jazımdı.
Saqta dep, alla, qozımdı.
Elberiktey zalımnan
Alıp berdiñ arımdı.
Arımdı alğan batırdan,
3990 Enşige bersem bolğanday,
Qazına tolı malımdı.
Üstine seniñ üy tigip,
Bersem deymın qızımdı.
Qoş körseñ, batır, ayta ber
3995 Habar salıp halqına.
Jasayın erteñ toyımdı.
- O, namlı yiğit idi.
Gören adam batmamış.
Heybetinden çekinip,
Özümseyip bahadırlar
Teke tek çıkmamış.
Önümdeki Alankay,
Has bahadırın kendisisin.
Elberik'ten çekinmemiş,
Teke tek devirerek.
Hayat gibi sağlamlıştırmış.
Öcümü düşmandan alarak,
Bahadırım oldun övecek.
Gayretine razı ol,
Hak nikahıma alayım,
Hediyem var saklanmış.
Bahadır, anlasan, sözümü,
Kendini güzel göreceksin,
Dilek diliyorum
Ortaya koşup çıkınca,
Ölmesin diyerek.
Allahım sakla diye kuzumu.
Elberik gibi zalimden
Alıverdın namusumu.
Namusumu almış bahadırdan,
Hisse versem olur,
Hazine dolu malımı.
Senin üstüne ev dikerek,
Versem diyorum kızımı.
Hoş görürsen bahadır, söyleyiver
Haber verip halkıma.
Yapayım yarın toyumu.

Alañqay sonda söyledi,
Söylegende büy dedi:
-Javga habar er jigiti,
4000 Kek alam dep ar üşin
Qatın bala qamı üşin
Er eñbegi satıvsız,
Aytıspas, biraq, mal üşin.
Halıq üşin janım qurban dep.
4005 Toqtamas jëne han üşin.
Elberikke şıqqanım,
Sabıraş ağam kegi üşin.
Ortada tuvı jıgılıp,
Qanıǵıp turǵan el üşin.
4010 Jenilmegen dañqı bar.
Paşamız, Edil, siz üşin.
Qızmetim halıq üşin.
Şıqqanım joq qız üşin.
Solay da bolsa paşamız
4015 Qılǵasın qurmet biz üşin.
Bildireyin jayımdı,
Paşamnıñ meyirim köñili üşin.
Atastırǵan-jarım bar,
Tartınamın sol üşin.
4020 Qudaylasıp quda bop,
Ayttırǵan ekem men üşin.
Quvanış toydıñ üstinde,
Tındasañ, paşam, datımdı,
Köpten beri körmegen,
4025 Sağındım tuvǵan jurtımdı.
Edil-Jayıq jaylaǵan,
Qıpşaq-Qaysaq elimdi,
İzdep jürgen ekem bar,

Alankay o zaman söyledi,
Söyleyince böyle dedi:
-Düşmana habar er yiğiti,
Öç alayım diye namus için
Kadın, çocuk hepsi için
Yiğiti hizmeti karşılıksız,
Fakat mal için savaşmaz.
Halk için canım kurban diyerek,
Durma han için.
Elberik'e karşı çıkışım,
Sabıraş ağamın öcü için.
Ortada tuğu yıkılarak,
Üzülmesi yurt için.
Yenilmemiş şöhreti var.
Edil padişahımız için.
Hizmetin halk için.
Çıktığım yok kız için.
Böyle de olsa padişahımız
Hürmet edesin bizim için.
Bildireyim halimi,
Padişahımın gönlü için.
Sözlendiğim yarım var,
Çekiniyorum onun için.
Dünür olarak,
Babam benim için söylemiş.
Gurur toyun üstinde,
Dinlesen padişahım sözümü,
Çoktan beri görmediğim,
Özledim doğduğum yurdumu.
Edil Yayık yaylayan,
Kıpçak, Kazak elimi.
Arayıp duran babam var,

Qaygıramın artında
4030 Ruhsat etseñ patşamız.
Ketüvge köñil talpındı.
Jağdayıma tüsinip,
Durıs deseñ osımdı.
Erkindik berip özime,
4035 Bosatşı meniñ basımdı.

Patşa sondı söyledi,
Maqul dep basın iyzedi.
-Durıs, bala, aytqanıñ
Eline maqul qaytqanıñ.
4040 Jazıqsızdan qamalıp,
Köp boldı bizde jatqanıñ.
Bilip jürmin özim de,
Molaqsayday qartıñıñ .
Özindi izdep taba almay
4045 Qasiret-qayğı tartqanın.
Jibereyin jurtına,
Körseteyin halqıma
At-şapan meniñ sıylıgım.
Molaqsayday qartıña.
4050 Ketemin deseñ öziñ bil,
Ruqsat ettim basıña.
Jalgız jüröv jaramas,
Qasayın joldas qasıña.
Bala emessiñ, batırsıñ,
4055 Bir öziñ miñğa tatırsıñ.
Köñilindi qıymadım,
Ruhsat surap otırsıñ,
Qıyamettik balam bol,
Keşikpey keyin qaytarsıñ.

Merak ediyorum arkamda
İzin verirsen padişahımız.
Gitmek için gönül hareketlendi.
Halimi düşünüp,
Doğru desen düşüncemi.
Hürriyet verip bana,
Serbest bırak beni.

Padişah o zaman söyledi,
Makul diye başını salladı.
Doğru bak söylediğın.
Eline dönmen makul.
Suçsuz yere hapsedilip,
Bizde kaldığın çok oldu.
Biliyorum ben de,
Molaksay gibi ihtiyarının.
Seni arayıp bulamadan
Hasret, kaygı çektiğini.
Göndereyim yurduna,
Göstereyim halkıma
At koşturan benim hediyem.
Molaksay gibi ihtiyarına
Gideyim diyorsan sen bilirsin,
İzin verdim sana.
Yalnız gitmek yaramaz,
Yanına arkadaş vereyim.
Bala değil, bahadırsın,
Bir kendin bine değersin.
Gönlünü kırmadım,
İzin istiyorsun,
Ahiretlik balam ol.
Gecikmeden sonra dönersin.

4060 Keşirsini bizdi Molaqsay,
Sözimdi osı aytarsini.

Affetsin bizi Molaksay,
Sözümü böyle söylerim.

Edil patşa Alañqay batırğa osılay dep ruhsatın bere tura ayttı: “Senini erligine ırza bolıp, qızımı berip, küyev eteyin dep edim, onı qalamadıñ, endi qıyamettik balam bol. Eliñe barıp sağıñıp mavqındı basqasın, keşikpey qaytıp oralğaysini. Jol jabdığıñı dayar bolğasın, qasına joldas qosıp, jolğa şıǵarıp salamın. Oǵan deyin ordamda bola ber.”- dedi.

Edil padişahı Alankay bahadıra böyle deyip izin vererek söyledi: Senin yiğitliǵine razı olup, kızımı verip, damat edeyim demiştim. Onu arzu etmedim. Şimdi balam ol, yurduna varıp özlemine gider, gecikmeden de geri dönersin. Yol hazırlıǵını yapasın. Yanına arkadaş verip yola çıkarırım. O zamana kadar, sarayında oluver dedi.

Alañqay batır ornınan turıp, patşaǵa basın iyilip, “maqul” dedi. Sonımen Alañqay batır Edil patşanıñ qıyamettik balası bolıp, patşa sarayında bola berdi. Endigi sözdi Edil patşanıñ kenje qızı Üzilden estinder: Edil patşanın Alañqay batırğa beremin degen qızı da osı edi. Alañqay batırdıñ almaymın degenine aşuvlangan qız, jaqın jengesine buyırıq etip, sol jigitti qazır, şapsaıñ şaqırıp kel. Qızdan qaşatın qanday jigiti özi. Seni özinen kem sanap, qorlap jürgeni me, qalay?” dep tapsırma berdi jengesine. Biykeşi buyırıq etkeseñ qız Jeñgesi Alañqayǵa barıp, qızdıñ sëlemin aytıp turǵan jeri eken:

Alankay bahadır yerinden kalkıp padişaha başını eǵıp, makul dedi. Sonra Alankay bahadır Edil padişahının ahiretlik balası olup, padişah sarayında kalıverdi. Şimdi sözü Edil padişahının en küçük sözü Üzil’den alınız. Edil padişahının Alankay bahadıra vereyim dediǵi kızı da bu idi. Alankay bahadırın almam deyişine sinirlenen kız, yengesine emir verip, o yiğidi şimdi çağırıp gel. Kızdan kaçacak nasıl yiğit kendi. Seni kendinden aşaǵı sanıp, horlaması da ne? diyerek yengesine emir verdi. Kız yengesine buyruk verince, yengesi Alankay’a varıp, kızın selamını söyleyip durduǵu yeri:

-Alañqay batır, jas bala,
Sözim bar aytar oñaşa.
Sëlemi qızdıñ qupıyya,
4065 Aytpaymın, biraq, basqaǵa.
Keşegi javdı qayırǵan,

-Alankay bahadır, genç bala,
Sana söyleyecek sözüm var.
Kızın selamı gizli,
Fakat, söylemem başkasına.
Akşamki düşmanı çevirmiş diye,

Jayıldı dañqıñ qalağa.
Qaladan asıp dalağa.
Intıq boldı öykeşim
4070 Jas batırdı körem dep.
Özindey erim balaga.
Patşamızdıñ kenjesi
Bilmeseñ atı Üzildi.
Asıgıp turğan jayı bar
4075 Bir körüvge özindi.
Köñiline juptap bar,
Qızğa aytar sözindi.
Aqtorganmen sıypap bar
Körsin eşem jüzindi.
4080 Patşanıñ qızı pañ bolar.
Aytqaysıñ bayqap ezildi.
Bayqavımşa, jas batır.
Biykeşim sağan köñildi.
Köñilin fakat qaytarsan
4085 Körersin qıyın oyındı.
Qanekiy, jıldam jüre göy
Hanşamız solay buyırdı.

Yayıldı namın şehire.
Şehirden aşıp bozkıra.
Arzu etti gelinlik kızım
Bahadırı göreyim diye.
Senin gibi yiğit balaya.
Padişahımızın en küçük kızı.
Bilmiyorsan adı Üzil'di.
Acele eden hali var
Seni görmek için.
Gönlüne çift ederek var,
Kıza söyleyecek sözünü.
Ak ipeğinle okşayıp var
Görsün güzel yüzünü.
Padişahın kızı mağrur olur.
Sözünü dikkatlice söyleyeceksin.
Dikkat edersen genç bahadır.
Gelinlik kızım sana gönüllü.
Fakat gönlünü çevirirsen.
Görürsün zor oyunu.
Hadi, çabuk yürü
Prensesimiz böyle buyurdu.

Qız jengesi osılay dep, Alañqayğa Yengesi böyle diyerek Alankay'a buyıra söyledi. sonda Alañqay oyladı. "Patşa buyurdu. Alankay o zaman düşündü. qızına barganday ne şaruvam bar, almaytın "Padişah kızına varacak ne işim var. bolgasın jënime jürgenim maqul göy. Olmayacak olduktan sonra. Artık gitmem Aqtuyğınğa kelem dep ketken vëdem de bar. doğru ya. Aktuygın'a geleceğim diye Tezirek elge barıp, sol jaqtan habar alayın. verdiğim söz var. Çabucak yurda varıp, o Nağaşım men Bayguttı atama sëlem jëne taraftan haber alayım. Dayımla Bayguttı Aqtuyğınğa sëlem joldayın. Tezirek jarımdı atama ve Aktuygın'a selam yollayayım. köreyin" -dep. Söytip Alañqay batırdıñ Çabucak yarimi göreyim diye. Öyle yapıp "biykeşine aytıp bar"-dep qız jengesine aytıp Alankay bahadırın, kızın yengesine söylediği

turgan sözi:

-Jeneşe, bildim jöniñdi,
Tüsinip turmın sözindi.
4090 Esitüvim bar edi,
Körmese de Üzildi.
Patşamız bizge sıylağan
Beremin dep qızımdı.
Patşağa sonda aytqanmın
4095 Almaymın dep qızındı.
Patşanıñ qızı bolsa da
Bolğanım joq köñildi.
Han qızınan kem emes,
Qoyğanmın tavıp teñimdi.
4100 Üzildikke aytıp bar,
Qoysın bizben ezildi.
Bögemesin jolımnan
Elge qaytar kezimde.
Bara alatın jayım joq,
4105 Aytıp bar osı sözimdi.
Alañqaydıñ aytqanın,
Jengesi qıza bildirdi.
Almaymın dep ayttı dep,
Qızdın işin küydirdi.
4110 Teñ körmed dep özindi
Sözdiñ şetin tüydirdi.
Aşuvlanıp qız biykeş
Izalandı, bülindi.
Men-mensigen jigitti
4115 Köreyin özim, men dedi.
Bileyin jëne anıqtap,
Şaqırsam nëge kelmedi.

sözü:

-Yenge öğrendim durumunu,
Düşünüyorum sözünü.
Duymuştum,
Görmese de Üzildi.
Padişahımız bize hürmet etmiş
Vereyim diye kızımı.
Padişa o zaman söylemişim,
Almıyorum diye kızını.
Padişahın kızı da olsa
Gönüllü değilim.
Han kızı eksik değil,
Koymuşum ağır paketimi.
Üzildi'ye varıp söyle.
Kessin bizle şakalaşmayı,
Koymasın beni yolumdan.
Yurduma dönecek zamanımda.
Varacak halim yok,
Var söyle bu sözümü.
Alankay'ın söylediğini
Yengesi kıza bildirdi.
Almıyorum diye söyledi diyerek,
Kızın içini yaktı.
Eşit görme diye kendini
Sözün sınırını aştı.
Öfkelenerek evlenecek kız,
Sinirlendi, bozuldu.
Ben beğendiğim yiğidi
Kendim göreyim dedi.
Bileyim yine de tahkik ederek,
Çağırsam niye kelmedi.

Şaqrıganğa kelmegen
Öniki, sirē, jön be edi?
4120 Hanşa degen atım bar,
Közge qalay ilmedi,
Jalgız attı jolavşı
Nege sonşa esirdi.
Öz közimnen köreyin,
4125 Söylesip jayın bileyin.
Jeneşe, bastap jür-dedi.
Buyırğasın biykeşi,
Qızdardıñ erke kenjesi,
Körsetüvge jigitti.
4130 Keledi bastap jengesi.
Oñaşa, tasa jerlermen.
Körmesin dep köp kisi.
Söz izdegen adam köp,
Ne demeydi el işi.
4135 Jigittiñ kelip tusına
Habar saldı jengesi.
Alañqay batır, şığıp ket,
Biykeştiñ keled körgisi.

Çağırınca gelmemesi
Yoksa, o haklı mıydı?
Prenses diye adım var,
Göze nasıl ilişmedi,
Yalnız atlı yolcu
Niye o kadar esridi.
Kendi gözümle göreyim,
Şöyleşip halini bileyim.
Yenge, hadi yürü dedi.
Buyurasın kızım,
Kızların nazlısı,
Göstermek için yiğidi.
Geliyor önden yengesi.
Tek başına تنها yerlerden.
Çok kişi görmesin diye.
Laf arayan adam çok.
Ne demezdi el içinde.
Yiğidin gelip karşısına
Haber verdi yengesi.
Alankay bahadır çıkıp git,
Yine kızın göresi var.

Qız jengesi osılay dep Alañqayğa
habar etti. Sonda Alañqay batır oylanıp: “Öz
ayağımen kelip turğan qızğa körinbey qalğan
uyat bolar”-dep, sırtqa şığıp qız qasına ayıp olur.”
diyerek dışarı çıkıp, kıza yaklaştı.
jaqındadı. Onda Üzildik qızdıñ jigitpen
joliğıp, söylesip turğan jeri eken:

Kızın yengesi böyle diyerek
bahadır düşünüp: “Kendi kendine gelen kıza
diyerek dışarı çıkıp, kıza yaklaştı.
O zaman Üzildik kızın yiğitle karşılaşıp
söyleştiği yeri:

Alañqaydı körgende,
4140 Özine qarşı jürgende,
Qız jüregi dirildep.

Alankay’ı görünce,
Ona karşı gidince,
Kızın yüreği titremiş.

Qasına jigit kelgende
Aqşa beti gül jaynap
Aman ba, Üzil-degende,
4145 Batırdı körüp basıldı,
Aşuvmen evel kelse de.
Üzildiñ sonda söyledi,
Tandana qarap büy dedi:
-Alañqay batır, sen be ediñ,
4150 Şaqırğağa kelmegen!
Qurmetimdi bilmegen,
Jası qatar qurbı dep
Sıylasıp közge ilmegen.
Kelip ketseñ neñ keted
4155 Osıñ bəri jön be eken?
Bolsa da böten süygeniñ,
Han qızı sodan kem be eken?
Ėkem berse, almaysıñ
Aytqanıñ nege qorlaysıñ?
4160 Estidiñ be jaman söz
Sonşama nege qorlaysıñ
Men patşanıñ kenjesi,
Batır da bolsañ bilip qoy.
Aşuvımnan qalmaysıñ
4165 Jaqsı bolmas öziñe,
Osını ayğa algaysıñ!

Alañqay sonda söyledi,
Söylegende büy dedi:
-Aşuvlanba, Üzildik,
4170 Ne kerek sözdıñ jamanı?
Süygeni suluv közine,
Ėrkimniñ bar goy qalavı.

Yani yiğit gelince
Akça yüzü gül gibi parlayıp
Sağ mı, Üzil deyince,
Bahadırı görüp duruldu.
Önce öfkeyle gelse de.
Üzil o zaman söyledi,
İyice bakıp böyle dedi.
-Alankay bahadır sen miydin,
Çağırınca gelmeyen!
Hürmetini bilmeyen.
Yaşı aynı akran diye
Hürmet edip göze görünmeyen.
Gelip gitsen ne olurdu.
Bunun hepsi doğru değıl mi?
Varsa başka sevdiğın,
Han kızı ondan eksik miymiş?
Babam verse almıyorsun
Söylediğini niye horluyorsun?
Kötü söz mü duydun?
Bu kadar niye horluyorsun.
Ben padişahın en küçük kızı,
Bahadır da olsan bil.
Öfkemden kalmazsın.
İyi olmaz sana,
Bunu unutmayasın!

Alankay o zaman söyledi,
Söyleyince böyle dedi:
-Öfkelenme Üzildik,
Kötü söze gerek?
Sevdiği gözüne güzel,
Her kimin var beğendiği

Bergende seni almağan,
Şaqrğanda barmağan
4175 Sebebin zerlep tüşinseñ,
Aytayın jönin men sağan.
Ayttıruvlu jarım bar,
Senen de artıq ol mağan.
Vëdeli sözim bar.
4180 Jolıma köpten qaraghan.
Süygenim meniñ sol edi,
Köñilime unaghan.
Patşanıñ qızı bolsañ da,
Keregin joq sen mağan.
4185 Süygen jarım Aqtuyğın
Onday suluv tuvmağan.
Bir körüvge asıqpın,
Sağınp köñilim añağan.
Tandavlı meniñ jarım bar,
4190 Artıq körem basqadan.
Nur sıypatı bir bölek,
Periyatqa uqsagan.
Aqtuyğınım turganda,
Nege kerek başka adam.
4195 Menen de dëmen bolmasın
Iqılasın bosqa avmasın.
Tüşinseñ solay, hanzadam.

Alañqay sözin esitip,
Üzildik jaman küyindi.
4200 Qap, bëlem, dep işinen
Beremin dep sıyındı.
Qaperlense han qızı
İstiñ tübi qıyın-dı.

Verince seni almayışımın,
Çağırınca gelmeyişinin
Sebebini düşünsen,
Söyleyeyim halimi sana.
Sözlü yarım var,
O senden önemli benim için.
Vadeğüm vade var.
Yoluma çoktandır bakan,
Benim sevdiğim oydu,
Gönlüme uygun olan
Padişahın kızı da olsan,
Senin gereğın yok bana.
Sevdiğim yarım Aktuyğın
Onun gibi güzel doğmamış.
Bir görüşte aşık oldum.
Özlemiş gönlüm, arzu etmiş.
Benim sözlü yarım var,
Başkasından fazla görürüm.
Nur yüzlü, apayrı biri.
Peri kızına benzeyen.
Aktuyğın'ım dururken,
Neye gerek başka adam.
Benden ümidin olmasın
İyi niyetin değışmesin.
Anlarsan böyle hanzâdem.

Alankay'ın sözünü duyup,
Üzildik, kötü üzüldü.
Pişman olup ah deyip içinden
Vereyim diyerek dua etti
Düşünse han kızı
İşin aslı zor idi.

Alañqaydı öltirtip,
4205 Aldırmavğa Tuygındı.
Üzildik jaman oy qıldı,
Şaytan kirip köñilge,
Azdırsa pende adamdı,
Aqırı istiñ jaman-dı.
4210 Alañqaydı Üzildik,
Öltirüvge qamdandı.
Aşuvğa sabır ete almay.
Jaman qıyal oyğa aldı.
Alladan jerdem bolmasa,
4215 Köñiline şapağat salmasa,
İs qıyınğa aynaldı.

Alankay'ı öldürüp,
Aldırmamak için Tuygın'ı.
Üzildik kötü düşündü,
Şeytan girmiş gönüle,
Kandırsa bir adamı,
İşin sonu kötüydü.
Alankay'ı Üzildik,
Öldürmek için hazırlandı.
Öfkesine sabredemeden.
Kötü hayal kurdu.
Allahtan yardım olmazsa,
Gönlüne merhamet salmazsa,
İş kötüye döndü.

Sonimen Üzildik qızdñ köñiline jaman oy kirip, Alañqayğa öşigip: “seni özime de, süygeni, Aqtuygın qızına da joq qılıp, öltirtip tastayın” dep bekindi. Söytip Alañqaydı özi öltirüvge jürek etpey, beretindey jaman oyly adam izdedi. Sonda onıñ oyına bayağı Alañqaymen javrasıp, Alañqaydı jazıqsız zındanga qamatıp tastaytın Tumanzor zalım tüse ketti. Meñin aytqanımdı bir tındasa, sol Tumanzor tındar. Özi de osı Alañqaymen evelden öştesip jürgen adamnıñ biri goy, öltirse, sol öltirip berer dep jengesine qupıyya sêlem joldap, tün işinde Tumanzordı şaqırtıp alıp, qızdñ aytıp turgan kezi eken.

Sonunda Üzildik kızın gönlüne kötü fikir girerek, Alankay'a kinlenip seni kendime de, sevdiğin Aktuygın kıza da yar etmeyip diye hazırlandı. Öyle yapıp kendisi öldürmeye cesaret edemeyerek, onu öldürecek kötü adam aradı. O zaman aklına önceden Alankay'la düşman olup, onu suçsuz yere zindana kapatan Tumanzor zalım aklına geldi. Benim sözümü dinlese dinlese Tumanzor dinler. Kendisi de bu Alankay'la önceden düşman olan adamın biri, öldürürse o öldürür deyip yengesiyle gizlice selam yollayarak, gece Tumanzor'u çağırarak kızın söylediği zaman:

-Keldiñ be, batır Tumanzor,
Özinde azdap şarvam bar.
Köpten beri köre almay,

-Geldin mi Tumanzor bahadır,
Seninle gizli bir işim var.
Çoktan beri göremeden,

- 4220 Jür edim bolıp intızar.
Orındasañ munıfıdı,
Aytayın sizge zarım bar.
Aytuvlı erdiñ biri ediñ,
Aristanga şaman bar.
- 4225 Erligindi körsetseñ,
Alatın menen sıyıñ bar,
Qumarımsıñ qol jetpes,
Jatsañ tösek, qoyın bar.
Süyseñ suluv moyın bar.
- 4230 Köñilimniñ gülisiñ,
Evelden sizde-oyım bar.
Qanğırıp jürgen jolşığa
Berem dep ekem aytqasın,
Ökpelep jürgen jayım bar.
- 4235 Beretin bolsa batırğa,
Alañqay senen artıq pa?
Ustap berse jolşığa
Şıdayın qalay qorlıqqa?
Ölsem de oğan barmaspın,
- 4240 Könbespin, sirë, zorlıqqa.
Paşanıñ qızı men edim,
Ekemmen istey öştesken.
Beremin degen adamın
Öltirüvge bēstesken.
- 4245 Tüsindiñ be, Tumanzor,
Öziñe sonday is tūsken.
Qorıqpaytın batırsıñ,
Şaş al dese, bas kesken.
Öltirip ber javımdı
- 4250 Sındırmay meniñ sağımdı.
- Hasretle yürüyordum.
Bunu yerine getirirsen,
Size söyleyecek derdim var.
Namlı yiğidin biriydin,
Aslana yeter gücün var.
Yiğitliğini göstersen,
Benden alacak hediyen var,
Güç yetmez hevesimsin,
Yatsan döşek, koyun var.
Sevsen güzel boyun var.
Gönlümün gülüsün,
Önceden sizde gönlüm var.
Maksatsız yürüyen yolcuya
Babam vereyim deyince,
Öfkelenen halim var.
- Verecek ise bahadıra,
Alankay senden fazla mı?
Tutup verirse yolcuya,
Bu horlanmaya nasıl dayanırım?
Ölsem de ona varmam,
Zorla razı olmam.
Padişahın kızı bendim,
Babamla sessizce düşman olup
Vereyim dediği adamı
Öldürmek için iddialaşmış.
Anladın mı Tumanzor,
Sana bunun gibi iş düşmüş.
Korkmayacak bahadırsın,
Saç al dese baş kesmiş.
Öldürüver düşmanımı
Kırma benmi ışığıımı.

Ekemniñ köñili jer bolsıñ,
Tapsın şaruvam kektesken.

Babamın gönlü yerle bir olsun,
Bulsun öcümün çaresini.

Üzildik qız Tumanzor zalımğa osılay dep aldarqatıp:-Ey Tumanzor batır, meniñ deyip kandırarak: -Ey Tumanzor bahadır, ekem meni esiginde jürgen qulınday babamın beni kapısında yürüyen kulin gibi qaydağı bir qanğın jürgen jolavşığa maksatsız dolaşan yolcuya vereceğim beremin degenine ökpeledim, meniñ teñim deyişine öfkelendim. Benim değeri maksatsız qañğığan jolavşı bolıp pa? Hanşa degen dolaşan yolcyla bir mi? Prensese denilen atım bar, meniñ qatarım han balası adımvar, benim dengim han çocuğı olmasa bolmasa da, özin sıyyaqtı batırlar emes pe? da, senin gibi bahadırlar değıl mi? Babamın Ekemniñ söziniñ türi jaman, meni zorlap sol sözü kötü, ben zorlayıp o kötüye verip jamanğa berip jiberem be-dep qorqamın. Sen göndereyim mi, deyişinden korkuyorum. Sen de belgili batırlardıñ birimin dep jürsin goy. de namlı bahadırların biriyim diyorsun. Batır ekeniñ ras bolsa sol Alañqay degen Bahadırlığın doğıru ise o Alankay adlı jolavşınıñ közin qurt ta, meni öziñ alsayşı. yolcunun gözünü yok et de bani sen al. Ekem kimge barasıñ?-dep aytatın kün bolsa, Babam kime varacaksın? Diye sorduğı gün, Tumanzorga baramın dep tilek etermin. Qalay Tumanzor'a vaaracağım deyip dileğimi da meni jalğız attı qanğımanıñ izine ertip bildirim. Beni yalnız atının terkesine atıp Edil-Edil-Jayıqqa asırğanşa, öziñ alıp süyseysi-dep Yayık'a götüreceğıne, kendin alıp sev, diye jalınğan boldı. Sonda Tumanzor zalımniñ qız rica yalvardı. O zaman Tumanzor zalimin sözine ıylanıp, jazığı joq Alañqay batırdı kızın sözüne inanıp, suçsuz Alankay bahadırı öltirüvge şıqqan jeri eken:

Üzildik kız Tumanzor zalime böyle dep aldarqatıp: -Ey Tumanzor bahadır, ekem meni esiginde jürgen qulınday babamın beni kapısında yürüyen kulin gibi qaydağı bir qanğın jürgen jolavşığa maksatsız dolaşan yolcuya vereceğim beremin degenine ökpeledim, meniñ teñim deyişine öfkelendim. Benim değeri maksatsız qañğığan jolavşı bolıp pa? Hanşa degen dolaşan yolcyla bir mi? Prensese denilen atım bar, meniñ qatarım han balası adımvar, benim dengim han çocuğı olmasa bolmasa da, özin sıyyaqtı batırlar emes pe? da, senin gibi bahadırlar değıl mi? Babamın Ekemniñ söziniñ türi jaman, meni zorlap sol sözü kötü, ben zorlayıp o kötüye verip jamanğa berip jiberem be-dep qorqamın. Sen göndereyim mi, deyişinden korkuyorum. Sen de belgili batırlardıñ birimin dep jürsin goy. de namlı bahadırların biriyim diyorsun. Batır ekeniñ ras bolsa sol Alañqay degen Bahadırlığın doğıru ise o Alankay adlı jolavşınıñ közin qurt ta, meni öziñ alsayşı. yolcunun gözünü yok et de bani sen al. Ekem kimge barasıñ?-dep aytatın kün bolsa, Babam kime varacaksın? Diye sorduğı gün, Tumanzorga baramın dep tilek etermin. Qalay Tumanzor'a vaaracağım deyip dileğimi da meni jalğız attı qanğımanıñ izine ertip bildirim. Beni yalnız atının terkesine atıp Edil-Edil-Jayıqqa asırğanşa, öziñ alıp süyseysi-dep Yayık'a götüreceğıne, kendin alıp sev, diye jalınğan boldı. Sonda Tumanzor zalımniñ qız rica yalvardı. O zaman Tumanzor zalimin sözine ıylanıp, jazığı joq Alañqay batırdı kızın sözüne inanıp, suçsuz Alankay bahadırı öltürmeye çıktığı yeri:

Aqılsız tuvğan Tumanzor,
Qız sözine esirip,
4255 Jazıqsız jürgen jalğızdı
Öltirem dep öşigip.
Sırımı bilip qalmasın,
Qalmayın dep keşigip.
Qızğa berdi vėdesin,
4260 Bereyin dep öltirip.

Akılsız doğan Tumanzor,
Kız sözüne inanıp,
Suçsuz giden yalnızı,
Öldüreyim diye düşman olmuş.
Sırımı bilmesin,
Geç kalmayayım diyerek.
Kıza sözünü verdi.
Öldürüp vereyim diyerek

Qızdıñ sözün qoş kördi,
Turgan soñ suluv ötinip.
Köñilge aldı jamandıq,
Joq qılam dep bekinip,
4265 Qaydan bilsin Alañqay.
Birevden qavıp keler dep.
Jürgen joq, siré kütinip.
Köñili buzıq Tumanzor,
İzdep tavıp balanı,
4270 Səlemdesip inim dep,
Ömirde esten ketpeydi,
Azaptan meni qutqargan.
Jaqsılığın seniñ dep
Zıندانğa seni qamatqan
4275 İyttigim eken meniñ dep.
Dostasayıq, inim bol,
Küməndansañ quday bar,
Şımimen aytqan sözüm dep.

Kızın sözünü hoş gördü.
Güzel kız yalvardıktan sonra
Gönlünü kötülük aldı.
Yok edeyim diye hazırlanıp
Nereden bilsin Alankay.
Birinden kötülük gelir diye,
Dikkat ederek gittiği yok.
Gönlü bozuk Tumanzor,
Arayıp buldu balayı,
Selamlaştı kardeşim diye,
Aklımdan hiç gitmiyor,
Beni azaptan kurtarışın.
Senin iyiliğin diyerek.
Seni zindana kapatmak
Benim itliğimimiş diyerek
Dost olalım, kardeşim ol,
Şüphelensen Allah var,
Söylediğim söz doğru diyerek.

Sonda Alañqay turıp, Tumanzorga O zaman Alankay'ın kalkıp,
aytqan eken: - Aldımda ağa, artımda ini Tumanzor'a söylediği: -Önümde abi, arkamda
joq, ekeden jalğız edim. Ağa bolsañ, kardeşim yok, babadan yalnızım. Abi olsan
ėbden jaqsı. Ağası bardıñ panası bar hepten iyi. Abisi olanın dayanağı var der
degen eken burıngılar. Jav jağımnda panam eskiler. Düşman karşısında dayanağım
bolarsıñ, men iziñe ergen Süyeniş iniñ olursun, ben arkandan gelen destek olurum.
bolarmın -dedi. Ekevi qol alıp körısip, biri Dedi. Kisi el verip görüşerek birisi abi birisi
ağa, biri ini boldı. kardeş oldu..

Osılay sözben Tumanzor,
4280 Aldarqattı balanı
Tumanzordıñ sözine
Alañqay batır nanadı.

Böyle sözle Tumanzor,
Aldattı balayı.
Tumanzor'un sözüne
Alankay bahadır inandı.

Alaŋqaydı inim dep,
Tumanzor ağa boladı,
4285 Köñilinde jamandıq,
Öltirüv jolın qaradı.
Qayımın tavıp bir küni
Alaŋqay jatqan bölmege
Tumanzor zalım baradı.
4290 Uyıqtap jatqan alaŋsız
Kördi jalğız balanı.
Jazıǵı munıñ joq qoy dep,
Oyına este almadı.
Soñı qalay bolar dep,
4295 Oylanıp taǵı turmadı.
Öletin jeriñ osı dep,
Jürekten saldı qanjardı.
Qanjarı qanğa boyaldı,
Uyqı menen öli teñ,
4300 Alaŋqay şaşıp oyandı.
Turamın dep talpındı,
Kevdesin basıp umtıldı.
Denesinen el ketip,
Tura almay qayta jıǵıldı.
4305 Qasında turǵan jan alış,
Tumanzordı tanıdı,
Tanıdı da nalıdı.

Alaŋqay sonda söyledi,
Qıynala söylep büy dedi:
4310 -Añsız qaldım, aǵay-dep
Tumanzorday zalımdı.
Ağa bolıp aldavmen,
Jazıqsız töktiñ qanımdı.

Alankay'a kardeşim diyerek,
Tumanzor abi oldu.
Gönlünde kötülük,
Öldürmek için yoluna baktı.
Yolunu bulup bir gün
Alankay'ın yattığı yere
Tumanzor zalım varır.
Kaygısız ca uyuyan
Yalnız balayı gördü.
Bunun suçu yok diye,
Hiç de düşünmedi.
Sonu nasıl olur diye,
Düşünüp durmadı.
Öleceğın yer bu diye,
Kalbine hançeri vurdu.
Hançer kana boyandı,
Uyku ile ölüm aynı.
Alankay şaşırıp uyandı.
Kalkayım diye hamle yaptı,
Gövdesine dayanıp uğraştı.
Vücudundan güç gidip,
Ayakta duramadan yıkıldı,
Yanında duran cellat,
Tumanzor'u tanıdı.
Tanıdı da yandı.

Alankay o zaman söyledi,
Eziyet çekip böyle dedi:
Çaresiz kaldım abi, diyerek
Tumanzor gibi zalimi.
Abi olup hileyle,
Boş yere döktün kanımı.

Jalgız edim, jas edim,
4315 Ayamadıñ janımdı.
Oylağanıñ öltirüv,
Maqsatıñ seniñ boldı endi.
Ağam dep senip öziñe,
Añsız da taptım ölimdi.
4320 Köre almay kettim armanda,
Qıpşaq-Qaysaq elimdi.
Edil-Jayıq, jerimdi.
Zarlanıp jürgen ekem bar,
Bile almay öli-tirimdi.
4325 Tumanzor ağa, bir aytşı,
Jazım bar ma öziñe?
Kektesken meniñ jerim joq,
Keltirem dep köziñe.
Jüreyin dep turganda
4330 Jetkızbediñ elime.
Sağınğan ata-anamdı,
Körsetpediñ közime.
Qarındasım Aqkerbez,
Qarap qalğan izime.
4335 Qalındığım Aqtuygın,
Saldırdıñ qara jüziñe.
Mağan da qılğan bul isiñ,
Aldıña kelsin öziñe.
Jalgız ösken şınarğa,
4340 Balta urıp bolar ma?
Adasıp qalğan aqquvdı,
Ayamay atıp alar ma?
Jazıgı joq jalgızdı
Ölimge közi qıyyar ma?
4345 Jalgız ağaş kesilse,

Yalnız idim, gençtim.
Acımadan canıma,
Düşündüğünü öldürüp,
Maksadına ulaştın şimdi.
Abim diye inanıp sana,
Zamansız da buldum ölümü.
Arzumu göremeden gittim,
Kıpçak, Kazak elimi.
Edil Yayık yerimi.
Dert çekip giden babam var,
Bilmeden, ölümü, dirimi.
Tumanzor abi bir söyle,
Sana kabahatım var mı?
Benim kinleşecek halim yok,
Getireyim diye gözüne,
Gideceğim diye kalkınca
Ulaştırmadın yurduma.
Özleyen ana babamı,
Göstermedin gözüme.
Kardeşim Akkerbez,
Bakıp kalmış arkama.
Nişanlım Aktuygın'ın,
Yüzüne kara saldırdın.
Bana yaptığın bu iş,
Senin de önüne gelsin.
Yalnız büyüyen çınara,
Balta vurmak olur mu?
Yolunu kaybeden akkuğuyu,
Acımadan avlamak olur mu?
Suçsuz yalnızı
Öldürmeye kıyılır mı?
Yalnız ağaç kesilse,

Japırağın jayar ma?
Qudaylasıp qol bergen,
Dösqa qastıq qılar ma?
Qılğan adam ofıar ma,
4350 Dos eken dep aldanıp,
Ölip kettim armanda.
Ataña nēlet Tumanzor,
Sav bolıp ayqas salganda,
Beliñnen ustap alganda,
4355 Körer edim şamandı.
Qanekiy solay bolğanda.
Jağalasar şamam joq.
Ne şaram bar parmanga?
Hoş bolsıñ ekem Molaqsay,
4360 Körinbes endi Alañqay.
Qarındasım Aqkerbez,
Jüre almas, sirē, jılamay.
Süygen jarım Aqtuyğın,
Küderiñdi üz, qaramay.
4365 El avzınan estirsıñ.
Habarım qalmas taramay.
Köñili buzıq bir zalım
Öltirip ketti ayamay.
Munan artıq aytuvğa
4370 Kelmey jatır şamam-ay.

Osılay söziñ ayaqtap,
Tavsıldı erdiñ şaması.
Sağınğan jurtın köre almay,
Köñilinde ketti nalası.
4375 Köp köp qayğırđı Edildiñ
Habarın estip qalası.

Yaprağın yayar mı?
Söz kesip el veren,
Dosta kastedilir mi?
Yapan adam onar mı,
Dost diye aldatıp,
Ölup gittim arzumda.
Atana lanet Tumanzor,
Sağ olup savaşınca
Belinden yakalayıp alınca,
Görmüşüm gücünü,
Hani ya öyle olunca.
Uğraşacak gücüm yok.
Fermana ne çarem var?
Babam Molaksay hoş olsun,
Görünmez şimdi Alankay.
Kardeşim Akkerbez,
Zira, ağlamadan yürümez,
Sevdiğim yarım Aktuyğın,
Bakma, ümidini kes.
Halk ağzından duyarsın,
Haberim yayılmadan kalmaz.
Gönlü bozuk bir zalım
Öldürdü acımadan.
Bundan fazla söylemeye,
Gücüm yetmiyor.

Sözünü böyle bitirip,
Yiğidin gücü tükendi.
Özlediği yurdunu göremeden,
Gönlünden derdi gitti.
Çok çok üzüldü Edil'in
Şehri duyup haberi.

Aq javıp qoydı aruvlap,
Baq işinde molası.
Tumanzordı ustadı.
4380 Boldı da sonan qazası.
Esikte eki küzetşi
Közben körgen küvəsi.
Tamam halıq aytadı,
Balanıñ joq dep küvəsi.
4385 Patşası buyırq şıgarıp,
Tumanzorday zalımınıñ
Ölimnen bitti jazası.

Tındağan jaqsı jarandar,
Asılı pende adamdar.
4390 Türli-türli adam bar,
Jaqsı menen jaman bar.
Şat bolıp jürgen şamalı,
Köp kiside arman bar.
Alañqay ketti şeyit bop,
4395 Azappen eldi Tumanzor.
Jamandıq qıyyal ne kerek,
Köñilge sêvle salındar.
Endigi sözdı, jaqsılar,
Alañqaydıñ êkesi
4400 Molaqsaydan alındar.
Asıqpay tında, êlevmet,
Sözimniñ êli sonı bar.

Ak yayıp yıkanıp koydu.
Bağ işinde mezarı.
Tumanzor'u yakaladı.
Onun da ölümü oldu,
Kapıda iki nöbetçi,
Gözüyle gören şahidi.
Bütün halk söyler,
Balanın yok diye şahidi.
Padişahı buyruk çıkarıp,
Tumanzor gibi zalimin
Ölüm oldu cezası.

Dinleyen güzel yarenler,
Asılı insan adamlar.
Türli türli adam var,
İyi ve kötü var.
Şad olup gitmiş gücü.
Çok kişide arzu var.
Alankay gitti şehit olup,
Azapla Tumanzor,
Kötülük etmeye ne gerek,
Gönüle aydınlık salın.
Güzeller, şimdiki sözü,
Alankay'ın babası
Molaksay'dan alın.
Acele etmeden dinleyin insanlar,
Sözümün daha sonu var.

Endigi habardı Alañqay batırdıñ êkesi
Molaqsay jıravdan estifiz. Molaqsay jırav
jalğız balası Alañqaydan küderin üzip, tünerip
jürgende, "balañ alıstağı Edil patşanıñ çatıp

Şimdi haberi Alankay bahadırın babası
Molaksay ozandan alınız. Molaksay ozan tek
oğlu Alankay'dan ümidini kesip, kaşlarını
yürüyünce, "Balan, uzaktaki Edil

zindanında jazalı bolıp qamalıp jatqan padişahının zindanında cezalı olup qusaydı” degen emis-emis habar estidi, hapsedilmiş kusuyor.” Diye bazı haberler Molaqsay oyladı: -Edil patşanıñ suramı ülken, duydu, Molaksay düşündü. -Edil padişahının emiri küşti patşa dep estiytin edim, elde hükmü büyük, emri güçlü padişah diye qanday sebeptermen balam qolğa tüsse, tüşip işitmişim. Yine balam niçin yakalanmış, te jürgen şıgar. Alısta bolsa, izdep barıp yakalanmış da gitmiş. Uzak da olsa, arayıp surastırayın. Halıqtıñ aytqanı ras bolıp, varıp soruştırayım. Halkın söylediği doğru Alañqay balam zindanda jatsa, patşanıñ ise, Alankay balam zindanda yatıyorsa, ayağına bas urıp köreyin. Jarılqasa, şıgarıp padişahın ayağına baş vurayım. İyilik ederse berer. Bermese de habarın bilip, balamdı çıkarıp verir. Vermezse haberini bilip, balamı körip qaytayın,-dep Molaqsay jıravdıñ balasını görüp döneyim diye Molaksay ozanın balasını izdep şıqqan jeri eken: aramaya çıktığı yeri:

Bilmese de anıgın,
Baladan haber esitip,
4405 Molaqsay jırav attandı.
Qasına qoşşı eritip,
Bala degen jaman goy,
Aman-esen körsem dep,
Bolmas edi armanım,
4410 Balamdı körip ölsem dep,
Asıgıp keled sorlı şal.
Tebinip atın empendep,
Jıldamıraq jetsem dep.
Burañ-burañ şalı jol,
4415 Tügesilmes alıs jol,
Keledi şalın boldırıp,
Şarşasa atın şaldırıp.
Şöldese suvğa qandırıp,
Öldim-taldım degende,
4420 Edildiñ jetti eline.
Altı aydan asa jol jürüp,

-Bilmese de tam olarak,
Baladan haber alarak,
Molaksay ozan atlandı.
Yanına arkadaş alarak
Bala denen kötü ya.
Sağ salım görsem diyerek,
Olmazdı başka arzum.
Balamı görüp ölsem diye,
Acele etti dertli ihtiyar.
Tepinip atını hareket ettirip,
Çabucak yetişsem diyerek.
Kıvrım kıvrım sapa yol,
Tüketilmez uzak yol,
Geliyor ihtiyar yorularak.
Yorulsa atını dinlendirip,
Susasa suya kandırıp,
Öldüm, bayıldım deyince,
Edil'in yurduna vardı.
Altı aydan fazla yol yürüyüp,

Patşanıñ saray ordası,
Bekitüvli qaqpası,
Qapa aldına kidirip,
4425 Küzetşige habarın,
Molaqsay ayttı bildirip.

Padişahın sarayı,
Kapalı dış kapısı,
Kapı önünde bekleyip,
Nöbetçiye haberini,
Molaksay söyledi.

Molaqsay jırav küzetüvsige ayttı. Molaksay ozan nöbetçiye söyledi: Ta Sonav alıstağı Edil-Jayıq boyın jaylaytın uzaktaki İdil-Yayık boyunu yaylamış Kıpçak Qıpşaq elinen kelip turğan qonaqız. Edil elinden gelen misafirim edil padişahı ile özel patşadan arnayı şaruvamız bar. Patşana barıp işimiz var. Padişahına varıp haber ver diye habarla dep ötindi. Küzetşi kelip Edil rica etti. Nöbetçi gelip Edil padişahına patşasına Molaqsaydıñ aytqanıñ jetkizdi. Molaksay'ın söylediğini ulaştırdı.

Küzetşi ayttı patşağa,
Alıstan kelgen qonaq dep,
Ruhsat etseñ qonat dep,
4430 Aytıp edi attarın,
Molaqsay ma Molaq dep,
Edil-Jayıq jaylağan,
Ruvım Qıpşaq bolat dep,
Habarşı ma, elşi me,
4435 Bile almadım qay kişi?
Tür-tüsine qarasam,
Sıyyaqtı emes jay kişi.
Kösem be, elde şeşen be,
Tilge jüyrık bay kişi.
4440 Payımına köz salsam,
Jay jürgen joq ol kişi.
Şaruvam bar deyd patşada,
Özindi keled körgisi.

Nöbetçi söyledi padişaha,
Uzaktan gelen konuk deyip,
İzin verirsen gelsin diye,
Söylemişti adlarım,
Molaksay mı, Molak mı deyip,
İdil-Yayık yaylayan,
Rum Kıpçak olacak deyip.
Haberci mi, elçi mi,
Bilemedin ne kişi?
Görünüşüne baksam,
Rahat kişiye benzemiyor.
Lider mi yoksa şeşen mi,
Kıvrak dilli zengin kişi.
Düşüncesine baksam,
Rahat değil o kişi.
Padişahta işim var der.
Seni görmek istiyor.

Edil patşa küzetşiniñ sözün estip,

Edil padişahı nöbetçinin sözünü

kelgen qoñaq Edil-Jayıq boyınan Qıpşaq duyup, gelen konuk İdil –Yayık boyundan elinen bolsa, Alañqaydıñ ėkesi Molaqsay Kıpçak yurdundan ise Alankay'ın babası bolmasa bolar edi,-dep küzetşige tapsırdı. Molaksay olmasa iyiydi, diye nöbetçiye emir Kelgen qonaqtı üyge túsirip, jaqsılap küte verdi. Kelen konuğu çadıra getirip ağırlayıp berinder, erteñ barıp habarın alarmız –dedi. hürmet edin. Yarın erkenden gelip haberini Jëne beysëvbet söz aytuvşı bolmaydar- dep alıruz, dedi. Yine maksatsız söz söylemeyin qattı tapsırdı. Sonımen Molaqsay jırav qonaq diye sıkı emir verdi.sonunda Molaksay ozan üyde jatıp tınığa berdi. Edil patşa oyladı: konuk evinde yatıp dinlendi. Edil padişahı “Kelgen qonaq şınımen Molaqsay bolsa, onıñ düşündü: “Gelen konuk Molaksay ise onun balasınıñ qazasın estirüvge kerek bolar” dep balasının ölümünü söylemek gerek.” diye qasına saray aqını Toğanastı ertip, yanına saray akını Toganas'ı alıp, Molaqsaydıñ üstine keldi. Sonda Toganas Molaksay'ın yanına geldi. O zaman Toganas jıravdıñ qonaqtardan jol bolsın surap aytıp ozanın konukların nereye gittiğini sorduğı otırğan sözi eken:

sözü:

<p>Jol bolsın, kelgen, zamandas, 4445 Jasıñ da bizben şamalas. Tanıy almay otırmin, Jürmegen soñ aralas. Qasımda Edil patşamız, Meniñ atım Toğanas. 4450 Söylesse adam degen bar, Otırğan bosqa jaramas. Adamnıñ argı tübi bir, Bolarmız jaqın tuvmalas. Tuvmalas adam söylesse, 4455 Qupıyya sırın jasırmas. Jumısıñ bolsa ayt otır, Şaruvasız, sirë, jan bolmas, Bildirüvşı jëne jöniñdi, Suraspay köñil jay bolmas.</p>	<p>Nereye gidiyorsunuz gelen akran, Yaşın da bizle aynı. Tanıyamıyorum, Beraber yürümedikten sonra. Yanımda Edil padişahımız, Benim adım Toganas. Söyleşse insan diyen var, Boşa oturmak yaramaz. İnsanın önceki kökü bir Oluruz yakın akraba. Akraba insa söyleşse, Gizli sırrını saklamaz. İşin varsa söyle, Zira, işsiz can olmaz. Bildir yine durumunu, Sormadan gönül rahat olmaz.</p>
--	---

- 4460 Molaqsay sonda söyledi,
Söylegende ne dedi:
-Jön surasañ bizlerden
Bolğay dep javap sizlerden,
Bildireyin jönimdi,
- 4465 Aytayın kisim kez kelgen.
Èmiri Edil patşamız,
Söyle dep bizge söz bergen.
Jaqsı adamınıñ sözleri
Mısalı maqpal zerlengen.
- 4470 Jamannıñ aş tilderi,
Uqsaydı dèmi zerlengen.
Bul dünyenin qızıǵı
Totıday suluv türlengen.
Tırşilikte jürgensiñ,
- 4475 Jaqsı-jaman köz körgen.
Jamanıñ atın kim bilsin
Jaqsınıñ dañqın el bilgen.
Edildeg ulıq patşamdı,
Alıstan izdep biz kelgen.
- 4480 Edil-Jayıq arası,
Qonısım şalgay jerlerden,
Algıy, Qıpşaq, Qaysaqpen
Aralas avıl elderden.
Men müsepir şalıñız
- 4485 Arıp-aşıp jol jürgen.
Jol azabın mol kürgen,
Köñil degen darıyya
Aytıla bered söz degen.
Jaqsılarga sıylastıq
- 4490 Sıpayı minsiz siz degen.
Aldımda Edil patşamız,
- Molaksay o zaman söyledi,
Söyleyince ne dedi:
-Yön soruyorsan bizlerden
Olur diye cevap sizlerden,
Bildireyim halimi,
Söyleyecek insan rast gelmiş.
Edil padişahımız emiri,
Söyle diye bize söz vermiş.
İyi adamın sözleri,
Nakışla süslü kumaş gibi.
Kötünün acı dilleri,
Benziyor tadı zehire.
Bu dünyanın tuhaflığı
Bülbül gibi güzelleşmiş.
Hayatta yürüyensin.
İyi kötü göz görmüş,
Kötünün adını kim bilsin.
İyinin şöhretini yurt bilir.
Edil gibi padişahımı,
Uzaktan arayıp gelmişiz.
İdil-Yayık arası,
Konuk gelişim uzak yerlerden.
Algıy, Kıpçak, Kazakla
Karışık köy ellerden.
Ben misafir ihtiyarınız.
Yorulup aşp yol yürümüş.
Yol azabını çok görmüş,
Gönül denen derya
Söylenilecek söz demiş.
İyilikle saygılı olduk
Terbiyeli, kusursuzsunuz diye,
Önümde Edil padişahımız,

- Qılğasın suhbat bizbenen.
Munımdı aytıp bildirmey,
Tartınayın men neden?
- 4495 Tındaşañ, patşam sözimdi
Taba almay jürgen joğım bar.
Surav salıp izdegen
Araladım köp eldi,
Qalmadı jerim kezbegeñ.
- 4500 Nağası jurtı Qulanser,
Ketip edi sälemge
Sonan qaytıp kelmegen.
Jeti jılday ketkeli,
Habarın eşkim bilmegen.
- 4505 Solay da bolsa, pendelik.
Üyimnen tiri ketkesin
Ümitli bolıp özinen
Kuderimdi üzbegeñ.
Buringınıñ sözi bar,
- 4510 Saqta dep alıs nēpisten.
Kēri Jaqıp men boldım,
Ayırıp qalğan Jüsüpten.
Özgege jigit, mağan jas,
Şıqqanday keşe besikten.
- 4515 Joq devge avzım barmaydı,
Bilmedik qalay keşikken.
Ümitti bolıp jürgende,
Emis-emis bir habar.
Qulağım azdap esitken.
- 4520 Edil patşa elinde,
Balañ aman jür desken.
Bilmedik anıq-qanığın
- Sohpet etsin bizimle.
Derdimi söyleyip bildirmeden,
Ben neden çekineyim?
- Dinlesen padişahım sözüümü,
Bulamadığım kayıbım var.
Sorup aramışım,
Dolaştım çok yurdu.
Gezmediğim yer kalmadı.
Kulanser dayısının yurduna,
Selam vermeye gitmişti,
Oradan geri dönmedi.
Yedi yıl oldu gideli,
Haberini kimse bilmemiş.
Öyle de olsa insanız,
Evimden sağ gidince
Ümitli olup ondan
Ümidini kesmemiş.
Eskinin sözü var,
Sakla diyerek nefisten uzak,
İhtiyar Yakup ben oldum.
Ayrılıp kalmış Yussuf tan.
Başkasına yiğit, bana küçük,
Çıktığı akşam beşikten.
Yok demeye ağızımız varmadı,
Bilmedik niye geciktiğini.
Ümitli olunca,
Bazı haberleri,
Kulağım biraz duydu.
Edil padişahı elinde,
Balan sağ diye.
Bilemedik doğruluğunu

Adam joq, biraq tildesken.
Aldına keldik patşamız,
4525 Osınday jağday bir ispen.
Bala izdegen joqşımın,
Surasañ bizdiñ jüristen.
Ûlken ekem Arğınbek,
Özimniñ atım Molaqsay,
4530 Belimnen öngen bir bala
Surasañ atı Alañqay.
Ëvre bolğan bir şalmım,
Balasın jürgen taba almay.
Surav salıp el kezdim,
4535 Seyfölmelik, Jamalday.
Sabır qılıp men tözdim,
Jübisin kütken Jaqıptay.
Ûmitsiz köñül saytan dep,
Sonda da jürmin torıqpay
4540 Endigi javap sizderden,
Edil patşa, Toqanas,
Habarın bilseñ, ayta ber.
Alla isine şaram joq,
Bolsa da avır qorıqpay.

Söyleşecek adam yok.
Öñüne geldik padişahımız,
Bunun gibi bir işle.
Bala arayan arayıcıyım,
Sorarsan bizim hareketimizi.
Büyük atam Arğınbek,
Benim adım Molaksay,
Belimden olan bir bala
Sorarsan adı Alankay,
Sonu olmayan bir itiyarım,
Giden balasını bulamadan.
Sorup yurt gezdim,
Seyfölmülük, Cemal gibi.
Sabredip ben alıştım,
Yusuf'unu bekleyen Yakup gibi.
Ûmitsiz gönül şeytan diyerek,
Ûmitsizliğe kapılmadan yürüyorum.
Şimdi cevap sizlerden,
Edil padişahı, Toganas,
Biliyorsan haberini söyleyiver.
Allah'ın işine çarem yok.
Ağır olsa da korkmadan.

Molaqsay jırav osılay dep öz jağdayın bayandap bildirgesin, kelgen qonaqtıñ halini alatınca, gelen konuğın Alankay'ın Alañqaydın "ekesi ekendigin bilip Toganas babası olduğunu anlayıp Toganas ozanın jıravdıñ Molaqsayğa aytıp otırğan sözi eken: Molaksay'a söylediği sözü:

4545 Zamandas qurbım, Molaqsay,
Jetkersin alla muratqa-ay
Endigi jerde ekevmiz
O dünyelik adambız,

Zamandaş, akranım Molaksay,
Allah muradına ulaştırısın.
Bu yerde ikimiz
Öbür dünyalık adamız.

Mısalı jürgen qonaqtay.
4550 Tavsılğan küni demimiz,
Ketedı bizdı qaratpay.
Jaman söz bizden ayttı dep,
Qalmasın köñiliñ unatpay.
Emiri ortağ bir alla,
4555 Qoyğan joğ kimdi jılatpay.
Allanın isi desek te,
Köñildi ketedı şıdatpay.
Talaydıñ jası tögilgen,
Jerge tüsken sınaptay.
4560 İis tükende jaqsı adam,
Qayıspas qara bolattay.
Allanın isi er neşik,
Salıp bolmayd sarapqa-ay.
Sağıylıq etse pendege,
4565 Beredi eken suratpay.
Devitke otız ul berip,
Körsetken barşa halıqqa-ay.
Qahar etseñ kezinde,
Öltirip berin nalıttı-ay.
4570 Soñınan tuvıp Süleymen,
Devittin köñili tolıqtı-ay.
Perzentsiz ötip Süleymen,
Olar da qapa bolıptı-ay.
Ezireti İısa payğambar,
4575 Anası biybi Meriyyem,
Amanatın bergende,
Qoştasa almay qalıptı-ay.
Bolmadım dep basında,
Turmadım dep qasında,
4580 Solar da qattı nalıptı-ay.

Giden bir konuk gibi.
Nefesimizin tükendiği gün,
Bizi baktırmadan gider.
Kötü sözü söyledi diye,
Gönlüm beğenmeyip kalmasın.
Emiri ortak bir Allah,
Kimi ağlatmadan bırakmış.
Allah'ın işi desek de,
Gönlü dayanamadan gider,
Talihin yaşı dökülmüş.
Yere düşen civa gibi.
İş düşünce iyi adam,
Bükülmez kara bolat gibi.
Allahın işi her nasılsa
Salmak olmaz şaraba,
Sakilik etse insana,
İstemeden verirmiş.
Davut'a otuz oğul verip,
Göstermiş bütün halka,
Kahır etsen zamanında,
Öldürüp hepsini dert çekti.
Arkasından doğup Süleyman,
Davut'un gönlü doldu.
Çocuksuz geçmiş Süleyman,
Onlar da pişman olmuş.
Hazreti İsa peygamber,
Annesi Meryem,
Emanetini verince,
Vedalaşamadan kalmıştı.
Olmadım diye başında,
Durmamım diye yanında,
Onlar da çok dert çekti.

Armanday soğan qamıqtı-ay.
Buringınıñ mısalı,
Tüsinseñ sözge Molaqsay.
Solardan gıybrat alasıñ,
4585 Jabıgıp jürek jer bolar.
Jiberseñ köñil nalasın.
Ėmiri küşti bir alla,
Jilatqan adam balasın.
Beterde-beter, beter bar,
4590 Solarğa közin, salasıñ.
Alla etken istiñ mini joq,
Qarsı aytsañ küpir bolasıñ.
Avır da bolsa, Molaqsay,
Şükirlik iske qılasın.
4595 Zamandas qatar qurbısıñı,
Demeymin seni jılasın,
Solayda bolsa, Molaqsay,
Basına tüsken bir istiñ
Bildirdim salmaq şamasın.
4600 Allamız nesip etpegen,
Körege seniñ ulındı,
Aldınan alla jarılqap,
Qayırlı etsin soñında
Aqırettik perzenttiñ
4605 Kütip turar jolında.
Qaygına kēmil ortaqpız,
Alla ayasın munıñdı.
Zamandasım, Molaqsay,
Avır körme munımdı.
4610 Düniyeden ötken Alañqay,
Ruhuna bas iyip,
Köterdim kökke qolımdı.

Arzu edip ona üzüldü.
Eskilerin örneği,
Molaksay sözü anlasan,
Onlardan ibret alasın.
Yürek üzülüp yer olur.
Göndersen gönül derdini.
Emiri güçlü bir Allah,
Balasını ağlatmış insan.
Beterin beteri var,
Onlara bakasın.
Allah'ın ettiği işin hatası yok.
Karşı söylesen küfre girersin,
Ağır da olsa Molaksay,
İşe şükredersin.
Zamandaş yaşıtımsın,
Sana ağla demiyorum,
Böyle de olsa Molaksay
Başına düşmüş bir işin
Bildirdim ağırlığını.
Allah nasip etmemiş,
Sana oğlunu görmeyi.
Önünden dua ederek,
Sonunu hayırlı etsin.
Ahiretlik çocuğun
Bekliyor yolunda.
Derdine ortağız,
Allah acısın derdine.
Zamansaşım Molaksay,
Ağır görme derdini.
Dünyadan gitmiş Alankay,
Ruhuna baş eğerekı,
Açtım göge elimi.

Toĝanas jırav osında tolgav sözimen Toĝanas ozan burada şiirle Molaqsayĝa balası Alañqaydıñ qaza bolĝanıñ Molaksay'a, balası Alankay'ın öldüğünü estirtti. Edil patşa balanıñ qalay kelgenin, onıñ haber verdi. Edil padişahı balanın nasıl erlik isterin bayandap bildirdi. Toĝanas ekevi geldiğini, onun yiğitliklerini bildirdi. köñil aytıp, qayırın tile dedi. Molaqsay jırav Toĝanas'la ikisi baş sağlığı dileyip, hayırlısını bolĝan iske bolat bolıp, balamıñ özin dile dedi. Molaksay ozan olan işe razı olup, körmesem de, jatqan jerin, molasın küreyin, balamın kendisini görmesem de, yattığı yeri basına barıp duĝa qılayın-dep patşaĝa tilek mezarını göreyim, başına varıp dua edeyim etti. Sodan Edil patşa Molaqsaydıñ munısın diyerek padişaha söyledi. O anda Edil maqul körip, qasına Toĝanastı qostı. padişahı Molaksay'ın durumunu makul görüp Molaqsay jırav jalĝız balası Alañqaydın yanına Toĝanas'ı verdi. Molaksay ozan tek basına kelip sondağı muñayıp aytqan sözi balası Alankay'ın başına gelip orada üzölüp eken:

söylediği sözü:

-Jatırsıñ ba, jayına,
Jalĝız ulım, Alañqay,
4615 Añsaĝan ekeñ alıstan
Kelip tur seniñ basına-ay.
Qabiriñ jatır, öziñ joq,
Töĝip turmın jasımdı-ay.
Zamandasım Toĝanas,
4620 Jıladı dep sökpeñiz,
Köñilim ketti şıdatpay.
Öziñniñ aytqan sözün bar,
Qayĝırĝanda közden jas
Töĝiled dep sınaptay.
4625 Buringı ötken jandar da
Qamıqqan jerde jılaptı-ay.
Botası ölgen bozingen.
Teñsele basıp januvar,
Basına salar tulıptı-ay.

Yatıyor musun tek başına,
Tek oĝlum Alankay,
Özlemişim uzaktan
Geliyorum senin başına.
Kabrin var, sen yoksun,
Döküyorum yaşımı.
Zamandaşım Toĝanas,
Aĝladı diye ayıplama.
Gönlüm dayanamadan gitti.
Kendi söylediğin sözün var,
Üzülünce gözden yaş
Dökülür diye civa gibi.
Eskiden geçmiş canlar da
Üzüldeği yerde ağlamıştı.
Yavrusu ölmüş dişi deve.
Sallanarak hızla gelip hayvan,
Başına takar tulıpı.

4630 Qus anası qozgaldı
Jarılsa jalğız jumırtqa-ay.
Balası üşin bar maquldıq
Javına habar qorıqpay.
Bavırı küyse pendesi
4635 Şıdasın qalay zarıqpay.
Qarlığaş uşıp şırıldar,
Uyağa jılan taqalsa.
Mañıraydı aq savlıq
Qorada qozi joğalsa.
4640 Besikte bala jılasa,
Şıdar ma jatıp anası-ay.
Bavır etten jaralğan,
Ėrkimniñ jaqsı balası-ay.
Bërinen de sol qıyın,
4645 Artında qalıp atası.
Botam dep izdep jılasa-ay.
Jılap qalğan bir şalmın,
Ayrılıp jalğız ulınan.
Qoldan quşın uşırıp,
4650 Qarap qalğan soñınan.
Ağayın-jurtı aruvlap,
Jöneltpegen qolınan.
Armanda ketken, qarağım,
Tabılıp duşpan mañınan
4655 Armanda arman, armanda,
Armansız joq qoy jalğanda.
Armanda bolıp biz qaldıq,
Körüvge az kün qalğanda.
Jeti jılday joq bolıp,
4660 Jettim dep jaña turğanda.
Allanıñ isi asıgıs,

Kuş anası kımıldar
Kırılса tek yumurta.
Balası için var makulluk
Düşmana haber korkmadan.
Ciğeri yansa insanın
Nasıl dayansın ağlamadan.
Kırlangıç uçup şırıldar,
Yuvaya yılan yaklaşsa.
Ak koyun meler,
Korada kuzu kaybolsa.
Beşikte bala ağlasa,
Annesi dayanabilir mi.
Ciğer etten yaratılmış,
Herkesin balası güzel.
Hepsinden de bu zor,
Ardında kalıp atası
Yavrum diye arayıp ağlasa.
Ağlayıp kalan bir ihtiyarım.
Ayrılıp tek oğlundan.
Elindeki kuşunu uçurup,
Bakıp kalan arkasından.
Akraba, yurdu hürmet edip,
Muradına eremeyip gitmiş elinden
Arzuda kalmış, canım,
Bulunup düşman yakınında
Rzusuna ulaşamadan,
Arzusu olmayan yok dünyada.
Arzusunda olup biz kaldık.
Görmek için az gün kalınca.
Yedi yıl kadar yok olup,
Yetiştim diye yine durunca,
Allah'ın işi acele,

Ne şaram bar përmanga.
Bizden de başka köp eken,
Jilavmen ötken burında.
4665 Jastay ketken, şırağım,
Atañız bargan oringa,
Topırağın alıstan,
Qosılmay qaldıñ qorımğa.
Atadan jalğız tuvganıñ
4670 Bul da meniñ sorım da.
Atadan ekev bolğanda
Qalmas pa ed birev qolımda.
Jalğız ağaş kesilse,
Ne qalmaq onıñ ornında.
4675 Mıyvasız daraq men boldım,
Quvarıp qalğan artında.
Japıraqsız terekpin,
Tamırı salğan quvarıp,
Endi kimge kerekpin.
4680 Qanjarmın qalğan muqalıp,
Javğa habar ulım joq,
Qolına qaruv, tuv alıp.
Halıqqa qadir bulım joq,
Bilinbes atım atalıp,
4685 Örisim meniñ kesildi,
Jatqan narday el matalıp.
Jeti jılday el kezdim,
Tabam dep seni sandalıp.
Bar joğındı bile almay,
4690 Jürgende ekeñ dal bolıp,
Habarındı esitip.
Şıgıp em elden quvanıp,
İzdep kelsem, öziñ joq,

Ne çarem var fermana.
Bizden de başka çokmuş,
Ağlayıp geçen eskiden.
Gençken giden ışığıım,
Atanızın vardığı yere,
Toğrağın uzaktan,
Katılmadan kaldın taş yığınına.
Atadan yalnız doğanın
Bu da benim bahtsızlığıım.
Atadan ikisi olunca
Birisi elimde kalmaz mıydı.
Yalnız ağaç kesilse,
Ne kalır onun yerinde.
Meyvesiz, tek ağaç oldum,
Kuruyup kalmış ardında.
Yapraksız ağacım,
Saldığı kökü kurumuş,
Şimdi kime gereğim.
Hançerim körelip kalmış.
Düşmana gider oğlum yok.
Eline silah, tuğ alıp.
Halka değerli malım yok,
Bahsedilip adım bilinmez,
Benim soyum kesildi.
Yatan deve gibi el bağlayıp.
Yedi yıl kadar el gezdim,
Seni bulayım diye boşa gezip.
Var yoğunu bilmeden,
Baban gidince çok üzülüp
Haberini duymuş.
Yurttan çıkıp sevinerek,
Arayıp gelsem, sen yoksun,

Qabiriñ jadır aldımnda,
4695 Topıraq töbe şań bolıp.
Jarılmas pa edi jüregim,
Ekelep şıǵıp aldımnan,
Turganda öziñ bar bolıp.
Basında jılap men turmın,
4700 Köre almay qalıp zar bolıp.
Ümit, tilek üzilip,
Qaytatın boldım kör bolıp.
Qoş aman bol, şıraǵım,
Qabiriñ tolsıñ nur bolıp.
4705 Jürgeysiñ jumaq törinde,
Qasında suluv nur bolıp.

Kabrin duruyor önümde.
Toprak tepe toz olmuş.
Yarılmaz mı yüreğim.
Yetişip çıkarak önümden,
Sen var olup durunca,
Başında ağlıyorum,
Göremeden kalıp zar olup,
Ümidini keserek,
Kör olup dönecektim.
Hoşça kal ışığım,
Kabrin nurla dolsun.
Cennetin baş köşesinde olasın,
Yanında güzel nur olup.

Molaqsay jırav balasınıñ basında Molaksay ozan balasının başında
osılay tolgap munıñ şıǵarıp, elge bargasıñ böyle şiiir söyleyip derdini döküp belli edeyim
qulpı tas qoyıp, belgi ornatam dep, diye mezar taşı koyarak Alankay'ın kabrinden
Alañqaydıñ qabirinen bir uvis topıraqtı bir avur topraǵı havlusuna sarıp yurduna
oramalına tüyip alıp, eline qayttı. Edil patşa döndü. Edil padişahı, Toganas ozanla başqa
Toganas jıravmen basqa da orda adamdarı saray adamları da Molaksay'a baş saǵlıǵı
bolıp, Molaqsayǵa taǵı da köñil aytıp, eline dileyip yurduna gönderdi. Sonunda birkiyaç
şıǵarıp saldı. Sonımen birneşe kün, apta, gün, hafta, ay boyu yol gidip Molaksay ozan
aylap jol jürüp, Molaqsay jırav eline de yurduna yakınlaştı. Her gün ne zaman gelir
jaqındadı. Künde qaşan keler dep, jolina qarap diye yoluna bakıp sabırsızlanan Akkerbez kız
asıǵıp jürgen Akkerbez qız alıstan ekesin uzaktan babasını tanıyıp, önüne çıkıp
tanıp, aldınan şıǵıp aytıp turgan sözi eken: söylediǵi sözi:

-Aman sav, eke, qayttıñ ba,
Aysılıq, alıs joldardan.
Şarşap qaytqan türin bar,
4710 Şaldıǵıp jüziñ qabargan.
Köñilinde külki joq,

Baba saǵ salım döndün mü,
Aylık uzak yollardan.
Yorulmuş gibi görünüyorsun,
Halsizleşip yüzün şişmiş.
Gönlünde sevinç yok,

Jüziñ bir sınıq sazargan.
Avırğan adam sekildi,
Kezerip erniñ bozargan.
4715 Quvanıp qaytqan kisidey,
Türin joq, sirë, janargan.
Qasiret-qayğı körgendey,
Qabağıñ qatıp quvarğan.
Amandıq bolsa jaqsı edi,
4720 Ne de bolsa aytıp ber
Bildirip bizge habardan.
İzdep bargan elinde,
Bar ma eken balañ jogalğan?
Birge tuvğan bavırımı,
4725 Taptın ba derek ağamnan?

Sonda Molaqsay jırav qızına birden
“ağan joq” dep ayta almay, tuspaldap aytıp
turgan sözi eken:

Molaqsay sonda söyledi,
Jaltara söylep büy dedi:
-Joq, ağañ bar, qızım,
Tüsınseñ aytqan bul sözim.
4730 Sağınıp jürgen sekildi,
Jetüvge, biraq, jol uzın.
Ekelüvge ketipti,
Köktegi jumaq hur qızın
Köktegi jürgen ağandı
4735 Körsin meniñ qay közim.
Aqkerbez, janım, qayrat qıl,
Qız da bolsañ uldaysıñ.
Anıgın aytsam habardıñ,

Yüzün bir kırık, donmuş.
Hasta adam gibi,
Susuzluktan dudağı bozulmuş.
Sevinip dönmüş kişi gibi,
Zira, görünüşün yok değışmiş.
Hasret kayğı görmüş gibi,
Alnın donup kurumuş.
Sağlık olsa iyiydi,
Ne ise söyleyiver
Haberi bize bildirip.
Arayıp vardığın yurtta,
Var mıymış yaşayan balan?
Birlikte doğan kardeşimi,
Abimden haber buldun mu?

O zaman Molaksay ozan kızına aniden
“Abin yok” diyemeden, tahmin edip söylediği
sözü:

Molaksay o zaman söyledi,
Yalan söyleyip böyle dedi:
-Hayır kızım, abin var,
Anlasan söylediğim bu sözümü.
Özleyen giden gibi,
Fakat, yetişmek için yol uzun.
Getirmeye gitmişti,
Gökteki cenneti, huri kızını
Gökte giden abini
Benim hangi gözüm görsün.
Akkerbez canım güçlü ol,
Kız da olsan oğul gibisin.
Haberin gerçeğini söylesem,

Avır da bolsa tındaysıñ
4740 Qaygırğanmen ölmek joq
Mayıssañ da sınbaysıñ.
İzdegenmen, şırağım,
Ağandı endi tappaysıñ
Qara salıp basıña
4745 Muniñdi aytıp joqtaysıñ.
Sona da oylan, Aqkerbez,
Ağasız jürgen adam köp,
Şükirlik iske qılğaysıñ.

Ağır da olsa dinleyesin.
Üzüntüyle ölmek yok
Eğilsen de kırılmazsın.
Aramakla ışığım,
Abini şimdi bulamazsın.
Kara takıp başına
Derdini döküp ağıt yakasın.
Sonra da düşün, Akkerbez,
Abisiz yaşayan adam çok,
Haline şükredesin.

Sonda Aqkerbez qız ağası Alañqaydıñ
ölgenin bilip, başına qara salıp, köñil aytuvğa
kelgen el-jurtınıñ aldında aytıp otırğan joqtav
sözi eken:

O zaman Akkerbez kız abisi
Alankay'ın öldüğünü anlayıp, başına kara
takıp, baş sağlığına gelen halk-yurdun önünde
söylediği ağıt:

-Nar bosanıp jeliden,
4750 At mertilip belinen,
Özen-darıyyam suvalıp,
Sunqarım uştu-av kölinen.
Qaytpas sapor aq jolğa
Ağa ekem ketti-av elinen.
4755 Qaygımenen qara jamılıp,
Sögildi-av barqıt zerinen.
Asqarım jerge jıgılıp,
Şınarım sındı-av örinen.
Ordalı üyim ortaydı,
4760 Bazarım tarqap burıngı
Ketkesin kökem törinen.
Başadağı gül ediñ,
Közge bir ıstıq köringen.
Julıngan güldey soldıñ da,

-Deve boşanmış bağından,
At yaralanmış belinden.
Deniz deryam kuruyup,
Şahinim uçtu gölünden.
Dönülmez sefer ak yola
Abi babam elinden.
Kaygıyla karalara bürünüp,
Söküldü kadife kumaşla,
Tepen yere yıkılıp,
Çınarım kırılıdı cesaretinden
Akrabası çok çadırım ortadaydı,
Önceki pazarım dağılıp
Gidince abim baş köşeden.
Bahçedeki gül idin,
Göze sıcak görünen.
Koparılan gül gibi soldun da,

4765 Erte bir kettiñ ömirden.
Jeti jılday joq bolıp,
Ayrıldıñ aqır elinnen
Joqtav aytqan sonunda,
Qaygılı sözim köñilden.

4770 Ayavlı ağam, ardaqtı,
Ötkir almas qundaqtı.
Belden sınan, bolatım,
Salğasın tağdır salmaqtı
Sadaqtıñ sınıp jebesı,

4775 Savıttıñ tüsti-av şegesi
Ağın suvım kesilip,
Qayırğa şökti-av kemesi.
Jolıña künde qaradım,
Köringendey töbesi.

4780 Şanırağım şayqalıp,
Jıgıldı-av altın bosadı.
Et jüregim ezilip,
Örtendi-av işim qusadan.

Tuvısqanı-uvğanı,
4785 Navşa köñil bozdağım.
Suğa tüsken marjanday,
Joğaldı-av jüzük qoldağım.
Aldımda ağa beremin,
Şeşilgen belden kemerim.

4790 Mezgili tolmay kesilip,
Qulağan kökten teregim.
Qatarıñ bar da, sen joqsıñ,
Qaşan da, qalqam, köremiñ.

Erken gittin hayattan.
Yedi yıl kadar yok olup,
Ayrıldın sonunda yurduñdan.
Arkandan ağıt yakılmış,
Dertli sözüm gönülden.

Sevgili abiciğim,
Keskin elmas dipçikli,
Belden kırılan, bolatım.

Takdir ağır salınca
Sadağın kırılıp oku,
Zırhın düştü çivisi.

Akan suyun kesilip,
Çöktü gemisi.
Yoluna her gün baktım,
Görünecek diye tepesi.

Şanırağım sallanıp
Yıkıldı altın duvarım.
Et yüreğim ezilip,
Yandı içim üzüñtügen.

Akrabam kardeşim,
Genç gönül delikanlım.
Suya düşmüş mercan gibi,
Kayboldu yüzüğüm.
Öñümde, abi, veririm,
Belden çözölen kemerimi.

Zamanı dolmadan kesilip,
Gökten yıkılan ağacım.
Akranın var da sen yoksun.
Ne zaman, kalkıp görürüm.

Almaastıñ uşıp bolatı,
4795 Suñqardıñ sındı-av qanatı.
Qanjarı tüsip belinen,
Sögildi-av tonnıñ janatı.
Aspanım söñip küñinen,
Bulbulım tındı-av üninen.
4800 Jalğız aғam joғalıp,
Joqtav aytqan sorlımın.
Kökirek tolı köñilim şer,
Jüregi jalın mundımın.

Közimniñ möldir nurınday,
4805 Jemistiñ suvı şırınday.
Qırşında ketken jan kökem,
Baldırğan sēbiy uvızday.
Sebil qılıp ēkendi,
Jeti jılday tabılmay,
4810 Armanda ketken aғakem,
Jurtıña aqır qosılmay.
Teñizdiñ marjan tasınday,
Lağlı gavhar asılday,
Qızıl jüzdi qırşın jas,
4815 Qızıǵıñ ketti-av basılmay.
Qarındañ Aqkerbez
Jüredi qalay saǵınbay.
Köñilde bar da, közde joq,
Ornı bir qaldı-av saǵımday
4820 Örtēnip köldiñ quraǵı,
Joғaldı-av erdiñ jaraǵı.
Avılımnan sen ketip,
Altın ordam qaralı.
Aşıq köñilim munartıp,

Elmasın uçup bolatı,
Şahinin kırıldı kanadı.
Hañçeri düşüp belinden,
Söküldü ceketin derisi.
Gögüm karardı gündüzden,
Bülbulüm sustu sesinden.
Tek abim kaybolup,
Ağıt yakan bahtsızım.
İçim üzüntüyle dolu,
Yüreği dertliyim.

Gözümün tertemiz nuru gibi,
Yemişin suyu bal gibi.
Genç yaşında ölen can abim,
Ufak çocuk sabi gibi.
Sebil edip babam,
Yedi yıl kadar bulunmadan,
Muradına ermeden giden abim,
Yurduna sonunda gelemeden.
Denizin mercanı gibi,
Cevher asıllı gibi,
Kızıl yüzü genç,
Eğlencen gitti huzur görmeden.
Kardeşin Akkerbez
Nasıl durur özlemeden.
Gönülde var da gözde yok.
Yeri tek kaldı ışık gibi.
Yanmış gölün taze kamışı,
Kayboldu yiğidin silahı.
Köyümden sen gideli,
Altın sarayım karalı.
Açık gönlümü karartıp,

4825 Qaygınıñ bultı oradı.
Şattıq bizden seyilip,
Bazarım bastan taradı.
Ageke, kelseñ kelseysi,
Jolına Kerbez qaradı.

4830 Qosılsayşı qatarğa,
Birge ösip, bir jürgen,
Qatarıñ ketip baradı.

Mezgili jetpey üzildi-av
Baqşada baqtıñ jemisi.
4835 Er şılday ma bavırğa,
Bolğasın birge tuvısı.
Bavırı küyip ezilse,
Jılamay şıdar qay kisi.

Nar bölünip qosaqtan,
4840 Er adastı-av jasaqtan.
Qazannı soğıp davılı,
Dën tögildi-av masaqtan.
Quday şıgar meni de
Jan kökem dep jılatqan.

4845 Allanın keri qattı goy,
Talaydıñ tavın qulatqan.
Tamırın julıp kimderdiñ,
Urpaqsız ornın joğaltqan.
Rıyzamın men halqıma

4850 Qosılıp meniñ muñıma
Jılağan jerde jubatqan.
Tilek etem allğa,
Bolğay dep küni quvantqan.

Kaygının bulutu sardı.

Şadlık bizden gidip.

Pazarım baştan taradı

Abicim geleceksen gel,

Yoluna Kerbez bakar.

Katılacaksan katara,

Birlikte büyüüp, bir yürüyen,

Katarın gidip varır.

Zamanı yetmeden öldü

Bahçede bahtın yemişi.

Er dayanır mı kardeşe,

Olursa birlikte doğuşu.

Kardeşi yanıp ezilse,

Kim ağlamadan durur.

Deve çözülp kuşaktan,

Yiğit kayboldu müfrezeden.

Kazanı vurmuş fırtına

Tohum döküldü başaktan.

Tanrım çıkar beni de

Can abim diye ağlatan,

Allahın kudreti sertmiş,

Talihin dağını yıkmış.

Kökünü yolup kimlerin,

Evlatsız yerini yok etmiş.

Ben halkıma razıyım

Ortak olup benim derdime

Ağladığım yerde teselli veren.

Dileyeyim Allah'tan.

Sevindirecek bir gün olsun.

Sonimen Aqkerbez sorlu oslay dep
ağasın joqtap, Molaqsay jırav bolsa, jalğız
baladan ayrılıp, onıñ qabırınan ekelgen bir
uvıs topıraqtı mola qılıp basına qulpı
tastan belgi qoyıp qudayına künde jılap jüre

Sonunda talihsiz Akkerbez böyle
deyipabisine ağıt yakarak, Molaksay ozan ise,
yalnız baladan ayrılıp, onun kabrinden
getirdiği bir avuç toprağı mezar edip başına
mezar taşı koyarak Tanrısına her gün
ağlıyordu.

Endigi sözdi Molaqsaydıñ dosı bayağı
Bayguttı baydan estiñiz. Alañqaydan ne habar
boldı eken” dep jurıt avzına qulağın tosıp
jürgende, Alañqaydıñ jamanat habarı qulağına
tiydi. Sosın Bayguttı oylanıp; “Molaqsay
dosıma barıp köñil aytıp qaytayın. Jëne mına baş
quday bergen balam Alaqaydı da ala keteyin,
dos üşin kisi qıymas jerinde javğa şavıp janın
da qıyyadı emes pe? Molaqsay dosım
balasınan ayrılıp, jılap otırğanda oğan barıp
osı bala ekevmizdiñ de balamız, ekevmizge
de ortağ bala bolsıñ, bolmasa basıbaylı
bergenim”-dep köñilim avlayın. Dosım jılap
otırğanda, meniñ şaruva quvıp üde jürgenim
bolmas dep Bayguttı izine balasın, qasına
qoşsısın ertip, Edil-Jayıq boyındağı Molaqsay
Bayguttımen körısip, Alañqayın joqtap aytıp
otırğan sözi eken.

Şimdi Molaksay’ın dostu Bayguttı
baydan işitiniz. Alankay’dan ne haber varmış
diye yurtta konuşulanları dinleyince
Alankay’ın kötü haberini duydu. Sonra
“Molaksay dostuma varıp
sağlığı dileyip döneyim. Yine işte
Tanrı’nın verdiğı balam Alakay’ı da alarak
dost için kişi hürmet için
düşmana saldırıp canını da feda etmez mi?
Molaksay dostum balasından ayrılıp ağlarken
ona varıp bu bala ikimizin de balası, ikimize
de ortak bala olsun, yoksa sana verdiğim,”
diye gönlünü alayım. Dostum ağlayıp
dururken benim iş yapıp evde durmam olmaz
Bayguttı arkasına balasını yanına
alıp İdil Yayık boyundaki
Molaksay jıravın köyüne geldi. O zaman
Bayguttı ile görüşüp Alankay’ın
ağıtını yaktığı sözü:

-Keldin be, dosım Bayguttı,
4855 Dosım bir ediñ qurmetti.
Özindi ańsap körgesin,
Tutpadım sabır tağattı.
Alañqaydan ayrılıp.
Qudayım bizdi jılattı.

-Geldin mi dostum Bayguttı,
Hürmetli bir dostumdun
Seni özleyip görmek için.
Sabretmedim.
Alankay’dan ayrılıp.
Tanrım bizi ağlattı.

4860 Jılamayın desem de,
Toqtamadı jüregim.
Jabıqqan köñil mısalı.
Tögilgen jerge sınaptı
Tamırınan qıyılıp,

4865 Bayteregim qulaptı.
Aq almasım joğaldı,
Qınabı altın baldaqtı.
Qap tavınday qayğı köp.
Bastı avır salmaqtı,

4870 Tulparım orğa jıgıldı.
Dürsildep şapqan tuyaqtı,
Suñqarım ketti topşıdan
Şüyilgen kökten qıyyaqtı,
Molaqsay dosıñ bul künde,

4875 Jer bolıp jürgen sıyyaqtı.
Şükürlik etem sonda da,
Asıra söylep adasıp,
Bir jaratqan allğa
Bolmayın dep uyattı.

4880 Söyledi sonda Bayguttı,
Jaqsı söz janga quvattı,
Sözbenen quvat dem berip,
Molaqsay dosın jubattı.
Köñilin dana qartımsıñ,

4885...Köneden estip, söz bilgen.
Halqıñıñ işin aralap,
Jaqsı-jaman köz körgen.
Bir sen emes, bilseñiz
Qayğığa munday kez-kelgen.

4890 Toqtatpasañ köñildi,

Ağlamayayım desem de,
Duramadı yüreğim.
Kurumuş gönül misali,
Yere dökülen civa gibi
Kökünden kesilip,
Yıkıldı çınarım.
Ak elmasım kayboldu,
Kılıfı altın kaplamalı.
Kaf dağı gibi kayğı çok.
Başı ağır düşünceli,
Tulpar'ım yere yıkıldı.
Ses çıkarıp koşmuş tırnağı.
Şahinim gitti omuzdan
İnmiş gökten kuş tüylü.
Molaksay dostun bu günde,
Yer olup gitmiş gibi.
Şükredeyim o zaman da.
Fazla söyleyip şaşırıp,
Yaratan bir Allaha
İsyankar olmayayım diye.

Söyledi o zaman Bayguttı,
Güzel söz insana kuvvetti,
Söz ile kuvvet verip,
Molaksay dostunu teselli etti.
Gönlüm akıllı ihtiyarımın.
Eskilerden duyup söz bilen.
Halkının içinde dolaşıp,
İyi kötü göz görmüş.
Bir sen değılsin, bilsen
Böyle sıkıntıyla karşılaşan.
Durdurmazsan gönülü,

Sabınday suvğa ezilgen.
Şükirlik degen jaqsı deyd,
Köñilge meded dem bergen.
Jaratqan alla quvantıp
4895 Sağan Alañqayday ul bergen.
Kerbezdey suluv qız bergen,
Bir allanıñ jeri joq,
Ėvelden seni kem körgeñ.
Ulı men qızı aralas,
4900 Bavırnıñ salıp teñgergen.
Bul dünyede adam köp,
Bir perzentti körmegen
İzine bala ermegen.
Qaşa tilek etse de,
4905 Belinen perzent önbegen.
Zar bolıp birge şödegen,
Şükirlik etip solar da,
Küderin haqtan üzbegeñ.
Qarsılıq dep aytadı.
4910 Alla isine könbegen.
Şükirlik et, Molaqsay
Şırağım kimniñ sönbegen?
Jalgızı kimniñ ölmegen?
Aqılğa dana qartımsıñ
4915 Solar da zeyinin zerlegen.
Jük batsa da nar tüye,
Tizesin bügip teñselmes.
Jaralı bolğan qas batır,
Sabırlıq eter, sezdirmes.
4920 Jumıstı bolğan jaqsı adam,
Qayısın köpke bildirmes,
Örimi taldan şın jibek,

Sabun gibi suda erimiş.
Şükür etmek güzel der,
Gönüle destek güç vermiş.
Yaradan Allah sevindirip
Sana Alankay gibi oğul vermiş
Kerbez gibi güzel kız vermiş,
Allah'ın yeri yok,
Önceden seni kötü görmüş.
Oğlu ile kızı karışık,
Kardeş edip bir araya getirmiş,
Bu dünyada adam çok,
Bir evladı görmemiş
Arkasına bala ermemiş.
Nasıl dilek etse de,
Belinden bala olmamış.
Zar olup birlikte susamış,
Şükür edip onlar da
Haktan ümidini kesmemiş.
Karşılık diye söyleyip
Allahın işini kabul etmemiş.
Şükür et Molaksay
Işığı kimin sönmemiş?
Yalnızı kimin ölmemiş.
Akıllı bilgili ihtiyarımısın.
Onlar da zihnini süslemiş.
Yük batsa da deve,
Dizini büküp sallanmaz.
Yaralı olan has bahadır,
İsabır eder sezdirmez.
İşi olan iyi adam
Halini herkese bildirmez.
Örgüsü daldan gerçek ipek,

Tartsaň da küşpen üzilmes.
Tüsse de salmaq iyilmes.
4925 Jasavıñ javhar qartımımsıñ,
Qayğığa bosap bügilmes,
Şükirlik et, Molaqsay,
Jılağan jalgız sen emes.
Birde bar da, birde joq,
4930 Adamnıñ bəri teñ emes.
Buringı ötken nēbiyler,
Olarda bizden kem emes.
Qayırın sura artıñıñ,
Sözün tında halqıñnıñ.
4935 Küpirlik etken allaga,
Molaqsay, dosım, teñ emes.

Çeksen de zorla koparılmaz.
Düşse de ağırlık eğilmez.
Cevherden yapılmış ihtiyarımın.
Kayğıya düşüp bükülmez,
Şükret Molaksay,
Ağlayan yalnız sen değılsin.
Birinde var da birinde yok,
İnsanın hepsi aynı değıl.
Önceki geçmiş nebiler,
Onlar da bizden eksik değıl.
Hayrını iste sonunun,
Sözünü dinle halkının.
Küfür eden, Allah'a
Molaksay dostum aynı değıl.

Bayguttı bay osınday mısıl söz- benen Bayguttı efendi bunun gibi güzel
jaqsı engimeler aytıp, dosın jubatıp, jabıqqan hikayeler anlatıp, dostunu teselli edirek,
dosınıñ köñilin avlap, Molaqsaydıñ qasında kapanmış dostunun gönlünü avutarak,
bola beredi. Al Aqkerbez qız bolsa, Molaksay'ın yanında oldu. İşte Akkerbez kız
Bayguttınıñ ertip kelgen jetti jasar Alaqaydıñ ise Bayguttı'nın yanında gelen yedi yaşındaki
ağası Alañqaydan avmaytınına tanırqap, Alakay'ın abisi Alankay'ın aynısı oluşuna
ağasın eske alıp, köñili buzılıp, jalıp aytıp hayret edip abisini düşünüp, akılı gidip,
turgan sözi eken: isteyip söylediğı sözü:

-Jetti jasar jas bala,
Surasam atı Alaqay.
Adam da munday uqsar ma,
4940 Avmağan türi Alañqay.
Ayırıp türin algısız,
Bir kisiden tuvganday,
Alañqaydıñ inisi.
Solay dep aytsa bolganday,

-Yedi yaşında küçük çocuk,
Sorsam adı Alakay.
İnsan bu kadar benzer mi.
Görünüşü tıpkı Alankay.
Tipini ayırmak zor.
Aynı kişiden doğmuş gibi,
Alankay'ın kardeşi.
Böyle söylese olacak gibi,

4945 Körgen adam nanğanday,
Köz aldımda bir jumbağ,
Tüsinbedim bu qalay?
Aytuvşı edi ańız qıp,
Periden tuvıp qalğan-dep.
4950 Ras pa eken yapırım-ay,
Bayguttı baydan surasam,
Qalar ma eken jaqtırmay.
Qarasam sırttan jürisi,
Ezüv tartqan külkisi.
4955 Jëne de qıymıl ër işi,
Alañqayday kökemnen,
Avmay qalğan tur-tüsi.
Bir kisi dep aytqanday,
Ekevinin "ëkesi.
4960 Ya, bolmasa şeşesi.
Osınday bala tuvar ma,
Körinbes jinnin perisi.
Joq eken munin kelisi.
Ne de bolsa sav bolsın,
4965 Allanın jumbağ bul isi.
Dosımın ulı bolğasın,
Alaqay mağan böten be?!
Ayta bersin körgender,
Aqkerbez qızdın inisi.

Gören adam inanacak gibi.
Gözümün önünde bir sır,
Bunu nasıl düşünmedim?
Bir hikaye anlatmıştı,
Periden doğup kalmış diye.
Doğru muymuş ya pirim.
Bayguttı efendiden sorsam,
Kalır mıymış beğenmeden.
Baksam, arkasından yürüyüşü,
Hafif gülüşü sevinci,
Yine de her işi, hareketi,
Alankay gibi abimle,
Aynı kalmış görünüşü.
Bir kişi diye söyleyecek,
İkisinin babası.
Ya yoksa annesi.
Bunun gibi bala doğar mı,
Görünmez cinin perisi.
Yokmuş bunun gelişi.
Ne de olsa sağ olsun,
Allah'ın sırlı bu işi.
Dostumun oğlu olsun,
Alakay bana yabancı mı?!
Söyleyiversin görenler,
Akkebez kızın kardeşi.

Aqkerbez suluv osınday oylarmen, Güzel Akkerbez böyle düşünceyle
Alaqaydı özine jaqın tutıp, inisindey körip Alakay'ı kendine yakın tutup, kardeşi gibi
jüre berdi. Kunderde bir küni Bayguttı bay görüyordu. Günlerden bir gün Bayguttı
Alaqay balasın qasına otırgızıp "-Ey efendi Alakay balasını yanına otutturup, "-
Molaqsay dosım, bala dep zarlap jürgenimde Ey Molaksay dostum, bala diye ağlayıp
oyda-josqta osı balanı quday berip, osı dururken, hiç yokken bu balayı tanrı

vaqıtka deyın quvanıp, bağıp-qağıp kelemin. vermiş. Bu vakite kadar sevinip, dikkat edip Endigi jerde balalı bolıp sen quvan. Osı geliyorum. Şimdi balalı olup sen sevin. Bu balamdı dostıq aqısına quday üşin sağan balamı dostluk için, Tanrı için sana bergenim”, dep Bayguttınıñ Molaqsay dosına veriyorum.” diye Bayguttı’nın Molaksay aytıp turğan sözi eken: dostuna söylediği sözü:

- 4970 -Zamandasım Molaqsay,
Jarlı emes quday bay,
Alla degen adamdı,
Qoymas bir kün quvantpay.
Bir bala dep jürgende,
4975 Quday bergen bul bala-ay.
Alaqaylap, quvanıp,
Qoyğanmın atın Alaqay.
Qudaylasqan dos ediñ,
Körgesin tevir Molaqsay,
4980 Qız berem dep aytıp em,
Bolsın dep küyev Alanqay
Şara bar ma tağdırğa.
Degenim meniñ bolmadı-ay.
Qız ornına ul berem,
4985 Köñil jetse bolmay ma,
Ekevmizge bir bala-ay,
Bul balanı basında,
Quday bergen men üşin,
Quvansın dep soñında,
4990 Ėkelip turmın sen üşin.
Sıylıgımdı qabıl al,
Dosıñnıñ ıqlas köñili üşin.
Quday üşin bergenmin,
Sene ber, dosım, şın sözge.
4995 Alañqaydıñ ornına,
- Zamandaşım Molaksay,
Fakir değıl tanrı zengin,
Allah diyen adamı,
Bir gün sevindirmeden bırakmaz.
Bir bala diye gezerken,
Tanrının vermiş bu balayı.
Alakay alakay diye sevinip,
Adını Alakay koymuşum.
Dünür olacak dost idin,
Daha iyisini göresin Molaksay,
Kız vereyim diye söyledim.
Damat olsun Alankay diye
Çare var mı kadere.
Benim dediğim olmadı.
Kız yerine oğul vereyim,
Gönül yetse olmaz mı,
İkimize bir bala,
Bu balayı başında,
Tanrı vermiş benim için,
Sevinsin diye sonunda,
Geliyorum senin için.
Hediyemi kabul et,
Dostunun samimi gönlü için,
Tanrı için vermişim,
Dostum, doğru söze inanıver.
Alankay’ın yerine,

Alaqay bala öziñe,
Atalap şığıp aldınan,
Quvanış bolsıñ köziñe,
Bir anadan tuvganday,
5000 İni bolsın Kerbezge.
Dos bolsa sonday bolsın dep,
Süynisip aytsın jurt bizge.
Tirşilikte jaqsı deyd.
Bir-birine sıylastı.
5005 Dos qıynalsa qol bergen,
Totuvluq ülgı qıymastıq,
Qayğına ortaq bolmasa.
Bolar ma onan şın dostıq,
Sıylastıqpen ötelik,
5010 Qalğan ömir jalğanda
Meniñ köñilim şıdar ma.
Sen muñayıp turganda,
Alañqay erte ketti dep.
Molaqsay bolma armanda,
5015 Qıylı-qıylı is bolğan,
Buringi ötken zamanda,
Qarsılıq etpes pendesi,
Alladan parman bolğanda.
Sımağuldı İbrahiym,
5020 Öz qolınan şalganda.
Jalgızım, dep jılamay,
Ölimge közi qıyganda.
Oy jiberip qaraşı,
Közine jas alğan ba?
5025 Aman qaldı balası,
Aspannan tüsip kök qoşqar,
Allası rıza bolğanda.

Alakay bala, sana,
Önünden bahsedilerek,
Gözüne sevinç olsun.
Bir anadan doğmuş gibi,
Kardeş olsun Kerbez'e.
Dost varsa o zaman olsun diye,
Sevinip söylesin yurt bize.
Hayalde güzel der.
Birbirine saygı gösterdi.
Dost eziyet çekse el vermiş,
Arkadaşlık büyük hürmet.
Kaygıya ortak olması.
Ondan gerçek, dostluk olur mu.
Saygıyla geçirelim,
Dünyada kalan ömürü
Benim gönlüm dayanır mı.
Sen dertlenip dururken,
Alankay erken gitti diye.
Molaksay pişman olma.
Türlü türlü iş olmuş,
Geçen eski zamanda,
Karşılık vermez kendisi,
Allahtan ferman olunca,
İsmail'i İbrahim,
Kendi eliyle kurban ederken.
Yalnızım diye ağlamadan,
Ölümü gözü kesince.
Düşünüp bak,
Gözüne yaş almış mı?
Sağ kaldı balası,
Gökten düşüp gök koçu,
Allahu razı olunca.

Şükirlik etip toqtasañ,
Jetkizer alla soğan da,
5030 Qamığa berseñ Molaqsay,
Teris bolar tobaña.
Aldına ustap men turmın,
İye bol mına balaña.

Şükür edip dursan,
Verir Allah sana,
Üzülüversen Molaksay,
Yanlış olur tövbene.
Önüne tutup duruyorum,
Sahip ol işte balana.

Sonda Molaqsay jıravdıñ Bayguttı
dosınıñ köñildik sözine rızı bolıp aytıp
turgan sözi eken:

O zaman Molaksay ozanın Bayguttı
dostunun gönül alan sözüne razı olup
söylediği sözü:

Söyledi sonda Molaqsay,
5035 Dos bolsa bolsın osınday,
Qaygıma meniñ qosılıp,
Otırğan birge qasımday-ay,
Jılağandı jubatqan,
Irzamın jëne halqıma-ay
5040 Dostıqpen ëkep otırsıñ,
Qıymastıqpen balandı-ay,
Quvanıp men de otırmın,
Tirildengey Alañqay.
Munan artıq bolar ma,
5045 Sıylastıqtıñ şaması-ay,
Bayguttı seniñ köñiline,
Irza şıǵar bir quday.
Ökpem bar da, keğim joq,
Ketseñ eger köz salmay.
5050 Dosımnıñ köñli tolsın dep,
Jalgızıñdı jetektep,
Ëkelip tursıñ şıdamay.
Adam tügil malǵa da
Suray bargan küninde

O zaman söyledi Molaksay,
Dost olacaksa olsun bunun gibi.
Kaygıma ortak olup,
Yanımda oturan,
Aǵlayanı teselli eden,
Yine de razıyım halkıma.
Dostluk ile otursun,
Severek balayı,
Sevinerek ben de otururum.
Dirilecek gibi Alankay.
Bundan fazla olur mu,
Saygının hürmetin gücü.
Bayguttı senin gönlüne
Razı olur bir Tanrı.
Öfkem var da, kinim yok,
Eğer bakmadan gitsen,
Dostumun gönlü dolsun diyerek,
Yalnızımı yanıma alıp,
Getiriyorsun dayanamadan.
İnsan bir yana mala da
Hesap verilecek günde.

5055 Qalatın bar göy jaramay.
Baygutti, sağan ırzamin,
Sözünə toqtap jubandım.
Jalgız balañ qolında,
Sen berdın de, men aldım.

5060 Kelgendey bugün ketkenim,
Tirilgendey ölgenim.
Balalı bolıp quvandım,
Quvanıştı habardı
Estidi avıl-aymağım.

5065 Aldımdağı Alaqay,
Ot basında oynagım,
Alaqayım sav bolsıñı,
Jılavdı endi qoyğanım.
Baygutti dosım, qabıl al,

5070 Alaqayday balamdı
Özine qayta sıyladım.

Kalacak var ya yaramadan
Baygutti sana razıyım.
Sözüne ağıt yakıp rahatladım.
Yalnız balan elimde,
Sen verdin de ben aldım.
Bugün gelecek gibi giderim,
Dirilecek gibi ölmüşüm.
Balalı olup sevindim.
Sevinçli haberi
Duydu köyüm, akrabam.
Önümdeki Alakay,
Ocak başında oyun yerim,
Alakay'ım sağ olsun,
Ağladı şimdi koyduğum.
Baygutti dostum kabul et,
Alakay gibi balamı.
Sana tekrar hediye ettim..

Molaqsay jırav osılay dep Baygutti dosına ayttı: “Ey dostım Baygutti, seniñ de tolıp-tasıp jatqan neñ bar? Meni jubansın dep qıymastıqtan jalğız balandı ekelip otırğan da rızya bolar. Alaqaydı sen berdiñ de, men aldım. Endigi jerde bul bala ekevmizge de ortağ bala bolsın. Balandı öziñe qayta sıyladım-dedi Molaqsay jırav. Sonda Baygutti bay Molaqsay dosı balasın almay özine qaytıp bergensiñ, ekeveniñ ortasına Alaqay balasın otırgızıp, balasına aytıp turğan sözi eken:

-Alaqay janım, Alaqay,

Molaksay ozan böyle deyip Baygutti dostuna söyledi: “Ey dostum Baygutti, senin de dolup taşacak neyin var. Beni teselli etsin diye hürmetten tek balanı getiriyorsun. Bu insan da Tanrı da razı olur. Alakay'ı sen verdin de ben aldım, bu yerde bu bala ikimize de ortak bala olsun. Balanın sana tekrar sana verdim.-dedi, Molaksay ozan. O zaman Baygutti efendinin Molaksay dostu balasını almadan kendine dönüp, verensin, ikisinin ortasına Alakay balasını oturtup balasına söylediği sözü:

Alakay canım Alakay,

- Seni bergen bir quday.
Quday uşin berip em,
5075 Jürsin dep dosım jılamay.
Sen berdiñ de, men aldım.
Öz qolında bolsın dep
Qaytıp bered Molaqsay.
Endi sağan aytayın,
5080 Tüsinseñ, balam, bir jağday.
Ekenniñ sözün, şırağım,
Ketpessiñ, sirë, tındamay,
Jigit bolıp kelesiñ,
Aytsam jöniñ bilesin.
5085 Ekev ara bir bala,
Ortamızda jüresiñ.
Ögeylik salmay köñilge,
Dosımdı tendey köresin
O dünyelik bolğan kün,
5090 Qızmet qılıp kömesiñ.
Molaqsay dosım jabırqap,
Muniñ qalay demesin.
Jaqsı bala er neşik,
Sıylap öter atasın.
5095 Aq süt berip emizgen
Oylap öter anasın
Ata-anandı qurmettey,
Sıylasañ payda tabasıñ.
Bata, algıs alasıñ
5100 Osı aytqandı orında,
Sözüm de jerde qalmasın.
Jëne aytamın qaytalap
Tırşilikke nazırqap.
Dosım da qapa bolmasın
- Seni vermiş bir Tanrı,
Tanrı için vermiş,
Dostum ağlamasın diye,
Sen verdin de ben aldım.
Kendi elinde olsun diye
Dönüp vermiş Molaksay.
Şimdi sana söyleyeyim,
Anlasan, balam, bu durumumu.
Işığım babanın sözünü,
Zira dinlemeden gitmezsın,
Yiğit olup gelesin,
Söylesem halini bilesin.
İki ara bir bala,
Ortamızda yürüyesin.
Üveylik salma gönüle,
Dostumu aynı göresin.
O dünyalık olduğu gün,
Hizmet edip gömersin.
Molaksay dostum üzülp,
Üzüntüm nasıl demesin.
İyi bala her zaman,
Saygılıdır atasına.
Ak süt verip emziren
Annesini düşünür.
Ata anneni hürmet gibi,
Saygı gösterirsen fayda bulasın.
Dua, alkış alasın.
Bu söylen yerinde,
Sözüm de yerde kalmasın.
Tekrar yine söyleyeyim.
Hayatta üzülp.
Dostum da pişman olmasın

5105 Aytqanımdı hoş körseñ,
Türegelip qol jayıp,
Molaqsayday ėkenniñ,
Alşı bir algıs batasın.

Söylediğimi hoş görürsen,
Doğrulup el açıp,
Molaksay gibi babanın,
Bir alkışını alasın.

Sonda Alaqay bala ornınan turıp, qol
quvsırıp eki ėkesine qaray aytıp turğan sözi
eken:

O zaman Alankay bala yerinden
teslim olup babasına bakıp söylediği
sözü:

5110 Jeti jasar jas bala
Türegelip ornınan
Qol quvsırıp qoş dedi:
Alam dep, ėke, tilindi
Orındavğa sözindi,
Eki ėkem birdeysiñ.
5115 Körmeymin böten birindi.
Şın ayttı dep sene ber,
Aldında turğan ulındı.
Jumsasañ dayar qulındı.
Jalğan aytsam quday bar,
5120 Beker deme munımdı.
Eki ėkem berşi batandı,
Minekiy, jaydım qolımdı.
Balanıñ aytqan sözine
Irza bolıp el sonday
5125 Qolın jayıp bata qıp
Söyledi sonda Molaqsay:
-Aldımda turğan Alañqay,
Seni bergen bir quday.
Türegelip qol jayıp,
5130 Bereyin balam, batamdı-ay.
Qudayım sağan baq bersin,

Yedi yaşında küçük bala
Yerinden kalkıp,
Teslim olup hoş dedi:
Baba, söylediğini kabul edip,
Sözünü yerine getireyim.
İki babam tek gibisin.
Birini yabancı görmüyorum.
Doğru söyledi diye inanıver,
Önünde duran oğluna.
İş versen yavrusu hazır.
Yalan söylesem Tanrı var,
Boş deme sıkıntıma.
İki babam ver duanı,
İşte açtım elimi.
Balanın söylediği sözüne,
Razı olmuş halk onun gibi
Elini açıp dua etti.
Söyledi o zaman Molaksay:
Önümde duran Alankay
Seni vermiş bir Tanrı.
Ayağa kalkıp el açıp,
Vereyim duamı, balam.
Tanrım sana baht versin,

Süleymənniñ tağınday.
Teñirim jëne baq bersin
Eskendirdiñ bağınday.
5135 Edildeý ulı patşa bol,
Ruvım men Turan, Qırımğa-ay.
Qulansedey batır bol,
Javğa şapqan tartınbay.
Qasiyyetti Arğınbek,
5140 Er bolğaysıñ babamday.
Qızır, İlyas jar bolsın,
Jürsin ärkez janında-ay.
Ösip-önsin urpağıñ
Qara qıtay halqınday.
5145 Paydan tüssin jurtıña,
Künniñ sėvle nurınday.
Ağaştay ösip butaqtap,
Qudayım jaysın şaqandı-ay.
Aman-esen jürgeysiñ,
5150 Bėle-jėle şatalmay.
Bayguttı men Molaqsay
Qadirle eki atandı-ay.
Nalıtpa, balam, jėne de
Aqkerbezdey apandı-ay.
5155 Qabil qılsın qudayım,
Osı bir aytqam batamdı-ay.

Süleyman'ın dağı gibi.
Tanrım yine baht versin.
İskender'in bağı gibi.
Edil gibi ulu padişah ol,
Rum ile Turan, Kırım'a.
Kulanser gibi bahadır ol,
Düşmana çekinmeden saldıran.
Haysiyetli Arğınbek,
Baban gibi yiğit olasin.
Hızır, İlyas yar olsun,
Herkes yanında yürüsün.
Yeşerip büyüsün evladın
Kara Çin halkı gibi.
Faydan değsin yurduna.
Göresin aydınlığı nur gibi.
Ağaç gibi büyüyüp budaklanıp,
Tanrım yaysın çocuğunu.
Sağ salim yürüyesin,
Bela değmeden.
Bayguttı ile Molaksay
Hürmet et iki atana.
Balam, yine de üzme.
Akkerbez gibi ablanı.
Tanrım kabul etsin,
Bu ettiğim duamı.

Molaqsay jırav Alaqay balasına osılay
dep bata berip, qolın Alaqay balası da atasınıñ
batasın qabil aldı jaydı. Bayguttı bay babasının
duasını kabul etti. Bayguttı efendi Molaqsay
dosınıñ qasında birneşe kün bolıp, Molaksay
dostunun yanında birkaç gün dosınıñ köñilin
avlağan soñ, dosınan ruhsat kalıp, dostunun
gönlünü yapınca, dostundan surap, men endi
elge barayın, bargasın mal-

Molaksay ozan Alakay balasına böyle
deyip dua verip, elini açtı Alakay balası da
batasın qabil aldı jaydı. Bayguttı bay babasının
duasını kabul etti. Bayguttı efendi Molaqsay
dosınıñ qasında birneşe kün bolıp, Molaksay
dostunun yanında birkaç gün dosınıñ köñilin
avlağan soñ, dosınan ruhsat kalıp, dostunun
gönlünü yapınca, dostundan surap, men endi
elge barayın, bargasın mal-

qaramdı jıynap, seniñ qasına köşip keleyin, mal, ahırımı toplayıp senin yanına göçeyim, eki jartı, bir bütün degendey bolıp süyenisip iki yarım bir bütün denir, karşılıklı dayanışıp kün körelük, jëne öler şağımız da boldı. Jaman gün görelim. Yine ölecek çağımız da geldi. aytpay, jaqsı joq birimizdiñ qasımızda birimiz Kötü söylemeden iyi yok, birimizin yanında bolayıq-dedi. Bayguttınıñ bul aqlı birimiz oluruz, dedi. Bayguttı'nın bu fikri Molaqsayğa da unap, dosına ruhsatın berdi. Molaksay'a da uyarak, dostuna izin verdi.

Bayguttı bay eline bargasın qonıstas Bayguttı efendi yurduna varınca jurtına jağdayın aytıp, öristen maldarın yurdundaki insanlara durummunu söyleyip, jıynattırıp, avıl-aymağınmen Edil-Jayıq otlaktan mallarını toplattırıp, köyü, boyına qonıs avdarıp, Molaqsay dosınıñ akrabasıyla İdil Yayık boyuna göçüp, üstine köşip keldi. Molaqsaydıñ eli Molaksay dostunun üstüne geldi. Molaksay'ın Bayguttınıñ aldınan şığıp jaylı orınga yurdu Bayguttı'nın önüne çıkıp, onları uygun qondırıp, erüvlüklerin berdi. bir yere yerleştirerek, yemeklerini verdi.

Alaqay bala ösken sayın Alañqaydan Alakay bala büyümüş Alankay'a avmay, Aqkerbezdiñ köñiline burıngıdan da benzer. Akkerbez'in gönlüne eskisinden de beter jaqın, közine tuvmalasınday ıstıq körine yakın, gözüne akrabası gibi sıcak bastadı. Aqkerbez qız Alaqay balanıñ açasına görünmeye başladı. Akkerbez kız Alakay avmay uqsap qalğandığına qayran qılap, osı balanın abisine tıpatıp benzeyişine hayran balanı Bayguttı bay daladan qalay tavıp aldı olup, bu balayı Bayguttı efendi, bozkırdan eken, mënisin suravınşı-dep, baydıñ qızmetşi nasıl almış. Bunu sorayım diye, efendinin kelini bayağı Ündemeske kelip oñaşa sırlasıp, hizmetçi gelini Ündemes'e gelip kendi Aqkerbez köñilindegi küdigin aytıp söylep başlarına sırlasıp, Akkerbez'in içindeki turgan jeri eken: şüpheyi söyşediği yeri:

-Ündemes jengem, öziñe,
Sözim bar jürgen ayta almay.
Aytuvğa jëne bata almay.
5160 Ne de bolsa aytayın,
Qalma, biraq jaqtırmay.
Köz aldımında bir jumbağ,
Şeşüvin tur goy taptırmay.
Ündemes, sende sır köp-av,

Ündemes yengem, sana
Söylemediğim sözüm var.
Yine söylemek için dua almadan
Ne de olsa söyleyeyim,
Fakat, beğenmeden kalma.
Gözümün önünde bir sır,
Çözümünü bulamıyorum.
Ündemes sende sır çok,

5165 Aytsaň biraq jasırmay.
Qupıyya bolsa, şaşpayın
Vede sözüm bir quday.
Tavıp alğan bala deyd,
Mına jürgen Alaqay.

5170 Alaqaydı körgende,
Esime tüsed Alañqay
Munşama adam uqsar ma,
Oylanamın, bul qalay?
Bildirşi mağan mēnısın,

5175 Bala qaydan tabıldı-ay?
Quday üşin, jēneme-av
Jasırmay aytsı, şınındı-ay.
Şınındı aytıp bildirip,
Quvanış bolsa, küldirip,

5180 Şıǵarşı meniñ munımdı-ay.

Ündemes sonda söyledi,
Küle söylep büy dedi:
-Aldımdaǵı Aqkerbez,
Bildirsem saǵan jumbaq söz,

5185 Quday üşin dediñ goy,
Tek bileyik ekevmiz.
Şıǵara körme tiliñnen,
Köpke aytıp jürmeñiz.
Senen kelgen bēle dep,

5190 Jaman körer enemiz.
Balanıñ aytsam mēnısın,
Jılamassıñ, külersiñ,
Alañqayday aǵana
Uqsaytın jayın bilersiñ.

5195 Sözime senip quvansañ,

Fakat saklamadan söylersen.

Gizli ise yaymayalım
Sana bir Tanrı sözü.
Bulup aldığım bala der,
İşte yürüyen Alakay.

Alakaydı görünce,
Aklıma düşer Alankay
İnsan bu kadar benzer mi,
Düşünüyorum, bu nasıl?

Bildir bana aslını,
Bala nereden bulundu?
Yengeciğim, Tanrı için
Gizlemeden doğruyu söyle.

Doğruyu söyleyip bildirir,
Sevinç ise güldürür,
Çıkar benim sıkıntım.

Ündemes o zaman söyledi,
Gülerek söyleyip böyle dedi:
Önümdeki Akkerbez,
Söylesem sana sırlı söz,

Tanrı için dedin ya,
Yalnız ikimiz bilelim.
Ağzından çıkarma,
Herkes söyleyemeyiz.

Senden gelen bela diye,
Kötü görür annemiz.
Balanın anlatsam aslını,
Ağlamazsın gülersin.

Alankay gibi abine
Bemzeyişini anlarsın.

Sözüme inanıp sevinirsen,

Süyünşimdi beresifi.
Ömir boyı ırza bop,
Quvanış qılıp jürersifi.
Endi aytayın, Aqkerbez,
5200 Köñilinde müdde qalmasın.
Bul jerden ketip Alañqay,
Bizdiñ elge bargasın,
Dosımnıñ ulı keldi dep,
Bay atam kütip algasın,
5205 Eki şaldıñı ävelde
Qudalıq sözi bolğasıñı,
Alañqayğa qalındıq,
Aqtuyğın nege uyalsın.
Buralıp şığıp aldınan
5210 Jigitke közin salgasın,
Köñil qostı eki jas,
Jüre ala ma jayına.
Alañqayday ağañnan
Bitti bala boyına.
5215 Oñaşa qızdı baqqanbız,
Jan juvıtpay mañına.
Kempirdiñ tapqan aylası,
Balğa tigen paydası.
Tuvılğan küni balanı
5220 Bildirmey barıp tastadıq
Baydıñ jüren jolına.
Bala tavıp aldım dep,
Şavıp keldi añqav şal,
Qundaqtı ustap qolına.
5225 Osı sözde jalğan joq,
Sene ber, suluv, munıma.
Süyünşife alayın,

Müjdemi veresin.
Ömür boyu razı olup,
Sevinip gezersin.
Şimdi söyleyeyim Akkerbez,
Gönlünde menfaat kalmasın.
Buradan gidip Alankay,
Bizim yurda varınca,
Dostumun oğlu geldi diye,
Babam bekleyip alınca,
İki ihtiyarın önceden
Dünürlük sözü olunca,
Alankay'a nişanlı,
Aktuyğın niye utansın.
Dönüp çıkıp öntünden,
Yigide bakınca,
Gönül verdi iki genç,
Öylesine yürtebilir mi?
Alankay gibi abinle
Bala vücuduna düştü.
Kıza tek başına baktık,
Yanına insan yaklaştırmadan.
İhtiyarın bulduğı çözümlü,
Balaya değımiş faydası.
Balayı doğduğı gün
Bildirmeden varıp bıraktık,
Efendinin gittiğı yola.
Bala bulup aldım diye,
Koşup geldi saf ihtiyar,
Kundağı almış eline.
Bu sözde yalan yok,
Güzel inanıver söylediğıme.
Müjdemi alayım,

Sırgandı salşı qolma,
Jasırmay aytım şınımdı,
5230 Köñilde qupiyya sııımdı.
Quday üşin jëne de
Qıymastıqpen özindi,
Qayta janıp şıragıñı
Tuvdırgan alla künindi.
5235 Qarandı tastıp Aqkerbez
Tüzete ber, endi sënıñdi.
İzıñe ertıp toylay ber,
Alaqayday inıñdi.

Küpeni ver elime.
Doğruyu saklamadan söyledim,
İçimdeki sırrımı
Yine de Tanrı için.
Hürmet ile seni,
Tekrar yanarak ışığın
Allah kününü doğurmuş.
Karayı bırakıp Akkerbez
Düzeltiver şimdi, yakışıklım.
Arkasına varıp kutlayıver,
Alakay gibi kardeşini.

Ène Ündemes jengey osılay dep, İşte Ündemes böyle deyip Akkerbez
Aqkerbez qızğa barlıq mëni-jayın tügel aytıp kıza oları sebebini, halini hayretle
berdi. Aqkerbez quvanıp, közine jas aldı. söyleyiverdi. Akkerbez sevinip gözü doldu.
Quvangan men qorıqqan birdey degen misal Sevinmiş ve korkmuş biri gibi denilen örnek
sonan qalsa kerek. Künderde bir kün bu olsa gerek. Günlerden bir gün Molaksay'ın
Molaqsaydıñı Bayguttı dosı ajalı jetip dünüye Bayguttı dostunun eceli gelip öldü. Talihsiz
saldı. Molaqsay sorlı künde qasında bolıp, el- Molaksay hergün yanında olup, hal ahval
aquval surasıp, jüretin dosınan da ayrılıp sorup, gezecek dostundan da ayrılıp yalnız
jalğız qaldı. Jalğız balasınıñı küyiginıñı üstine kaldı. Tek balasının üzüntüsünün üstüne
dosınıñı qazası qosılıp, Molaqsay jırav: -Ey, dostunun ölümünde eklenir. Molaksay ozan: -
jaratqan alla, èveli baladan, sonan soñ Ey yaratan Allah, önce baladan, sonra
dosımnan ayırıp, jas şıbıqtın arasındaqı dostumdan ayırıp, yaş çubuğun ortasındaki
quvargan jalğız tomarday meni qaldırğanıñı kurumuş ağaç gibi beni bıraktın mı? –deyip
ba? – dep qamıgıp jürıp, bul da tösek üzülüp, bu da döşek serip yatıp kaldı.
tartıp jatıp qaldı. Èkesiniñ iş qusa bolıp Babasının üzülüp yattığını bilip, bir gün
jatqanın bilip, bir küni Aqkerbez Ündemeske Akkerbez Ündemes'e gelip söyledi: "Talihsiz
kelip ayttı: "Èkem sorlı balasınıñı üstine balasının üstüne dostundan da ayrılıp,
dosınan da ayrılıp, qamıgıp jatqanı mınav. Osı üzülerek yattığı işte. Bu ihtiyaraölmeden önce
şalğa öler aldında şındıqtı aytıp mınav gerçeği söyleyip işte Alankay'ından kalan
Alañqayıñnan qalğan köziñ dep Alaqaydıñı gözün diye Alakay'ın durumunu söyleyip

m n-jayın aytıp quvanttırsa qaytedi?-dedi. sevindirsem nasıl olur dedi? Dedi. Kızın bu Qızdıı bul s zın Ündemes te maqul kördi. sözünü Ündemes de makul gördü. Öyle yapıp S ytip ekevi aldıı aldına kelip s lem berip, ikisi, ihtiyarın  nt ne gelip selam verip onun jadayın suradı. Sonda Molasaydıı halini sordu. O zaman Molaksay'ın Akkerbez Akerbez ben Ündemesti körip, mufın aytıp ile Ündemes'i görüp derdini söyleyip tildesip jatan jeri eken: g r qt   yeri:

- | | |
|--|---|
| <p>Molasaydıı aldına
5240  ndemes kelip iyilip.
S lemin berip b gilip,
Qalaysıı-dep, jan ata,
K f lin surap dem berip.
Oturdı jaın j ginip
5245 Kelininmen qızı kelgesin,
Molasay qartıı t rgelip,
Qamııp sonda söyledi:
Köterip basın j ndelip.</p> <p>-Qızım men ıra kelinim,
5250  lkenge jası kelgeniı,
Jayımdı surap bilgeniı,
Aytpasam da bilesiı,
K f limde qayı k p meniı,
Qayı menen qartayıp,
5255 Boldırıp narday  kkenim.
Tirilik bizde seyildi.
ıpaan janım tek meniı.
Qayırın tilep artııı,
Ne payda soın k tkenim.
5260 Dım bolmasa quday-ay,
Dosımnan burın ketpedim.
K tere almay jadırın,</p> | <p>Molaksay'ın  nt ne
 ndemes gelmi eilerek,
Selamını vermi b kt lere,
Nasılısın can ata diye,
Gönlünü sorup g c vermi.
Y k nerek yakın oturdu..
Geliniyle kızı gelince,
Molaksay ihtiyar dorulup,
 z l p o zaman söyledi.
Baını evirip.</p> <p>-Kızım ile ıık gelinim,
B y e geldiiniz güzel,
Halimi sorup  ğrendiini,
Söylemesem de bilirsin.
Benim gönlümde kayı ok.
Kayıyla yalanarak,
Deve gibi yorulmu,  km  m.
Dirilik bizde gezintiydi.
Birtok canım ıkmamı benim.
Arkamın hayrını dileyip,
Ne fayda sonunu beklemem.
ok olmasa Tanrım,
Dostumdan önce gitmedim.
Kıpırdayamadan yatıyorum,</p> |
|--|---|

T firidin t lkek etkenin.
Men m yvasız quv aĝaŝ,
5265  mirden solay  tkenim.
Jalgız qaldıfı Aqkerbez,
Aĝandı-iniŝi joq seniŝi,
Janıma meniŝi batadı,
Aĝandı izdep  r kezde,
5270 K ziŝniŝi jasın t kkeniŝi,
Ne de bolsa, ŝıraĝım,
ŝ kirlilik jaqŝı etkeniŝi,
Beterden de beter bar,
Reti bolmas  kpeniŝi,
5275 Qız da bolsaŝı ulday sıfı,
S yeniŝim sen meniŝi,
Qız da bolsa quvanış,
K z aldımda j rgeniŝi,
Aqkerbez, janım ösip- n,
5280 Osılay bata bergenim.
K p bolsın dep tileymin,
Ot basında ermegim
Al,  ndemes, kelinim,
Saĝan da ırza k filiim,
5285 Men m s pir ŝalıŝımın,
Sizderge qonaq kemdi k n,
Buyırqtı küni ajaldıŝı,
Jatırĝan k tip kezegiŝi.
Sanavlı demim tavsılsa,
5290  steyt te halıq eldigin.
Alaŝıqayım bolĝanda,
Toy emes pe  lgenim.
Aytqanmenen ne payda,
K filde k p qoy kemdigim,

Tanrının şaka ettiĝini.
Ben meyvesiz kuru aĝaŝ,
 m rden böyle geçmiŝim.
Yalnız kaldın Akkerbez,
Abi kardeşin yok senin.
Benim canıma dua edecek,
Abini arayıp her zaman,
Göz yaşını d kt ĝ n,
Ne de olsa ıŝıĝım,
şükür ettiĝin iyi.
Beterin beteri var,
Yeri olmaz öfkenin,
Kız da olsan oĝul gibisin,
Sevincim sensin benim.
Kız da olsa sevinç,
Gözümün önünde yürüyüŝün.
Akkerbez canım b y y re k,
Böyle dua vermişim.
Çok olmasını diliyorum,
Ocak başında eĝlencem.
Al,  ndemes gelinim,
Sana da razı gönlüm.
Ben misafir ihtiyarım,
Sizlere konuk k tt  gün,
Ecelin bauyruk g nt ,
Yatırmıŝ bakleyip sırasını.
Düşünceli nefesin t kense
Halk ister ait olanı.
Alankay'ım olunca,
Ölümüm toy deĝil mi.
Söylemekle ne fayda,
Gönülde çok eksikliĝim.

5295 Qadır alla qayteyin,
Altı qanat aq orda,
Aşılmay qaldı-av tündigim.

Kadir Allah'a döneyim,
Altı kanat ak saray,
Açılmadan kaldı geceliğim.

Molaqsay jırav qızı men kelinine Molaksay ozan, kızı ile gelinine osılay dep qamığa söylep, sözün ayaqtadı. böyle deyip üzülerek söyleyip sözünü Sonda Ündemes turıp: -Ey, ata, jaqsı söz bitirdi. O zaman Ündemes: -Ey ata güzel söz janga dava deydi eken buringılar. Men sizge cana deva dermiş eskiler. Ben size güzel bir jaqsı ertek aytıp bereyin. Sonı tındap bir masal söyleyivereyim. Onu dinleyerek navqasıfızdan savalıp ta ketersiz, -dedi. - hastalığınız iyileşir de yürürsünüz, dedi. - Aytısañ ayta gıoy tındayın dedi. Onda ertekti Dinleyin söyleyeyim dedi. O zaman masal köp bolıp tındayıq, sen, Aqkerbez, Alaqay çok olur dinleyelim, sen, Akkerbez, inifdi de şaqırıp kel, men qımız piseyin. Alakay kardeşini çağırıp gel, ben kımız Ertegiimdi tındap atam tēvir bolsa atam da karıştırayım. Masalımı dinleyip atam iyi da bērimiz de qımız işip qızınayıq,-dedi hepimiz de kımız içip ısınırız, dedi. Ündemes. Aqkerbez barıp Alaqaydı şaqırıp Ündemes. Akkerbez varıp Alakay'ı kelgesin Ündemes kelini ertegini bastadı:- çağırınca, Ündemes gelin masala başladı: Bayağda özindey bir jırav şaldıñ jalğız balası eskiden kendi gibi bir ihtiyar ozanın tek bolıptı. Bir künderi şaldıñ balası alıstağı balası varmış. Bir gün ihtiyarın balası nağası jurtıña qıdırıp barıptı. Sol elde ēkesiniñ uzaktaki dayı yurduna gitmiş. O yurttı qudaylasqan dosı bar eken. EVELinde eki dos babasının dñnür olduğı dostu varmış. şaldardıñ qız men balasın atastırıp quda Önceden iki dost ihtiyarın kız ile oğlanı bolamız degen sözi de bolıptı. O sı söz bala nişanlayıp dñnür olalım diye sözü varmış. Bu men qızdıñ qulağına tiyip, biri küyev, biri sözü oğlan ile kız duyup, biri dama5t biri qalındıqtay ekevi birin-biri süyip, kemdi-kün nişanlı gibi, ikisi birbirini sevip, bir gün qalındıq oynaptı. Bir künderi bala qayta nişanlılık oynamış. Bir gün bala dönüp aynalıp kelermin dep eline qayıptı. Biraq geleyim diye yurduna döner. Fakat ölüp geri jolda bara jatqanda bala kisi qolınan qaza dönememiş. İşte kız, baladan hamile kalmış, bolıp, qayta aynalıp kele almaptı. Al bayağı ona, annesi kimeseye göstermeden qız bolsa baladan jükti bolıp qaladı da onu bakıvermiş. Günlerden bir gün o kız aslan gibi şeşesi eşkimge körsetpey bağa beredi. bir çocuk doğurur. Kızın annesi, doğan küçük künderden bir kün ēlgi qız arıstanday ul bala balayı yurttakilere de ihtiyarına da

tuvadı. Qızdıñ şeşesi ėlgi tuvılğan jas balanı gösýermeye çekinip, ihtiyarının yürtyeçeği jurt közine de şalina da körsetüvge qısılıp yoldaki darav ağacının budağına gece varıp şalınıñ jüretin jolındağı darav ağaşınıñ kundağıyla asar. Sabah erkenden ihtiyarı butağına tünde barıp qundağımen ilip qoyadı. geliyorken ağaç budağındaki balayı görüp, Tañterteñ şalı kele jatıp, ağaç butağında saf ihtiyar bu peri kızının bıraktığı salbırap ilüvli turğan qundaqtavlı balanı körüp balaymış diye kucağına alıp evine gelip añıqav şal bul peri kızınıñ tuvıp tastağan balası evine gelerek alakay karıcığım çocuk buldum eken dep aldına alıp üyine kelip, alaqay diye çocuğu karısına verir. Sonra çocuğa kempir, bala tavıp aldım dep balanı kempirine Alakay diye ad koyar. O, Alakay adlı bala bu beredi. Sosın balağa Alaqay dep at qoyadı. olur. Ata, ihtiyarın kim olduğunu kendin Sol Alaqay degen bala osı bolar, şaldıñ kim dütünüveresin diyerek Ündemes gelip ekenin ata, özini túsine berersin dep Ündemes Alakay'ın alından okşadı. O zaman kelip Alaqaydıñ mandayınan sıypadı. Sonda Molaksay ozan Ündemes gelinin sözünü Molaqsay jırav Ündemes keliniñ sözün tınap: dinleyerek:

	Ėmir bolıp alladan,	Emir olup Allahtan,
	Topan suv tasıp qaптаған,	Tufan suyu taşıp kaplamış,
5300	Aman qalıp sonda da,	Sağ kalmış o zaman da,
	Jan maqulıq saқтаған,	Can daha iyi saklamış,
	Bir tamşı tamğan nėsilden,	Bir damla damlamış nesilden,
	Binė bop pende jaralğan.	Hamile olup insan yaratılmış.
	Bir tüyir deñnen kögerip,	Bir parçanın yarısında yeşerip,
5305	Qaptalğan astıq qırmannan,	Toplanmış fazla hasattan,
	Qalar degen bir şıbıq,	Kalır demişler bir çubuk.
	Ot tiyse de ormannan,	Ot değe de ormandan,
	Aldımdağı Alaqay	Ötümdeki Alakay
	Közi eken qalğan balamnıñ,	Balamın kalan gözümüş.
5310	İye bolar ornıma,	Sahip olacak yerime,
	Altı qanat aq orda,	Altı kanat ak orda,
	Qalğan mıyras babamnan.	Babamdan kalan miras.
	Jetkergeñ eken qudayım,	Yetiştirmiş Tanrım,
	Janıldırmağ tobımnan.	Yanıltmadan grubumdan.

5315 Köp jılağan adamnıñ,
Bolat dep közi quvangın.
Osındaydan urpağıñ,
Köbeyip ösip taragan.
Erge devlet biter de,
5320 Bir toqtadan quralğan.
Mal men bası teñ ösip,
Okına isi oralğan.
Örkeniñ össin Ündemes,
Qutqardıñ meni armannan,
5325 Qayğımeneñ qartayıp,
Şal edim jılap jatırğan.
Alañqayım tirilip
Qasımda meniñ otırğan.
Alañqayım sav jürse,
5330 Qalmaspın endi qatardan,
Jaqındaşı, Alaqay,
Mandayınan iyiskeyin.
Tartqasın qayğım ah urğan.
Köñilge tolsın quvanış,
5335 Suvınday muhiyt sapırğan,
Beyteregim jasardı,
Alaqay sonıñ jemisi,
Ölgenim bugün tirilip,
Köñilimniñ ketti kemisi.
5340 Aq ordamdı qulatpay,
Qudanıñ bul da berisi.
Ağasınan avmağan,
Qarap tursam tür-tüşü.
Jasırmaymıñ jurıt bilsin,
5345 Molaqsaydıñ aqtığı,
Kerbezimniñ mēnisi,

Çok ağlayan adamın,
Gözü polat deyip sevinmiş.
Bunun gibiden evladın,
Çoğalıp büyüyerek dağılmış.
Yiğide zenginlik biter de,
Bir tokludan toplanmış,
Mal ile başı eşit büyüyüp,
Okuna işi dönmüş.
Ürütün büyüsün Ündemes,
Beni arzumdan kurtardın.
Kaygı ile yaşlanıp,
Ağlayıp duran ihtiyardım.
Alankay'ım dirilerek
Benim karşımda oturmuş.
Alankay'ım sağ olsa,
Şimdi katardan kalmazdım.
Yakındaşı Alakay,
Alından koklayınca
Kaygımı çekesin ah
Gönüle sevinç dolsun,
Deniz karıştıran su gibi.
Büyük çınarım gençleşti,
Alankay onun yemişi.
Ölüm bugün dirilerek,
Gönlümün gemisi gitti.
Ak ordamı yıkmadan,
Bu da Tanrının verişü
Atasına benzemiş,
Baksan görüntüşü.
Gizlemiyorum yurt bilsin,
Molaksay'ın temizliği.
Kerbez'imın manası,

Osı şıgar, Ündemes,
Ertegiñniñ mënisi
Ėkesi solay degende,
5350 Şıday almay Aqkerbez,
Balğa jaydı quşağın,
Quşaqtadı Alaqay,
Aqkerbezdey apasın.
Aymaladı atalap,
5355 Molaqsayday atasın.
Qolın jayıp qaytadan,
Molaqsay berdi batasın.
Qabil bolıp soñında,
Şaldardıñ bergen batası,
5360 Alaqaydı jarılqap,
Allanıñ aldı iqlası.
Irza boldı isine,
Ağayın, halıq jumlası,
Alaqay ösip er boldı,
5365 Arğınbektey babası.
Bir taypa el bağınp.
Edildiñ argı dalası
Kök teñizdiñ jağası,
Qıpşaq-Qaysaq jaylağan,
5370 Jayıq pen Jemniñ arası-ay.
Qonıs bolğan soñında,
Mangıstavdıñ salası-ay,
Solardan qalğan bir belgi
Qulağan Sardar qalası-ay.
5375 Öz aldına bir bölek,
Alaqay jirdiñ jalğası-ay.
Alaqay ösip el bolıp,
Boliptı halıq bir talay,

Bu çıkar Ündemes,
Masalının önemi
Babası böyle deyince,
Akkerbez dayanamadan,
Çocuğu aldı kucağına,
Kucakladı Alakay
Akkerbez gibi ablasını.
Kucaklayıp öptü,
Molaksay gibi atasını.
Elini açıp tekrar,
Molaksay versi duasını.
Kabul olmuş sonunda,
İhtiyarın duası.
Alakay'ı yetiştirip,
Önce Allah'ın ihlası.
Razı oldu işine,
Akraba, halk cümlesi,
Alakay büyüyüp yiğit oldu,
Atası Arğınbek gibi.
Bir tayfa el bağlayarak.
Edil'in önceki bozkırı
Gök denizin kıyısı,
Kıpçak, Kazak yaylamış,
Yayık ile Yem'in arasını.
Konmuş sonunda,
Manğıs Dağı'nın sahasına.
Onlardan kalan bir işaret,
Yıkılan serdar kalesi.
Kendi önüne ayrıca,
Alakay destanın devamı, ey.
Alakay büyüyüp yiğit olmuş.
Halk çok önemli olmuş,

Könelerden soñığa
5380 Kele jatqan jalğasıp
Aytılğan añız söz solay,
Jil artınan jil ötken
Ay avısıp kün ötken
Talay adam joq bolıp,
5385 Jastar ösip er jetken.
Adayda aqın Qalınıyyaz,
Alañqaydı jir etken.
Qalınıyyazğa ustazı,
Ögizbay jirav üyretken.
5390 Solardan qalğan nusqası,
Üyrenip Sabır söz etken.
Sabır aytqan izbenen,
Ömirzaq munı tüzetken.
Osımen, jurtım, ırza bol,
5395 Tındağan jirdi izetpen.

Eskilerden yenilere
Geliyormuş devam ederek
Söylenilen hikaye böyle,
Ard arda yıl geçmiş,
Aydan fazla gün geçmiş
Defalarca adam yok olmuş,
Gençler büyüyüp yiğit olmuş.
Aday' da şair Kalınıyyaz,
Alankay'ı destan etmiş.
Kalınıyyaza ustazı,
Ögizbay ozan öğretmiş,
Onlardan kalan nüshayı
Sabır öğrenip söylemiş,
Sabır'ın söylediği iz ile
Ömirzak bunu düzeltmiş.
Bununla, yurdum razı ol,
Dinleyen destanı izzet ile.

SONUÇ

Destanlar bir milletin menkıbevi tarihleridir; toplumun istek ve arzularına cevap veren ideal kahramanların hikayeleridir. Toplum hafızasında derin izler bırakan, onları derinden etkileyen olayların, kahramanların ya da ideallerde yaşatılan kahramanların ve onların kahramanlıklarının destanî bir üslupla dile getirilmedir. Çok zengin bir sözlü edebiyata sahip olan Kazak Türklerinin, sözlü edebiyatının önemli bir bölümünü de destanlar oluşturmaktadır. Ortaya çıkışları, şekil özellikleri, icra şekilleri, anlatıcıları, konuları birbirinden farklı olsa da destanlar epizotları, motifleri ve üslûplarıyla genel bazı özellikler taşımaktadırlar.

“*Alankay Batır Destanı*” kaynağı, destan olarak ilk anlatıcısı, ilk defa destan şeklinde anlatıldığı dönem itibariyle diğer Kazak destanlarından farklı bazı özellikler göstermektedir. Aslında hacim bakımından küçük bir destan olmasa da Kazak destanlarının araştırılması ve neşredilmesi çalışmalarında dikkatten kaçtığını söylemek mümkündür. Kazak destanları ile ilgili temel çalışmalarda ve Kazak destan metinlerinin yayımlandığı temel eserlerde yer almamakta ve bu destana çok fazla değinilmemektedir.

Destan Ömirzak Kalbayev tarafından “*Alankay Batır*” adlı bir Kazak halk hikayesinin destan üslubuyla destan şeklinde düzenlenmesiyle oluşmuştu. Destanın anlatıcısı Ömirzak Kalbayev aynı zamanda ilmi makaleleri de olan bir şahıstır. Destan bu özelliğiyle de ilgi çekici bir özellik taşımaktadır.

Alankay Batır Destanı şekil özellikleri bakımından genel anlamda Türk destanlarının şekil özelliklerini taşımaktadır. Nazım-nesir karışık yapısı ve nazım ağırlıklı oluşu, nesirden nazıma, nazımdan nazıma geçiş kalıpları, kafiye yapısı, destanın bünyesinde bulunan kalıp ifadeler, destanda ahengi sağlayan unsurlar Türk destan geleneğinin temel özelliklerini yansıtmaktadır.

Destanın epizot yapısında Türk destanlarında önemli bir yer tutan olağanüstü doğum motifi yer almamaktadır. Fakat Türk destanlarının temel motiflerinden kabul edebileceğimiz, kahramanlık gösterme, teke tek dövüşte düşmanı yenme, olağanüstü at ve olağanüstü silahlar, uyku ve rüya motifleri *Alankay Batır Destanı*'nda yer almaktadır. Alankay bir kaplanı yenerek ilk kahramanlığını yapan, kendisine tehlikeleri haber veren bir ata ve silaha sahip olan bir destan kahramanıdır. Aynı zamanda Edil padişahının düşmanı Elberik'i teke tek dövüşte yenerek vatanı ve milleti çok büyük bir düşmandan kurtaran millî, ideal bir kahraman da olmuş ama sonuçta yine destanlarımızda bulunan önemli bir motif olan "ihamet" yoluyla öldürülmüştür.

Alankay Batır Destanı taşıdığı şekil ve muhteva özellikleriyle, "Giriş" bölümünde Kazak destanlarının tasnifi çalışmalarının sonunda verdiğimiz eski destan, kahramanlık destanı, aşk destanı ve tarihi destan türlerinden birisini içerisine sokmak oldukça güçtür. Alankay Batır Destanı kaynağının bir halk hikâyesi olması sebebiyle tarihi bir destan değildir. Diğer üç destan türünün de özelliklerini bazı taşımaktadır. Kahramanın gurbete çıkmasında daha sonraki olayların gelişmesinde ve destanın sonuç bölümünde sevgili ya da bir anlamda beşik kertmesi ile olan ilişkiler önemli bir yer tutmaktadır. Bu bakımından destan, eski destan veya aşk destanı özelliklerinden bir bölümünü taşımakla birlikte eski destanlarda karşılaştığımız olağanüstü dünya ve mitsel âlemi burada görememekteyiz. Destanda Alankay'ın kahramanlıklarının tek sebebinin aşk olmaması özellikle Edil padişahı ordusunda Elberik'i teke tek dövüşte yenmesi ve vatanı ve milleti büyük bir düşmandan kurtarması destanı kahramanlık destanına yakınlaştırmaktadır.

Bu görüşler neticesinde *Alankay Batır Destanı*'nı şekil özellikleriyle Türk destanlarının temel şekil özelliklerine sahip ve aynı zamanda epizot ve motif yapısıyla da aşk ve kahramanlık destanları arasında bir özelliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür.

SÖZLÜK

A

Abıroy: Şeref, şan.

Adas-: Kaybolmak, yolunu şaşırarak.

Ağa: Yaşça büyük erkek, akrabalarından yaşça büyük olanı, yol gösterici, akıl veren, danışman.

Ağayın: 1-Akraba, kardeş kimseler. 2-Aynı ırktan olan insanların oluşturdukları farklı devlet ve topluluklar.

Ağke: Yaşça büyük olan kimseye hitap şekli.

Alaman: Asker.

Alańsız: Habersiz.

Alaqayla-: Sevinçten haykırmak.

Albırtıq: Gençliğe has davranış, toyluk.

Ald: Ön.

Alda-: Aldatmak, kandırmak.

Aldaspan: Kacisli, kısa, uç bölümü geniş, kabzasına doğru daralan bir tür kılıç, pala.

Alqım: Boğaz.

Alqın-: Nefes nefese kalmak.

Anıq: 1-Açık, belli, kesin. 2-Hakiki, gerçek.

Anıqta-: Belirlemek, açıklamak, tespit etmek.

Añız: Efsane, menkıbe.

Añqav: Her denilene inanan saf, bön kimse.

Añsa-: Özlemek, çok arzulamak.

Añsız: Aniden, ansızın.

Anşı: Avcı.

Apa: Abla, yakın akrabalar arasında yaş büyük olan kadın.

Apta: Hafta.

Aqılgoy: Bilge, bilgin.

Aqın: Ozan, şair.

Aqır: Son.

Aqquv: Akkuğu.

Aqsat-: Aksatmak.

Aqta-: Aklamak.

Aqtıq: Temizlik.

Aquval: Ahval.

Arala-: Gezmek, dolaşmak.

Ardaqı: Değerli, kadirli.

Arğı: 1- Öteki, öbür, karşı. 2-Geçmiş, önceki, geçmişteki.

Arıstan: Aslan.

Arjaq: Diğer taraf.

Arlan-: Utanmak, namus edinmek.

Arman: Arzu, istek.

Arna-: İthaf etmek, tahsis etmek.

Arnayı: Mahsus, özel olarak, hususi olarak.

Arqar: Dağ koyunu.

Aruv: Zarif, çok güzel (Hanımlar için).

Aruvla-: Defnetmek, gömmek, ölüyü yıkayıp kefenlemek.

Arvaq: Ervah.

As: aş,

Asav: Huysuz, âsi.

Asıgıs: Acele ile, acil, acilen.

Asıgıs: Acele.

Asqar: Yüksek, yüce, doruk, zirve.

Aş-: Açmak.

Aşıl-: Açılmak.

Aşuvlan-: Sinirlenmek.

at derisinden yapılmış kap.

Ata: 1-Babanın babası, dede. 2-Soy, ecdat, cet.

Atan: Dört yaşından büyük ve kısır deve.

Atastır-: Nişanlamak, söz kesmek.

Avıl: Köy.

Avıl-Aymaq:

Avıruv: Hastalık.

Avmaq: Hacim, boyut, ebat.

Avnat-: Atı avnatmak.

Aya-: 1 - Acımak, korumak, esirgemek, merhamet etmek. 2-Kıyamamak, cimrilik etmek.

Ayan-: İsteksiz, gönülsüz çalışmak.

Aybat: Heybet.

Ayda-: Hayvani önüne katıp bir yere götürmek, sürmek.

Aydın: 1- Aydın, açık, parlak. 2- Deniz ve göl gibi büyük suların parlak ve aydın yüzü.

Aylasız: Çaresiz.

Aymala-: Okşamak, sevgi ile kucaklamak.

Aynal-: Belirli bir şeyin etrafında dönmek. 2- Bir durumdan başka bir duruma geçmek. 3-Sevmek, okşamak, beğenmek.

Aynıma-: (İki şey) Birbirisine çok benzemek.

Ayqas: Mücadele, savaş, kavga.

Ayqay sal-: Bağırvermek.

Ayt-: Söylemek.

Ayttır-: Söz kesmek, nişanlanmak.

Azıraq: Birazcık, biraz.

Azuvlı: Yırtıcı, vahşi.

B

Bağdarla-: Yönü belirlemek, tahmin.

Bağım: Besleme, bakım.

Bağıt: Yön, istikamet, gidişat.

Bağındır-: Tâbi kılmak.

Bakmak. 2-Yalvarmak, yakarmak.

Baldaq: Kaplama.

Baldırğan: Yetişmekte olan çocuk.

Baluvan: Pehlivan, güreşçi.

Baq: Baht.

Bata: 1-Ölen kişi için okunan dua, fatiha.

2- İyi dilek, temenni.

Bata ber-: Dua etmek.

Batır: Kahraman, bahadır.

Bavır: 1-Karaciğer. 2-Kardeş.

Bavra-: Kendini bağlamak, alıştırmak.

Bayağı: Çok önceki.

Bayka-: Varlıklı, zengin, bey, efendi.

Bayqa-: Dikkat etmek.

Baytal: 2-4 yaş arası henüz yavrulamamış at.

Beder: 1-Bir şeyin üzerindeki, yüzündeki pürüz. 2- Desen, motif, örnek.

Beker: Boş boş, boşuna.
Bekin-: Sağlamlaşmak, güçlenmek, kuvvetlenmek.
Bekitüvli: Kapalı, kilitli.
Bökse: Sırt, arka.
Bële: Bebek, çocuk.
Beles: Tüzsek, tepe, dağ boğazı, geçit.
Belgi: İşaret, belirti, iz.
belli. 3-Işıklı, aydınlık.
Bëri: Hepsi.
Bëri: Hepsi, bütünü, tamamı.
Bëribir: Fark etmez, önemi yok.
Berik: 1-Sağlam, sert. 2-Dayanıklı, sabırlı.
Bëse: Onay, tasdik bildiren söz.
Besindik: Akşamüstü.
Bëstes-: İddialaşmak.
Besti: Beş yaşındaki at.
Bet: Yüz.
Bëybişe: 1-Çok eşli erkeğin ilk hanımı.
Bëyge: 1-At yarışı. 2-Ödül.
Beşsara: Biçare, çaresiz.
Bıbırlaş-: Fısıldaşmak.
Bılayışına: Böyle.
binmek.
Bıraç: Fakat, ama.
Bolat: 1-Çelik. 2-Sağlam, güçlü..
Bota: Deve yavrusu.
Bozdaç: Delikanlı.
Böge-: Set çekmek, bent yapmak. 2- Birini yolundan alı koymak.
Bölek: 1-Ayrı olarak, tek başına. 2-Ayrı,

Böri: Kurt.
Böten: Yabancı, el.
Bugahıç: Kement.
Bul: Kumaş, para, akça.
Bulamak.
Bulğa-: 1-El sallamak. 2-Karıştırmak,
Bult: Bulut.
Buqa: Boğa.
Bura-: Döndürmek, çevirmek.
Burıngı: Eski.
Butaq: Dal.
Buvra: Buğra, erkek deve.
Buyım: 1-Her türlü eşya, nesne, mal. 2- İstek, arzu.
Bürkit: Kartal.

D

Dabil: 1-Davul. 2- Sinyal, tehlike çanı.
Dala: 1-Bozkır, step. 2-Dışarı, kapı önü.
Dank: Şan, şöhret.
Dañıç: Şan, şeref, ün.
Dastarhan: Sofra.
Dat: Eski zamanlarda yüksek dereceli kimselerden, söz söylemek, fikir bildirmek için izin alma.
Dayım: Hazır.
Dem al-: Dinlenmek.
Dëme: Ümit, niyet.
Dën: Tane, tohum.
Dene: Vücut, ten.
Derek: 1-Kaynak, haber, bilgi, malumat.

Dēri: İlaç.

Dēvlet: Zenginlik.

Dım: 1-Hiç, hiçbir şey. 2-Çok, çok aşırı.

Dirilde-: Titremek.

Dübir: 1-Patırtı, gürültü, ses. 2-Korku,

Dürsilde-: Gümbürdemek, gürültü çıkarmak.

E

Edirey-: Dik dik bakmak.

Eg es: Anlaşmazlık.

Ekpin: 1-Hız, şiddet. 2-Enerji, coşku. 3-Etki, tesir, vurgu.

El: Halk, millet, memleket, yurt.

Elek: Helak.

Elir-: Tedirgin olmak.

Eljire-: Duygulanmak, şevkat göstermek.

Em: 1-Tedavi. 2-Şifa, deva.

Emen: Meşe.

Emes: Değil.

Emşek: Meme, göğüs.

Endi: Şimdi.

Endigi: Şimdiki, gelecek, sıradaki.

Eñkey-: 1-Eğilmek. 2-İki büküm olmak.

Enşi: 1- Babanın evlendiği zaman çocuğuna verdiği hisse. 2- Kısmet, hisse, nasip, pay.

Entele-: 1- Yüklenmek, dayanmak. 2-Bir yere doğru ilerlemek, hücum etmek.

Ereges-: İnatlaşmak.

Erin-: Erinmek, üşenmek, tembellik etmek.

Erttev: Eyerlemek.

Es: Akıl.

Esir-: Kendini beğenmek, büyüklenmek.

Estirt-: Ölüm haberini vermek.

Esuvas: Yarım akıllı, deli.

Eşki: Keçi.

Eşkim: Hiç kimse.

Ė

Ėdet: Adet.

Ėke: Baba.

Ėkel-: Getirmek.

Ėl: 1-Hal. 2-Güç, kuvvet.

Ėldiyle-: Ninni söylemek.

Ėlek: Uğraş, boş çaba, gaile.

Ėlige: Ş Ermek: Uğraş, meşgale.

Ėngime: Hikâye, sohpet, mesele, söz.

Ėngime: 1-Hikaye 2-Mesele, söz.

Ėper-: Alıp vermek.

Ėp-ësem: Çok güzel.

Ėr: Her, her bir.

Ėrdayım: Her zaman.

Ėri: Hem, bununla beraber, bununla birlikte, üstelik.

Ėri-beri: Öteye beriye.

Ėrkaşan: Her zaman, daima.

Ėvel: Evvel, önce.

Ėvre: Zahmet, boş çaba.

Ėyel: Kadın, hanım, zevce.

Ëytevir: Nasıl olsa, nihayet, her nasılsa, eninde sonunda.

Ëzil: Şaka, latife.

Ëzildes-: Şakalaşmak.

Ëzil-ospaq: Alay, istihza, mizah, hiciv,

Ëzirşe: Şimdilik.

G

Ġajap: Acayip, olağanüstü.

Ġana: Sadece, yalnız.

Ġapıl: Gafil.

Ġaşıq: Âşık.

Ġıybrat: İbret.

Ġoy: Söz arasında ya, ise, ki.vs. anlamlarda.

H

Hanşa: Prenses.

I

İġıs-: 1-Kaymak, yer değiştirmek.

İlayıġ: Layık.

İñġaylan-: Hazırlanmak, uygun hale getirmek.

İntıq: İstek, ihtiras, arzu.

İntızar: 1-İhtiras, arzu. 2- Heves, merak, ilgi.

İq-: Korkmek, çekinmek.

İqlas: İyi niyet, samimiyet, ihlas.

İqtıymal: İhtimal.

İrim: Batıl, boş inanç.

İris: 1-Rızk, servet, bereket, zenginlik. 2-Kısmet, nasip.

İrza bol-: Rız olmak, kabul etmek.

İrzalık: Razılık.

İstıq: 1-Sıcak, çok ısınmış. 2-Havadaki yüksek ısı, hararet. 3-Değerli, kıymetli, sıcak.

İşqın-: Bütün gücünü vermek, tüm gücünü kullanmak.

İyıq: Omuz.

İza bol-: Sinirlenmek, öfkelenmek.

İzdırap çekmek.

İ

İni: Erkek kardeş.

İrgeles: Komşu, sınırdaş.

İrik-: Oyalamak.

İrimşik: Peynir.

İrkil-: Tereddüt etmek, duraklamak, irkilmek.

İşi yapmasını istemek.

İye: Sahip.

İzde-: İzlemek, aramak.

İzdev: Aramak.

İzet: İzzet, nezaket, edep.

J

Jabıl-: Kapanmak, örtülmek.

Jabıq-: Kaygılanmak, hayıflanmak, üzülmek.

Jağa: Yaka, kıyı.

Jağalas-: Kavga etmek, mücadele etmek.

Jağday: Hal, durum.

Jal: 1-Yele. 2-Yüksekçe tepe, tepecik. 3-Para karşılığı günlük yapılan iş.

Jalañas: Çıplak.

Jalgız: Tek, yalnız.

Jalın-: Yalvarmak.

Jalpı: Genel, umumi olarak.

Jamanat: Kara haber, kötü haber.

Jamandat: Bulaşıcı bir at hastalığı.

Jamğas-:

Janarı: Parlak.

Jansaq: Yanlış.

Januvar: Canavar, hayvan.

Jaq: Taraf, yön.

Jaqsı: 1-İyi, güzel. 2- Akıllı, terbiyeli.

Jaran: Topluluk, millet, halk, kavim.

Jaraq: Silah, teçhizat, takım.

Jaras-: Yakışmak.

Jarıq: Işık, nur, aydınlık.

Jarqılda-: Parlamak.

Jarqıldav: Parlamak.

Jarqın: Güler yüzlü, iyi huylu.

Jas: Genç.

Jasa-: 1-Yaşamak, ömür sürmek.

Jasağan: Yaratan.

Jasaq: Ordu, askeri birlik.

Jasır-: 1-Saklamak, gizlemek. 2-Sır vermemek.

Jasqa-: 1-Gözdağı vermek. 2-Reddetmek, geri çevirmek.

Jasqan-: Korkmak, çekinmek.

Jasqan-: Korkmak, çekinmek, cesaret edememek.

Jat: 1-Yabancı, yad, ecnebi. 2-Yakışsız, abes.

Jatırqa-: Yadırgamak, yadsımak.

Jav: Düşman.

Jay-Japsar: Hal-hatır.

Jayla-: 1-Yerleşmek, mekan tutmak. 2-Otlatmak, yaymak.

Jaylı: Rahat.

Jayna-: Parlamak, pırıl pırıl olmak.

Jaza: Ceza.

Jazıq: 1-Suç, ayıp, hata. 2-Ova, yazı.

Jebe: 1-Ok. 2-Sivri uç.

Jëbir: Eziyet.

Jekpe-jekpe: Teke tek.

Jeldir-: Hızla koşturmak.

Jelis: Koşma.

Jëne: Yine, ve.

Jëneşe: Yenge.

Jeñil: Hafif.

Jenis: Galibiyet, yenme.

Jetkiz-: Yetiştirmek, ulaştırmak.

Jeзде: Enişte.

Jılav: Ağlamak.

Jıldam: Süratli, hızlı, tez, çabuk.

Jılqısı: At bakıcısı, seyis.

Jımy-: Gülümsemek, tebessüm etmek.

Jırav: Âşık, ozan.

Jibek: İpek.

Jiber-: Göndermek.

Jigit: Yiğit.

Jinişke: 1-Kalın olmayan, ince. 2-Nazik, narin, zarif.

Jol bolsın: Yolun açık olsun, hayırlı yol.

Jolavşı: Yolcu.

Jolbarıs: Kaplan.

Jolıq-: Denk gelmek, rastlamak, karşılaşmak.

Jon: Sırt, arka.

Joqşı: 1-Kaybolan bir şeyi arayan kimse. 2-Koruyucu, himayeci.

Jorıq: 1-Saldırı, hücum, askeri sefer. 2-Seyahat, yolculuk.

Jort-: Sefere çıkmak.

Josa: Kızıl.

Jota: Yamaç, tepe, engebe.

Jön kör-: Doğru bulmak, kabul etmek.

Jörgek: Kundak bezi, çocuk bezi.

Julqın-: İleri atılmak.

Jumaq: Cennet.

Jumbaq: Sır, bilmece.

Jumırtqa: Yumurta.

Jumsa-: Göndermek, görevlendirmek.

Jumsar-: Yumuşamak, sakinleşmek.

Jumsavlı: Harcanan, harcanmış.

Jupta-: Çiftleşmek.

Jurağat: 1-Soy, sülale. 2-Uzaktan

Juv: Yıkamak, mutlu bir olayı kutlamak.

Juvan: Civan.

Juvas: Uysal, halim, yumuşak başlı.

Juvası-: 1-Uysallaşmak, sakinleşmek.

Juvıq: Ölü yıkama merasimi.

Juvit-: Yaklaştırmak.

Jüde-: 1-Zayıflamak, cılızlaşmak.

Jüyrik: Hızlı koşan.

K

Kat-: Sertleşmek, katmak.

Kek: Öç, intikam.

Kektes-: Kin beslemek.

Kelbet: Kılık, yüz, çehre, görüntü.

Keleke/Kelemej: Alay, eğlence, dalga geçme.

Kelis-: Anlaşmak, uyum sağlamak.

Kelte: Uzun olmayan, kısa.

Kem: Eksik, kötü.

Kemdik: 1-Azlık, yetersizlik, eksiklik.

Kemis: 1-Eksis, yetersiz. 2- Sakat, özürlü.

Kempir: Kocakarı.

Keñirdek:

Kenje: En küçük.

Ker: Koyu, doru renk.

Këri: Yaşlı, ihtiyar, kadim, ezeli.

Keskev:

Keş: 1-Günün karanlık olmaya başladığı

Keş-: 1-Geçmek.

Keşik-: Geç kalmak.

Keşir-: Affetmek, bağışlamak.

Keşki: Akşamki.

Ket-: Gitmek.

Kevde: Göğüs, gövde.
Keyin: Sonra.
Kez: Zaman, süre, vakit.
Kezdes-: Karşılaşmak, buluşmak.,
Kezekti: Sıradaki, sıralanmış.
Kidir-: Biraz beklemek, oyalanmak.
Kilem: Halı, yünlü halı.
Kinē: Suç, hata, kusur.
Kişigirim: Ufak tefek, büyük olmayan.
Kiyev: Damat.
Köbeli savıt: Demir zırh.
Köbeyt-: Çoğaltmak.
Ködek: Her şeye inanan, saf.
Köke: Çocuğun babasına ve ağabeylerine
Kökirek: Göğüs, (Destanda gönül manasında da kullanılmıştır.)
Köl: Göl.
Kön-: 1-İkna olmak, kabul etmek. 2-Yapmaya razı olmak.
Köne: Eski.
Köp: Çok.
Köpşilik: Çoğunluk, kalabalık, topluluk.
Kösil-: Uzanmak, ayağını uzatarak oturmak.
Kullanılan sevgi ifadesi.
Küder-: Ümit, umut.
Külki: Gülüş, gülme.
Kümēndan-: Şüphelenmek.
Kümis: Gümüş.
Künē: Günah.
Küñiren-: Feryat etmek, ağlamak, sızlamak.

Küres-: Güreşmek.
Küyin-: Üzülme, üzüntü duymak.
Küzetsi: Gözcü, bekçi.
L
Lavla-1-Alevlenmek, cayır cayır yanmak

M
Mağan: Bana
Mamık: Pamuk.
Mañ: Bölge, yer, civar.
Manday: Alın.
Manday: Alın.
Mañıra-: Melemek.
Maqpal: 1-Kadifeye benzer bir kumaş türü, pelüş. 2-Yumuşak, ufak.
Maqşar: Mahşer.
Maqta-: Övmek.
Masaq: Başak.
Mat qıl-: Mat etmek, mağlup etmek.
Mata-: 1-Sıkıca bağlamak, sağlamlaştırmak, sarmak. 2-Bir şeyin yapılmasını yasaklamak, izin vermemek, yolunu bağlamak, engellemek.
May: Yağ.
Mayır-:
Mayrıl-: Yaralanmak.
Mazdat-: Ateşi aynı şiddetle yakmak, parıldatmak.
Mēlim: Malum, bilinen.

Mëngurt: Ankurt.

Mëni: Mana, sebep.

Mensin-: Beğenmek, sevmek, eşit kabul etmek.

Mensinbe-: Beğenmek, sevmek,

Mëpele-: Özenle bakmak, itina göstermek.

Mertik-: Sakatlamak.

Meyir: İyi niyet, merhamet, şefkat.

Mıñ buralğan: Bin türlü.

Mınav: İşte.

Mıqtı: Sağlam, güçlü.

Mıyıq: Bıyık.

Mıyva: Meyve.

Mindet: Görev, yükümlülük, vazife.

Minsiz: Pürüzsüz, kusursuz.

Mise tut-: Kanaat etmek, yetinmek, razı

Mol: Bol.

Moyındas-: Boyundan tutup mücadele güreşmek.

Möldir: Tertemiz, berrak.

Möldire-: Berraklaşmak, şeffaflaşmak,

Muhit: Okyanus.

Muñ: Dert, sıkıntı.

Muqal-: 1-Aşınmak, körelmek. 2- Cesareti kırılmak, yılmak.

Münşama: Bu kadar.

N

Nağası: Dayı.

Nala: Üzüntü.

Nalı-: Dertlenmek, kederlenmek.

Nanı-: İnanmak.

Navqa: Hastalık.

Navşa: 1-Genç, delikanlı erkek. 2-Uzun boylu, ince.

Nayza: Mızrak.

Nayza: Mızrak.

Nazdan-: Cilvelenmek, nazlanmak.

Nazırqa-: Rencide olmak, üzülme.

Nege: Niçin.

Nekel-: Nikahlamak.

Nemere: Torun.

Nemese: Veya, ya da, veyahut.

Nëpis: Nefis.

Nëreste: Bebek, sabi, küçük bala.

Neşik: Ne, nasıl.

Nusqa: Nüsha.

Nuv: Oldukça sık. (Ormanlık, kamışlık,

O

Obal: Vebal, günah, hıyanet. olarak.

Olja: Ganimet.

Olja: Ganimet.

olmak.

Omıray: Gururlu.

Oñgar-: Yolunda gitmek, şansı yaver gitmek.

Oñtayla-: Elverişli, uygun duruma getirme.

Opınıs: Pişmanlık, nedamet.
Ora-: Sarmak, dürmek.
Oramal-: 1-Havlulu, elbezi, mendil.
Oravlı: Sarılı, sarılmış, bağılı.
Orda: 1-Ortaçağda göçebe devletlerin yönetim merkezi, idare edildiği yer. 2-Saray.
Orın: Yer.
Orınsız: Yersiz.
Orna-: Yerleşmek, iskan etmek, mesken tutmak.
Osılay: Böyle.
Osqır-: Atın bir şeyden ürktüğünde burnundan ses çıkarması.
Ot: Ateş.
Oylan-: Düşünmek.

Ö

Ögey: -ey.
Ökin-: Pişman olmak.
Ökpe: Kırılma, darılma, rencide olma.
Ökpele-: Küsmek, incinmek, kırılmak..
Ökşe: Ökçe.
Öñger-: Bir şeyin önüne oturtmak.
Öñşefi: Hep, tamamen, hepsi.
Örele-: Oyalamak, alıkoymak.
Öris: 1-Hayvanların otladığı, otu bol otlak yer. 2-Bilgi dü zeyi, dün ya görüşü. 3-Soy, sülale, hısımlık, akraba.
Ösek: Dedikodu.
Öt-: Geçmek, ilerlemek.

Ötin-: İstemek, rica etmek, istirham etmek.
Ötiniş et-: Arzu etmek, istemek.
Ötirik: Yalan, sahte.
Ötkel: Geçit.
Ötkir: Keskin, sivri.
Öykeş: Gelinlik çağa gelmiş kız.

P

Pafı: Mağrur.
Pana: 1-Sığınak. 2-Dayanak, destek parlamak.
Pende: Bende, insan, kul.
Perişte: Melek.
Peritzat: Periden doğmuş, peri kızı.
Permen: Ferman, emir.
Perzent: Oğul, çocuk, evlat.
Pil: Fil.

Q

Qaban: Yaban domuzu.
Qabaq: İnsanın ruh halini belirtmek için kullanılır. Qabağı qat-: Yüzü asılmak.
Qabar-: Kabarmak, şişmek.
Qabatta-: Üst üste koymak, katlamak.
Qadir: Hürmet.
Qadirli: Kıymetli, hürmetli.
Qahar: Kahır, öfke.
Qajırlı: 1-Yılmaz, dayanıklı. 2-Güçlü, kuvvetli.

Qalay: Nasıl.

Qalıñdıq: Nişanlı kız.

Qaljınbas-: Şakacı, komik.

Qalta: Göğüs cebi, paket, torba.

Qamal: Kale, sur.

Qamal-: Kapatmak, çevirmek.

Qamdan-: Hazırlanmak.

Qamıg-: Hüzünlenmek, kederlenmek, dertlenmek.

Qanday: Nasıl, ne.

Qanekiy: Hani ya.

Qanjär: Hançer.

Qap: Çuval.

Qap: Pişmanlık belirtisi.

Qaperlen-: Düşünmek.

Qaptal: 1-Dağ yamacı, eteği. 2-Hayvanın böğürü. 3-Bir şeyin iki yanı, tarafı. 4-Eğerin atın böğürünü acıtmaması içiniki yanına konulan destekler.

Qaptalda-: Dağ yamacından yürümek.

Qaqpa: Kapı.

Qaqpan: Kapan, tuzak.

Qaqpayla-: 1- Sürünün dağılmasına çalışarak bir yöne sürmek. 2-Sözünü kesmek, araya girmek. 3-dikkatleri başka yöne çekmek.

Qar-: Silah.

Qaraq: Sevgi ifadesi, yavrum.

Qaraqşı: Haydut.

Qaraqus: Karakuş, çaylak.

Qarav: Bakmak.

Qaravıl-: 1-Bir şeyi koruma, güvenliği sağlama. 2-Güvenlik görevlisi, bekçi.

Qarındas: 1-Küçük kız kardeş. 2-Yaşça büyük erkeklerin bayanlara kullandıkları hitap, bacı.

Qarlıgış: Kırlangıç.

Qarqıt: Kadife.

Qarsaq: Bozkır tilkisi.

Qarşıga: Aladoğan.

Qartay-: Yaşlanmak.

Qas: Has.

Kasında: Yanında.

Qasiyet: Özellik.

Qasqa: Bazı hayvanların alınlarında bulunan beyaz leke, sakar, akıtma.

Qasqay-: 1-Göze çarpmak. 2-Çekinmemek, korkmamak.

Qasqır: Kurt.

Qaşan: Ne zaman.

Qatar: 1-Sıra, dizi, katar. 2-Yanında, sırasında.3-Yaşıt, akran, denk. 4-Birlikte, beraber.

Qattı: Katı, güçlü.

Qatuvlan-: Sertleşmek, asabileşmek.

Qavaset: Söylenti.

Qavıp-qater: Tehlike.

Qavmala-: Etrafını sarmak, kuşatmak.

Qaydan: Nereden.

Qaygı: Dert, kaygı.

Qayımnan: Aniden, ansızın.

Qayır: Hayır.

Qayır-: İade etmek, geri vermek.

Qayıs-: Ağır yük taşımaktan beli bükülmek, eğilmek.

Qayıspas: Yılmayan, iradeli, kararlı.

Qaymıq-: Çekinmek, cesaret edememek.

Qayrat: Gayret, güç.

Qayşılan-: İleri geri hareket etmek.

Qayt-: Dönmek, geri gelmek.

Qayt-: Dönmek.

Qaytar-: Geri çevirmek, iade etmek, reddetmek.

Qazına: Hazine.

Qazir: Şimdi.

Qıdır-: 1-Oturmaya gitmek. 2-Gezmek, dolaşmak

Qılğın: Boğulmak, sıkılmak.

Qımbat: Kıymet.

Qınap: Kın.

Qınap: Kın.

Qıran: 1-Kartalgillerin genel adı.

Qırında-: Kur yapmak.

Qırşın: Genç, delikanlı.

Qısım: Baskı, eziyet.

Qıstav: Kışlak.

Qıyal: Hayal.

Qıyamettik: Sonsuza kadar, ebedi.

Qıyıl-: 1-Güzel görünmek, nazlanarak

Qıyın: Ağır, çetin.

Qıylı: Türlü.

Qıymastıq: Saygı.

Qıynal-: 1-Istırap çekmek. 2-Zorlanmak, zorluk çekmek.

Qıynal-: İstırap, zorluk çekmek.

Qıyrat-: Tahrip etmek, yıkmak, harap etmek.

Qıysay-: Eğilmek, yan yatmak.

Qıysıq: Eğri, çarpık, yamuk.

Qızgan-: Kıskanmak, haset etmek.

Qızık-: 1-İlgilenmek, ilgi duymak. 2-İmrenmek, gıpta etmek.

Qızın-: Isınmak.

Qızmetşi: Hizmetçi.

Qomsın-: Beğenmemek, içine sinmemek.

Qonıs: 1-Obanın, bulunduğu, yerleştiği mahal, yayla. 2-İkamet, mekan, daire.

Qora: Ahır, ağıl.

Qoramsaq: Sadak, ok torbası.

Qorğa: Kale, hisar.

Qorım: Mezarlık.

Qorşa-: Etrafını çevirmek, kuşatmak, sarmak.

Qosaqta-: Koyun ve keçileri kafa kafaya gelecek şekilde bağlamak.

Qoştas-: Vedalaşmak.

Qoy: Koyun.

Qoyatuq:

Qozğa-: İtelemek, kımıldatmak, hareket ettirmek.

Qozğal-: Kıpırdamak, kımıldamak.

Quba: 1-Al donlu (At). 2-Sarışın (İnsan)

Qudalıq: Dünürlük.

Qula: Kirli sarı, kula (Renk).

Qulat-:

Qulın: Atın altı aya kadar olan yavrusu.

Kulın.

Qumalaq aşuv: Fal açmak.

Qumar: 1-Heves, arzu, istek. 2-Merak.

Qumarlan-: Heveslenmek, merak etmek.

Qundaq: Dipçik.

Qural: Silah.

Quraq: 1-Deri ve kumaş parçası, kıyıntı.

2-Su kenarlarında yetişen taze ot, yeşil kamış.

Qurda: Yaşıt.

Qurdas: Yaşıt, aynı yaşta olan kişiler.

Quriq: Atları yakalamakta kullanılan, ucuna ip bağlanmış uzun sırık.

Quriş: Çelik.

Qurmetine: Onuruna, şerefine.

Qurt: Süzülmüş yoğurttan yapılan tuzlu ve kurutulmuş yiyecek.

Qutil-: Kurtulmak.

Quvan-: Sevinmek, mutlu olmak, memnun olmak.

Quvar-: 1-Güneşten sararmak, kurumak.

R

Ravandan-:

Renjit-: Rencitmek, incitmek, kırmak.

Ret: 1-Düzen, sıra. 2-Çare, yol.

Ruxsat: İzin.

S

Saba: 1-Kıymız hazırlamak için kullanılan

Sağım: 1-Serap, ılgın, yalgın. 2-Puslu, bulanık, pularık.

Sağımdan-: Sislenmek, bulanmak.

Sağın-: Özlemek.

Sağındır-: Özletmek.

Sağınış: Özlem.

Salbıra-: 1-Sarkmak, sarkık durmak. 2-

Başını öne eğmek, hayal kırıklığına uğramak.

Salmaq: 1-Ağırlık. 2-Zorluk, güçlük.

Salpı: Ağır.

Sandıraқта-: Sayıklamak, saçmalamak.

Sapar: Sefer.

Sarıl-: Özlem çekmek.

Saqıy: Saki.

Sargay-: Sararmak.

Sas-: Şaşırmak.

Sasıq: Kokmuş, kokuşmuş.

Saval-: İyileşmek.

Savit: Zırh.

Savlıq: Üç yaşını aşmış kuzulu koyun.

Sayram et-: Seyretmek.

Sazar-: Donakalmak, donup kalmak. (sazlık.)

Sēbi: Bebek, sabi.

Sekildi: Gibi.

Sekir-: Sıçramak, atlamak.

Semser: 1-Bir tür kılıç, Acem kılıcı.

Sen-: İnanmak.

Serik: 1-Yol arkadaşı, yoldaş. 2-Avuntu, teselli.

Sërsenbi: Çarşamba.

Seske-: Çekinmek.

Sëskelik: Kuşluk vakti.

Sesken-: 1-Çekinmek, korkmak. 2-Şüphelenmek.

Sët: 1-An, lahza, zaman. 2-Hayırlı, elverişli zaman.

Seyil: Temiz ve güzel havada yürüyüş yapma.

Siltav: Mazeret, bahane, sözde sebep.

Sımbat: Endam, dış görünüş.

Sın-: Kırılmak, parçalanmak.

Sına-: Sınamak, denemek.

Sınap: Civa.

Sınıq: Kırık.

Sırttay: Dışarıdan.

Sıyın-: Sığınmak.

Sıyła-: Saygı göstermek, hürmet etmek.

Sıylas-: Karşılıklı saygı göstermek.

Sıylastıq: Birbirine saygılı olma.

Sıypa-: Okşamak.

Silte-: 1-Yöneltmek, yön göstermek.

Sirë: Galiba, herhalde, belki.

Sok-: 1-Vurmak, çarpmak. 2-Kamçıyla vurmak.

Sol: O.

Sonşama: O kadar, onca, öyle.

Soqpaq: Patika, keçi yolu.

Soqta: İriyarı, büyük, kocaman.

Sor: Talihsiz.

Sosın-aq: Sonra.

Söyt-: Öyle yapmak, öyle etmek.

Sula-: Boylu boyunca uzanmak, yatmak.

Sulıvıq: Güzellik.

Suluv: Güzel.

Sumdıq: Uğursuzluk.

Sumdıq: Uğursuzluk.

Suñqar: 1-Sungur. 2-Cesur, gözüpek.

Suvrıl-: Sıyrılmak.

Suvsında-: Susamak.

Süy-: Sevmek.

Süyek: Kemik.

Süyünşi: Müjde.

Süzis-: Boynuzlaşmak.

Ş

Şal: İhtiyar, yaşlı adam.

Şaldıq-: Yorulmak, takati kesilmek.

Şalgay: Uzak.

Şalıqta-: 1-Aklını kaybetmek, delirmek.

Şalqar: Geniş, uçsuz bucaksız, sınırsız, engin.

Şamala-: Tahmin, etmek, yorum yapmak.

Şamalas: 1-Eş değer, oran.

Şaması: Galiba, herhalde, yaklaşık olarak.

Şańdaq: Tozlu, tozlanmış.

Şangıt: Soğuk.

Şangıt-:

Şangıtqan:

Şap-: 1-Koşmak. 2-Keskin bir aletle kesmek.

Şapağat: Şefaaf, merhamet.

Şara: Çare, çözüm.

Şarşav: Yorulmak.

Şarva: 1-Köylü, çiftçi. 2-İş, çalışma.

Şattan-: Şad olmak, çok sevinmek.

Şav: 1-İhtiyarlık, yaşlılık. 2-Yavaşça.

Şayqal-: Sallanmak, silkinmek.

Şengel: Pençe, avuç.

Şeş-: Çözmek.

Şeşe: Anne.

Şeşen: Kazaklarda güzel konuşan, söz ustalarına verilen isim.

Şet: Sınır.

Şıbıq: Çubuk.

Şıda-: Dayanmak, sabır etmek.

Şıdam: Tahammül, sabır, dayanma.

Şıg-: Çıkmak.

Şın: Gerçek.

Şın: Gerçek.

Şınar: Çınar.

Şıñır: Çığlık atmak, bağırarak, haykırmak.

Şınımen: Gerçekten, hakikaten.

Şırağım: Büyüklerin kendilerinden küçüklere söylediği bir hitap, ışığım, yavrum, canım.

Şırın: Şirin, tatlı.

Şider saluv: Başını boş bırakmamak.

Şilder: Bukağı, köstek.

Şiren-: Yayılmak, gerinmek.

Şiren-: Yayılmak, gerinmek.

Şiri-: 1-Bozulmak, çürümek. 2-Mahvolmak, bitmek, ölmek.

Şoqpar: Çomak.

Şoşaq: 1-Dik, sivri. 2-Ot yığını.

Şoşın-:

Şöl: Susuzluk.

Şöl: Çöl.

Şöngə: Diken.

Şuv: Gürültü.

şuvla-: Gürültü çıkarmak.

Şüyil-: 1- (Yırtıcı kuş) Ok gibi fırlamak.

2-Dik dik bakmak, azarlamak.

T

Tab-: Bulmak.

Taban: 1-Ayak tabanı 2-Nehir yatağı.

Tabısa-: Buluşmak.

Tağat: Takat, tahammül, dayanma, sabır, direnç.

Takım sal-: Ata binmek.

Talab: İstek.

Talay: 1-Nice, çok, birçok. 2-Çeşit çeşit, her türlü. 3-Baht, kader nasip, alın yazısı.

Talpın-: Hareket etmek, yönelmek.

Talqanda-: Kırarak, geçirmek, yok etmek, imha etmek.

Tamır: Kök.

Tamşı: Damla.

Tandan-: Şaşmak, hayrete düşmek.

Tañıerten: Sabaheyin.

Tanı-: Tanışmak.

Tapsırma: Bir kimseye verilmiş, yüklenmiş iş, vazife.

Tapta-: 1-Ayaklarıyla basıp çiğnemek, ezmek.

Taq: Taht.

Taq: Taht.

Taqa-: Yaklaşmak, yakınlaşmak.

Taqım: At sırtına oturulduğunda ata değen dizin iç kısmı.

Tarqat-: Dağıtmak.

Tart-: Çekmek.

Tartın-: Utanmak, çekinmek.

Tasala-: Bir şeyi kendine siper edinmek, bir şeyin arkasına gizlenmek.

Taspa: İşlenmiş, tüysüz deriden dilimlenmiş ince kayış.

Taspala-: 1-İnce dilimlere ayırmak. 2-Sırım ile dikmek, teyellemek.

Tasta-: Bırakmak, dışlamak.

Tat-: Değmek, denk gelmek.

Tatuvlık: Dostluk, barış.

Tavis-: Tüketmek, bitirmek.

Tay-: 1-Kaymak, dengesini kaybetmek.

Taydır-: Kaydırmak.

Tebis-: Tepişmek.

Têkeppar: Mağrur karakterli.

Tekser-: Kontrol etmek, denetlemek.

Têlkek: Alay, istihza.

Teñ: Denk, eşit.

Teñ: Denk.

Tênir: Tanrı.

Tensel-:

Tentek: 1-Afacan, yaramaz. 3-Hoşa giden, sevilen erkek çocukları şımartmak için kullanılan söz.

Tepki: Darbe.

Terek: Kavak, kavak ağacı.

Têvekel: Tevekkül.

Têvir: Doğur.

Tezek: Tezek.

Tındav: Dinlemek.

Tınıq-: İstirahat etmek, dinlenmek.

Tınıştık: Sessizlik, barış, sulh.

Tıñşı: Casus.

Tıñşı-: Rahatlamak, huzura kavuşmak.

Tipti: Hepten, hiç, çok, gayet, hatta

Tires-: Karşılaşmak, mücadele etmek.

Tiri: Diri, canlı.

Tiril-:Canlanmak.

Tirsekte-: Peşini bırakmamak, arkasından gitmek.

Tirşilik: Hayat, yaşam.

Tiygiz-: Değdirmek.

Toba: 1-Allaha şükür. 2-Şaşkınlık, hayret gibi durumlarda kullanılan "tövbe" anlamında bir söz.

Toğay: Çalılık, ılgın ağaçlarından oluşan orman.

Toğay-: Doymak.

Toqım: Atın sırtına eyerin batmaması için, iki kat halinde keçeden yapılan örtü, teğelti.

Tolğa-: Söylemek, şakımak.

Tolğav: Belirli bir olay ya da kişiye ithafen dombıra eşliğinde makamla okunan şiir.

Topşı: Omuz.

Tor: Tuzak, ağ.

Torıq: Ümitsizliğe kapılmak.

Toruvıl-: Bir şeyi dışarıdan gözetleme, takip etme işi.

Toti: Papağan.

Toti: Bülbül.

Töñirek: Etraf, çevre, civar.

Törkin: 1-Gelinin kendi akrabaları.

Tört tülük: Büyük ve küçük baş hayvanların genel ismi.

Töse: Döşek.

Tulup: Kürk.

Tulpar: 1-Uzak yolculuklara dayanıklı, büyük savaşlarda kahramanların bindiği, soylu ve çok hızlı koşan at.

Tuqırt-: Başını öne eğmek.

Tuqtat-: Durdurmak.

Tur-: Durmak.

Turgız-: 1-Uyandırmak, kaldırmak.

Turmıs: Hayat.

Tuvısqan: 1-Akraba kimseler.

Tuvma: Hısım, akraba.

Tuvralı: Hakkında.

Tuyaq: Tırnak.

Tün: Gece.

Tündik: Çadırın tepesini örten dört köşeli keçe.

Tüne-: Gecelemek.

Tüñil-: Ümit kesmek.

Türegel-: Ayağa kalkmak.

Türlen-: Türü değişmek, şekil almak, değişmek.

Tüye: Deve.

Tüz: Evin dışındaki yer, dışarı, düzlük.

U

Umit-: Unutmak.

Umtıl-: 1-İleri atılmak, atılım yapmak, hamle yapmak. 2-Belli bir amaca ulaşmak için çalışmak.

Una-:Hoşa gitmek, beğenmek.

Unat-: Layık görmek, yakıştırmak.

Uq-: Anlamak, kavramak, bellemek.

Uqsa-: Benzemek.

Urı: Hırsız, uğru.

Urınşak: Sataşkan, bela arayan.

Urı-qarı: Hırsız, soyguncu.

Urıqtı: Otlak

Urıs: Kavga, savaş, vuruşma.

Urıs-: Savaşmak, vuruşmak.

Urpaq: Nesil, kuşak.

Usta-: Yakalamak, tutmak.

Usta-: 1-Tutmak. 2-Ele geçirmek, yakalamak.

Uvayım: Vehim, endişe, kaygı.

Uvayım et-: Evhamlanıp.

Uyal-: Utanmak.

Uyat: Ayıp.

Ü

Ülgi: Örnek, numune, nüsha.
Ülken: Büyük.
Ülkev: Büyümek, yaşlanmak.
Ün: Ses.
Ürey: Korku, dehşet.
Üreyleden-: Korkmak, ürpermek, paniğe kapılmak.
Ürk-: Ürkemek.
ürküntü, dehşet.
Üşkir: Sivri.
Üşkir: Sivri.
Üşkirlik: Sevrilik.
Üy: Ev.
Üyir: 1-At sürüsü, yıldı. 2-Alışlagelen çevre, ortam 3-Bir şeye meraklı hevesli olan.
Üyir-: 1-Bir araya toplamak, yığmak. 2-Kendine bağlamak, yakınlaştırmak.
Üyrek: Ördek.
Üz-: 1-Kesmek, koparmak. 2-Çekip almak.

V

Vêde: Vade, söz.

Y

Yapır-av: Eyvah.

Z

Zanğar: 1-Yüksek, yüce. 2-Ulu, büyük.
Zarık-: 1-Özlemek, hasret çekmek 2-Yokluğunu, sıkıntısını çekmek.
Zat: Eşya, şey, madde, varlık.
Zerle-: Nakışlamak, işlemek, süslemek.
Zeyin: Zihin, dikkat, ilgi.
Zığır: Öfke, kızgınlık, kin.
Zığırdan(Zığırdan kaynav) Küplere
Zımıs: Acı.
Zil: 1-Ağırlık. 2-Sinir, hiddet, kin, öfke.
Zorıq-: Çok güç sarfetmek, yorulmak.

KAYNAKÇA

Aça, Mehmet; *Kozi Körpeş –Bayan Sulu Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, 3 Cilt, Konya 1998. (Yayımlanmamış doktora tezi)

_____ ; *Kazak Türklerinin Destanları ve Destancılık Geleneği*, Kömen Yayınları, Konya 2002.

Adilbekova Elmira; *Koblandı Batır Destanı ile Dede Korkut Arasındaki İlişkiler*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1999. (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

Arıkan, Metin; *Koroğlu'nun Kazak Varyantları*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1999. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Arıkan, Metin; *Kazak Sözlü Kültür Geleneğinde Arkaik Destanların Tipolojisi*, Ege Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir 2003.(Yayımlanmamış Doktora Tezi)

Avezov, Muhtar; *Kazak Eposu Men Folklorı*, Almatı 1962.

_____ ; *“Kahramanlık Destanları”*, Folklor Yazıları, Haz. A.A. Çınar, Ankara 1997.

_____ ; *Edebiyat Tarihi*, Taşkent 1927.

_____ ; *Kazak Halkının Eposu ve Folkloru*, *Makaleler*, Haz. Zeyneş İsmail-Ahmet Güngör, Ankara 1997.

_____ ; *“Kozi Körpeş i Bayan-Sılu”*, *Narodny Epos Kuzı-Körpeş i Mayan Hılu*, Ufa 1964.

_____ ; *Folklor Yazıları*, Haz. A.Abbas Çınar, Ankara 1995.

_____ ; *Makaleler*, Haz. A. Abbas Çınar, Ankara 1995.

Berdibayev, Rahmankul; *Kazak Eposı*, Almatı 1982.

_____ ; *Epos El Kazınası*, Almatı 1995.

_____ ; *Türk ve Moğolların Epik An'ane Sisteminde Hikayecinin Rolü*, (Çev. Mehmet Tezcan), *Kardaş Edebiyatlar*, S.6, Erzurum 1983.

Bilecik, Fahrünnisa; *Kız Jibek Destanı (Metin-İnceleme-Sözlük)*, Marmara Ü. Sos. Bil. Ens., İstanbul 1998, (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

Boyras, Şeref; Kozi Körpeş Bayan Sulu Hikayesinin Üç Versiyonu Üzerinde Mukayese Çalışması, *Bilig*, S.2, Ankara 1996.

Carmuhammedulı, Muhammedrahim; “Kazak Türüklerinde Cırşılık, Cıravlık, Akındık Dëstür Cönünde”, *İpek Yolu Uluslar arası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1995.

Çetin, Ayşe Yücel; *Kazakistan Sahası Halk Hikâyeciliği Geleneği*, Ankara 2003.

Dosmuhammedov, N.; *Kazahskāya Narodnaya Literature, Kratkiy Oçerk*, Taşkent 1928.

Duymaz, Ali; “Dede Korkut Kitabındaki Alplığa Geçiş Ve Topluma Katılma Törenleri Üzerinde Bir Değerlendirme”, *İslamiyet Öncesi Türk Destanları*, İstanbul 2002.

Ekici, Metin; *Türk Dünyasında Köroğlu*, Ankara 2004.

Elçin, Şükrü; “Türk Destan, Masal ve İnançlarında Atla İlgili İnanışlar”, *Halk Edebiyatı Araştırmaları*, C.2, Ankara 1997.

Ergin, Muharrem; *Dede Korkut Kitabı I -Giriş Metin Faksimile*, Ankara 1997.

Ergun, Metin; “Kazak Akınlarında (Şairlerinde) Rüya Motifi”, *Milli Folklor*, S. 15, Ankara 1994.

_____ ; *Kopuz Sarını Kazak Âşık Tarzı Şiir Geleneği Akın ve Jıravlar*, Ankara 2002.

Ergun, Metin “Türk Ağaç Kültü İnancının Dede Korkut Hikâyelerindeki Yansımaları”, *İslamiyet Öncesi Türk Destanları*, Hz. Saim Sakaoğlu-Ali Duymaz, İstanbul 2002,

Gabdulin, Melik; *Kazak Halkının Avız Edebiyeti*, Almatı 1974.

Gumarova, Melike; “*Burın Zerttelmegén Jırlar*”, *Kazak Edebiyat Tarihi*, 1. Cilt 1. Kitap, Almatı 1960, s. 429-500.

_____ ; “*Epos Janrının Kalıptasuv Tariyhı*”, *Folklor Şındığı*, Almatı 1990, s. 44-74.

Harisov, A.İ.; “Başkirkaya Narodnaya Poema B Ruskom İzdanii 1812 Goda”, *Narodny Epos Kuzı-Körpeş i Mayan-Hılu*, Ufa 1964.

İbrayev,Şakir; *Destanın Yapısı*, Akt. Ali Abbas Çınar, Ankara 1998.

_____ ; "XVIII. Ğasır Men XIX. Ğasırđın BirinŖi Jartısındağı Kazak Folkloristikası", *Kazak Folkloristikasının Tarihi*, Almatı 1988.

İnan, Abdülkadir; *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Ankara 1995

İsmailov, Edige; *Akıntı-Monografiya o Tborcestbe Jambula i Drugih Narodnih Akınov*, Almatı 1957.

İsmailov, Esmagambet; *Akındar (Akanlar)*, Almatı 1956.

Iskakov, A.- Sızdıkova, R.- Sarıbayev; *Kazak Tiliniñ Kıskaşa Etimologiyalık Sözdigi*, Almatı 1966.

Jirmunskiy, V. M; "Skazanie ob Alpamişe I Bogatırskaya Skazka, Moskova 1960.

Jirmunskiy, V. M; *Turkskiy Geroićeskiy Epos*, Moskva 1974.

Jumaliyev, K; *Kazak Eposı Men Edebiyet Tarihının Meseleleri*, Almatı 1958.

Kalbayev, Ömirzak, *Alankay Batır*, Almatı 1993.

Karadavut ,Zekeriya; *Türk Destan Geleneği İçinde Koroğlu'nun Doğuşu ve Gelişimi, V. Milletlerarası Türk Halk Kùltürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri-1*, Ankara 1997, s.131-132.

Kaskabasov, Seyit; *Kazaktın Halık Prozası*, Almatı 1984.

Kazak Halık Edebiyeti-Batırlar Jırı, C.1, Almatı 1986.

Kazak Halık Edebiyeti-Batırlar Jırı, C.2, Almatı 1986.

Kazak Halık Edebiyeti-Batırlar Jırı, C.3, Almatı 1987.

Kazak Halık Edebiyeti-Batırlar Jırı, C.4, Almatı 1989.

Kazak Halık Edebiyeti-Batırlar Jırı, C.5, Almatı 1989.

Kazak Halık Edebiyeti-Batırlar Jırı, c.6, Almatı 1990.

Kazak Folkloristikasının Tarihi (Revalutsiyaga Deyingi Kezen), Almatı 1988.

Kazak Folkloristikası; Ğılım Baspası, Almatı 1972 (Redaksiyon: Melik Gabdulın)

Kenceahmetoğlu, Seyit; *Kazakların Gelenekleri, Görenekleri İle İnan ve Pratikleri*, Akt. Nerin Köse, Milli Folkor Yayınları, Ankara 2001.

Komisyon; *Kazak Tiliniñ Dialektologiyalık Sözdigi*, Almatı 1969.

Komisyon; *Karşılaştırmalı Türk Leheleri Sözlüğü*, Ankara 1991.

Komisyon; *Kazak Tiliniñ Tüsindirme Sözdigi*, Almatı, 1-Tom, 1974; 2-Tom, 1976; 3- Tom,1978; 4- Tom, 1979; 5- Tom, 1980 ; 6- Tom,1982; 7- Tom, 1983; 8- Tom, 1985; 9-10 Tom, 1986.

Konıratbayev, Avelbek; *Kazak Folklorının Tarihi*, Almatı 1991.

_____ ; *Epos Jene Onın Aytuvşıları*, Almatı 1975.

_____ ; *Kazak Eposı Jene Türkologiya*, Almatı 1987.

Margulan, Alkey; “*O Harekter i İstoriçeskoy Obuslovennostiy Kazahskogo Eposa*”, *İzvestiya Kazahskogo Fiiliala AN SSSR, Seriya İstoriçeskaya*, 1946, No: 2, s. 75-80.

_____ ; *Ejelki Jır-Añızdar*, Almatı 1985.

Oraltay, Hasan-Yüce, Nuri-Pınar, Saadet, *Kazak Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul 1984.

Ögel, Bahaeddin; *Türk Mitolojisi I*, Ankara 1998

Radloff, Wilhelm; *Sibiryadan*, Terc. Ahmet Temir, C.2, İstanbul 1994.

Reichl, Karl; *Türk Boylarının Destanları*, Terc. Metin Ekici, Ankara 2002.

Seyidoğlu, Bilge; “*Mitolojik Dönemde At*”, Prof. Dr. Umay Günay Armağanı, Ankara 1996, s. 51-56.

Sümer, Faruk; *Türklerde Atçılık Ve Binicilik*, İstanbul 1993.

Şişman, Bekir; “*Liril-Epik Destan*” Türü ve Kozi Körpeş-Bayan Sulu Jırı, *Türk Lehçeleri Ve Edebiyatları Dergisi*, S.7, Ankara 1996.

_____ ; Halk Hikayeciliği Açısından Kozi Körpeş-Bayan Sulu Jırı Üzerinde Bir Tahlil Denemesi, *Milli Folkor*, S.35, Ankara 1997.

_____ ; *Kazakistan'da Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Köroğlu Destanı*, Hacettepe Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Ankara 1998 (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

Türk, Vahit; Kazak Halk Kültürü ve Edebiyatından Örnekler *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.5, Bahar 1998, s.121-139.(Bu makale Muhammetjan Rüstemov'un “*Desturındı Saktay Bil*” isimli kitapçığından aktarmadır.)

Türkmen, Fikret; *Aşık Garip Hikâyesi-İnceleme Metin*, Ankara 1995.

_____ ;Eski Türklerin İnançlarında Tabiat Kültü, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi III*, İzmir 1999.

_____ ; *Tahir ile Zühre İnceleme-Metin*, Ankara 1998.

Yıldız, Naciye; *Manas Destanı(W. Radloff) ve Kırgız Kültürü İlgili Tespit ve Tahliller*, Ankara 1995.



